NATIONA
6
H
14
EMANU
M

6-1-H-14

GEORGII

AGRICOLAE MEDICI LIBRI quinque de Menſuris & Ponderibus, in quibus plæraque à BVDAEO & PORTIO parum animaduerſa diligenter excutiuntur.

Opus nunc primum in lucem æditum.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA ROMA

PARISIIS,

Excudebat Chriſtianus Wechelus, in uico Iacobæo, ſub ſcuto Baſilienſi. Anno M. D. XXXIII.

BIBL. DOM. PROF. ROM. IHS

134.

ILLVSTRISS. SAXONIAE DVCIBVS, IOANNI FRIderico ſacri Imperij Electori &c. eiusq; cognato IOANNI GEORGII filio, Georgius Agricola medicus S.D.

COGITANTI mihi nuper et memoria repetenti, Duces illuſtrißimi, præclaras res à Germanis geſtas, potentißimas eorum nationes, regna florentißima, uiſa eſt inter cæteras ueſtra familia tam illuſtris fortibus maiorũ factis, tam ornata uiris prudentibus, pacis & omnium uirtutum ſtudioſis, tam potens multis noſtræ nationis celeberrimis populis, ut ſi non prima, ſecunda certe totius Germaniæ iure hodie dici poßit. Nam ut omittam multos Principes è continenti genere per annos ferè octingentos rerum geſtarum gloria inſignes, atq; inter eos Conradum & Fridericum, quorum alter ſub Imperatore Conrado tertio, alter ſub Friderico primo, qui Barbaroſſa dictus, uterq; ſtrenue contra Saracenos pugnauit, certe adaui ueſtri Friderici, qui duplex cognomen tulit, ob ditionem amiſſam exulis, fortis ob recuperatã, quis labores ac pericula pro patria atque pro ſuis animo excelſo & inuicto ſuſcepta non mirabitur? præſertim cum audierit duos Imperatores Adolphum & Albertum eius nominis primũ ex ueſtris regionibus, quas

præter æquum & iuſtum occuparant conſilio & armis expulſos? Sed Princeps ille ut neceſſario ſe ſuóſque contra Imperatores defendit, ita pro iiſdem fortiter pugnans Albertus, *tuus,* Ioannes, *auus,* Friderici *patruus magnus* Flandros *ob* Maximilianum *in cuſtodia* Brugis *detentum magnis cladibus affecit.* Friſios *dicto* Imperatorum *non audientes domuit.* Mathiã Vngarorum *regem mouentem bella* Friderico Imperatori *in ſuis finibus continuit.* At Fridericus *utriuſque ueſtrum abauus tantum inter* Principes Germaniæ *prudentia, probitate, diuitijs, potentia excelluit, ut* Sigiſmundus Auguſtus, *iure eligendi Cæſaris ad eum translato, primum ueſtræ familiæ in* Saxonum *Ducem ſurrogarit.* Noſtra *uerò memoria maxima prudentia, & ſummo pacis ſtudio, atque miro honorum contemptu, tuus,* Friderice, *patruus* Fridericus *nulli fuit ſecundus: nec illi inferior pater tuus, qui proxime non ſine multorum luctu diem obijt.* Georgius *autem tuus,* Ioannes, *pater uenerandus ille ſenex, quem nobis diu incolumem Deus opt. max. ſeruet, ſimul iter prudentia, grauitate, iuſtitia, fide eſt longe clariſsimus.* Quos *omnes conſiderans ueſtram familiam non iniuria maxime illuſtrem & in primis ornatam dixerim.* Poſtremo *multæ uobis gentes nobiles et fortes ſubditæ ſunt,* Hermãduri Turingíq; *&* Saxones *&* Franci. Etenim Hermandurorum, *Sueuorũ ad* Albim *pars nos ſumus, quos nomine, ut fieri ſæpe ſolet, mutato ob* Marchionũ *ſedem, quæ* Miſenæ *fuit,* Miſenenſes *uocant.* Vnde *non ſine*

ſine cauſa qui iura Saxonum ſcripſit ante aliquot iam ſecula, Marchionem Miſenenſem Sueuũ nuncupat. Reliquam uero Hermandurorum regionem, *orientem uerſus, in qua* Albis *oritur, relictam olim ab incolis qui in bella migrarunt, partim* Venedorum *gens, quæ ſe nuncupat* Zechos, *occupauit, partim Germani, quos Bohemos ex antiquo nominamus, tenent. Sed & huius regionis non exiguam partem, Luſaciam nuncupatã, olim incoluerunt Venedi, qui tũ Sorabi nominabãtur, poſtea uerò uel bello ſunt deleti, uel ſe ad ſuos receperunt.* Noſtri itaque ſunt Hermanduri *illi qui cum Cattis, ut refert* Cornelius Tacitus, *magno prælio certarunt, dum flumen gignendo ſale fœcundum & conterminum, utraque gens ui ad ſe traheret.* Nam uel hodie *ad flumen Salam ſalis hi fontes in nobili urbe, quæ* Hallis *inde dicta, conſpiciuntur.* Bellum autem hoc, *eodem authore,* Hermanduris *proſperum, Cattis exitio fuit.* Hinc *Cattorum uiribus debilitatis poſt in eorum ſedes fertiliores immigrarunt* Turingi *nobiliſſimæ Gothorum gentis natio, ibique urbem Gotham communi gentis nomine condidere: reliquas ſedes ipſi Catti ſeruarunt, nomine in Heſſos commutato.* Porrò Saxones *qui ueſtræ ſubſunt ditioni ultra Albim Sueuorum Semnonum regionis partem incolunt, qui citra, Ceruecciorum.* Sic enim *eos malo nominare, ut* Vibius *Sequeſter, quàm, ut* Tacitus *& alij, Cheruſcos: quòd eius nominis oppidum in hodiernum diem extet.* Demum *Francorum gentis, cui Gallia occupata, inter cætera,*

gloriam peperit immortalem, non contemnenda pars ue ſtro eſt ſub Imperio. *Sed Sala flumen* Turingos *diuidit ab* Hermanduris, *utraque regio omni ferè ex parte maximis ſyluis & montibus munita, præterquam ubi tum ipſæ inter ſe, tum Saxoniæ ueſtræ iunguntur, ut hæ gentes naturæ fœderibus uideantur cōciliatæ.* Her*mandurorum montes omnis generis metalli, præcipuè uerò argenti adeo fertiles ſunt, ut nulli cedant regioni.* Colles *ad* Albim *uinum ferunt generoſum.* Plani*cies frumentis abundat.* Turingia *tamen tritici ubertate non modo hanc, ſed omnes alias magnæ Germaniæ terras facile exuperat, ut ſumen Germaniæ rectiſsime dici poſsit.* Nec *uerò uinum ipſi deeſt, & maximi ſunt prouentus ex Iſatide herba, quam uulgus Guadum uocat. In his autem regionibus permultæ ſunt urbes pulcherrimæ, plurima oppida, innumeræ arces, quarum alias natura, alias artificiū, alias utrūq; muniuit.* Lon*gitudo itaq; ueſtræ ditionis eſt à* Francis *uſq; ad Saxonū uobis ſubditorum finem, ultra centū quinquaginta milia paſſuum.* Latitudo *ab* Albi, *ubi ueſtrum* Imperiū *initium ſumit, uſque ad* Fontes *Viſurgis, quem hodie eo loco Verram nominant, ferè eadē. Singulis igitur perpenſis, quis non intelligit & ueſtram familiā eſſe maxime potentem? Sed quorſum hæc,* Duces *illuſtriſsimi? non in aliud quàm ut mutua concordia regnum hoc ueſtrum, quod ab externis facile inconcuſſum manebit, in ea conſeruetis pace, in qua circiter centum annos perpetuos, diuino beneficio, ſub maioribus ueſtris,*

nomine

nomine aut re uerè Fridericis, id eſt, pacis diuitibus, effloruit. Deinde *ut bonarum literarum ſtudioſos liberalitate, quod principes magnopere decet, benigne foueatis, qui ſoli tum uobis ſempiternam laudem parere, tum maiores ueſtros uiros fortiſsimos ab obliuione uindicare poſſunt.* Ego *certe ſi intellexero gratum uobis hunc meum laborem, quem ſub clariſsimi nominis ueſtri auſpicio emittere mihi uiſum eſt, quémque non paucis profuturum ſpero, edam ijſdem auſpicijs, ſi uita ſuppetet, duodecim libros de re Metallica conſcriptos, qui, niſi fallor, fortunam ueſtram ſplendidiſsimam & apud exteras nationes & poſteros reddent ſplendidiorem.* Valete. Ex *ædibus meis* Chemnicij *Hermandurorum.* III. Nonas *Martias.* An. M. D. XXXIII.

Liber primus de Menſuris Romanis.

Secundus de Menſuris Græcis.

Tertius de rerum quas metimur pondere.

Quartus de Ponderibus Romanis.

Quintus de Ponderibus Græcis.

GEORGII

AGRICOLAE LIBER PRIMVS, *de menſuris Romanis,*

CVM *bonarum literarum ſtudioſis omnibus menſurarũ & ponderum cognitionem ad authores recte intelligendos utilem eſſe cenſeo, tum maxime medicis, Quibus tamen acrius aliquanto & attentius rem conſiderans, non modo ad artem ſuam præclaram illam percipiendam utilem inuenio, ſed ad rite exercendã prorſus neceſſariam, Quod cæteris ferè quæ hac parte legunt, ea ſatis ſit intelligere, medicos & quæ intelligunt re ipſa perficere oporteat. Habet nanque medicina menſuras exactas & ſtatas, ac definita certáque pondera, In quibus ſi quis error acciderit, qui uelim nunquam accideret, is ſemper cum aliquo corporum nocumento, nonnunquam uerò cum ſummo uitæ periculo contingere ſolet. Atque aliorum certe in hiſce errata eiuſmodi ſunt omnia, ut ope humana corrigi poſsint: medici, ſi fuerint enormia, interdum non niſi diuina. Etenim mercator ſi iuſtam menſuram ſiue pondus incuria quadam excedit,*

ipſe

ipſe accipit detrimentũ: ſin dolo quippiam de ijs detra hit, defraudat emptorem, ſed in eo, quod facile repẽdi queat. Medicus ſi uel inſcitia, uel negligẽtia, uel malefi cio, modũ ſiue pondus excedit, præſertim in medicinis purgãtibus, ægrotũ magno afficit incõmodo, aut omni no interficit: ſi uerò diminuit ea, quàmuis minori fiat ualetudinis iactura, non raro tamẽ & tum nocet ægro tanti. Sed mercatorem emptores decipientem Magiſtra tus pœna multant. Circumforaneis pharmacopolis, qui ſe pro medicis ingerunt, & his & alijs modis ubique homines impune, ait ille, necare licet: tantum uerò ab eſt ut arceantur, ut in florentiſſimis Italiæ urbibus fo ra ipſorum clamoribus perſtrepant. Ita peruerſo quo dam more magis curæ nobis eſt tantillum mercis, quàm bona corporis ualetudo, ſine qua nec mens ipſa ſatis ſana eſſe poteſt. Verum nihil mirum pharmacopolas iſtos indoctos inter cætera permulta menſurarum & ponderum rationẽ priſcam Romanorum & Græcorum ignorare, cum noſtra ætate medici qui eam teneant re cte, ſi ſint fortè, pauci admodũ ſint, aliquot ante nos an nis atq; adeo ſeculis nulli fuerint, qđ ſcripta illorũ, in quibus uidemus eos fœdiſſimè lapſos, manifeſte prodũt. Hinc partim factum, ut quia ueterum libros de medica mẽtis cõſcriptos non intelligerent, animum ad medica mẽta cõuerterint cõponenda, adeò ut nunc eò uentũ ſit, ut nõ ſolertes uiri ſolũ et experientes, quibus modice li ceret, id agãt, ſed inertiſſimus quiſq; et nullius experien tiæ quotidie utatur nouis, à ſe temere excogitatis, uete-

rum

rum inuenta male neglecta iaceant. Hæc autem conſideratio multis de cauſis eſt ualde abſtruſa & perplexa. Primum diuerſarum regionum non minus olim ac hodie diuerſæ fuerunt menſuræ atque pondera. Sic alijs ſcriptoribus in uſu ſunt menſuræ Romanæ, alijs Atticæ, atque item alijs aliæ, eademq; uarietas etiam exiſtit in ponderibus. Deinde authores, tam Græci quàm Latini, cuius regionis utantur menſuris uel ponderibus interdum tacent omnino, aut uix obſcure & negligenter innuunt. Tum etiam unus & idem author menſurarum capacitatem, grauitatémue rerum quas metimur, uel ipſa pondera, iuxta conſuetudinem modo huius, modo alterius regionis declarat. Preterea Græci de rebus Romanis loquentes, aut contra Latini de Græcis menſuram uel pondus per uocabula ſuæ regioni conſueta ſæpe explicarunt, quod aliquibus res, etſi non fuerunt eædē, parū tamen uiderētur inter ſe differre, alijs etſi multū differrēt, uti uocibus externis nō placeret. Poſtremo nec libri mendis carent: nā ut de reliquis nihil dicam, menſuræ et pondera notis quibuſdā ſignificantur, quas aduertimus aliquādo uel diuturnitate & iniuria tēporū deletas, uel mutatas librariorum incuria aut temeritate, uel deniq; libros excudentiū negligētia, aut praua corrigentiū diligentia uitiatas. Quæ omnia niſi qs diligēter obſeruauerit, facillime in eos incidet errores, à quibus, bona pace dicam, ne magni quidē noſtræ ætatis uiri ſibi ſatis cauere potuerunt. Ne uerò eorū authoritas, quam alioqui ſummo ſtudio, maxima eruditione, utiliſſimis li

bris

bris iam pridem euulgatis, ſibi iure compararunt, Latinæ Græcæq; linguæ ſtudioſis, quod attinet ad hanc rē obſit, & ut menſuræ ac pondera plæriſq; omnibus adhuc ignota fiant clariora, decreui rem ipſam latius explicare: quàmuis non admodum forte in Græcis ponderibus opus fuiſſet hoc meo labore, ſi liber à Diodoro de his ſcriptus non periiſſet, multo uerò minus in ponderibus ſimul & menſuris tam Romanis quàm Græcis, ſi Galeni libellus de pondere liquorum, qui in medicamenta recipiuntur, extaret. Quoniam uerò neuter ad noſtra peruenit tempora, & Budæus, Portius, Alciatus uiri clariſſimi & doctiſſimi & iuriſconſultiſſimi de ſextario Romano totius cognitionis menſurarum quodam quaſi fundamento ſenſerunt diuerſiſſima, nec niſi unius ſententia uera eſſe poſſit, aut nullius, operæpretium mihi uiſum eſt meam quoque interponere. Et id mihi licere arbitror, qui enim non? cum Budæo licuerit libere de Hermolao Barbaro, & uere de Angelo Politiano, qui huius tractationis ſemina noſtro ſeculo primi ſparſerunt, iudicare? deinde Portio iam edito libro Budæi ſua in lucem proferre? Nuper autem Alciato utriuſque ſententia quaſi ſublata propriam & nouam in locum ſubſtituere? Iudicia certe in literis olim fuerunt libera, nunc debent eſſe, & erunt poſteris, uel nobis inuitis, modo non ſint leuia, temeraria, & iniqua. Quòd ſi eorum quiſpiam me in ius uocare ob hanc cauſſam et doctis accuſare uoluerit, rationibus agat, pugnet argumentis, teſtimonijs denique authorum, ſi poteſt, conuincat,

cat, omiſsis maledictis & conuicijs, ne noſtra arrogantia uel pertinacia, ne quid aliud dicam, periclitetur ueritas, quæ ſanè ut accuratè diſputando exquiri, ita nimium altercando plerunq; amitti ſolet. Id quidem q̃d æquum eſt poſtulo, quo neglecto, ſi quis omnino uoluerit ſtomachari & maligne in conuicia prorumpere, ipſum ſuo magis obfuiſſe nomini quàm meo optimus quiſque, certo ſcio, iudicabit. Nec à me hæc ſcribuntur, q̃ uehementer id ipſum uerear in tantis & tam præclaris ingenijs. Nam Budæus quidem ut magni & generoſi eſt animi, ita puto meliorem eſſe uirum, quàm ut agnitæ ueritati ullo modo refragari uelit. Alciatus uerò, quantũ ex ſcriptis eius intelligo, uir eſt et ipſe egregiè doctus, quantum audio ex amicis, ingenio ualde candido. Portius autem quo magis eſt acer inueſtigator rerum abſconditarum, hoc enim nomine in primis à Baptiſta Egnatio uiro docto commendatur, eò minus grauiter feret me, quaſi ſocium quendam laboris in idem ſtudium incubuiſſe. In quo etſi mihi liberius neceſſitate quadam eſt diſputandum, ſic tamen me gerere conabor, ut neminem eorum ſua debita laude priuare uoluiſſe uidear. Vt enim ueritati conſulere cupio maxime, ita clariſs. morum hominum authoritati detrahere neque uolo, neque æquum eſſe cenſeo. Quòd ſi alicubi labores ipſorum, quibus ſe poſteritati commendarunt, forte non æſtimauero pro dignitate, extant omnium ſcripta, in quibus diligens & prudens lector facile obſeruabit, quid illi, quidne ego præſtiterim. Sed ad rem. Hunc docendi

Ordo docendi autoris. ...cendi ordinem, quò omnis hæc tractatio uia & ratione procedens fiat illuſtrior, in uniuerſum ſeruare inſtitui. Primum meam ſententiam breuiter ponã, deinde eam authoritate, quæ pene ſola hic magnam uim habet, enitar confirmare. Demum meis corroboratis, à me diſsidentium opiniones diligenter expendam, ne res non ſatis diſcuſſa & pendens in controuerſia lectorem non acrem dubium reddat, cui noſtrum potius accedere debeat. Quàmuis qui mediocri ſit iudicio, is ea parte nondum perlecta, non difficulter ſtatuet, quã unam è tot ſententijs & tam diſcrepantibus potiſsimũ probet. Nec enim plus una poterit, quod non niſi una non modo ſit uera, ſed etiam eſſe poſsit. Principio autem de menſuris dicã. Appellantur uerò menſuræ quibus metimur tum liquores, quod genus ſunt oleum, uinum, acetum, aqua, mel: tum arida cuiuſmodi omnia frumenta, legumina, fructus, ac pleraq; alia. Sed quia menſurarum aliæ ſunt Romanæ, aliæ Græcæ: nam reliquas conſulto nunc omitto, nec hæ inter ſe cõcordant, initio Romanas tradere decreui, quòd ijs intellectis, quomodo plæriſq; earũ Græci, Romano Imperio iam florẽte, ſint uſi, perſpicuũ fiet. Tametſi non ignoro Romanos quoq; Græcis fuiſſe uſos. Romanæ præterea, ut & Græcæ, inter ſe differunt, quòd alijs materiam tantum humentem, alijs ſiccam metiamur, nonnullis uerò utranque. Primum igitur liquorum menſuras aperiam. Culeus amphoras uiginti capit. Amphora urnas duas. Vrna congios quatuor. Congius ſextarios ſex. Sextarius heminas duas.

Mẽſure quę appellãtur.

duas. Hemina quartarios duos. Quartarius acetabula duo. Acetabulum ſeſquicyathum. Cyathus ligulas ſiue cochlearia quatuor. Libra quoque cum menſura eſt, non ſecus ac ſi pondus eſſet, capit uncias duodecim menſurales: uncia autem duas ſemuncias. Quia uerò ſextarius Romanus comprehendit libram & beſſem, id eſt, uncias uiginti, de menſuralibus intelligo: nam libræ & unciæ menſurales cuique menſuræ fixæ ſemper & immobiles manent, cum ponderales pro rerum quas metimur diuerſitate ſubinde mutentur, non eſt difficile colligere quot librarum uel unciarum unaqueq; menſura fuerit capax. Vt igitur à ſextario quaſi initio quodã & fundamento incipientes, per maiores ipſo menſuras ad culei uſque capacitatem perueniamus: quia is, ut iã dixi, uncias uiginti, congius capit libras decem. Vrna quadraginta. Amphora octoginta. Culeus mille & ſexcentas. Rurſus ut ſextarium reſoluentes minorum menſurarum capacitatem explicemus, quia ipſe uncias uiginti, Hemina recipit decem. Quartarius quinque. Acetabulum duas cum dimidia. Cyathus ſeſcunciã drachmã & ſcriptulum. Liceat mihi ſic abuti ponderibus, quò res poſſit explicari. Ligula poſtremo drachmas tres, ſcriptulum unum. Hæc de Romanorum menſuris, quibus liquores metiebantur mea eſt ſententia, quam niſi ſcriptorum probauero teſtimonijs, nemini me perſuaſurum ſcio. Nec immerito, quòd tota ferè confirmandi ratio hoc in loco in authoritate conſiſtat, quam aut per ſe claram eſſe neceſſe eſt, aut, ſi fuerit inuoluta, diligenter explicatam.

explicatam. Atque hic ſtatim noſtra legentem etiã atq; etiam rogo ne moleſtè ferat ſe nonnulla ab alijs prius ſcripta iterum legere, quæ ſi omiſiſſem, ut non feciſſem illibenter, qui dilucide docere nõ iudebam. Nunc anteq̃ ad culeũ menſurarũ maximã reuertar, illud unũ dicam, me perſpicuitatis cauſſa diſtinxiſſe mẽſuras in maiores et minores, ut maiores ſint ſupra ſextariũ, minores infra. His igitur frequentiſſime mediá utũtur, illis rariſſime, omnibus tamen diuerſi generis ſcriptores uſos iam declarabimus. Quòd Culeus uiginti amphoras contineat oſtendunt hæc Plinij uerba, quæ ſunt quarto libri decimi quarti capite, Quando et poſtea ſæpe numero, ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt, amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Sic Plinius. Si igitur ſeptem culei centenas quadragenas amphoras, ut ipſe declarat, efficiunt, perſpicuum eſt ad calculos redigenti, culeum amphoras capere uiginti. Idem Rhemnius Fannius in libello de ponderibus & menſuris dicit apertius, quo teſte, qui ante me ſcripſere, quia in hac menſurarum capacitate exponenda, ſæpe ſunt uſi, eum ne mihi quidem negligendum puto. Sunt uerò hæc eius carmina,

Eſt &, bis decies quem conficit amphora noſtris
Culeus, hoc nulla eſt maior menſura liquoris.

Cæterum culeus ex Græco eſt κουλεός: ſic enim Ionicè loquendi conſuetudine κολεός dicitur, quod præter cætera apud ipſos Græcos uaſis genus ſignificat, & fortaſſe menſuram, cuius nos certiores facerent rei ruſticæ ſcriptores, ſi modo ulli extarent. Vnde Romani eos imi

tati

tati tam utres olearios & uinarios, quàm menſuram culeum dixerunt. Eſt autem menſura liquoris, quod Fannius clare dixit, & ex Plinij uerbis intelligitur, atq; Catonis quæ ſunt in libr. de re-Ruſtica capite tertio & uigeſimo. Si in dolium reſinam indes, in culeum muſti p. I I I. bene cõminuito: inde in fiſcellam indito, & facito uti in dolio muſti pendeat. Hæc de culeo. Sequitur amphora, quæ duas urnas comprehendit, quod Columella capite uigeſimo libri duodecimi explanat. Ego tamen ſi humida fuerit uindemia trientem, ſi ſicca quadrantem medicaminis in binas amphoras miſcere ſolitus ſum, ita ut quatuor urnarum eſſet muſti modus: urna autem quatuor & uiginti ſextariorum. Fannius quoque de amphora loquens ait,

Huius dimidium fert urna.

Sed clariſſime id ipſum ſcribit Voluſius Metianus cuius uerba ſunt, Nam quadrantal, quod nunc plærique amphoram uocant, habet urnas duas. Quòd uerò idem menſuræ genus quadrantal & amphora nominetur, Feſtus Pompeius etiam declarat, Quandrantal uocabant antiqui, quam ex Græco amphorã dicunt: quod uas pedis quadrati octo & quadraginta capit ſextarios. Hæc Feſtus. Si igitur amphora octo & quadraginta capit ſextarios, ut ille recte ſcribit: urna uerò quatuor & uiginti, ut tradit Columella, quis non intelligit amphoram duas urnas continere? Quin etiam idem ex eiuſdẽ Columellæ uerbis, quæ ſunt libri tertij capite tertio, cũ Varronis libri primi capite I I. collatis percipitur. Var

ronis uerba ſunt, Nónne *item in agro Fauentino,à quo tricenariæ appallantur uites, quòd iugerum tricenas amphoras reddat? Columellæ uerò de eadem re hæc. Atque ut omittam ueterem illam felicitatem aruorum, quibus & ante M.Cato,& mox Terent.Varro prodidit,ſingula iugera ſexcenas urnas uini præbuiſſe:id enim maxime aſſeuerat in primo libro rerum Ruſticarum Varro. Cum enim de eadem re loquantur, nemo non uidet amphoram duarum urnarum eſſe capacem. Alterum autem nomen ex Græco eſt declinatum: dicũt enim Græci* ἀμφορεὺς *uas quod utrinque anſas habet,quibus capi & portari poßit:menſuram etiam eodem nomine appellant, licet à Romana, ut dicam ſuo loco,diuerſam:nam Latini unà cum terminationis mutatione & genus & menſuram mutarunt. Alterum Latinum eſt dictum à figura quadrata quadrantal:eſt enim pedis quadrati,ut Feſtus ait,& hæc Fannij carmina pulchre explicant,*

Pes longo ſpacio latoq; notetur in anglo,
Angulus ut par ſit,quem capit linea triplex
Quatuor ex quadris,medium cingatur inane,
Amphora ſit cubus.

Iam utroque nomine non ſolũ eadem ſignificatur menſura,ſed etiam utrũq; ad liquores refertur:ut enim amphoram aquæ,ita quadrantal aquæ uel alterius liquoris dicere poſſumus. Amphoram uerò liquorum menſuram eſſe clarum eſt ex Columellæ loco paulò antè citato:quadrantal autem ex Catone, qui ſic ſcribit capi-

te

te quarto & uigeſimo. Vuas apicias percoctas bene legito: ubi delegeris in eius muſti culeum aquæ marinæ quadrantalia bina, uel ſalis puri modium: hunc in fiſcellam ſuſpendito, ſinitóque cum muſto diſtabeſcat. Imo etiam ex Plauti Curgulione ubi de anu bibula loquuntur Phædromus & Palinurus,

Sitit hæc anus. Quantum ſitit? Modica eſt, capit quadrantal. *De amphora ſatis multa, cui proxima eſt urna, quam quatuor congios comprehendere diximus. Scribit enim Voluſius amphoram duas urnas, congios uerò octo continere: unde certũ urnam, quæ eſt dimidiũ amphoræ, congios quatuor capere. Id autem cõcordat cum his Columellæ uerbis quæ paulò antè quoq; retulimus. Vrna autem quatuor & uiginti ſextariorum. Nam cum congius ſextarios capiat ſex, ut mox explicabitur, urnam, quæ eſt quatuor & uiginti ſextariorum, neceſſe eſt quatuor congiorum eſſe capacem. Verum urna, quæ & uas aquarium ſignificat, Varroni dicta eſt, quòd urinat in aqua haurienda ut urinator. Menſuram uerò liquoris eſſe Columella loco iam dicto, & Cato capite tertio et uigeſimo oſtendunt. Ait enim, Marmor ſi indes in culeũ, librã indito in urnã, & miſceto cũ muſto. Horatius etiã in primo ſermonũ,*

Vt tibi ſi ſit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho, & dicas magno de flumine mallem.

Sed diſcedamus ab urna. Congius ſextarios capit ſex, quod indicat Voluſius cũ ſcribit, Quadrantal habet congios octo, ſextarios octo & quadraginta: nam octies

ſex,conſtituunt octo & quadraginta. Hinc ſextario nomen inditum,ut Fannius *his uerſibus aperit,*

A quo ſextari nomen feciſſe priores
Crediderim,quòd eos capiat ſex congius unus.

Sed Catonis uerba oſtendunt quoque congium ſex eſſe ſextariorum:ea ſunt capite ſeptimo & quinquageſimo,ubi ſtatuit,quantum uini ſit familiæ bibendũ.Menſe quinto,ſexto,ſeptimo,octauo in dies ſextarium unum. Deinde id ipſum declarans addit,in mẽſe congios quinque. Cum enim menſes ferè triginta dies habeant, & ſingulis diebus bibatur ſextarius, fiunt triginta ſextarij, qui quinque efficiunt congios. Hunc locum docte explicauit Budæus *uir acutus & diligens,ut hic de* Por*tio taceam.Ex eiſdem autem uerbis quiſque intelligere poteſt,congium liquidi menſuram eſſe:tum etiam ex his* Liuij *quæ ſunt libro quinto & uigeſimo ab urbe condita,Et congij olei in uicos ſingulos dati.De congio ſatis. Nunc de ſextario ſimiliter teſtibus planum faciam quod duas contineat heminas. Id Itaque declarat* Feſtus Pompeius *ſic ſcribens,* Hemina *ex* Græco ἥμισυ, *quod eſt dimidia pars ſextarij.Nec minus* Gellius *libro tertio capite quarto decimo, Si ex ſextario hemina fuſa eſt,non dimidiatum ſextarium fuſum dicendum eſt. Præterea hæc* Fannij *carmina,*

At cotylas,quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas,recipit geminas ſextarius unus.

Quòd autem liquoris ſit menſura, ſi non eſſet maxime,perſpicuum ex Horatio *fieret,qui in primo ſermonum*

monum inquit,

Panis ematur, olus, uini ſextarius.

Ac Cicerone qui ait libro ſecundo officiorum, Si emere ſextarium aquæ mina cogeretur. Vnde uerò dictus ſit ante declaratum eſt: quā ob rem iam ad Heminam ueniamus: ea capit duos quartarios, quod aſſerit Voluſius Metianus, quem ne quis tanquam teſtem uilem contemnat, ſciat nobilem fuiſſe iureconſultum, quo, ut Iulius Capitolinus ſcriptum reliquit, duo Antonini Pius & Philoſophus ſunt uſi, alter cum aliquid de iure ſanciret: Philoſophus autem ut iura diſceret. Voluſij uerba de menſuris hic integra aſſcribam. Nam quadrantal, quod nunc plærique amphoram uocant, habet urnas duas, modios tres, ſemodios ſex, congios octo, ſextarios octo & quadraginta, heminas ſex & nonaginta, quartarios centum nonaginta duos, cyathos quingentos ſeptuaginta ſex. Ex his quilibet intelligit heminam duos comprehendere quartarios. Cæterum Hemina unde ſit nominata, Feſti uerba, quæ ſupra retuli, declararunt: quòd uerò menſura liquoris ſit, exempla in authoribus paßim occurrunt, nunc illud Plautinum ſufficiat in Milite,

Neque equidem heminas octo exprompſi in urceum.

Progrediamur recto ordine ad quartarium, qui duo continet acetabula, ut ex Plinio patet, qui capite ultimo libri primi & uigeſimi ſic ait, Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem. Igitur quartarius quem dimidiam partem eſſe heminæ ex

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Voluſio probauimus, neceſſario duo comprehendit acetabula. Sed Plinius & Fannius acetabulum quod Atticis fuit in uſu explicarunt. Romanis iuxta eandem diuiſionem ſuæ exſtitiſſe capacitatis alij ſcriptores ita uſurpantes declarant. Quartarij autem capacitatē inter Latinos, præter Voluſium, qui explicarit hactenus inueni neminem. E Græcis cum eo concordat Dioſcorides cuius nōnulla extant in libello de menſuris & ponderibus, qui Galeno aſſcribitur. Is enim inter cæteras mēſuras ſic ſemper in liquidis meminit quartarij ut dimidia pars ſit heminæ, uel quod idem prorſus eſt duo capiat acetabula. Hunc quartarium, quia Fannius, ignorarunt Budæus, Alciatus, Portius, quod nemo putet acerbius dictum: nullus enim unquam fuit, quantumuis rerum diligens ſcrutator, quē non aliqua latuiſſent. Verū quartarius eſt appellatus, quod quarta ſit pars ſextarij. Liquoris autem menſurā fuiſſe, indicāt hæc Liuij uerba, quæ libro quinto ab urbe condita ſcribit. Manlius primū ob uirtutē laudatus, donatusq; non ab tribunis ſolum militū, ſed conſenſu etiam militari, cui uniuerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt: rē dictu paruam, cæterum inopia fecerat eā argumentū ingens caritatis, cū ſe quiſq; uictu ſuo defraudās, detractū corpori atq; uſibus neceſſarijs ad honorē unius uiri cōferret. Et Columella qnto cap. libri duodecimi, In uini uapidi ut acre fiat ſextarios duo de quinquaginta, fermenti libram, fici aridæ pondo quadrantem, ſalis ſextariū ſubterito, & ſubtrita

ta cum quartario mellis aceto diluito: atq; ita in prædictam menſuram adijcito. De quartario ſatis, nunc ad acetabulũ, quod continere ſeſquicyathum perſpicuum fiet ex his Fannij uerſibus, quibus de cyatho loquitur,

Bis quinq; hunc faciunt drachmæ ſi appendere tentes,
Oxybaphus fiet ſi quinque addantur ad illas.

Verũ acetabuli denominatio facta eſt ab aceto, nonnihil ad imitationẽ Græcorum, apud quos ὀξύβαφον, quod & ὀξύβαφος uas primo dictũ, in quod acetum infunditur, ut in id cibos, quibus acorẽ addere placet, intingamus, deinde ad menſuram tranſlatum. Liquoris autem menſuram eſſe, ex Celſo manifeſtum eſt in eius Acopi cõpoſitione, quod inſcribitur ἐλαιώδης neruis utile, ait enim, Inſtillaturq; ſubinde quàm optimi mellis acetabulũ. Sequitur cyathus ἀπὸ τοῦ χύειν, id eſt, à fundendo Græcis dictus, literæ aſpiratæ in tenuem mutatione. Hũc in Simpuli locũ in conuiuijs ſucceſſiſſe dicit Varro de lingua Latina, cũ in ſacrificijs manſerit altera appellatio. Inde tranſlatus ad menſurã cyathus, quorũ duodecim ſextariũ complent: quod ex iã dictis dilucidũ eſſe poteſt, & nihilo minus ex his Scribonij Largi uerbis, quæ ſunt Cõpoſitione CXXVII deprehenditur. Item rumicis radices tres, aquæ tribus heminis incoctæ donec ſextarius relinquatur: inde cyathi quatuor per triduũ dantur. E quibus etiã, ſi non ex nominis ipſius etymologia clarũ eſſet, liquoris menſuram intelligimus. Reſtat ligula et cochleariũ, quæ licet menſuram interdũ ſignificant eandẽ, non tamen ſemper.

 Siquidem

Siquidem ligulæ uſus aliquãto ſimplicior eſſe uidetur, cum cochlearium multas habeat differentias quas in ſequentibus libris exponam: utroq; uerò nomine Latinis quarta cyathi pars ſignificatur, quod Columella declarat libri duodecimi capite uigeſimo primo ſic ſcribens, Et ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel mẽſura ſemunciæ bene plenæ ſalis cocti & triti. Quibus uerbis intelligitur ligulã quartã eſſe cyathi partem: nam cyathi quarta eſt ferè ſemuncia, dẽptis ſcilicet duobus ſcriptulis. Quia uerò dixerat ligula cumulata, neceſſe erat, cum per menſurã ſimilem eam uellet apertius explanare, dicere mẽſura ſemunciæ bene plenæ. Si uerò ſimpliciter ligula dixiſſet, menſura ſemunciæ non plenæ fuiſſet dicendum meo arbitratu, deeſt enim id quod ſupra dixi, quominus quarta cyathi pars ſit integra ſemuncia. Capit nanq; quarta apud Romanos drachmas tres & ſcriptulum unum: ut liceat etiã nunc mihi ſemunciam menſuram, ſicut pondus in eiuſmodi minora pondera, non aliter ac ſi menſuræ eſſent, diuidere, ut eò melius res difficilis intelligi queat. Cæterum quod eadẽ quarta cyathi pars etiam cochlear dicatur, clarius dicit idẽ Columella paulò pòſt his uerbis, Præterea fœnũ græcum maceratur in uino uetere per triduum: deinde eximitur, & in furno ſiccatur uel in ſole: idq; cum eſt aridum factum molitur: & ex eo molito poſt ſalituram muſti cochlear cumulatum, uel ſimile genus poculi eius, quod eſt quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. Hæc ille. Mẽſuræ uerò ſiue poculi

genus,

genus, ut ipſe loquitur, μύστρον Græci adpellant, quod non modo Columella idem quod cochlear eſſe in hoc libro declarat, ſed etiam Græcos conſtat ſic uſos. Verũ genus hoc cochlearij magnum nominandum cenſeo, ut à reliquis diſcernatur. Ligula autem dicta eſt à linguæ ſimilitudine, in cauum intra dentes, palatum uerſus, contractæ. Vnde Plinius pro menſura & linguæ uocabulo utitur, cuius uerba ſunt libro uigeſimo capite tertio, & uigeſimo de granis ferulæ in uino tritis. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant Luna quarta, ſexta, ſeptima, linguæ menſura. Sed ligulam ſic uſurpat Scribonius Largus Comp. CXLIIII. Dantur quantum lupinus ex mellis ligula & aquæ cyathis quatuor. Et Cõp. CCXXX. Huic medicamento ſi anatis ſanguinis quaſi duo ligulæ adiunctæ fuerint, minus mordebit. Idẽ ſic quoque uſus eſt cochleario Comp. CCXXXVII. Cum opus eſt cochlearia tria roſæ cyatho permiſcentur. Intelligit uerò per roſam oleum roſaceum. Sed de cochleario ſatis hoc loco dictum ſit. Hanc autem Romanarum menſurarũ rationem, qua explicatur quoties maior proxime ſe minorem capiat, Fannius uerſibus aperuit, quem ſecutus eſt ea parte Budæus ac reliqui duo, præſertim cum uiderent è ueteribus & bonis authoribus neminem alicuius menſuræ capacitatem enarrantem uſpiam ab eo diſſentire, quamobrem & ego eaſdem recenſui menſuras & eiſdem fermè teſtimonijs ipſas confirmaui. De quartario tamen, ut de ligula nihil dicam, nulla in tota ipſorum tractatione fit mentio. Cuius capacitatem

tẽ ex Voluſio, uſum è Liuio & Columella oſtendi. Præterea ſingulas ipſe menſuras perſecutus, liquoris eſſe uerbis ſcriptorum probaui, quod ut quis maxime contem pſerit equidem ad docendum cenſui conueniens & utile. Eſto, notum ſit excellentis eruditionis uiris, ſit mediocris, infimæ non erit. Ego uerò omnibus hac mea lucubratione prodeſſe uolui. Cæterũ priuſquàm ad alterum modum explicãdi menſurarum capacitatem perueniàm, maiores menſuras in minores, imo minimas etiam reſoluam, atq; hinc dilucidum erit quoties quæq; nõ proximam modo, ſed unamquanq; ſe minorem capiat. Culeus itaq; comprehendit amphoras XX. urnas XL. congios CLX. ſextarios DCCCCLX. Heminas M D CCCCXX. quartarios III D CCCXL. acetabula V̄II D CLXXX. cyathos X̄I D XX. ligulas X̄L̄V̄Ī LXXX. Amphora capit urnas. II. congios VIII. ſextarios XLVIII. heminas XCVI. quartar. CXCII. acetabula CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. ligulas MMCCCIIII. Vrna capit congios IIII. ſextarios XXIIII. heminas XLVIII. quartarios XCVI. acetabula CXCII. cyathos CCLXXXVIII. ligulas MCLII. Cõgius capit ſextar. VI. heminas XII. quartarios XXIIII. acetabula XLVIII. cyathos LXXII. ligulas CCLXXXVIII. Sextarius capit heminas II. quartarios IIII. acetabula VIII. cyathos XII. ligulas XLVIII. Hemina capit quartarios II. acetabula IIII. cyathos VI. ligulas XXIIII. Quartarius capit acetabula II. cyathos III. ligulas XII. Acetabulũ capit cyathum

cum

cũ dimidio, ligulas VI. *Cyathus capit ligulas* IIII. *Hæc unà cum his, quæ præponere ſoleo de quacunq; re dicturus tabularum uice eſſe poſſunt, ne cui mea in compendium contrahendi, quod non ſine optimorum authorum iactura factum uidemus, cauſſa relinquatur.* Hactenus *menſuras* Romanas *ratione & uia quadam collectas, & in ordinem adductas exhibuimus, præter libram, unciam & ſemunciam, quas menſuras eſſe nunc eſt probandum, ut rurſus ad ſextarium non imparati accedamus. Libram duplicem eſſe, uel hodie pharmacopolia quocunq; in loco ſint, oſtendunt, ponderalem & menſuralem.* Romanos *etiam utranque in uſu habuiſſe. Galenus, q unus pro multis teſtibus eſſe poteſt, áſſerit libro primo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη. *Cuius uerba Latin. tantũ adſcriberẽ, niſi intelligerem quoſdam Græca ipſa libentius legere, quibus in hac re morem gerere uolo. Scribit igitur ſic,* καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τοῦ στερεοῦ σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τοῦ ὑγροῦ, ὃ πάμπολυ καθ᾽ ὅλην τὴν πόλιν ἐστὶν ἐξ ὕλης κερατίνης γιγνόμενον. *Id Latinè uerbum è uerbo quaſi exprimentes ita reddere poſſumus, Adpellatur enim à* Romanis *librale pondus ſolidorum corporum nomine ſimili libralis liquidorum menſuræ, quæ permulta in tota urbe eſt, ex cornea materia cõſtans. Hæc ille. Quibus aperit nomine libræ, quã è* Lat. *corrupte Græ*a λίτραν *nominãt, tã menſurã q̃ pondus ſignificari.* Deinde *non multo pòſt ſcribit,* μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδήλωσα

τὴν

τὴν ὁμωνυμίαν ἐξηγησάμενος τῆς παρὰ ῥωμαίοις σταθμικῆς λίτρας τῇ μετρικῇ. Id eſt, Paulò ante oſtendi, cum nominis ſimilitudinem, quæ eſt apud Romanos libræ ponderali cum libra menſurali enarrarem. Idem Galenus corripit quodam modo medicos, quod eã differentiam in medicamentis non expreſſerint, his uerbis quæ ſunt in libro ſexto eiuſdem operis, διὸ γράφειν ἐχρῆν ἐπιμελέστερον ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις τοὺς ἰατρούς, ὁποίας τινὰς κελεύουσι βάλλεσθαι τὰς οὐγγίας ἢ τὰς λίτρας τῶν ὑγρῶν φαρμάκων, πότερον τὰς μετρικὰς ἢ τὰς σταθμικάς. Hoc eſt, Idcircò medicos in libris de medicamentis accuratius oportebat ſcribere, quales nam uncias uel libras medicinarum liquidarum præciperent inijci, menſurales ne an ponderales. Ex quibus locis luculenter intelligitur libram duplicem Romanis fuiſſe menſuralem & ponderalem. Adijciendum igitur eſt ſi ponderalem indicamus Græcè σταθμῷ, Latin. pondo: ſi menſuralem Græcè μέτρῳ, Latinè menſura. Atque ſic Galenum apud Græcos diſtinxiſſe ex ſequentibus clarum erit. Tũ Romanis ſic in uſu fuiſſe hinc conijcio, quòd perſæpe libræ pondo adiectum inuenitur: ſic uerò ſemper ponderalem ſignificant, ut & pondo ſine adiectione per ſe poſito eandem denotant. Interdum autem deeſſe, quo ſignificatur menſura: quanquam hoc in uniuerſum uerũ non eſt, reperitur enim libra pro pondere ſine ulla adiectione ſæpius à Latinis poſita. Deinde pondo nullius differentiæ cauſſa addi cœpit, ut quum dicũt pondo denarij

narij,pondo uictoriati,hoc eſt,pondere, id enim ſolum tunc ſignificat, perinde ac Græcis ὁλκὴ *cum drachmæ adiungitur,quo modo ſcribit Dioſcorides* ὁλκὴ δραχμῶν ζ̄. *Id eſt,pondere drachmarum ſeptem.Erratur hac parte non minus hodie ac olim,non tã pharmacopolarũ culpa q̃ medicorũ,q diſcrimẽ hoc partim per ignorantiã,partim per incuriã non exprimunt,cũ certe nõ exigua differẽtia ſit inter olei librã menſura & pondere.De quo errore ac alijs nonnullis,quos obiter indicabo,copioſius aliàs diſſerui,nunc probaſſe ſatis ſit libram menſuram eſſe & pondus.Sed quòd menſuralis æque ac ponderalis in ſuas duodecim uncias diuidatur, Galenus apertius explanat ibidem libro tertio, quàm ut in dubium uocari poßit:ait uerò,* ἔστι δὲ παρ' αὐτοῖς μέτρον, ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσιν, ἐντετμημένον γράμμαις διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη δώδεκα, καὶ καλεῖται τὸ ὅλον μέτρον ὑπ' αὐτῶν λίτρα, τὸ δωδέκατον δ' αὐτοῦ οὐγγία. *Hoc eſt, Eſt autẽ apud ipſos (de Romanis loquitur) menſura, qua oleũ metiũtur,interſecta lineis diuidentibus totã in duodecim partes,atq; menſura integra uocatur ab ipſis libra:duodecima uerò pars eius uncia. E quibus clarißimum eſt, libram menſuralem duodecim eſſe unciarum menſuralium.Quam ob rem in magno errore uerſantur hodie medicamentarij quidam, ſedecim eam unciarum cõſtituentes,maxime quum medicamenta tam Arabum quàm Græcorum conficiunt:cum ponderibus enim reliquarum medicinarum,quas in ſe recipiunt compoſitiones*

ſitiones ſiue mixturæ, hæc menſura libræ non conuenit. Iam etſi ſatis probatũ ſit é Galeno libras & uncias mẽſuras fuiſſe, paucis tamen adhuc uſum earum manifeſtare nõ inutile arbitror futurum. Quàmuis autem Galenus & medici eum ſecuti crebro ſic uſi ſunt libra & uncia, unum tamen aut alterum locum ex ipſo quoque teſtimonij gratia adſcribam. Lib. primo eiuſdẽ operis ſcribit ex his conſtare album emplaſtrum, λιθαργύρου καὶ ψιμυθίου λίτρας ἑκατέρου σταθμῷ, δυοῖν δὲ λιτροῖν ἐλαίου μέτρῳ. *Id eſt,* Ex *argenti ſpumæ & ceruſæ ſingulorum libra pondo, olei uerò duabus libris menſura. De hac eadem libra meo iudicio intelligendus eſt loqui Suetonius in Cæſare Dictatore quum ait, Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoque numos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit. Etenim non temere legeris ueteres oleum, uinum, & reliquos liquores ad penſum uendidiſſe aut donaſſe: ſed ad menſuram, quæ uel erat libra, uel aliquot libras ſiue uncias menſurales capiebat, licet medici liquores nunc appendant, nunc metiantur. Ad unciam tranſeundum, qua ſic utitur Galenus libro* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *octauo,* συντίθεται δὲ χειμῶνος μὲν εἰς δραχμὰς. ή. τοῦ κηροῦ, οὐγγίας. ά. μετρικῆς ῥωμαϊκῆς ἐμβαλλομένης τοῦ ναρδίνου μύρου. *Id eſt,* Componitur *autem hyeme quidem ad octo ceræ drachmas iniecta nardini unguenti uncia una menſurali* Romana. *Semunciæ uerò præter Græcos ſic uſus eſt* Columella, *cuius uerba,*

ba, quæ ſupra quoque retuli, ſunt: & ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel menſura ſemunciæ bene plenæ ſalis cocti & triti. Menſura ſemunciæ dixit, quippe menſuram ſemunciam ſignificans, eo modo loquendi quo dicimus menſura ſextarij uel heminæ, quia menſuræ ſunt, & quo nemo diceret menſura denarij uel uictoriati, quia pondera ſolum. Contrà in fine libri eiuſdem pondo ſemunciam dixit, pondus ſemunciam indicans his uerbis, Quòd ſi etiam cum laſer non habueris, pro ſylphio mellis adijcies pondo ſemunciam. Sed reuertar ad libram, quod oleum cornibus libralibus uendebant ex uerbis Galeni ſupra citatis, quiſque percipere potuit, nec minus ex hoc loco qui iam ſequitur, quem ex libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη primo aſſcripſi, ἐάν τις ὑποθῆται τὴν κοτύλην ἔχειν οὐγγίας. θ̄. ῥωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέρασι λιτραίοις. Hoc eſt, Si quis ſtatuat, cotylen uncias nouem capere Romanas in cornibus libralibus, quæ in uſu ſunt, deſcriptas. Sic ille. Erant nanque lineæ quædam, ut alibi ſcribit, in orbem ijſipſis cornibus extrinſecus inciſæ quarum interſtitia erant unciarum capacia. Intrinſecus nanq; ut hodie in libris mēſuralibus, quæ ex plumbo candido fiunt, & tuberculis quibuſdam ſignantur in cornibus non facile notari potuerunt. Verum eiuſmodi cornua non ſolum fuiſſe libræ unius, ſed duarum etiam librarum ex Horatij libri ſecundi Sermonum ſatyra ſecunda intelligimus, ubi ait,

Ac niſi mutatum parcit diffundere uinum, &

Cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, nataleis, alióſue dierum
Feſtos albatus celebret, cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, ueteris non parcus aceti.

Bilibri enim dixit duarum librarum menſuralium capaci. Vbi Acron interpres inquit, Sunt enim in uenalibus cornua, quæ olei habent quantitatem, ſextarij mẽſura. Quod ſi uerum eſt, fuerunt cornua diuerſæ capacitatis in uſu. Librale, de quo Galenus ſcripſit. Bilibre, de quo Horatius. Sextarij menſura, id eſt, unciarum uiginti, de quo Acron. Vt autẽ Horatius cornu bilibre dixit, ita Plaut. in Milite, bilibrẽ aqualẽ duarum librarum capacem dixiſſe uidetur. Verſus ſunt,

Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados
Ea ſæpe decies complebatur die.

Sed hæc differentia eſt inter menſurales & ponderales uncias & libras: quòd ponderales corporum decernant grauitatem, menſurales molem. Id uerò cum res ipſa indicat, tum Galenus clare ſcribit libro primo operis ſæpe iam commemorati, Αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ, τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων· αἱ δὲ μετρικαὶ, τὸν ὄγκον. *Id eſt, ponderales quidem, de uncijs loquitur, corporum grauitatem decernũt: menſurales uerò molem. Idem iudiciũ eſt de libra. Vt igitur tãdem ſummatim colligã, quæ multis iam dicta ſunt. Libra menſura eſt, & diuiditur in duodecim uncias, quæ & ipſæ mẽſuræ ſunt. Vncia uerò in duas ſemũcias, quæ hodie in pharmacopolijs certo ſigno diſcretæ non ſunt, & olim etiã*

magis

magis coniectura quadam eas metiri ſolitos credide-rim. Hoc dicto poſtremo ſermonem de iſtis finiam. Libras & uncias eſſe menſuras authoritas docet, per-ſuadet ratio, experientia credere cogit. Quare nũc his fundamentis iactis ueniam ad ſextarium, de quo inter magnos homines, ut iam dixi, ſumma diſſenſio eſt. Nam *alius ipſum duarum librarum eſſe cenſet, cuius opinio-nis eſt* Budæus. *Alius unciarum quindecim nouem de-tractis, quod ſentit* Alciatus. *Alius deniq; uiginti uncia-rum ut* Portius, *in hoc* Hermolaum Barbarum *ſecutus, ſed ponderaliũ, qui cõmunis omnibus ipſis, ſit uenia uer bo, error eſt, quia omnes communẽ conſtituunt ſexta-rium, ut paulò poſt perſpicuum fiet.* Nos *diximus eum uiginti unciarum eſſe menſuralium. Atque id ſanè eo diligentius erit explicandum, quò magis in ſextario ad totam menſurarum rationem cognoſcendam ſitum eſt: qui enim eius capacitatem recte intelligit, reliquarum menſurarum omnium ſtatuere poteſt : ut contra, in ea qui errat, in cæteris non poteſt non errare.* Galeno *itaque medicorum omnium longè præſtantiſſimo, dum* Romæ *exerceret medicinam ſub* Antoninis Cæſaribus Auguſtis, *hæc res in primis curæ fuit, qui libro pri-mo operis, cuius ſæpe mentionem feci, cum quorundam medicorum qui* Romæ *egerunt emplaſtra recenſet, du bitat num* Romanorum *ſextarium an* Atticorum *indi-cent. Siquidem* Romanus *uncias uiginti menſurales:* Atticus, *qui medicis in uſu eſſe cœpit, decem & octo comprehendit. Verba ipſius, quibus id de ſextario* Ro-

mano explicat, quod nunc probare uolo, hæc ſunt, ξέ-
στου δὲ νομίζω μεμνῆσθαι τὸν ἥραν τοῦ ῥωμαϊ-
κοῦ. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἀθηναίοις οὔτε τὸ μέ-
τρον ἦν οὔτε τοὔνομα τοῦτο. νυνὶ δὲ ἀφ' οὗ ῥω-
μαῖοι κρατοῦσι, τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ξέστου παρὰ πᾶ-
σιν ἐστὶ, τοῖς ἑλληνικῇ διαλέκτῳ χρωμένοις, ἔθνε-
σιν. αὐτὸ δὲ τὸ μέτρον οὐκ ἴσον τῷ ῥωμαϊκῷ,
χρῶνται δὲ ἄλλος ἄλλῳ ξεστιαίῳ μέτρῳ. παρὰ γοῦν
τοῖς ῥωμαίοις, ὁ ξέστης ἔχει μίαν λίτραν καὶ ἡμί-
σειαν καὶ ἕκτον, ὡς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας. κ' ἃς
τὸ πολὺ τοῖς κέρασι μετροῦσιν, ἐντετμημένοις
ἔξωθεν γραμμαῖς κυκλοτέρεσιν, ἔνιοι δὲ ψευδῶς
ὑπειλήφασι τὸν ῥωμαϊκὸν ξέστην ὀκτωκαίδεκα
μετρικὰς ἔχειν οὐγγίας. ἔοικεν δ' οὖν καὶ ὁ ἥρας, ὅταν
κοτύλην γράφῃ, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαί-
νειν, ἤτοι δὲ τὰς. θ. δηλοῖ οὐγγίας ἐκ τοῦ λιτραίου
κέρατος ἢ τὰς δέκα· τοῦτο γὰρ ἄδηλον, *quod eſt,*
Sextarij autem Romani *Heram meminiſſe arbitror.*
Nam Athenienſibus neque menſura neque nomen hoc
erat: nunc uerò ex quo Romani *rerũ potiuntur, ſexta-*
rij nomen omnibus, qui Græca *lingua utuntur, exiſtit: at*
ipſa menſura Romanæ *æqualis non eſt: alius enim a-*
liam ſextarij menſuram in uſu habet. Quippe apud Ro
manos ſextarius libram unam & dimidiam atque ſe-
xtam ipſius partem capit, ut unciæ uniuerſæ ſint uigin
ti, quas plærunq; cornibus, quibus orbiculares quædam
lineæ ſunt extrinſecus inciſæ, metiuntur. Cæterum qui-
dam falſo putarunt ſextarium Romanum *octodecim*
continere

continere uncias menſurales: uidetur igitur & Heras, ſi quando cotylen ſcribit, dimidiam ſextarij partem indicare: nouem uerò uncias cornu libralis ſignificet an decem obſcurum eſt. Hactenus Galenus. Eiuſdem ſententiæ eſt Oribaſius Iuliani apoſtatæ medicus libro ſecundo ad Euſtathium filium, Ἰταλικὸν κεράμιον ἔχει ξέστας. μη. ὁ ξέστης λίτραν μίαν καὶ οὐγγίας. η. Id eſt, Amphora Italica capit ſextarios octo & quadraginta. Sextarius libram unam & uncias octo. Idem prorſus tradunt reliqui Galenum ſecuti. Quin etiam Arabes, qui ſua tranſſcripſerunt è Græcis, eadem planè ſtatuunt, quorum uerba aſſcribere tædio plenũ legentibus putaui, tum etiam iccirco cenſui omittenda, quod in alio opere pluribus aperui, quid de ponderibus & menſuris ſenſerint ipſi, & quãtum iuniores Itali à recto deflexerint atque aberrarint, in quo multa quoque ſunt de proportione ueterum menſurarum & ponderum ad ea quæ nunc medicis ſunt in uſu. Porrò idem intelligitur ex hac compoſitione Andromachi iunioris, quæ eſt apud Galenum libro nono περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους his uerbis, ῥοδίνου κοτύλης τέταρτον, τουτέστι, κυάθους. αʹς. ὅ ἐστιν οὐγγίας βʹς. Id eſt, Roſacei heminæ quartã, hoc eſt, ſeſquicyathum, quod eſt uncias duas cum dimidia. De menſuralibus ſine dubio ſentit, uter uerò tandẽ declararit Andromachús ne cuius compoſitio refertur, an Galenus qui retulit, eſt incertum. Cum itaque quarta heminæ capiat duas uncias cum dimidia, neceſſe eſt

heminam eſſe decem unciarum, quæ quia dimidium eſt ſextarij, ſequitur neceſſario eum eſſe unciarum uiginti. Sed quid opus eſt iſtis & ſimilibus cum uerba Galeni ſupra ſcripta ſint clariſſima? Quocirca à Græcis ad latinos trāſeundum eſt. Hermolaus Barbarus uir ſummæ eruditionis in caſtigationibus Plinianis ſcribit ex ſententia Feſti Pompei, ſextarium uncias uiginti continere, ſed uerba quibus id dicat neq; ipſe neque Portius eum imitatus recitat. Si tamen ita ſcripſit Feſtus, dubio procul uncias intellexit menſurales, quod neuter illorū explicat. Verum dubito nonnihil integrum ne Feſtum Barbarus habuerit, in quo hæc legantur, an ex uerbis collegerit, quibus declarat quot ſextariorū ſit quadrantal, maxime cum ex Plinio numerum unciarum amphoræ eliceret: unde facile erat ſubductis calculis ſtatuere, quot unciarum eſſet ſextarius. Certe nobis Paulus, bonus ille uir, qui in compendium eum redegit, non plura reliquit quàm ſupra retuli. Verba autem Plinij ſunt capite quarto libri decimiquarti de uino, quod L. Opimio Conſule creuit, in ducentos ferè annos ſeruato. Quo fit ut ſi eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centum nummi ſtatuantur, ex his tamen uſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis & modica eſt, in C. Cæſaris Germanici filij principatu, annis centum ſexaginta, ſingulis uncias uini conſtitiſſe nobili exemplo docuimus, referentes uitam Pomponij Secundi uatis, cœnamq; quam principi illi dedit. Hæc Plinius. Iam ex Columellæ libro quarto perſpicuum eſt enarratione

ne

ne doctiſsima Barbari uſuris ſemiſsiū de centenis num-mis ſenos in annum redire creditoribus. Ineamus ergo *hanc rationem. Si ſemiſsium uſuræ annis centum & ſexaginta, nongentos ſexaginta nummos, quod nemo opinor negabit, conficiunt, & Plinius dicit, ut Hermo-laus interpretatur, ſingulas uncias uini ſingulis num-mis uſuræ nomine conſtitiſſe, neceſſe eſt quòd ampho-ra totidem uncias, id eſt, nongentas ſexaginta conti-neat. Quod ſi uerum eſt, ut eſt ſanè, capiet ſextarios ui ginti. Quemadmodum enim Barbarus ex hoc loco ſe-miſsium uſuram probat, ita probari poteſt quot uncias non amphora modo, ſed etiam ſextarius comprehen-dat. Ex his igitur omnibus probatum ſatis arbitror ſextarium uiginti capere uncias, & quidem menſura-les: nam quot ponderales, niſi humorem quem metiris expreſſeris, dicere minime potes, alius enim alio gra-uior eſt, uerbi cauſa uinum oleo eſt grauius, mel rur-ſum multo grauius uino, ut liquores reliquos & arida omittā. Si quis ergo ſextariū iuxta pōdus cōſtituere ue lit, tot erūt ſextarij explicandi, quot res ſunt quas me-tiri ſolemus: in cōmune uerò nullus ſic cōſtitui poteſt, de quo copioſius cū infra, tum libro tertio dicā. Reſtat nunc tertia huius ſermonis pars, in qua primo decreui nonnulla pro uiribus explicare, quæ uel obſcura & in-uoluta ſunt apud autores, uel ambigua dubiaq́; uiden-tur. Deinde argumenta corū qui ſententias meæ repu gnantes & cōtrarias probant, expēdere & refellere conabor, quorū alterū ut eſt ualde plauſibile, ita alterū*

uehementer odioſum: utrũq; uerò penè neceſſarium in tanta obſcuritate rerũ et opinionũ diuerſitate: quod ni eſſet, in totũ ab his abſtinere maluiſſem, partim conſulens breuitati, partim meæ & diſsidentiũ exiſtimationi: meæ quidẽ, ne iudicer prurigine reprehendendi laboraſſe, illorum ne, quæ neſciuerint, aſſeruiſſe dicãtur. Sed quia ipſi ſua non nuda & deſerta, ſed teſtimonijs ſcriptorũ ſuffulta & munita protulere, niſi ſenſu quo dicta ſint declarato, infringãtur, periculũ eſt ne plæriq; ultro citroq; opinionibus iactati animo fluctuent, ac penitus incerti, quò tandẽ conſiſtant relinquantur. Quod ſi fieret, hanc quæſtionẽ meo labore, ſtudio, diligentia nihilo magis explicaſſe, q̃ implicaſſe non iniuria cenſeri poſſem. Neceſsitate igitur quadam cõpellor *contra doctiſsimos noſtræ ætatis homines diſputare. In quo tamen ſic mihi temperaturus ſum, ut bonis uiris potius ſtudio ueri tuendi, quàm libidine lædendi quenquã, nedum illos, eò acceſsiſſe uidear.* Cum itaque duplex ſit *menſurarum conſideratio, una qua culeus à minima capiendo initium conſtituitur, uel contrà idem in minimã uſq; reſoluitur: altera qua cuiuſq; menſuræ capacitas, quod ad libras & uncias attinet menſurales, explicatur. In priori cum* Budæo, Portio, *et* Alciato, *ut iã ante dixi, conuenio, niſi quòd illorũ non ſint integra: deficiunt enim in his mẽſuris, quartario, libra, uncia, ſemuncia, ligula. In altera cũ nemine eorũ, ut ex dictis diligẽs lector potuit intelligere, & ex ſequentibus multo magis intelliget.* Nunc *rurſus ſingulas menſuras breuiter*

percurram

percurrã à culeo incipiens: ubi primũ hoc dicendũ pu- to, Menſurarũ nominibus ſæpe uel uas indicatur, quod in maioribus omnibus ferè fit: uel poculũ quod in mino ribus. Quæ tametſi non raro iuſtã excedunt menſurã, tamen quia proxime ad earũ aliquam accedunt, aut ob ſimilitudinẽ formæ, quã cũ ipſis habent, idẽ nomen ob- tinẽt, uerbi gratia, Vas quod urnas quadraginta capit, & iuſtũ culei continet modũ, & recte ſibi ipſius no- men aſciſcit. Sic Vitruuius dolia culearia dixit, & Ca to labrum culeare, quod unius eſſent culei. Quòd uerò una aut altera urna quadragenariũ numerũ excedit, culeus etiam, quia proxime ad ipſius accedit menſurã, appellatur. Sic Cato de re Ruſtica capite. CXLVIII. culeos nominat, qui capiunt urnas quadragenas & ſin gulas, eius uerba ſunt, Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet, uini in culeos ſingulos quadragenæ et ſingulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat, neq; muceat. Budæus hoc declarans, Catonem non ad iuſtam menſuram re- ſpexiſſe putat, ſed ad morem negociatorũ, qui acceſſio- nis nomine in ſingulos culeos ſingulas urnas ſtipulabã- tur, ut id uini, quod infundendo & effundendo perit, hoc modo rependeretur, atq; ſic culei uenderẽtur, ut de- bent, iuſti. Cæterũ fuerunt et culei, ſiue ut Varro etiã, Nonio teſte, uocat, culea è corio utres in quibus uinũ et oleum portabatur, quorum meminit Feſtus cum ſcribit, Culeola cortices nucum uiridiũ, dicta à ſimilitudine cu leorũ, quibus uinum ſiue oleũ continetur. Præterea Pli nius libro ſeptimo capite uigeſimo, A. Iulius Valens

meruit in prætorio diui Auguſti centurio, uehicula cũ culeis onuſta donec exinanirentur ſuſtinere ſolitus. Hinc minæ illæ Plautinæ in Pſeudolo,

Si mihi non iam huc culeus oliui deportatur,

Te ipſam culeo ego cras faciam deportere in pergulã.

In eiuſmodi quoque culeos è corio inſuti parricidæ in proximum mare uel amnem proijciebantur. Tum dolia ſeſquiculearia dicũtur à Columella libro duodecimo capite decimooctauo, quæ culeum cum dimidio capiunt, id eſt, amphoras triginta. Eiuſmodi dolij medietatẽ prorſus continet dolium, cuius capacitatem ſignificat Plinius libro nono capite trigeſimo, de polypo magnitudinis inauditæ loquens his uerbis, Oſtendere Lucullo caput eius, dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax. Satis multa de culeo, præſertim cum hæc omnia ferè doctiſsime, ut ſolet, explicarit Budæus, & de eius capacitate, quantum ego meminiſſe ualeo, nulla controuerſia ſit, nec inter ueteres nec inter eos, qui nuper de menſuris ſcripſere. Siquidem Hermolaus Barbarus qui ait, Culeus quadraginta urnas cõtinet, idem planè dicit: amphora enim duas urnas comprehendit. Iam ad amphoram. Sed quia cado, qui Fannio eſt idem quod Attica amphora, Plinius utitur, forte quiſpiam diceret me hunc non recte omiſiſſe, cui reſponſum uolo, cadum non fuiſſe Romanam menſuram, ſed Atticam, quam Plinius uſurpare ſolet cum uel è Græcis aliqua trãsfert, uel de Græcis loquitur uinis Romã aduectis, id quod in ipſorum menſuris explanare decreui libro ſequenti.

quēti. Verū ut hodie plæriſq; in locis mēſuræ atq; pondera iuſta, ueluti typi ſiue exemplaria quædam aſſeruantur in palatijs, ne uenditor ea excedens ipſe damnum faciat, aut minuēs emptorem mercis aliqua parte fraudet: ita Romanam *amphoram* Ioui *ſacratam olim fuiſſe in monte* Tarpeio, *in quo Capitoliū fuit,* Fannius *his uerſibus clarè dicit,*

Amphora ſit cubus, quam ne uiolare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio *in monte* Quirites.

Atque hinc Iulium Capitolinum *in* Maximino *patre Capitolinam amphoram puto nominare cum ait, Bibiſſe autem illum ſæpe die uini Capitolinam amphoram conſtat, comediſſe & quadraginta libras carnis, ut autem* Cordus *dicit etiam ſexaginta. Itaque* Capitolinus *his uerbis indicat menſuram: nam iuſtæ capacitatis amphora, quemadmodum ex* Fannij *uerſibus intelligi poteſt, in* Capitolio *aſſeruabatur, non miræ magnitudinis, ut è doctis quidam ſcripſit. Siquidem &* Attica *maior hac erat, & eadem multo maiores, ut & minores in uſu ſine dubio fuerunt* Romanis, *quibus non ut menſuris ſed uaſis utebantur. In hac uerò menſura inſigniter errarunt* Angelus Politianus *uir alioqui ualde doctus, &* Demetrius Alabaldus, *qui ſcribunt tres amphoras efficere ſextarium, quaſi ſextarius triplo capacior ſit amphora, cum una amphora, quod ex clariſſimis* Feſti *uerbis perſpicuum eſt, octo & quadraginta ſextarios contineat. Sed hunc errorē quia* Budæus *diligenter et enodate enarrat, mihi tēpus in eo conterendū non eſſe cenſeo, ſed ad urnā*

tranſeundum

tranſeundum, quam congios quatuor capere ſuprà probaui, quocirca Nicolaus Perottus Cornucopiæ *ſcriptor magno uerſatur in errore ſic ſcribens, Vrnã uerò quartarium dici manifeſtum eſt, quòd quatuor ſextarios capiat.Id enim omnino ſine ullius authoritate ſcriptũ eſt, nam neque urna quatuor ſolum ſextarios capit, ſed quatuor & uiginti, neq; quartarius dicitur, quum ſint menſuræ non parum diuerſæ. Quin etiam quartarius ipſe non quatuor ſextarios continet, ſed eſt quarta pars ſextarij: unde tres tantum cyathos cõprehendit. Quòd ſi qs de quartario cõgij, quẽ ex Catone cõſtitui poſſe ſentit* Budæus, *dictũ uelit: ne is quidẽ capit ſextarios quatuor, ſed unum cũ dimidio. Idẽ* Perottus *alio loco ſui oblitus ſcribit, Vrna quadrantal cõtinet: quadrantal uerò octo et quadraginta ſextarios.* Hic *inepte quadrantal et urnam idẽ arbitratur, cũ quadrantal duarũ urnarũ ſit capax, ut ex* Columella *& alijs eſt declaratũ. Eius itaq; ſcripta tantopere inter ſe diſsidẽtia, ſatis arguunt ipſum hac parte nihil ſolidi ſcribere. Soleo autem errores indicare, quod iterum dicendum, non inuehendi cauſſa, ſed mea ſtabiliendi ne cuiuſpiam authoritas ſine ratione eis queat officere. Cæterum quia urna capit quatuor & uiginti ſextarios, qui efficiunt heminas octo & quadraginta,* Catonem *capite decimotertio dixiſſe opinor, urnam quinquagenariam, quæ duas heminas plus iuſta caperet urna. Ab ea uas aliquod, quod ipſius menſuram continet, urnale dicere poſſumus: quemadmodum* Plinius *libro nono capite trigeſimo polypi acetabula*

bula dixit urnalia his uerbis, Acetabulis ſiue calicibus urnalibus peluium modo. Acetabula autem ſiue calices ipſe appellauit brachiorum ſinus, quas Græci κοτυληδόνας nominant. Sequitur iam congius ſex ſextariorum capax, eadē uerò menſura congiarium uocatur, à quo deinde munus quod à Cæſaribus, uel imperatoribus amicis dabatur congiarium dici cœpit, quod Fabius declarat his uerbis, quæ ſunt in ſexto de inſtitutione oratoria, In metalepſim quoque cadit eadem ratio dictorũ, ut Fabius Maximus incuſans Auguſti congiariorum, quæ amicis dabantur, exiguitatem, heminaria eſſe dixit: nam congiarium commune liberalitatis atque menſuræ, à menſura ducta imminutio eſt rerum. Hæc Fabius. Vt enim donatiuum dicitur munus, quod militibus datur, ita congiarium quod amicis uel populo. Opinor autem inde dictũ, ꝗ primo cōgij uini uel olei dabantur, deinde res aliæ dari cœptæ, eadem manente adpellatione. Sic Suetonius utitur in Cæſare dictatore. Omnibus uerò circa eum, atque etiam parte magna ſenatus, gratuito aut leui fœnore obſtrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, uel inuitatos uel ſpōte ad ſe commeantes uberrimo congiario proſequebatur. Idem in Auguſto, Congiaria populo frequenter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ, modo quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos quinquagenóſque nummos: ac ne minores quidem pueros præterijt, quàmuis non niſi ab undecimo ætatis anno accipere conſueſſent. Budæus apud Plinium libro quartodecimo, eiuſdem numeri capite,

millia

millia cadûm congiarium dici putat unius congij. Ego arbitrarer ideo cados congiarios dictos, quòd eos pro munere diuiſerit, ut ſua menſura cado maneret. Quàmuis non ignorem cadum quoq; fuiſſe genus uaſis: unde Columella ſcribit libro duodecimo capite octauo & uigeſimo, Si in uetuſtatem ſeruare uoles, in cado duarum urnarum quàm optimi uini ſextarium aut fecis generoſæ recentes ſextarios tres addito. Sic ille. Arbitrarer, inquam, niſi exemplaria quædam Plinij excuſa, & manu ſcriptum peruetuſtum non haberent congiarium, ut uideatur ab aliquo aſſcriptum, qui ſignificare uoluerit eiuſmodi diuiſionem fuiſſe congiarium, atque ſic eam in contextum irrepſiſſe. Fit autem à congio etiam congialis, id eſt, unius congij. Plautus in Aulularia,

Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam.

De congio plus ſatis. In ſextario, ut ſupra indicauimus, errarunt Angelus Politianus & Demetrius Alabaldus, qui aſſerunt eum tres amphoras capere. Perottus præterea qui putat eandem menſuram ſextarium & metretam, cum metreta amphoram excedat, quæ continet octo & quadraginta ſextarios. Romanus autem ſextarius non modo Italicus reſpectu Græci dicitur à Palladio, ſed etiam Vrbicus reſpectu caſtrenſis, quòd ab utroque differat. Verba Palladij de Italico hæc ſunt, libro undecimo titulo decimoquarto. Tunc gypſi triti atque cribrati tres Italicos ſextarios mittis in uini amphoras decem. De Vrbico libro ſecundo titulo undeuigeſimo, In uini ueteris ſextarijs urbicis decem, mittis grana myrti confracta

fracta ſextarios urbicos tres. Græci uerò ſiue Attiã ſextarij capacitatem libro ſequenti declarabo, nunc is quo milites in caſtris ſunt uſi, qui ob id dicitur caſtrenſis, eſt explicandus: capit uerò duos ſextarios urbicos, ſiue Italicos: qua de re audiamus diuum Hieronymum ſic ſcribentem in Ezechielem, Sextam enim partem menſuræ Hebraicæ, quæ adpellatur hin, iubetur per ſingulos dies bibere. Porrò hin duos χόας *Atticos facit, quos nos adpellare poſſumus duos ſextarios Italicos: ita ut hin menſura ſit Iudaici ſextarij, noſtriq́; caſtrenſis, cuius ſexta pars facit tertiã partem ſextarij Italici. E quibus uerbis quis non intelligit ſextariũ caſtrenſem duos Italicos ſiue urbicos capere? Sed hoc in loco ſextarij diuiſio in cyathos adpellationes ſuas ſortita, præſertim apud poëtas aperienda eſt, ut Scribonij Largi locum, ubi inquit ſextarij bes, medici poßint intelligere. Sextarius itaq;, quod ante me Budæus non indoctè explicauit, quia duodecim cyathos in ſe continet, quemadmodũ as & libra duodecim uncias, fit ut perinde ac in re nummaria uel pondere ſextantem duas uncias dicimus, ita in poculis duos cyathos. Mart. libr. 5. Epigrammatum,*

Sextantes Calliſte duos infunde falerni.

Suetonius in Octauio Auguſto, Poſtea quoties largißime ſe inuitaret, ſenos ſextantes non exceßit, id eſt, duodecim cyathos, qui efficiunt ſextarium: iccirco uerò ſextariũ non dixiſſe uidetur, quod pocula habuerit in uſu, quæ ſextantem, id eſt, duos cyathos caperent. Sic quadrans tres cyathi. Martial. lib. 9. ad Calatiſſum,

Addere

Addere quid ceſſas puer immortale ſalernum?
Quadrantem duplica de ſeniore cado.
Nunc mihi dic, quis erit, cui te Calatiſſe deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæſar erit.
Hinc clarum ſatis eſt hæc de cyathis non de uncijs, ut Caldarinus & Beroaldus ſunt interpretati, debere acci pi. Hoc modo Budæus putat dictum quadrantem à Cornelio Celſo de curatione quartanæ febris. Si quarto die cum horrore febris reuertitur uomere, ſicut ante præceptum eſt: deinde poſt febrem modicum cibi ſumere, uini quadrantem. Triens quatuor cyathi. Proper. lib. 3.
Cum fuerit multis exacta trientibus hora.
Perſius ſatyra tertia,
Sed tremor inter uina ſubit, calidumq́; trientem
Excutit è manibus. *Martial. lib. 6.*
Setinum dominæq́; niues, denſiq́; trientes.
Quando ego uos medico non prohibente bibam?
Quicunx quinq; cyathi. *Martialis libro ſecundo ad librum ſuum,*
Te conuiua leget miſto quincunce, ſed ante
Incipiat poſitus quàm tepuiſſe calix.
Semiſſem ſic in uſu eſſe non legi, ſed loco eius heminam uel ſex cyathos, ut apud eundem Martialem, cuius carmen paulo pòſt ſubnectam. Septunx ſeptem cyathi. Martialis libro tertio in Zoilum,
Septunce multo deinde perditus ſtertit.
Bes octo cyathi. Martial. lib. 11. de Caio Proculo,
Quincunces, & ſex cyathos, beſſemq́; bibamus,

Caius

Caius ut fiat Iulius & Proculus.

Ita Scribonius Largus Comp. CCXXVI.*ſcripſit,Erui moliti ſextarij bes,id eſt,octo cyathi.Sic deniq; Dodrãs nouem cyathi,Dextans decem,Deunx undecim dici poſ ſunt.Martialis libro duodecimo in Cinnam,*

Poto ego ſextantes:tu potas Cinna deunces,

Et quereris quòd non Cinna bibamus idem.

Hactenus de ſextario. Cõſequitur hemina menſura Romana,uocabulum quoque licet ex Græco ſit deriuatum. Quare Cato de re Ruſtica quum nunc hemina ſcribat, nunc cotyla, non eandem menſuram indicare uidetur, ſed per heminam Romanam, per cotylam Græcam, & quidem Georgicam,de qua proximo libro ſum dicturus. Catonis uerba de olea ſunt capite CXLVI. *Primæ cotylas duas.Nulla enim neceßitas fuit cur non heminas diceret Romano loquendi more, quum aliàs ſic loquatur, niſi diuerſam menſuram ſignificare uellet.Nunc ad quartarium ueniam,quem quartam ſextarij partem eſſe probaui: uerum ei ſententiæ locus Plutarchi qui eſt in Camillo uidetur aduerſari, de eadem enim re prorſus loquitur, de qua Liuius cuius uerba ſuprà retuli ex quinto libro ab urbe condita:ait uerò Plutarchus,* τῷ δὲ μαλλίῳ τῆς νίκης ἀριστεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι συνήνεγκαν, ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν. σίτου μὲν ἡμίλιτρον φαρὸς· οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτό· οἴνου δὲ κοτύλης ἑλληνικῆς τέταρτον. *Id eſt, Manlio uictoriæ præmium magis magni honoris*

honoris gratia quàm neceßitatis decernentes cõtulerunt in ædes eius, quantum quiſque uictus ſingulis diebus caperet. Cibi quidem ſelibram farris, ſic enim ipſum adpellã, uini quartam partem Græcæ cotylæ. Hæc ille. Apparet igitur Plutarchum non quartam ſextarij partẽ quartarium accepiſſe, ſed heminæ, quæ eſt Græcis cotyla: atq; ſic idẽ eſſet quartarius cum acetabulo, quod tamen eſt contra Voluſium & Dioſcoridem, qui quartarij capacitatem declarant. Ego cẽſeo Plutarchum menſuram Romanam per Græcam uoluiſſe explicare, cum autem nullam inueniret proximius accedere ad ſextarium q̃ cotylen Græcam, quam & Georgicam dici arbitror, quartarium cotyles dixit. Græcæ uerò addidit ad differentiam Romanæ, quam cotylen etiam uertere ſolent, ea autem aliquot uncijs minor eſt Georgica, ut in Græcis exponam. Porrò ξέϛης licet iam tum erat in uſu Græcis, non tamen niſi medicis, ut uel ea uox Plutarchum latuerit, uel ſi cognita fuerit, tanquam non ſatis pura, noluerit uti. Idem Plutarchus ſimili ratione cum Romani ſcriptores habent denarios, drachmas transfert, cũ octo drachmæ Atticæ uix ſeptem denarios efficiant, quemadmodum hic tres cotylæ Georgicæ nondum duos ſextarios Romanos. Nam alios diligentius, alios negligentius hanc diuerſitatem inter Romanas & Græcas tam menſuras quàm pondera conſideraße magis ex ſequentibus intelligi poterit. Si uerò quiſpiam dixerit aliquam cotylen Græcam fuiſſe, quæ Romano ſextario in capacitate reſponderit, equidem, illi ſua ſententia relicta, de

re

re ignota non contendam. Sed quid tertiarius & quartarius ſignificet apud Catonem nonnihil in dubio eſt. Is uerò inquit capite XCV. *Amurcæ in uas æneũ indito congios duos: poſtea igne leui coquito: rudicula agitato crebro, uſq; adeò dum fiat tam craſſum quàm mel: poſtea ſumito bituminis tertiarium & ſulphuris quartarium, conterito in mortario utrunq;. Plinius tertiam & quartã partem intelligit amurcæ duorũ congiorum, in craßitudinem mellis decoctæ. Verba eius ſunt libro ſeptimodecimo capite ultimo. Simili modo ne conuoluulus fiat in uinea, amurcæ cõgios duos decoctos in craßitudinem mellis, rurſusq; cum bituminis tertia parte, & ſulphuris quarta ſub diuo coquito, ne excandeſcat ſub tecto. Cum autem non explicet Plinius an amurcam ut eam craßitudinem conſequatur, oporteat ad quartas, uel tertias, uel dimidias decoquere, nulla poteſt hinc menſura conſtitui, niſi decoctionis periculum quiſpiam fecerit. Budæus uerò ait, Quartariũ apud Catonem, ſic congij quartam partem ſignificare exiſtimo, ut tertiarium tertiam, & ſextarium ſextam. Niſi itaque Plinij authoritas, qui quartam partem non congij, ſed amurcæ decoctæ interpretatur, obſtiterit Budæo, erit aliquis quartarius congij, perinde ac quartarium ſextarij ex Voluſio & alijs probauimus. Sed de his nimis multa. Acetabulum, ut ſupra dixi, ad imitationem Græcæ dictionis, quæ eſt ὀξύβαφον ab aceto denominatum uidetur: quàmuis Hermolaus Barbarus in caſtigationibus Plinianis ab accipiendo dictum putat,*

D *unde*

unde quidam ſcribũt acceptabulum. Sed idem fallitur in Corollarijs ſcribens, Quãquàm & menſuræ genus ſignificat, quod & cochleare dicimus. Acetabulum nanque cyathum unum cum dimidio capit, qui ſex magna cochlearia, quas ligulas quoq; dicimus, efficiunt. In cyatho lapſus eſt Acron cum ſcribit ſuper hoc Horatij tertio carminum, ode octaua, Sume Mecœnas cyathos amici Soſpitis centum. Ait enim, Cyathos menſuras dixit, quas pro ſexta parte ſextarij dicebant. Cyathus enim non ſexta, ſed duodecima pars eſt ſextarij, ipſe uerò ſextarius ſexta eſt congij, quod fortaſsis eum decipit. Malo tamen credere hunc errorem, ut plæroſque, alicuius librarij negligentia contigiſſe, qui notam heminæ non ſcripſerit integram, ex quo ſextarij remanſit, quod facile fieri potuiſſe ex notis earum menſurarum, quas tradam libro tertio, intelligitur. Landinus hoc loco, diuerſa recitando hæſit. Mancinellus tacendo ſibi cauit. Sequitur ligula ſiue cochlearium, quorum utrunq; multo frequentius pro inſtrumentis hauriẽdi, quàm pro certis menſuris accipitur. Perottus uolens differentiã inter linguam & cochlear explicare ſic ſcribit de ligula, Item inſtrumentum ad ſimilitudinem cochlearis, niſi quod cochlear concauitatem habet: lingua plana eſt, et oblonga in ſpeciem linguæ facta. Quod uerũ non eſt; nã lingua æque caua eſt ac cochlear, quod ſatis oſtẽdit Plinius cum ait, Linguæ menſura. Si enim menſuræ genus eſt, q poterit eſſe plana? Imo potius hoc inſtrumentum quod ad linguæ ſimilitudinẽ retractæ ad palatum,

atq;

atque ita cauæ, factum eſſet, lingua dictum fuit: qu æ ſane cochlearis eſt forma. Tam eius diminutiui uſus nõ obſcure monſtrat cauum fuiſſe inſtrumentum. Plinius libro uigeſimoprimo capite decimoquarto de cera loquens ait, Punica fit hoc modo, Ventilatur ſub diuo ſæpius cera fulua: deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro: inde ligulis eligunt florem, id eſt, candidiſsima quæque, transfunduntq́; in uas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Quo modo flos ex uaſe in uas commode ligulis, niſi eſſent cauæ transfundi poſſet? Sed Columella quoque libro decimo capite decimoquinto de melle conficiendo ſcribit, Deinde ubi liquatum mel in ſubiectum alueum defluxit, transfertur in uaſa fictilia, quæ paucis diebus aperta ſint, dum muſteus fructus deferueſcat: is ſæpius ligula purgandus eſt. Hæc ille. Qui uero purgabitur, niſi inſtrumento cauo? Demum Martialis libro octauo epigrammatum inſulſum Pauli iocum ridens, qui de prætoricia corona folium mittẽs phialã appellauit: quo nam modo apte iocum de phiala transferret ad ligulam & cochlearium, niſi caua eſſent? Verſus eius ſunt,

Quid tibi cum phiala, ligulam cum mittere poſsis?
Mittere cum poſsis uel cochleare mihi?

Liquet igitur ex his omnibus ligulam non planum, ſed cauum fuiſſe inſtrumentum. Cæterum cochleare Martiali dictum eſt à cochlea, quòd ea hoc inſtrumento eri ingeratur, ait enim in apophoretis hoc diſticho,

Sum cochleis habilis, ſed nec minus utilis ouis,

Nunquid ſcis potius cur cochleare uocer?

Quàmuis appellatum uideri poßit à ſimilitudine teſtæ ipſius cochleæ, quam nonnihil habet in concauitate, maxime ſi cochleam fractam ei compares. De diuerſitate cochlearij libro tertio plura dicam. Reſtant nunc, libra, uncia & ſemuncia, quas nemo, qui noſtra legerit, poſt hac ambiget Romanis menſuras fuiſſe. Ne itaq; uocis ſimilitudo nos decipiat diligenter aduertendum: in primis ubi authores librã uel unciam liquoris alicuius dicunt, non adiecto pondo. Sed poſſet hic quiſpiam cõtendere, libram olei tantũ fuiſſe menſuram, quod etiamſi dederimus, Galeni authoritate neglecta, qui ſcribit liquorum fuiſſe, nihilo tamen minus capacitas menſurarũ hinc percipitur: unius enim menſuræ capacitate conſtituta, reliquarum iuxta proportionem, quam inter ſe habent, neceſſario conſequitur. Iterũ contendat, neque Columellam cum ſcribit menſura ſemunciæ, neque Palladium cũ de ſcilla libro octauo titulo ſexto, unius libræ menſura, ſic intelligẽdos ut mihi placet, ſed potius menſuram eiuſmodi quæ libram, uel ſemunciam capiat cuiuſpiam rei appenſæ ab ipſis dici: cui reſpondeo, eam interpretationem mihi uideri multum coactam, tũ enim dicendum fuiſſet pondere libræ & ſemunciæ, quod magis proprium & minus ambiguum fuiſſet. Deinde ut Palladij locum non magnopere defenſum conceđã nihil probare, ſed pro modo quodam ſiue ratione ibidem accipi menſuram, quia ſcillam niſi contuſam commodè metiri nõ poſſumus, Columella addit, bene plenæ, quod

neſcio

neſcio an unquam de pōdere dici poßit. Dicimus enim modium cumulatum uel plenū, uel plus modio: contra non plenum, aut minus modio: nullus uerò diceret, opinor, denarium cumulatum uel plenum, quod pondus ſit tantum, non etiam menſura. Igitur ex his perſpicuum eſt, ſemunciam etiā menſuram eſſe, non pondus ſolum. Sed ut demus nec hoc loco Columellæ quicquam effici poſſe, Galeni certe uerba clarißima meæ ſententiæ de libra & uncia menſurali, ſunt præſidium firmißimum, nec minus eam confirmant ratio & experientia. Hæc quod earum menſurarum uſus in hodiernum uſque diē pharmacopolis utcunque manſit: illa quòd intelligimus menſuralibus rerum molem, ponderalibus grauitatē diſcerni, quæ non exiguam habent differentiam in medicamentis conficiēdis. Nunc tempus eſſe arbitror, ut ad controuerſiam, quæ mihi cum doctißimis uiris eſt, ueniam, atque teſtimonia ſcriptorum quibus ſua probāt, aut refellam, aut oſtendam dicta alio ſenſu ac ipſi acceperunt. Quod niſi fecero, timendum ne plæriſque dubiū uideatur adhuc, quæ nam ex iſtis ſententijs lancem in libra ſit depreſſura, quod quælibet ſuis authoritatibus appareat eſſe grauis. Verum Portij ſimplici eſt errore inuoluta, quòd ipſe unciarum numerum ſextarij Romani recte definiens, in hoc uno labitur, quòd ponderales dicat. Budæi uerò & Alciati, ſit uenia dicto, duplici: & quia in uncijs explicandis alter debitum numerū exceßit, alter minuit: & quia uterq; ponderales aſſerit. Sed contra cōmunem lapſum primo differendū cēſeo.

Libet itaq; mox eos interrogare, utrum ſtatuant in cō mune ſextarium tot eſſe unciarū, quot aſſerunt? an rei cuiuſpiam quā metimur? Si dixerint in cōmune, id quale ſit ne intelligi quidem poteſt. Nam ponderales unciæ pro rerū quas metimur diuerſitate adeo uariant, ut uix duas res reperire poßis, quæ prorſus idem pendeant. Quod qui credere noluerit, capiat quam uelit menſuram, ac eam nunc hac re, nunc illa compleat, & inueniet diuerſum pondus. Sin rei cuiuſpiā quam metimur dixerint, rurſus interrogabimus eos, num liquoris alicu ius an aridi? ſi reſponderint liquoris: iterū cum multi ſint liquores percontandi erunt, num ſextarius olei tot pendeat uncias? an uini? an aceti? an mellis? an lactis? an aquæ? an deniq; alterius liquoris? Si itaq; tum liquorem quempiā nobis expreſſerint, quantū ille cum ſextarij ſit menſura pendeat ſolum dixerunt, de reliquis nihil. Sed ſi malint aridi reſpondere, ſimiliter ex ipſis quæremus an tritici? an farris? an ordei? an fabæ? an alterius? quodcunq; uerò tandem reſponderint, non niſi pondus illius cū menſura ſextarij ſit ſe explicaſſe fateantur neceſſe eſt. Quo modo ſi ſextariū definiemus, nónne tot erunt ſextarij ſtatuēdi, quot omnino ſunt res diuerſæ, quas metimur? Verū tot noluerunt efficere, ſed unum ſextariū certum conſtituere ipſis erat propoſitū, quod minime facere poſſunt, niſi nobiſcum intelligere menſurales uncias cœperint, quæ cuiq; menſuræ perpe tuo fixæ & firmæ permaneat, quaſcunq; res metiamur. Hæc contrà lapſum cōmuuē dicere uolui. Nunc uideamus

mus quo modo quiſq; ſua probauerit: ubi primo cum Budæo *uiro Græce latineq; doctißimo agam, qui ſextarium* Romanũ *duas libras pendere cenſet. Suam uerò opinionem firmare nititur authoritate ſimul & experimento.* Authoritate *quidẽ* Heſychij *ſic ſcribentis de cyatho,* δέχεται δὲ ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Id *eſt, capit uerò alicuius liquoris uncias duas.* Hæc *de* Romano *cyatho ſcripta eſſe* Budæus *corroborat his argumentis,* Quòd Anaſtaſij *Imperatoris tẽpore, cum res* Romanæ *iam Græcis hominibus planè innotuiſſent,* Heſychius *ſcripſerit, & quod uncias duas uocabulo dixerit* Romano. *In hunc fermè modũ* Budæus. *Equidẽ probaui duplices uncias eſſe, ponderales & menſurales.* Heſychius *autem ponderales non intelligit: ſiquidẽ ſcribit alicuius liquoris.* Iam *conſtat liquores non unius eſſe ponderis: etenim uinum grauius eſt oleo, ſi parem menſuram appenderis, & mel uino multo ponderoſius, ut libro tertio explanabo. Cum itaque non adijciat cuius liquoris uncias duas capiat cyathus, eum ponderales intellexiſſe minime dicere poſſumus.* Igitur *neceſſario intellexit menſurales, ſed de his nullum uerbũ fecit* Budæus. *Verum fingamus hominem ſumma laude dignum, nunc ita uelle ſentire, q̃uis ſcire non poſſumus quid ſentire uelit, niſi quòd optimũ quẽq; uirum ueritati conſenſurũ credimus, ne tum quidem de* Romano *cyatho ſunt hæc dicta. Cum enim* Galenus *qui* Romæ *medicinã exercuit, ac diligentißime quantum ex ſcriptis eius apparet mẽſuras obſeruauit, expreßis uerbis*

D iiij *dicat,*

dicat, ſextarium Romanum uiginti eſſe unciarum, ex quo ſequitur cyathum cōtinere ſeſcūciam, drachmam, & ſcriptulum, nónne ipſi credendum eſt? Heſychium uerò dicendum de Romano non loqui? quod nec ipſe aſſerit. Nam quòd Budæus ait res Romanas Anaſtaſij Imperatoris tempore, quo ſcripſit Heſychius, hominibus Græcis innotuiſſe: certe, quod ad menſuras attinet, etiam Galeni, qui ferme quadringentos annos ante Heſychium medicinam perfecit, notæ erant. imò longe ante tempora Galeni. Romanis enim menſurarum & ponderum nominibus quibuſdam paululū corruptis inter medicos Græcos celeberrimi ſunt uſi. Andromachus uterque, quorum pater Neronis fuit medicus, & Theriacen illam nobilem deſcripſit: filius uerò etiam Romæ paulò póſt inſignis. Criton quoque Cæſareus medicus: præterea Aſclepiades, Heras, Dioſcorides, ac alij non pauci. Siquidem Sextarius ipſis ξέστης dicitur, Libra λίτρα. Vncia οὐγγία, qua de re ſic ſcribit Galenus libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη primo, καίτοι θαυμάσειεν ἄντις, ὅπως ἐν ῥώμῃ διατρίβων, ἀντὶ λιτρῶν ὠνόμαζε κοτύλας. ἐπιχώρια γὰρ ταῦτα ὀνόματα. τό, τε τῆς λίτρας, καὶ τὸ τοῦ ξέστου, καὶ τὸ τῆς οὐγγίας. Id eſt, Atqui mirari quiſpiam poſſet, quo modo Romæ agēs (de Andromacho iuniore loquitur) pro libris cotylas nominauerit. Hæc enim Romanis peculiaria ſunt nomina, libra, ſextarius, uncia. Caterū de quo cyatho apud Græcos Heſychij uerba poßint intelligi, dicam ſequenti libro, in quo

Græcas menſuras tractare decreui. Budæus ergo hoc Heſychij teſtimonio, id quod ipſe uult, minime probare poteſt. Deinde uerbis innititur Iſidori, qui ſcribit libro decimoſexto capite quinto & uigeſimo, Hemina autem appendit libram unam, quæ geminata ſextarium facit. Sextarius duarum librarum eſt, quibus aſſumptis nominatur bilibris. Hæc ille. Quàm uerò confuſa, & plæriſque in locis inepta ſit Iſidori de menſuris et pon deribus traditio, quiſque facile, qui eam legere modo nõ auerſatur, deprehendet. Quin Budæus ait etiam, non optimum ipſum authorem ne harum quidem rerum. Iſidorus itaque libras & uncias menſurales prorſus ignorauit, ut ex eius ſcriptis obſeruari poteſt: intelligit uerò ponderales, quod innuit uerbo, appendit, ait enim in heminæ explicatione, Hemina autem appendit libram unam. Quoniam uerò non explicat cuius rei hemina libram appendit, eius expoſitio fit planè dubia & incerta: nam neque liquores, neque arida in pondere, ut iam dixi, conueniunt. Igitur uerbis Iſidori nihil probat Budæus, ſed ipſe aquam appendit, ſua coniectura ductus, etenim Iſidorus ibidem nullius prorſus liquoris, nedum aquæ mentionem fecit. Si itaque Iſidorum de aquæ pondere locutum putat, id uel ex ipſius uerbis nobis confirmet, uel hanc explicandi menſuras conſuetudinem Romanis in uſu fuiſſe oſtendat, ut quoties earum dicerent pondus, non aliud quàm aquæ intelligerent, quorum cũ neutrum facere poßit, quis non uidet illum hoc teſte nihil probare? Sed ſi Budæus ſe communem ſextariũ con

ſtituere

ſtituere, & uelit negare & poſsit, ac dicat duas libras aquæ pōdere ſextarium Romanū menſura cōplere, non niſi quantū ſextarius aquæ pēdeat dixit: ſed ne tantum quidē pēdet, ut lib. 3. dicturus ſum, ubi quale nā ſit experimentū Budæi partim conſiderabo, partim in alio opere cuius iam antè quoq; mentionem feci. Hoc *ſatis nunc ſit, Budæum non poſſe probare neque ex* Heſychij, *neque ex* Iſidori *uerbis* Romanum *ſextarium dupondiū eſſe.* Verum *idem Budæus uidens ſuæ opinioni ualde repugnare duos locos* Plinij, *è quorum altero apparet ſextarium eſſe unciarum quindecim, altero uiginti: prior eſt ubi* Plinius Atticas *menſuras & pondera explicat: alter ubi loquitur de uino* Opimiano: *quomodo eam tueatur & defendat uideamus, poſtquàm* Barbari *retulit interpretationem inquit,* Ex *quibus uerbis etſi ambigere magis quàm rationem colligere doceamur, tamen, ut dixi, quod à me ſtat, id cupidè accipio & in rem meam uerto. Sic* Budæus. *Quid* Hermolaus Barbarus *ſenſerit, tum ex ſuprà dictis, tum ex ſequentibus intelligitur. Si uerò* Budæus *quæ conſona ueritati ſunt, ea uertit in rē ſuam, multis bene facit: ſin minus, non paucos ſecum fallit. Sed pergit,* Hac *enim authoritate probo ſextarium uel dupondium fuiſſe, id quod aſtruere conor, uel certe unciarum uiginti: cum apud* Plinium *legatur quindecim unciarum eſſe, id eſt, libræ & quadrantis, quod nullo alio teſtimonio ſubſiſtere poteſt. Sic ille. Sextarius* Romanus *neque dupondius fuit, neque ſi fuiſſet unquàm ex hac authoritate potuiſſet probari: quod uerò*

uerò dicit, uel certe unciarum uiginti, omnino eſt ue-rum, etſi Budæus *id nunquàm conceſſerit ex hoc loco probari. Apud* Plinium *autem non legitur ſextarium* Romanum *unciarum eſſe quindecim, ſed ſequitur ex eius uerbis* Atticum *pendere uncias quindecim, quod infra declarabo. Sequitur in* Budæo, *Verum illud non concedo, ut uncia uini duodecima libræ pars ſit, nec in ſextario uncias uini uiginti eſſe dico, ſed duodecim, et in amphora quingentas ſeptuaginta ſex, quas* Hermo-laus *nongentas ſexaginta eſſe putauit, id quod ante ex* Martiale *abunde probatum eſt, alioqui ſextarius, qui citra controuerſiam in duodenos cyathos diuiditur, non unciarum uicenûm, ſed duodenûm tantum eſſet, ſi uncia uini apud* Plinium *ad pondus non ad menſuram referretur: quod nec* Pliniano *ſextario nec* Pompeiano *congruit, quodq́;* Hermolaum *non aduertiſſe mirum eſt, præſertim cum* Plinium *in manus accepiſſet, quota eſt enim uncia pars libræ, tota eſt cyathus ſextarij, & un-cia tam ad quotam partem, quàm ad pondus refertur apud authores.* Tantum Budæus. *Vnciam non modo pondus, ſed etiam menſuram eſſe rectè ſenſit, in eo uerò ſolo errat hic* Hermolaus *ac cum eo* Portius. *Sed quod* Budæus *ait unciam pro cyatho ſumi, hactenus non probauit, ut enim legimus ſextantem pro duobus cya-this, quadrantem pro tribus, & item alias libræ partes pro cyathis, ita non facile inueniemus unciã pro uno cy atho. Quod etiamſi* Budæus *teſtimonijs ſcriptorũ pro-bare poſſet, hoc tamen in loco ſic unciam accipi debere,*

quiſpiam non ſine cauſſa fidenter negauerit. Neceſſe enim tum erit, quo ea ſententia non habeatur prorſus perinfirma. Plinij uerba uarie mutare, & uſuras uſurarum colligere, de quibus nihil hic dixit Plinius. Cum ſi unciam menſuralem noſtram intelligamus uera hæc ſint de ſextario Romano, ſiue, ut Budæus, Pompeiano, et alteri Pliniano, qui Atticus eſt, ut ad ipſum non pertinentia nihil repugnent. Reliqua Budæi plura ſunt quàm ut in loco referri poßint, minus neceſſaria, quàm ut debeant. Quamobrem proxime ad Alciatum iureconſultū noſtra ætate doctißimum ueniam, quòd ſimiliter duplici in errore uerſetur. Is itaque libro quarto diſpunctionū capite uigeſimo primo olim idem ſenſit de menſuris quod Budæus, ſed nuper edito libello, atque commentarijs in titulū de ſignificatione uerborū & rerum priori ſententia repudiata, in hanc uenit, ut ſextarium Romanum quindecim unciarum fuiſſe putet, ſoli confidens authoritati, quæ quidem hac parte ſufficeret, ſi modo uere eſſet intellecta. Primo Plinij qui ſcribit libro primo & uigeſimo capite ultimo. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Sic igitur infert Alciatus, Cum in ſextario conſtet duodenos eſſe cyathos, conſequens eſt ſextarium non XXIIII. uncias, ſed drachmas CXX. hoc eſt, quindecim uncias pendere. Si de cyatho Romano hæc eſſent ſcripta à Plinio, ſequeretur omnino tot unciarum eſſe ſextarium: nunc cum de Attico, fit ut Coty le Attica, quam heminam interpretatur, quæq; ſex capit cyathos, pendeat uncias ſeptem cum dimidia. Satis mirari

rari non queo, Alciatum uirum ingenij acuti & excellentis eruditionis non aduertere, Plinium eo loco de Græcorum, haudquaquam Romanorum menſuris & ponderibus loqui, cum ipſe id apertis his uerbis dicat in principio capitis, At quoniam in menſuris quoque & ponderibus crebro Græcis nominibus utendum eſt, interpretationem eorum ſemel in hoc loco ponemus. Drachma Attica, ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur, denarij argentei habet pondus. Quid, quæſo, clarius eſt quam Plinium de Græcis loqui? cum dicat ſe Græcorũ nominum, quibus uſurus ſit interpretationem poſiturum? & re uera nomina quæ eo capite explicat Græca ſunt, excepto heminæ, quod ipſe pro cotyles nomine, & acetabuli, quod pro oxybaphi tranſtulit. Deinde medicos ait ferè uti obſeruatione Attica, quorum ſcripta quia per interpretationem recenſet, menſuras & pondera Græcorum ſibi cenſuit eſſe declaranda, quo lector ea, ꝙ diuerſa à Romanis eſſent, intelligere poſſet. Nõ probabit ergo Alciatus hoc Plinij teſtimonio ſextariũ Romanum eſſe quindecim unciarum. Poſtea Fannij carmine, quod item eſt de cyatho ſua ſtabilire nititur,

Bis quinq; hunc faciunt drachmæ, ſi appẽdere tẽtes.

Ex quo efficitur idẽ qđ ex Plin. Nec de cyatho Romano, ſed Attico dicta ſunt. Fannius enim uſq; adeo Romanas mẽſuras cũ Græcis cõfundit, ut neutræ ſatis certè ex eo conſtitui poßint, útque dubites, tot diuerſa colligendo offuderit ne magis tenebras menſuris, an lucẽ dederit, quemadmodum alibi copioſius expoſui. Nihil

igitur

igitur ex Fannij loco probauerit nobis Alciatus.Budæus certe uir prudens aduertit Plinium diuerſa tradere, atque hic loqui eum de medicis ponderibus ait, quæ à negociatorijs olim, ut nunc quoque differebant: præterea ex iſto loco putat Fannij carmen emanaſſe. Sed iure mihi dicet uterque, uidés ne Plinium ſic loqui? Cyathus pendet per ſe drachmas decem: num & eum interrogabis? cuius rei cyathus? aut quia id nõ expreßit, ipſum quoque damnabis? Quibus reſponſum uolo, ſi Plinius dixißet liquorem multum conſuluiſſet apud poſtros perſpicuitati: uerum quia eius tempore non ignotum erat, maximè Græcis, ut libro tertio dicam, quis liquor ſignificaretur, culpandus ille non eſt, ſed nos ſumus accuſandi, qui quo ſenſu talia dicãtur, aut ipſi neſcimus, aut certe non explicamus. Sed diceret Alciatus, nónne ſcripſi leuißimi tritici ſextarium pendere uncias quindecim? fateor & illud ipſum uerũ eſſe, quia Plin. modiũ tritici leuißimi aſſerit pendere libras uiginti, credo. At enim triticum menſura Attici ſextarij, qui ex loco Plinij, quo ſuam opinionẽ probat, conſtituitur, tantum non pendet: neq; Plinius ibidem de tritico intellexit, ut nec illi, de quibus loquitur, Græcorũ medici. Quid enim adeo pertinebat ad medicamenta tritici leuißimi pondus, reliquis neglectis, tam exactè cõſtituere? aut quid potius iſtius quàm grauißimi? Quaſi maior ratio uilißimi tritici quàm optimi eſſe debuerit. Sed pendeat ſextarius Romanus tritico leuißimo repletus uncias quindecim: tũc dicendũ eſt Romanus ſextarius triticũ leuißimi pendet

det uncias quindecim: uel ſimpliciter Romanus ſextarius pendet uncias quindecim. Alterum tamen dicendum non eſt, niſi ex conſuetudine loquendi, de tritico leuiſſimo dictum intelligi poſſit, quam conſuetudinem Romanis fuiſſe, difficulter aut nunquàm nobis probabit Alciatus. In commune uerò dicere ſextarium eſſe unciarum quindecim, ſiue pendere uncias totidem: loquitur enim utroque modo idem intelligens, quo ſenſu dici poſſit non uideo. In uniuerſum nanque nullus poteſt conſtitui ſextarius, niſi uncias intelligas menſurales: nam ſi ponderales acceperis, tantum illius rei, quam aut expreſſeris, aut ex loquendi quodam more poſſis intelligere, ſextarius ſtatuitur. Sed ſe tamen ſextarium habere Romanum ex Plinij ſententia tritici leuiſſimi, quod eſt Gallicum, uel è Cheroneſo aduectum, contendat Alciatus, atque hinc, etiamſi communis nullus fuerit, poſſe rerum aliarum pondus conſtitui, iſto certo modo alius quiſpiam habere poteſt ſextarium grauiſſimi, quod eſt Africũ, qui ſextarius pendeat uncias uiginti, drachmas ſex cum dimidia: alius medij alicuius, ut Sardij, qui pendeat uncias undeuiginti cũ dimidia. Cum igitur tanta ſit uarietas tritici non diuerſarum ſolum regionum, ſed unius etiam, nam Gallicum quoddam Budæus longe grauius facit, quis ex pondere ipſius audebit conſtituere ſextarium? etiamſi dederit nobis, ut cogitur dare ratione perſuaſus, iuxta pondus Romanus cõmunem nullum fuiſſe? Poſtremo diceret quis pro Alciato, de ſextario Romano hæc ipſum fortè nõ ſcripſiſſe, ſed de Attico, de

quo

quo ſine dubio Plin.eſt intelligendus cũ pondera expli cat: audiat iſte uerba Alciati & dubitare deſinet, ſcri bit uerò ſic, Eadem ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarum ſit, ut ſuprà dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant. Sed hæc nunc meæ ſententiæ cauſſa tuendæ ſatis ſint. Reſtat ut argumenta diſcutiam Portij, ſtatuentis in commune ſe-xtarium Romanum unciarum eſſe uiginti ponderalium, qui certe ſi pro ponderalibus dixiſſet menſurales, à uero non deſciuiſſet: quòd autem illas non has dicat, ex uerbis eius perſpicuum erit, quæ ſubijciam, Liquido-rum itaq; menſuris, inquit, ita declaratis ut quid inuicem capiant & capiantur ſatis intelligi poßit, earum pon-dera quibus præcipue deprehendi & ad noſtras refer-ri poßint, dicenda ſunt, & à minori ex iam dictis ini-tium capiam. Hemina pendet uncias decem, ſextarius uiginti, hoc eſt, libram & bes, congius libras decem, ur na quadraginta, amphora octoginta, culeus mille et ſex-centas libras pendet. Ita Portius. Ex quibus non poteſt eſſe obſcurum, libras & uncias ponderales eum intelli-gere: ſcribit enim, pendet, quod ſi de menſuralibus ſen-ſiſſet, capit aut continet aut tale quippiam ſcribere opor tebat. Sed diceret quis, Portius non negat ſe de ponde-ralibus ſentire: uerum uini ſextarium tantum pendere ait, nec ſine teſtibus, id enim ex Plinij loco, qui eſt de ui no Opimiano, colligi poteſt, & Fannius clarè dicit his uerſibus, Nã libræ, ut memorant, beßẽ ſextarius addet. Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.

Demus nunc uerum eſſe uini ſextarium Romanum *pendere uncias uiginti* : Portius *certe non uoluit uini tantum explicare, ſed communem tam liquoribus quàm aridis: unde fit ut modij pondus librarũ uiginti ſex & unciarum octo, quod inde ſequitur, eſſe dicat, quo tamen modio ueteres nullum liquorem, nedum uinum metiri fuiſſe ſolitos in confeſſo eſt.* Ne uerò *hæc credantur conficta*, Portij *uerba attendamus.* Modij *ſex medimnum conficiunt, ſextarij ſedecim modium. Sextarios pono quia & his ſicca & humida metiri conſueuerũt.* Horum *ſingulorum pondus ſuperius ſcripſi fuiſſe libræ & beßis, id eſt, unciarum uiginti*. Modij *pondus ex computatione ſextarij & amphoræ ſuperius adducta, fuit librarũ uiginti ſex & unciarum octo. Sic ille.* Vi*des clare ſextarium communem uiginti unciarũ cũ conſtituiſſe, non uini tantũ: tum enim modium non tot librarum dixiſſet eſſe, ſed pondus aridorum cum modij menſurã impleant, declaraſſet. Cæterũ hæc rerum quas metimur diuerſitas in põdere, non minus ipſum ac alios torſit, quod ex iſtis quæ de menſuris ſermonẽ incipiẽs ſcribit, percipere licet.* Menſuræ *igitur, inquit, liquorũ, ut ab his initium capiam, quæ frequentiores & ſtabiliores apud antiquos fuerunt, quia humida pondere inter ſe parum differunt: cum in eo ſicca et præcipue ſemina, quibus uita conſtat, genere & ſpecie raro conueniant, ut triticum à milio & utrunq; inter ſe.* Sic Por*tius, qui cũ aduerteret eſſe diuerſum pondus rerũ quas metimur, uiam munire conatur, qua tuto perueniat ad*

ſextarij cõmunis definitionem: ſed quo modo? Humida aſſerit põdere parũ inter ſe differre. Videamus igitur an hoc uerè ſit dictũ de humidis. Olei ſextarius ex Fannij ſententia, quẽ ipſe ſequi uoluit, pẽdet uncias decem & octo, uini uiginti, mellis triginta. Differunt ne ergo parum? cũ mel uino decem uncijs ſit grauius? oleo uerò duodecim, id eſt, integra libra. Mihi ſanè plurimum diſtare uidentur, quæ etiamſi drachma ſolum una differrent, uix dicerem parum inter ſe differre, quod tum etiam diſcrimen ad libram examinãti inſigne appareat. At Portius id auſus fuit dicere, cũ mel ſextarij menſura, oleo eiuſdẽ menſuræ plus pẽdeat drachmas XCVI. iuxta Fanniũ, uino LXXX. Quid uerò ait de aridis? Genere & ſpecie non cõuenire, ideo eorũ menſuras non facile pondere deprehẽdi poſſe. Cur ergo modiũ pendere libras uiginti ſex & uncias octo ſcribit? quẽ ipſe rectè ſentit aridorũ tantũ eſſe menſurã? Quænam iſta eſt inconſtantia? Nihil aliud reſpondere poteſt, niſi quòd ſextariũ cõmunẽ ſiccis æque ac liquidis conſtituerit, qui uncias uiginti, ſi dijs placeat, pendeat, quantũuis inter ſe arida differant. Iam eius opinione intellecta, quibus ipſam probet conſideremus. Poſtq̃ dixiſſet quantũ quæq; menſura penderet, quæ uerba ſupra retuli, ſubiũgit, Hæc ex diſpoſitione iam dicta menſurarum, & ex multis authoribus & maxime ex Fanino ſupra dicto colligi poſſunt. Sic ille. Nos fatemur neceſſario conſequi ex proportione, quam menſuræ inter ſe habent, ut reliquæ tantũ pendeant, quantũ aſſerit, ſi

ſextarius

ſextarius uiginti uncias pendet. Quia uero in cõmune ſtatuit ipſum, nullo ſenſu dicta declaraui. Qui uerò ſint iſti multi authores, ex quibus hoc menſurarum pondus colligi poßit, non intelligo. Ex Fannio *certe, quem* Faui *num nominat et ex quo maxime poſſe ait, id quod uult non colligitur.* Nam *is aſſerit uini & aquæ ſextariũ, quod ſupra quoq; dixi, pendere uncias uiginti, olei uncias decẽ & octo, mellis triginta. Carmina eius ſunt,*

Illud præterea tecum cohibere memento,
Finitum pondus uarios ſeruare liquores:
Nam libræ, ut memorant, beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui,
Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Ex his liquet Fannium *iuxta rerum diuerſitatem diuerſa ſextarij protuliſſe pondera, nõ hoc ſentire, quod* Portius *ex ipſo probare contendit, ſextarium communem pendere uncias uiginti. Si igitur* Portius Fannium *uoluiſſet ſequi, quemadmodum* Alciatus *in cyathi calculo ſequitur, oportebat eum quatuor liquorũ potißimorum pondera explicare, non omnium certum unum pondus ſtatuere, & dicere parum inter ſe differre. Sed ferme ſcire me puto quid deceperit* Portium. *Legerat in* Her*molai caſtigationibus ſextariũ unciarum eſſe uiginti: deinde ex* Plinio, *de uino* Opimij *loquente, idem colligi poſſe animaduertebat: quibus motus definitũ ſtatuit pondus, et quia legerat apud* Fanniũ *uini et aquæ ſextariũ pendere uncias uiginti, reliquos uerò liquores differre,*

ut id dilueret,ſcribit parum inter ſe differre. Pergit, *Et de amphora & ſextario Sextus Pōpeius atteſtatur. Illius uerba cum non citet credimus ipſum non plura q̃ nos inueniſſe,uidelicet amphoram capere octo & quadraginta ſextarios,ſed fidē habere* Hermolao Barbaro,*qui ſcribit Feſtū ſic ſentire.*Demum ait,*Et ex pulcherrima Pliniana cōputatione paucis cognita libro decimoquarto capite quarto ſcribendo de uino Opimiano colligitur*. Gloriatur ibidem *quæ eſſent uſuræ ſemiſsium primo à ſe inuentū, quod ut uerū eſſe poteſt, ita fuiſſet multo credibilius,ſi* Barbaro *uiuente adhuc, illud ſibi uindicaſſet.*Non negabit tamen Barbarū primo Plinij expoſitionem protuliſſe ,quam cum retuliſſet Portius,mox aliter ſenſiſſe Plinium opinatur,cui opinioni ,quā ex primis Hermolai caſtigationibus uenatus eſt,ſi locus ullus erit,nihil ex ipſo probare poterit. Quam igitur incerta ſit Portij de menſuris opinio,ex iam dictis quilibet intelligit. Quam ob rē ad Hermolaum Barbarū,quē ille imitatus eſt,ueniam,nec is differentiæ huius inter libras & uncias mēſurales ac ponderales uſpiam meminit,quam ſciente uerisimile eſt,ſi eius ſtudiū obſcuriſsima quæq; explicādi conſideramus, non fuiſſe taciturū. Ipſum uerò ignoraſſe eſt indicio, quod poſtquàm duas ſententias de ſextario protuliſſet,alterā Feſti,qui uiginti dicat eſſe unciarū, alteram Africani,qui duarū uel trium librarum,ſubiungit. *Ita fit ſingulæ amphoræ* LXXX.*Feſto, uel* XCVI.*Africano, aut certe* CXLIIII. *uini pondo capiant.*

Pondo

Pondo dicit, ex quo nemo non intelligit eum de ponderalibus libris ſentire. Sed profectò bene feciſſet, ſi Feſti uerba aſſcripſiſſet, quæ forte ipſe habuit, in noſtris uero exēplaribus deſyderantur. Hæc pro mea ſententia defendenda libere magis & neceſſario, q̄ petulanter & temere dicta à me accipiantur etiā atq; etiā rogo. Viros enim illos ob ſummā eruditionē āplector, & quouis honore dignos iudico, quos nihil mirū in re tam obſcura à uero deuiaſſe, cum neminem è ueteribus opiner inuentū iri, qui per omnia ueſtigijs ueritatis inſtiterit, ac non alicubi aberrarit. Illud unū ſi rurſus dixero finē diſſerendi de menſuris liquorum faciam. Libræ & unciæ menſurales certæ & immobiles mēſuris ſemper manent, ponderales uariæ ſunt pro uarietate tā aridorū quàm liquorū. Quocirca niſi quis humidū uel ſiccum expreſſerit, aut ex conſuetudine loquendi intelligi poſſit, ponderales libras uel uncias in mēſuris nunquam definire poteſt. Quod ſi etiam expreſſerit illius rei tantū menſuras, cæterarū minime declarauit. Nunc aridorū menſuras uia & ratione non diſsimili exponemus. Modius capit duos ſemodios. Semodius ſextarios octo. Sextarius heminas duas. Hemina acetabula quatuor. Acetabulum ſeſquicyathum. Cyathus ligulas quatuor. Sed quia ſextarius capit uncias uiginti, ut ſuprà probaui, ſequuntur hæc ordine quodam. Modius cōtinet libras uiginti ſex, uncias octo. Semodius libras tredecim, uncias quatuor. Sextarius uncias uiginti. Hemina decem. Acetabulum duas cum dimidia. Cyathus ſeſcun-

ciam drachmã & ſcriptulũ. Ligula drachmas tres & ſcriptulũ unum. Hæc de Romanis menſuris aridorum mea eſt ſententia, quã rurſus teſtimonijs authorũ annitar confirmare. Vt autẽ à maxima menſura & hic ordiar, Modium aio duos ſemodios comprehendere, quod ipſius ſemodij uox ſatis ſignificat: dictus enim eſt ſemodius à ſemis & modius quaſi ſemimodius, eliſa ſyllaba una, quod etiã in ſemuncia fieri uidemus. Cæterũ quod uterq; ſit aridorũ menſura, nulla eget probatione cum paßim in ſcriptoribus, præſertim rei ruſticæ, & frumentaria Ciceronis ſic inueniantur. Modius autem denominatus uidetur à modo, quod inter cætera nõ raro menſurã ſignificat: inde modiale uas dicimus, quod modij habet menſuram. Vnde Plautus ait in captiuis,

Aulas calicésque omnes confregi, niſi quæ modiales erant.

Hinc etiam dicitur ſeſquimodius. Varro de re Ruſtica libro primo, Hoc licet cõiectura uidere ex aliquot rebus, ut nuces integras, quas uno modio comprehendere poßis: quòd putamina ſuo loco quæque habet natura compoſita, cum eaſdem ſi fregeris uix ſeſquimodio concipere poßis. Semodius autem ſextarios octo continet, quod ex hac ratione liquet. Quadrantal tres modios, ſex ſemodios, octo & quadraginta ſextarios capit, ut Voluſius clare dicit, ut in quartarij enarratione retuli. Igitur neceſſe eſt modium ſedecim ſextarios, ſemodium octo continere. Quemadmodum uerò à modio modialis oſtendi formatum,

ita

ita quoque fit à ſemodio ſemodialis. Sic Cato capite LXXVI.*inquit, Hæc erit placenta ſemodialis. Sextarium porrò duas heminas capere non eſt neceſſe ut ultra probem: aridorum uerò menſuram fuiſſe declarant uerba Catonis quæ ſunt capite* CV. *Scœnum & calamum in pila contundito, quod fiet ſextarium unum: eodem in dolium confundito, ut odoratum fiet.* Et Columella *libro duodecimo capite quinto, Salis ſextarium ſubterito.* Et *paulò pòſt, Quidam ordei toſti ſextarios quatuor. Sequitur hemina, quam quatuor acetabula cõtinere probaui: quòd uerò ſit aridorum menſura, Catonis uerba quæ ſunt capite* CVII. *explanant,* Et *iris aridæ contuſæ heminam. Præterea* Columellæ *libro duodecimo capite* XLIX. *Sat erit autem totidem heminas ſalis adijcere, quot ſunt modij oliuarum. Acetabulum uerò ſiccorum menſuram fuiſſe declarant* autores. *Cato capite* CII. *Si bouem aut aliam quamuis quadrupedẽ ſerpens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici uocant ſmyrneũ conterito in uini ueteris hemina.* Cornelius Celſus *libro quinto capite decimooctauo,* Habet *gallæ & immaturæ & alterius, coriandri ſeminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gummi, ſingulorum plenũ acetabulũ. Apud quem acetabuli uſus frequẽs eſt.* Plinius *etiam ſcribit libro decimooctauo capite ſeptimo, Quocũq; autem genere præparato, uicenis ordei libris ternas ſeminis lini, & coriãdri ſelibras, ſalisq; acetabulo, torrẽtes ante omnia miſcẽt in mola. Cyatho autẽ ſic utitur* Columella *libro ſecũdo capite*

 undecimo,

undecimo. Atque ita menſe ultimo Aprilis ſerito tan-tum, quantũ ut ſinguli cyathi ſeminis locum occupent decem pedũ longum, & quinq; latum. Cornelius Celſus libro quinto de curatione papularũ, Gith cyathos tres, picis aridæ unũ. Plinius præterea libro decimoquarto capite nono, Dulci è genere eſt et melitites, diſtat à mul ſo, quod fit è muſto cum quinq; congijs auſteri muſti, congio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterum. Ligula poſtremò pro aridorũ menſura uſus eſt Colu-mella, cuius uerba iam ante retuli. Pluribus autẽ proba-ui minores menſuras fuiſſe aridorũ, quò res fieret cre-dibilior: uidentur enim quædã in his ex natura ſignifica tionis liquorum tamũ eſſe menſuræ. Iam iterũ maiores in minores quaſque reſoluam. Modius capit ſemodios duos, ſextarios XVI. *heminas* XXXII. *acetabula* CXXVIII. *cyathos* CXCII. *ligulas* DCCLXVIII. *Semodius capit ſextarios* VIII. *heminas* XVI. *aceta-bula* LXIIII. *cyathos* XCVI. *ligulas* CCCLXXX IIII. *Sextarius & reliquæ minores ſe habent ut in li quidis. Reſtat, ut inſtituto ordine paucis ea quæ obſcura nobis occurrũt elucidemus, quæ repugnãtia elidamus. Menſuras itaq; ſiccorũ ab humidorũ menſuris nec Bu dæus nec Alciatus diſtinxit, ſed eas confuſe tradidit uterq;. Portius autẽ diſcreuit quidem, uerum diminute de utriſq; ſcripſit. Nã in humidis omiſit quartariũ, ace tabulũ, cyathum, ligulã ſiue cochleariũ, libram, unciam. Quis uerò illi credet, qđ aſſerit minores hemina medi-cis ſolũ in uſu fuiſſe? cũ Liuius & Columella utantur quartario?*

quartario? Acetabuli & cyathi uſus apud authores fre-quens ſit? Libræ & unciæ Romanis *quotidianus fuerit in oleo uendendo? In aridis autem heminam, acetabulũ, cyathum & ligulam præterijt. Quibus tamen ſi nihil ali ud, leguminum ſemina, ut hodie quoque paruis quibuſ-dam menſuris uenduntur, olim fuiſſe diuendita credi-bile eſt, ac non medicis ſolum fuiſſe in uſu. Sed fortaſ-ſis illud hominem decepit quòd in aridorum menſuris modio & ſemodio atque ſextario frequenter ueteres, maxime rei ruſticæ ſcriptores utuntur, rarius hemina & acetabulo & cyatho.* Nunc ad modium reuertar, *in cuius capacitate declaranda multum fallitur* Perottus, *qui ſcribit ipſum duos & uiginti ſextarios continere: li cet ibidem legatur uitio librarij ſeſtertios.* Idem *tradit modium quatuor modiolos capere, ſed nullius id autho ritate confirmat.* Mihi *quidem modiolus apud* Plautum *in* Ciſtellaria *menſuræ genus eſſe uidetur, cuius uerò ca pacitatis fuerit, fateor me ignorare.* Ait *autem* Plautus, *Quia ei promiſi modiolum uini dare.*

χοινίκιον *certe* Celſus *modiolum tranſtulit, ſed in di-uerſa ſignificatione.* Dicta *ſunt à modijs* Decemmodiæ et Trimodiæ *uaſa ruſtica apud* Columellam *decem & trium modiorum.* Acron *uerò interpres* Horatij *cũ ait,* Cumeræ *dicuntur uaſa minora, quæ capiunt quinque ſi-ue ſex modios, quæ lingua* Sabinorum Trimodiæ *dicun-tur, uidetur non aduertiſſe trimodias à numero trium modiorum, quos comprehenderent dictas, niſi locus cor ruptus ſit.* Demenſum *autem quid ſit ubi* χοίνικα *de-clarabo,*

clarabo,dicã. Medimnũ iccirco nõ addidi menſuris ari dorũ Romanis*:ꝙ Græca ſit,et Cicero in frumentaria non uteretur hoc uocabulo niſi de rebus Siculorum,qui non minima ex parte Græci erant, loqueretur. Satis de aridorũ menſuris.Clarũ ergo eſt quòd menſuræ liquorum tantũ fuerint apud* Romanos*,Culeus,amphora, urna,congius,quartarius.Aridorum ſolum,Modius & ſemodius.*Humidorum *& ſiccorum ſimul,Sextarius,hemina,acetabulum,cyathus,ligula,*Ha*ctenus* Romanas *menſuras,ſequenti libro* Græcas *exponam.*

GEORGII

AGRICOLAE LIBER SECVNdus de Menſuris Græcis.

ROMANAS MENSVras eò pluribus primo libro tradidi, ut ipſas lectori, quoad fieri poſſet, explicatas & dilucidas exhiberē, quamobrem ſi cui longior uiſus ſum, is ſciat me maluiſſe in hanc partē peccare potius, q̃ in obſcuritatem incidere, in re tam perplexa breuitati nimis conſulendo. Mea quoque contra doctiſſimorum hominum opiniones diligenter quidem minimeq́; remiſſe, non tamen petulanter aut arroganter defendere uolui: adeò ut ſi docti etiam iudicarent, opera, ſtudio, labore meo Romanas menſuras, quod ad earum capacitatem attinet, è tenebris quaſi erutas, tandem ſuam lucem uere recepiſſe, equidem hanc laudem mihi ſoli non arrogarem, ſed partiendā eam cum Budæo, Alciato, et Portio mea ſponte arbitrarer. Nam eorū ſcripta, eſto, me nō multū iuuerint, ut iuuiſſe nō negabo, certè occaſionē de his ſcribēdi, q̃d aliquid puto, præbuerūt. In Græcis uerò ſi quid de ſtudioſis eius linguæ hic meus labor meretur,

tur,credo me nō admodū arroganter factūrum,ſi id mi hi in ſolidum uindicarem.Et hic tamen Budæum & Alciatum,Portius enim ſolius medimni meminiſſe contentus eſt,libenter etiam in partem laudis admitto, uel ob hoc quòd ſtudioſe quædam collegerint. Nam quod ad reliqua attinet, illi minus in iſtis elaborarunt. Etenim Budæus tradit quidem Græcas menſuras,ſed ſic ut paucas à Romanis capacitate diſtinguat,utq; alibi eaſdem eſſe dicat,alibi in ijs nihil certi tradi poſſe ferè aſſerat. Alciatus uerò eas à Romanis diſcernere nititur,& in explicandis operam cōſumit,quo etiam plus negocij mi hi cum illo erit,cum alijs duobus minus. Romanarum autem menſurarū ratio hoc fuit expeditior,quod reip. maximæ quidem,ſed unius tamen eſſent unicæ. Græcarum uerò inuoluta magis:primo quòd diuerſarum rerum pub.imo unius nonnunquam fuerint diuerſæ. Siquidem aliæ Atticæ,aliæ Epheſiæ,aliæ Alexandrinæ,ut reliquas non commemorem,tum aliæ medicæ, aliæ Georgicæ,aliæ Hippoiatricæ.Deinde quòd ſcriptores rei ruſticæ omnes ac alij plurimi perierint:unde medicis menſuris exceptis reliquarum uſus ſic oſtendi, ut ego cupio & ſtudioſis arbitror utile, non poteſt:enitar tamen, quoad res ipſa feret,omnia diligentius explicare. Cæterum in hoc libro potiſſimum declarabo Atticas,quas & Medicas adpellamus,atque Georgicas,quòd ijs in primis authores uſos eſſe conſtet.Adijciam autem ipſis & Hippoiatricas, quòd ars ueterinaria non omnino ſit à medicina excludenda.Seruabo uerò prorſus eandē,quam

in Romanis, docendi ſeriem. Cum itaq; Atticæ ſiue medicæ menſuræ quoque duplices ſint, liquorum & aridorum, primo liquorum exponam, ὁ μετρητὴς ἔχει χόας. ιβ´. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. ς´. ὁ δὲ ξέστης κοτύλας. β´. ἡ δὲ κοτύλη τέταρτα. β´. τὸ δὲ τέταρτον ἤτοι ἡμικοτύλιον ὀξύβαφα. β´. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. αϛ´. ὁ δὲ κύαθος κόγχας μὲν. β´. μύστρα δὲ. δ´. χήμας δὲ. ε´. ἡ δὲ χήμη κοχλιάρια β´. *Id eſt, Metretes capit choas* XII. *Chus ſextarios* VI. *Sextarius cotylas* II. *Cotyle quartarios* II. *Quartarius oxybapha* II. *Oxybaphum ſeſquicyathum. Cyathus conchas duas, myſtra quatuor, chemas quinq;. Cheme cochlearia duo. Sed quia cotyle continet nouem uncias menſurales, facile hinc, calculis ſubductis, colligi poteſt, quot librarum uel unciarum menſuralium quæq; menſura fuerit. Capit igitur Metretes centum & octo libras. Chus nouem. Sextarius libram & ſemiſſem. Cotyle, ut dixi, uncias nouem. Quartarius quatuor cum dimidia. Oxybaphum uncias duas & drachmas duas. Cyathus ſeſcunciam. Concha drachmas ſex. Myſtrũ drachmas tres. Cheme drachmas duas, ſcriptulum unum, grana quatuor & quatuor quintas grani. Cochleariũ drachmã unam, ſcriptulũ dimidium, grana duo et duas quintas grani. Licitum ſit mihi & hic minoribus ponderibus pro menſuris rei declarãdæ gratia abuti, ut intelligantur planè drachma & ſcriptulũ & granũ unciæ menſuralis, in quæ tametſi non ſit uſu diuiſa, animo tamen diuidi poteſt, imo etiam re ipſa, ſi quis hanc operam uellet ſumere nihil neceſſariam.*

ceſſariam. Sic ſentio de Atticis menſuris, quibus maxime medici utuntur, quam ſententiam & ipſam authorum ſcriptis conabor probare. Metreten itaq; duodecim choas comprehendere Nicandri interpres his uerbis declarat. Μετρητὴς ἔχει ξέστας. οβ΄. *Hoc eſt, Metretes capit ſextarios duos & ſeptuagima. Cum enim ſex ſextarij, ut mox oſtendam, efficiant Choa, efficient omnino duo & ſeptuaginta duodecim choas. Idem ex Fannij uerſibus percipitur, qui menſuram hanc Atticam amphoram adpellat,*

Attica preterea dicenda eſt amphora nobis,
Seu cadus, hanc facies noſtræ ſi adieceris urnam.

Si enim Attica amphora capit amphoram Romanam et urnam: Romana uerò amphora congios octo, urna quatuor, nónne ſequitur Metreten continere Choas, qui Romanis Congij dicuntur, duodecim? Quòd autem Metretes & cadus idem ſint, ex Dioſcoride & Plinio eſt clarum. Nam ubi apud Dioſcoridem μετρητὴς *legitur, Plinius eius quaſi interpres cadus reddidit. Verba utriuſque quò res fiat clarior aſſcribenda cenſui, Dioſcoridis Græcè afferam, ne cogar idem bis Latinè dicere, inquit ille,* ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω, λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος ξηρὸν μνᾶς β΄. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ΄. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. *Quæ uerba Plin. ſic Latina fecit lib. 14. cap. ſextodecimo, Fit è labruſca, hoc eſt, uite ſylueſtri, quod uocatur Oenanthinum, Flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt triginta dies*

ta dies mutantur. Metretes autem ἀπὸ τοῦ μετρεῖν, *id eſt, à metiendo deriuatum eſt. Latini in eo cum mutatione terminationis et genus mutarunt, non tamen ſignificationem: ſi quando enim Metretam dicunt, modiũ Atticum, mea ſententia, intelligunt. Cadus uerò, nam & ipſum Græcum eſt* ἀπὸ τοῦ χάδειν, *quod capacem eſſe ſignificat, aſpiratæ in tenuem mutatione deriuari uidetur. Sed quod utrunque liquorum menſura ſit, ex uerbis Dioſcoridis & Plinij perſpicuum fuit, & certe alter aliàs frequẽter Metrete, alter cado ſic utitur. Nuncupatur idem menſuræ genus* κεράμιον. *Vnde Heſychius ſcribit,* κάδος ἐστι κεράμιον. *Id eſt, Cadus eſt ceramium. Quod fortaſſe aliter quis q̃ de menſura acciperet dictum, niſi intelligeret ex Dioſcoride Ceramium & Metreten idem eſſe, ex eodem & Plinio atq; Fãnio Metreten & cadũ: ex quo id quod uolumus ſequitur. Sic uerò Ceramio Xenophon libro ſexto* ἀναβάσεως κύρου *uſus uidetur,* οὗτοι ξένια πέμπουσι τοῖς ἕλλησιν, ἀλφίτων μὲν μεδίμνους τρισχιλίους· οἴνου δὲ κεράμια χίλια καὶ πεντακόσια. *Id eſt, Hi dona mittunt Græcis, farinæ quidẽ tria millia medimnũm: uini uerò Ceramia mille & quingenta. Dioſcor. quoq; de uino Hyſſopite ſcribit,* δεῖ δὲ τῷ κεραμίῳ τοῦ γλεύκους, λίτραν μίαν τοῦ ὑσσώπου κεκομμένου φύλλων προσδιδόναι, *Hoc eſt, Oportet autem Ceramio muſti, libram unam hyſſopi foliorum contuſorum addere. Porro idem Dioſcorides, ubi Romanam amphorã uult indicare differentiæ cauſſa adijcit* ἰταλικὸν τῷ

Ceramio

Ceramio quàm Metretæ. Vt libro quinto de uino ſcilliſtico, λαβὼν σκίλλης ἐντετμημένης καὶ κεκαθαρμένης μνᾶς. γ΄. κάθες εἰς γλεύκους καλοῦ μετρητὴν ἰταλικὸν, καὶ μῆνας ἓξ ἔασον. Id eſt, Accipito ſcillæ conciſæ & purgatæ minas tres, ac immittito in muſti boni Metreten Italicum, atque ita per ſex menſes ſinito. Hic Metreten Italicum adpellauit amphoram Romanam. In eodem libro de uino abſinthite ſic ſcribit, οἱ μὲν γὰρ τοῖς. μ΄. καὶ. η΄. ξέσαις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν. Quod eſt, Quidã enim quadraginta octo ſextarijs Ceramij Italici miſcuerunt abſinthij pontici libram unam. Ibi Ceramium Italicum nominat ſimul explicans ſextariorum eſſe octo & quadraginta, quod ipſum in Romanis menſuris eſt declaratum. Dioſcorides itaq; ſi Atticam amphoram ſignificare uult, ſimpliciter μετρητὴν uel κεράμιον uocat: Sin Italicam ſiue Romanam, quæ non paulò minor eſt, ἰταλικὸν, ut dixi, adiungit. Quemadmodum Latini cõtra Metreten amphoram Atticam adpellant, addentes Atticam, ut à Romana diſtinguant, quam ſimplici amphoræ nomine dicunt. Vtranq; uerò Græcorum medicis in uſu fuiſſe, poſtquàm Romani Græciæ cœperũt imperare, uel ex Dioſcoride liquet. Satis multa de Metrete. Sequitur Chus qui Chœus quoque dicitur. Hic ut apud Romanos Congius, ſex continet ſextarios, quod Cleopatra declarat, cuius pauca quædam de menſuris & ponderibus, ſed ualde docta extant è libris κοσμητικοῖς excerpta. Sunt autem hæc

eius uerba, ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. ξέστας δὲ ἕξ. Hoc eſt, *Chus quidem habet menſura Cotylas Atticas duodecim, ſextarios uerò ſex.* Idem *Plinius indicat congium transferre ſolēs. Dioſcorides de uino quod è palmis fit ita ſcribit, ἐπίχει δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ΄.* Id eſt, *Infunde ad Chœnicas decem aquæ congios tres. De eodem Plinius libro quartodecimo capite decimo ſexto, Dioſcoridem imitatus. Proximúmque ei è palmis, quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydeas, modio in aquæ congijs tribus macerato expreſſoq́;. Rurſum Dioſcorides de uino quod fit è nardo Syriaca & Celtica atq; malabathro, ἑκάστου ἡμιμναῖον λαβὼν εἰς δίχουν γλεύκους κάθες. Plinius, Apud alios nardi & malabathri ſelibris in muſti congios duos additis.*

Quin etiam carmina Fannij idem oſtendunt,
Heminas recipit geminas ſextarius unus,
Adde duos Chus fit uulgo, qui eſt congius idem.

Deriuatus autem χοῦς ſiue χοεὺς uidetur ἀπὸ τοῦ χέειν, quod eſt fundere, nam uaſis genus etiam ſignificat, quo aqua hauſta fundebatur. Quod uerò ſit huiusmodi menſura ex iam dictis manifeſtum eſt. Tertium locum in Atticis menſuris obtinet ξέστης, quod uocabulum è Romana dictione, quæ ſextarius dicitur, corrupta formarunt, ut claris uerbis, quæ libro ſuperiori retuli, Galenus aſſerit. Nam neque nomen neque menſura hæc apud uetuſtiores Atticos ſcriptores inuenitur,

ſed una cum imperio Romano & uox & menſura in Græciam uenit. Vnde uſus eius apud Andromachũ, Heram, Aſclepiadem, Critonem, Dioſcoridem, ac nõnullos alios, qui dum res Romana floreret, de medicamentis libros ſcripſere, admodum frequens eſt. Laurẽtius Valla cenſor Latinæ linguæ acerrimus in Herodoti ſecundo ἀρυστῆρες ſextarios tranſtulit: quod ſi ἀρυστὴς idem fuiſſet quod ſextarius Romanus, celeberrimi illi medici Græci dubio procul uſi fuiſſent ea uoce potius quàm Romana. Sed hoc non mirum de Valla, qui alibi Cotylen quoque uertit ſextarium. Cæterum ξέστης duas capit cotylas. Hinc Galenus libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη ſcribit, ἔοικεν καὶ ὁ Ἥρας ὅταν κοτύλην γράφῃ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. Id eſt, Videtur & Heras quando cotylen ſcribit dimidiam ſextarij partem ſignificare. Sed id ipſum præter medicos in qbus facilè poteſt obſeruari, Ariſtophanis interpres in Pluto his uerbis declarat, κοτύλη δέ ἐστιν εἶδος μέτρου, ὃ λέγομεν ἡμεῖς ἡμίξεστον. Hoc eſt, Cotyle autem menſuræ genus eſt, quod nos Hemixeſtum dicimus, Fannius etiam inquit,

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus.

Verum liquidi menſuram eſſe Crito oſtendit apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους cũ ait, ὄξους ξέστας. γ̄. Id eſt, Aceti ſextarios tres. Sed nihil opus eſt iſtis cum nuſquam non in Galeni libris de compoſitione medicamentorum exempla ſint obuia:

obuia: quocirca ad cotylen ueniamus, κοτύλη uox eſt in Græcia nata: nã Romani heminæ uocabulo utun tur, quod ipſum ex Græco quidem ἡμισυ deriuatum eſt, ſed Græci non ferè habent in uſu, niſi cum Romanas aliquas medicamentorum compoſitiones in ſuam linguam transferunt. Hoc autem nomine cauum ipſi ſignificant: unde κοτύλην appellauere, non modo uaſis genus & menſuram, ſed ſinum etiam in quo caput fœmoris uoluitur, & concauitatẽ manus, quam uolam latini nominant. A cotyle quoque dicuntur κοτυληδόνες ſinus tum uteri tum polypi, atque etiam herba ob ſimilitudinẽ. Sed idem menſuræ genus τρύβλιον eſt dictum, ut ſcribit Cleopatra his uerbis, τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ, ἔχει γὰρ μέτρῳ κυάθους ϛ. Id eſt, Tryblion eandem quam cotyle menſurã capit: continet enim menſura cyathos ſex. Dicitur eadem menſura ἡμίξεστον, id eſt, dimidius ſextarius, quod uerba Ariſtophanis interpretis, paulo antè relata, declarant. Recipit uerò cotyle duo ἡμικοτύλια, quæ uox quia medicis, ut mox oſtendã, in uſu eſt, ſatis id ipſum quod uolo, probat. Menſuram autẽ humidi eſſe, hoc unum indicare poteſt teſtimonium, quo magis hic utimur, ut conſuetã nobis confirmandi rationem alibi neceſſariã ſeruemus, q̃ ut id, tanquã multũ ſit dubium, corroboremus. Soranus apud Galenũ libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους ait, λιθαργύρου δραχμὰς κ΄. ἀσβέστου δραχμὰς κ΄. ὄξους κοτύλην μίαν. Id eſt, Spumæ argẽti drachmas XX.

F ij Calcis

Calcis uiuæ drachmas XX. *Aceti cotylen unam. Sequitur quartarius,qui* τέταρτον *ab ipſis nuncupatur, quod quarta pars ſit ſextarij: utriuſque enim uocabuli ratio in promptu eſt. Heſychius quoq; menſuram eſſe dicit,licet capacitatem ipſius non explicarit: inquit uerò,* τετάρτῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. *Id eſt, Quartario menſura humidorum. Idem clarum eſt ex Dioſcoride, qui in exponendis liquorum,quos metimur,ponderibus ſemper* τετάρτου *menſuræ poſt cotylen mentionẽ fecit, cuius uerba in Libello de menſuris & ponderibus, Galeno aſſcripto, quiſque Græcarum literarum non omnino rudis legere poterit, quæq; nos in alio opere eiuſdem cum hoc argumenti explicauimus. Vtitur ſic Damocrates apud Galenum libro octauo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους, *uerſus eſt ſenarius,*

ξέστου τέταρτον δ᾽ ἐξ ἑκάστου μίγματος.

Id eſt,

Pars quarta Sextarij mixtura ex qualibet.

Eadem uerò menſura ἡμικοτύλιον, *id eſt, dimidia cotyle,ut dixi, nuncupatur. Dioſcorides* περὶ θυμοξάλμης *libro quinto,* ἐπίχει ὕδατος κοτύλας ς΄. ὄξους ἡμικοτύλιον. *Hoc eſt, Infunde aquæ cotylas ſex, aceti dimidiam cotylen. Apollonius apud Galenum libro primo operis ſupra commemorati,* ἕψησον μετὰ ὄξους ἡμικοτυλίου. *Id eſt, Coque cum aceti dimidia cotyle. Liquet autem ex his liquorum eſſe menſuram, tametſi Damocrates medicus & poëta etiam ad arida traxerit. Capit uerò duo oxybapha. Cotyle enim duos*

quartarios,

quartarios, ut probaui, comprehendit: quatuor uerò oxybapha, ut ex Plinij uerbis perſpicuum eſt, quæ ſunt capite ultimo libri primi & uigeſimi. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem. Magis autem proprie iſte locus hoc probat, quia de Atticis menſuris loquitur. Igitur quartarius neceſſa-rio duo acetabula continet. Nunc explicãdum erit ὀξύ-βαφον, ita primo dictum uaſculum ad infuſionem a-ceti, ut in id intingerent cibum ſumentes, paratum. Vnde Athenæus ſcribit, ἡ μὲν κοινὴ συνήθεια οὕτως λέγει τὸ ὄξους δεκτικὸν σκεῦος. Id eſt, Commu-nis quidem conſuetudo ſic uocat uas quod acetum con-tinet. Deinde menſura hoc nomune dicta, quam medici interdum κοτύλης τέταρτον nominant, ut Serapion apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro ſecundo, ἐλαίου κοτύλης μιᾶς ἥμισυ· θέρους κοτύλης μιᾶς τέταρτον. Id eſt, Olei coty-les unius dimidiam: æſtate uerò cotyles unius quartam. Per dimidiam cotyles partem quartarius, per quartam oxybaphum eſt intelligendum. Apud eundem libro pri-mo περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους in-quit Apollonius, ὄξους κοτύλης τέταρτον. Id eſt, Aceti cotyles quartam. Capit uerò oxybaphum ſeſqui-cyathum, quod ſic probatur. Cotyle ſiue Tryblion ſex cyathos continet, ut ex Cleopatra dilucidum fuit, & hic Fannij uerſus declarat,

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.

Neceſſe igitur eſt oxybaphon, cũ ſit eius quarta, ſeſqui-

cyathum capere. Quòd uerò menſura liquoris, ex dictis intelligi potuit. Iam ad cyathum, quem ſuperiori libro ἀπὸ τοῦ χεῖν, *id eſt, à fundendo deriuatum, diximus. Cleopatra autem his uerbis explanat quod duas conchas, quas ipſa uocat minores capiat,* ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον *Hoc eſt, Concha minor capit menſura quidem ſemicyathum. Liquoris eſſe & etymologia probat, & ſatis teſtimonij eſt apud Galenum, nunc hoc unum ſufficiat. Philippus medicus ut in quarto* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *ſcribitur, inquit,* μέλιτος ἀττικοῦ κυάθον ᾱ. *Id eſt, Mellis Attici cyathum unũ. Hinc tranſeundum eſſet ad minores menſuras, ſed quoniã de ipſis diuerſa admodum tradita ſunt ab authoribus, differemus eorum explicationem in ſequentem librum. Iam uerò eſt dicendum quoties quæque menſura unamquãque ſe minorem cõprehendat. Metretes itaq; capit choas* XII. *ſextarios* LXXII *cotylas* CXLIIII. *quartarios* CCLXXXVIII. *oxybapha* DLXXVI. *cyathos* DCCCLXIIII. *conchas* MDCCXXVIII. *myſtra* MMMCCCCLVI. *chemas* $\overline{\text{IIII}}$ CCCXX. *cochlearia* $\bar{\text{V}}\overline{\text{IIII}}$DCXL. *Chus capit ſextarios* VI. *cotylas* XII. *quartarios* XXIIII. *oxybapha* XLVIII. *cyathos* LXXII. *cõchas* CXLIIII. *myſtra* CCLXXXVIII. *Chemas* CCCLX. *cochlearia* DCCXX. *Sextarius capit cotylas* II. *quartarios* IIII. *oxybapha* VIII. *cyathos* XII. *cõchas* XXIIII. *myſtra* XLVIII. *chemas* LX. *cochlearia* CXX. *Cotyle capit quartarios* II. *oxy-*

bapha

baphæ IIII. *cyathos* VI. *conchas* XII. *myſtra* XXIIII. *chemas* XXX. *cochlearia* LX. *Quartarius capit oxybapha* II. *cyathos* III. *cõchas* VI. *myſtra* XII. *chemas* XV. *cochlearia* XXX. *Oxybaphum capit ſeſquicyathũ, cõchas* III. *myſtra* VI. *chemas* VII. *cum dimidia, cochlearia* XV. *Cyathus capit cõchas* II. *myſtra* IIII. *chemas* V. *cochlearia* X. *Concha capit myſtra* II. *chemas* II. *cũ dimidia, cochlearia* V. *Myſtrum capit chemen unã et quartã ipſius partẽ, cochlearia duo cũ dimidio. Cheme capit cochlearia duo. Cochleariũ minima mẽſura eſt. Huc uſq; capacitatẽ menſurarũ, qua explicatur quoties maior ſe minorẽ capiat, q̃ potui diligẽtiſſime declaraui, nunc ad alterã ueniendũ, qua quot librarũ uel unciarũ mẽſuraliũ quæq; mẽſura fuerit oſtẽditur. Libras & uncias mẽſurales Romanis in uſu fuiſſe primo libro ſatis multis probaui, iuxta quas ſi perpendamus Atticarum menſurarum capacitatem, cotyle capit uncias nouem, atq; ſic hemina Romana eam unã ſoliũ excelluit. Quòd uerò ita ſe res habeat, idẽ Galenus, ubiq; ſummæ diligentiæ uir, aſſerit libro quinto,* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *ſic ſcribẽs,* ὁ μὲν δὴ ἥρας. ρπ̄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάστων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον. ὡς ξ΄. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης, ἣν δὴ ἕλκει ἥγε ἀττική. ιβ̄. οὐγγιῶν οὖσα τῆς ἰταλικῆς, ἕλκουσι δὲ αἱ. ιβ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἥμισυ οὐγγίας σταθμικάς, ἅτινες. ξ΄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η̄. δραχμὰς

δεχομένης. Hoc eſt, Heras quidem centum octoginta drachmas ſcripſit, ad pondus oleum reducẽs, non ad menſuram, tanquam cotyle pendeat drachmas ſexaginta: pendet enim eas Attica, quæ nouem unciarum Italicarum exiſtit. Etenim nouem unciæ Italicæ, in cornibus interſectis diſcretæ pendent uncias ponderales ſeptem cũ dimidia, quæ ſexaginta drachmæ fiunt, ſi uncia una octo drachmas ceperit. Hæc ille. E quibus quilibet intelligit Atticam cotylen uncias nouem capere cornu librali. Igitur ex ea certa ſtabiliq; ſententia reliquarum menſurarum iuxta libras et uncias capacitas conſequitur, quam ſupra expoſui, & nunc nihil neceſſe eſt ut repetã. Sed reſtat ut quæ mihi repugnare uidentur excutiã, quæ intricata ſunt explicẽ, quæ deniq; perperam dicta reijciam. Reuertar itaq; rurſus ad Metreten, quã latini Metretam uocãt, ea pro uaſe in quo oleũ ſeruabatur uſus eſt Cato ita ſcribens capite cẽteſimo, Oleũ ſi in metretam inditurus eris, amurca ita uti eſt cruda prius colluito. An uerò id uas iuſtæ menſuræ fuerit incertum eſt. Apud Columellam certe uaſis olearij genus hoc nomine ſignificatur multo capacius Attica metreta, quippe quod recipit muſti ſexaginta ſextarios & olei pondo octoginta, quæ & ipſa ſeptẽ & quinquaginta ſextarios complent et heminã, ac ſuperſunt duæ unciæ menſurales. Simul itaq; collecti fiunt ſextarij Romani centũ decem & ſeptẽ atq; hemina & duæ unciæ menſurales, cũ metreta Attica tantũ modo duos & ſeptuaginta ſextarios contineat. Præterea in idẽ uas ultra
tot

tot ſextarios muſti et olei immittit aridorũ libras undecim & uncias tres, ex quo duplo ferme capacius eſſe intelligitur metreta Attica. Columellæ *uerba ſunt hæc libro duodecimo capite primo & quinquageſimo de oleo gleucino.* Hac *autem ratione confici debet,* Vas *oleariũ quàm maximum, & aut nouum aut certe bene ſolidum præparari oportet: deinde per uindemiam quàm optimi generis & quam recentiſſimi, ſextarios ſexaginta cum olei pondo octoginta in id confundi: tum aromata non cribrata, ſed ne minuta quidem contuſa, uerum leuiter confracta in reticulum iunceum & lineum adijci, & ita cum ſaxi ponduſculo in olei atque muſti partem demitti. Sint autem his portionibus penſata, quas infra ſubijcimus,* Calami, *ſchœni, cardamomi, xylobalſami, corticis de palma, fenugræci uetere uino macerati, & poſtea ſiccati, atque etiam torrefacti, iunci radicis, tum etiã iridis Græcæ, nec minus aniſi Aegyptij pari pondere, id eſt, uniuſcuiuſque libram & quadrantem, ut ſuprà diximus, reticulo incluſa demittito, & metretam linito, poſt ſeptimum diem aut nonum per ſe metretæ, ſi quid fecis aut ſpurcitiæ faucibus inhærebit, manu eximito & detergito.* Hæc *ille.* Igitur *aliquot ſextarijs demptis hæc* Metreta *capacior duplo fiet Attica, qua de re non menſuram eo nomine, ſed uas olearium ſignificauit.* Idem *tamen* Columella *uidetur iuſtæ capacitatis metretam indicare libro* XII. *capite* XXII. Picis *liquidæ nemeturicæ metretam adde in labrum, aut in alueum, et in eodem infundito cineris lixiuiæ cõgios duos.* Cadus *quoq; eadem*

eadem cum metreta mẽſura Romana non fuit, quàmuis Plinius eo utatur, ſed profectò non niſi ubi uel Græca transfert, uel de Græcis uinis loquitur, ut libro quarto-decimo capite decimoquinto. Quid ni & Cæſar dictator triumphi ſui cœna uini falerni amphoras centum, Chij cados centum in conuiuia diſtribuit. Nam falernum Italicum, Chium Græcum erat. Pro uaſis uerò genere eius uſus apud Latinos non eſt infrequens. Sic Columella cadum picatum dixit capite ſuprà citato, Poſt ſeptimum diem oleum depleto, quod reliquum eſt muſti picato cado recondito. Martialis quoque ait,

In uaticanis condita muſta cadis.

Hinc ἡμικάδιον dimidius cadus, cuius mentionem fecit Philochorus ἐν τῇ ἀτθίδι, ut ſcribit Pollux. Ab ipſo fit & καδιχὸς, quod eſt cadalis, ſi licebit formare à Græca uoce, Romanis tamen uſitata, tale denominatiuum, quale Plautus congialis, Plinius urnalis, Cato ſemodialis. Significat uerò καδιχὸς menſura cadi. Sic ſcribitur panes qui Dijs offerebantur fuiſſe καδιχοῦς, nõ ſecus ac placenta à Catone ſemodialis, quod menſura ſit ſemodij, adpellatur. Præterea idem menſuræ genus dicitur κεράμιον ut ſuprà probaui, tum etiã στάμνος & σταμνίον, quod uocabulum tanquam non ſatis Atticum propemodum reijcit Thomas magiſter in Atticorum nominum Eclogis cum ait, ἀμφορεὺς λέγε, μὴ στάμνος, μηδὲ μετρητὴς, εἰ καί τινες. Id eſt, Amphoreus dic, non ſtamnos, nec metretes, etſi quidam dicant. Miror nonnihil cum de ſtamno ſic cenſere, cum Ariſto-

phanes

phanes ἐν βατράχοις utatur: ait uerò,
ὅτ᾽ ἐγῶ μὲν ὢν διόνυσος ὑιὸς σταμνίου. Id eſt,
Quando ego Dionyſius ſtamnij ſim filius.
Vbi interpres inquit, ὑιὸς σταμνίου εἶπε παρ᾽ ὑπόνοι-αν. ἐπειδὴ ὁ οἶνος ἐν σταμνίου βάλλεται. ὁ δὲ Δι-όνυσος εἰς τὸν οἶνον ἀλληγορεῖται. σταμνία δὲ καὶ στάμνους, τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ οἴνου φασίν. Id eſt, Filius ſtamnij dixit iuxta tacitam ſignificationem, quan-doquidem uinum in ſtamnium mittitur. Dionyſus uerò per Allegoriam ad uinum refertur. Stamnia autem & ſtamnos amphoras uini dicunt. Idem Ariſtophanes ἐν τελμισεῦσι, ut Pollux citat,
οἴνου τε χίου στάμνον ἥκειν καὶ μύρου. Id eſt,
Vini uenire Chij & unguenti ſimul Stamnon.
Magis autẽ miror ipſum Metreten Atticam dictionem non putaſſe, cum Demoſthenes eodem Polluce referen-te ea uoce ſit uſus: dixit uero οἴνου μετρητὰς, & u-ſum eius antiquum fuiſſe è Latinis etiam ſcriptoribus Catone & Columella liqueat. Sed non immerito quiſpi am nobis obiecerit, Metreten non duodecim choum, ut dixi, eſſe capacem, ſed decem tantum: quemadmodum Dioſcorides ſcribit in uino è ueratro confecto his uer-bis, ἔστι δὲ ὁ μετρητὴς χόες ι. Id eſt, Eſt autem Me-tretes choum decem. Cui planè Budæus accedit Fannij aſſeueratione reiecta. Equidem malò hic in ſententiam Alciati cõcedere, qui putat. ιβ. detritũ, quale non raro tẽporis iniuria ueteribus codicibus accidiſſe obſeruari poteſt ac. ι. ſolũ relictũ pro, ιβ. ſicq; legendũ etiã apud
Dioſcoridem

Dioſcoridem χόες.ιβ. Mouet uerò me ut Alciato potius aſſentiar, quòd è cæteris omnibus, qui Metretæ capacitatem explicarunt, duodecim choum eſſe colligi poſſit, ut Nicandri interprete, Fannio, Dioſcoridis et Plinij uerbis collatis, denique Cleopatra, ut in Georgicis, ubi eiuſdem capacitatis eſt, explicabimus. De Metrete plus ſatis, nunc ad Choa ueniamus, quem ſextariorum eſſe ſex ex eiſdem ferè authoribus oſtendi. Quid itaque dicemus ad diuum Hieronymum, qui commentariorum in Ezechielem libro primo Choa Atticum, ſextarium Italicum eſſe ſcribit? Alciatus qui hunc locum aduertit, duplicem eos habuiſſe Choa putat: ait enim, Quo fit neceſſario ut duplicem Choa eos habuiſſe dicendum ſit: alterum, quo in humidis forte utebantur minorem: alterum quo in aridis maiorem: uaſculum enim triticeum Chœnice anguſtius nullum ipſi habebant. Sic Alciatus. Maiorem choa qui ſex comprehendit ſextarios, liquidi potius quàm aridi mēſuram fuiſſe ſatis teſtimoniorum, quibus id ipſum probatur, ſuprà retuli: de minore an ullus fuerit uideamus, primo tamen audiendus eſt Alciatus, qui his uerbis adſtipulatur Hieronymo, Quam ſententiam ne improbem authoritas quoq; Plinij facit, qui lib. decimoquarto de Nectarite uino uerba faciens, quod apud Dioſcoridem fieri legerat, uncijs quinque radicis ὑς χοᾶς quinq; muſti additis, uertit in ſextarios ſex, ut Atticum Choa apud authorem, quiſquis fuit ſeu Dioſcorides ſeu alius unde ipſe accepit, legiſſe eum credam. De eo etiam intellexiſſe Athenæum arbitror, qui Rhy-

ton

ton, cuius uaſis etiam Martialis meminit, deſcribens ſimile eſſe cornui dicit, & duos Choas capere, & ideo ſolis Heroibus *dari utpote bibacioribus*. Nam & *regibus Spartanorum in conuiuio cotylas binas dari ſolitum fuiſſe apud* Herodotum *legi, cum cæteris ſola cotyla daretur*. Vnde *oſtenditur aliquanto parciores uini fuiße, quàm nunc noſtrates homines ſunt*. Nam et *Græca cantio* Plauti *in ſticho, ſolos denos cyathos concedit*, Horatius *nouem, quoniam tres prohibet ſuprà, rixarum metuens tãgere gratia*. Hæc *ille*. *Quibus ſi accedimus fuit alter Choæus etiam Atticis in uſu. Sed de priori non puto facile quenquam, qui noſtra legerit, poſthac dubitaturum, quin etiam* Alciatus *ipſum aſſeruit*. In *altero non abſque cauſa poterimus aſſenſionem ſuſtinere*. Nã *apud* Athenæum *libro undecimo iuſtum Choa, non ſextarij capacitate, accipimus*. *Quid enim mirum* ῥυτὸν *poculi genus capere duos* Choas*? cum* ἐλέφας *tres capiat? δῖνος aliud poculi genus* Metreten*?* Ait *enim apud eundem* Dionyſius *Synopeus*,

δῖνος μέγας Χωρῶν μετρητήν.

Id *eſt*, Dinus *magnus capiens* Metreten. Sic *enim ſcribit de poculis* Athenæus. Apud *noſtros etiam ſunt poculorum genera argentea, plumbea, uitrea, lignea, quæ plus quàm duos choas capiunt, quibus epotandis hoſpites bibaciores excipiunt diuites otioſi, quod non commemoro, quia laudo, ſed ut probem talia pocula Græcis in uſu eſſe potuiſſe, qui fuerint bibaciſsimi*. De *quibus* Chamæleon *apud eundem* Athenæum, *cum retuliſſet quoſdam*

dam pluris feciſſe ebrietatem, q̃ diuitias, ait, οὐκ ἔχοντες ἑτέραν ἡδονὴν ταύτης καλλίω, οὐδὲ μᾶλλον εὐχερῆ, καταφεύγουσιν εἰκότως ἐπὶ τὸν οἶνον. ὅθεν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἐκπωμάτων ἐπιχώρια γέγονε τοῖς δυνάσταις. Id eſt, Non enim habentes aliam uoluptatem hac neque honeſtiorem, neque magis in promptu, merito ad uinum confugiunt, unde et ingentia pocula familiaria facta ſunt magnatibus. Hæc ille. In die etiam feſto, quo inferias agentes, poculis certabant, quem inde χόας nominauere, qui cæteris præbibebat, πρόμαχος uerò ab ipſis adpellabatur, uelut præpugnans, quatuor choas ebibebat, quòd ſi tantũ quatuor ſextarios bibiſſet, tãquam ſtrenuum potatorem reliquis immerito præfeciſſent. Vt igitur à tribus congijs epotis Torquatus Romanis Tricõgius, Plinio referente, dictus eſt, ita πρόμαχος ille τεσσαράχους dici potuit. Atque is nondum urnam uini bibebat: deſunt enim duo ſextarij Romani, cum Maximinus imperator amphorã, quæ duas urnas integras capit, ſi Capitolino credimus, die exhauſerit. Quemadmodum uerò hic amphoram Capitolinam bibebat, ita Xenarchus Rhodius, eodem Athenæo authore, propter multam potationem dictus eſt Metretes. Athenæus igitur per Choa non intelgit ſextarium, quod Alciatus uoluit. Quod uerò Lacedæmones in conuiuijs parciores uini erant Lycurgi legibus ſic inſtituti, ut ab his & alijs abſtinerent, nihil hic probat aut improbat. Sed Plinius facit ne ſententiam Hieronymi improbet Alciatus. Certe ſemper is χοῦν

congium

*congium uertit,ut ſuprà probaui,hoc uno loco excepto,
quem deprauatum cenſeo.* Dioſcorides *enim ſic ſcribit,*
ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ ἑλενίου, ὃ ἔνι-
οι μηδικὴν. οἱ δὲ σύμφυτον. οἱ δὲ ἰδαῖον φλό-
μον. οἱ δὲ ὀρέσιον οἱ δὲ νεκτάριον καλοῦσιν. ἑλε-
νίου ῥίζης ξηρᾶς οὐγγίας ε΄. ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον,
κάθες εἰς χόας ς΄. γλεύκους. *Plinius ſic tranſtulit,*
*Inuenitur & Nectarites ex herba,quam alij Helenion,
alij Medicam,alij Symphyton,alij Idæum phlomum &
Horeſtium,alij Nectareū uocant, radice pōderis* XL.
*denariorū in ſextarios ſex muſti addita, Nos legendū
arbitramur,radice pōderis* XL.*denariorū in ſextarios
trigintaſex muſti addita . Vt enim quinque uncias in*
XL.*denarios,tanq̄ denarius & drachma idē ſint,reſol
uit,ita ſex etiā cōgios in trigintaſex ſextarios.Incertū
uerò eſt an illud,triginta,librarij alicuius incuria,ut nō
raro fit,ſit omißum, an ipſius Plinij negligentia eadem
illa qua ſcribit ochrā ex rubrica fieri,cū rubrica fabri-
lis ex ochra fiat,ut in libello noſtro de re Metallica in-
dicauimus,quē Eraſ.Roter.rei literariæ noſtra ætate fa
cile princeps,& P.Plateanus Grammaticus nobilis ac
Medicinæ ſtudioſus nuper ediderunt.Quòd ſi quis ma-
lit legere , in congios ſex muſti addita, quia alijs in
locis Plinius non conſueuerit reſoluere congium, per
me licet , & idem erit. Præterea ſi quis aſſentiens
Colenucio contendere uelit Plinium Dioſcoridem non
eſſe imitatum,ſed alium quēpiā qui ſextarios ſex ſcripſe
rit,tum nihil eſt quod Alciatū mouere poßit Plinius quo
ſententiam*

ſententiam Hieronymi non improbet. Nam quòd ipſe credit Atticum Choa Plinium apud authorem, unde acceperit, legiße, hic nimium eſt credulus, pace tanti uiri dixerim. Sed reuertar ad uinum Nectarites, id qui hodie parant, in muſti menſuram amphoræ Romanæ, non ultra quatuor uncias inulæ campanæ ſiue Helenij coniſciunt, niſi quod ipſi coquunt. At ſi non coxeris uerum tribus menſibus, ut Dioſcorides, antequàm diffundas ſinas ferruere, ſatis ualidum erit. Quæ de re ſi quis ſic, ut Plinij leguntur, compoſuerit, non uinum conditum, ſed omnino pharmacum quoddam efficiet: eſt enim Helenium perualidum medicamentum. Denique ſi Atticorum choeus eiuſdem capacitatis fuiſſet, cuius ſextarius Romanus, quis credet? celeberrimos Græcorum medicos, quos ſupra commemoraui, & hic maluiſſe ſextarij uocem corruptam in ſuam linguam tranſponere, atq; ξέϛην adpellare, cum eius locum χοῦς tenere potuiſſet, perinde ut Congij χοῦς obtinuit, et Heminæ κοτύλη. Quo fit ut Hieronymi locum putem aut deprauatũ, aut ualde negligenter ab ipſo ſcriptum. Magis tamen deprauatum à librario qui notam Cotyles non intelligens genere mutato χόας ſubſtituerit in locum K ας, quod facile fieri potuiſſe, quicunque conſiderabit notas, intelliget. Quin etiam è Græcis quidam contrà pro ſextario cotylen tranſtulerunt, abhorrentes à uoce Romana, ut paulo pòſt declarabo, quàmuis æquè capaces menſuræ non eſſent, quos opinor Hieronymus ſequutus, Cotylen Atticam et Italicum ſiue Romanum ſextarium eaſdem

eſſe

eſſe menſuras ſcripſit. Nam Atticum *Choa eundem cū ſextario fuiſſe nunquam probaret* Hieronymus, *Manebit itaque Chus ſextariorum ſex. Sed quid dicemus ad Suidam & Ariſtophanis interpretem in* Equitibus *qui ſic ſcribunt?* χοῦς μέτρον ἀττικὸν χωροῦν κοτύλας ὀκτώ. Hoc eſt, *Chus menſura* Attica *capiens cotylas octo. Nónne ſi uera ſunt, tunc Chus non erit ſex, ſed quatuor ſextariorum? Hæc utrunque ex uno aliquo ſcriptore, ut & alia permulta, excerpſiſſe clarum eſt.* Is *uerò mihi uidetur huius menſuræ capacitatem per cotylas Georgicas explicaſſe, quæ tredecim uncias menſurales cum dimidia capiunt, ut in ſequentibus oſtendā: continebat enim quæq; cotyle tres quartas ſextarij, atq; ita ſemper tres ſextarij quatuor tantum efficiebant cotylas: quocirca idem eſt dicere, Choa* Atticum *duodecim eſſe cotylarum, quæ nouem capiunt uncias, ſiue octo, ut ille dicit, quæ tredecim cum dimidia.* Tum etiam quod *ita ſit intelligendum, ex* Heſychio *percipitur qui ſcribit,* ἡμιδωδέκατον τὸ ἡμίχουν. Id eſt, *Semiduodecima medimni pars* Hemichus eſt. *Ergo duodecima eſt idē quod* Chus. *Cum autē ea ipſa ſit quatuor chœnicū, ut infra explanabitur, Chœnix uerò trium cotylarum, neceſſe eſt quod Chus ſit duodecim medicus medicarū,* Georgicus Georgicarum. Quod *fieri non poteſt, niſi apud Suidam & interpretem* Ariſtophanis *cotylen accipiamus* Georgicam. *Poſtremò proportio illa ſeſquialtera ſatis indicat,* Atticum *Choa eſſe cotylarum* Atticarum *duodecim, quam proportionem inter medicas et*

Georgicas menſuras omnes eſſe clariſſime oſtendam. Niſi itaq; iſtis mouerer, dicerem Choa medicum duodecim cotylarum, Atticum octo. Sed alius repente nos urget ſcrupulus. Idẽ Suidas inquit, χοὸς διξέσου, χοῦς γὰρ δύο ξέσαι, χοεὺς δὲ ἕξ. Quibus uerbis ſignificat, χοῦς unius ſyllabæ circumflexum, eſſe duorum ſextariorum: χοεύς uerò diſſyllabum accentus acuti, ſex. Quam differentiam uanam eſſe & futilem quilibet ex authoribus quos citauimus intelligere poteſt. Nã menſura eadem interdum χοῦς dicitur ab ipſis, interdum χοεύς. Neque fuit ullus mea ſententia Chus duorum ſextariorum. Errorem uerò ſic contigiſſe arbitror, ſcriptum erat χοίνικος hac nota X ος, deinde διξέσου declarationis cauſa, quod quiſpiam librarius legens χοὸς tanq̃ genitiuus eſſet à χοῦς hanc differentiam inter χοῦς & χοεὺς confinxit, quod nemini mirũ uidebitur, qui aduertet in libello de ponderibus & menſuris ubi ſcriptũ eſſe debet, ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας μη΄, à quodã qui notas legere neſciuit μνᾶς pro χοίνικας factum: erat uerò hæc nota X ας. Sed de his et ſimilibus quiſq; quod uelit ſtatuat, ego nihil aſſeuero, ne quæ in his corrigere uoluerim, deteriora feciſſe dicar. Veri ſimilia enim afferre ſoleo, quæ ſi quis leuia & infirma eſſe conuincat grauibus et firmis argumentis, nõ inuitus cedã. Certe libros deprauatos multã rebus obſcuritatẽ inuexiſſe, et ex ea deinde uarias et falſas opiniones exortas eſſe, nemo opinor, negabit. Quid uerò hoc in loco faciemus, ſi non idẽ contigiſſe dixerimus,

mus,ac pro uno Choe Attico,*fœcundo quodã partu na tos quatuor?*Primũ *duodecim cotylarũ, qui uerus eſt. Alterũ octo,qui aliquo ſenſu uerus eſſe poteſt,*Tertiũ *duorum ſextariorum,id eſt,cotylarum quatuor.* Quar- *tum huius dimidium,hoc eſt,duarum cotylarũ.* Qui *duo, ſi quid ego iudicare poſſum,ex notis quas homines re- rum imperiti legere neſciuere nobis gignuntur, eò enim ſua inſcitia ſunt progreßi, ut modo non unius cotyles* Atticum Choa *conſtituerint. Vt demum finiam,* Atticus Chus *capax eſt ſextariorum ſex,ſiue cotylarũ* Atticarum *duodecim.*Nunc *ad* ξέϛης *qui inter menſu- ras* Atticas *receptus duplam proportionẽ habet ad co tylen,id eſt,capit uncias decem & octo menſurales.* Alciatus *uolens* Græcum *ſextarium explicare,totidem quidem unciarum eſſe dicit,ſed ponderalium,quod ſa- tis ex unciæ interpretatione liquet, que cuiuſmodi ſit libro quinto in ponderibus* Græcis *expendã.* Ego *præ- ter* Romanum *ſextarium non ſcio alium ab authoribus explicatũ,quàm qui cotylas* Atticas *duas capit. Sed au diamus quibus ſua probet:ait igitur,Sed et* Greci ξέ- ϛης *ſuum,quem ſextarium* Plinius *ſolet appellare,libræ eſſe ſcripſerunt unius,itemq́; ſemißis:ſic* Paulus Aegi neta*,ſic & interpres* Nicandri*,ſic & Suidas ipſe in dictione* μέδιμνος *prodidit.* Hæc *illæ.* Quæ Paulo Aeginetæ *adiecta ſunt,ſiue ipſe,ſiue alius ſcripſerit,* Romanas *menſuras explicãt diuerſis liquoribus refer- tas,inter quos olei ſextarius pendet librã et ſemiſſem. Liquet uerò inde etiã nõnihil* Romanas *eſſe,qđ orditur*

ſic, κεράμιον ἰταλικὸν, id eſt, Amphora Italica. *Caeterum eadem explicatio menſurarum* Romanarum *eſt in libello de menſuris & ponderibus, unde conijcere poſſumus & hic utrunque ab uno aliquo illa ſumpſiſſe, aut alterum ab altero. Sed dicet quiſpiam, quid cauſae ſiut, cur* Graeci Romanas *menſuras explicarint? Eſt quod huic reſpondeamus,* Nonnulli *Graeci, qui* Romae *medicinam exercuere, ſcripſerunt libros de medicamentis, in quorum compoſitionibus ſiue mixturis* Romanas *menſuras uſurparunt, partim eas Atticis, partim latinis nominibus appellantes, ut paulò pòſt oſtendam: quod autem olei ſextarium nonnulli, qui explicarunt menſuras, tantum pendere ſcripſerint, libro tertio declarabo.* Deinde *dicit* Alciatus *ſic ſentire interpretem* Nicandri, *qui cũ plura his uerbis non habeat*, ὁ ξέστης ἔχει λίτραν. α. ἡμίσειαν. Id *eſt, Sextarius habet libram unam & ſemiſſem: non poteſt ſatis intelligi quid ſibi uoluerit. Si enim ponderales acceperimus de* Romano *ſextario, olei pleno, eſt dictum: ſi menſurales de* Attico. Porrò *Suidas intellexit menſurales, unde etiam Atticum ſextarium, ut in aridis exponam.* Pergit *Alciatus, Huic ſententiae etiam acceſſit Serapion Arabs medicus, qui apud* Dioſcoridem *libro primo capite de pinu, quod* Graece *legitur tres cyathos, quatuor uncias ipſe tranſtulit: conſtat autem cyathos duodecim in ſextario eſſe. Sic ille.* E *quibus efficitur ſextarium* Graecum *ſedecim unciarum eſſe, quod nemo prodit: reddunt igitur haec Serapionis, ipſius* Alciati *ſextarium Graecũ magis ambiguum,*

guum, quàm certum. Budæus *autem menſuras* Romanas *& Atticas adeo putat eaſdem, ut eò deueniat tandem, ut credat* Parrhiſios *ſuos etiam Solonis menſuris & põderibus uti, quia arbitratur ſe probaſſe, ipſos uti uel hodie* Romanis. *Nunc ad* Cotylen *Atticam, quæ medicis potiſsimum fuit in uſu*, Galeno *teſte, qui libro primo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *ſic ſcribit*, ἐκ πολλῶν φαρμάκων πάλαι συγγεγραμμένων, πρὶν εἰς τοσοῦτο δυνάμεως ηὐξῆσθαι τὰ ῥωμαίων, ἐστοχασάμην, ἣν ὀνομάζουσι ἐκεῖνοι κοτύλην, ἴσην εἶναι ταῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν ῥώμῃ λίτραν οὐγγίαις ἐννέα. Id eſt, Ex *multis medicamentis olim conſcriptis, priuſquam res* Romanæ *in tantam potentiam uenirent, conieci, quam illi nominant* Cotylen, *parem eſſe uncijs nouem libræ* Romanis *nunc conſuetæ.* Idem *libro ſexto eiuſdem operis*, εἰκὸς οὖν ἐστὶ τὸν Ἀνδρόμαχον, θ. τῶν μετρικῶν οὐγγιῶν ἀξιοῦν ἐμβάλλεσθαι τὸ κίκινον ἔλαιον, ὡς γίγνεσθαι τῶν ἓξ κοτυλῶν οὐγγίας νδ΄. μετρικάς, ὅπερ ἐστὶ ταυτὸν λίτραις μετρικαῖς ῥωμαϊκαῖς δ΄. καὶ ς΄. Id eſt, *Conſentaneũ igitur eſt* Andromachum *nouẽ unciarũ menſuralium oleũ ricininum cenſere eſſe inijciendum, ut ſex cotylæ fiant unciæ menſurales quatuor & quinquaginta, quod idẽ eſt cum libris menſuralibus* Romanis *quatuor & dimidia. Hæc ille. Ex quibus intelligitur medicos maxime uſos Cotyle* Attica, *atq; ita etiã alijs mẽſuris iuxta proportionẽ quã habent ad cotylen. Quin etiã* Plinius *idẽ ſentit ſcribens, Ferè enim* Attica *obſerua-*

tione medici utũtur. Vnde ego motus has mẽſuras medicas appellaui. Sed hoc tamen in uniuerſum uerũ non eſt, nam ijdem Græcorum medici interdum Romanis utuntur menſuris non mutata capacitate. Hinc Plinius recte & prudenter dixit ferè. Id ipſum uerò probandũ cenſeo uerbis authorũ. Sic uſurpat Amphorã Romanã Dioſcorides libro quinto de uino abſinthite, οἱ μὲν γὰρ τοῖς. μ. η. ξέσαις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν. *Id eſt, Hi quidẽ octo et quadraginta ſextarijs Romanarum amphorarũ miſcentes abſinthij librã unã. Andromachus uerò ſic uſus eſt congio Romano, quod declarat Galenus libro ſexto* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *his uerbis,* τὸ πλῆθος δὲ τοῦ χυλοῦ χοέος εἶναι κελεύει, τουτέστι ξεστῶν. ς. τῶν ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. *Id eſt, Multitudinẽ ſucci choeos eſſe præcipit mẽſura, hoc eſt, ſextariorũ ſex Romanorũ. Iubet enim Andromachus ex ſententia Galeni, ſuccum mali punici in medicamentum inijciẽdum menſura congij, qui Romanis eſt ſex ſextariorum. Subnectit nanque,* ἐν ῥώμῃ γὰρ ἰατρεύσας, τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρῆται μέτροις. *Quod eſt, Cum enim Romæ medicinam exercuerit omnino huius urbis utitur menſuris.*

Verum non modo ſic interdum in uſu habuerunt Choa pro Congio Romano, qui uincit Atticum integra libra, et ξέστην *pro ſextario Romano, qui Atticũ ſuperat duabus uncijs mẽſuralibus, ſed et Heminæ uocabulo, licet raro, uſi ſunt, omnino Romanã menſuram indicare*

uolentes:

uolentes: ut idem Andromachus iunior apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *lib.7.* εἶτα ἐπίβαλε στροβίλων πεφωγμένων ἡμίναν. Hoc *eſt, Deinde inijce nucū pinearū exiccatarū heminam.* Epicharmi *quoq; uerba cōmemorātur hæc ab* Athenæo *libro undecimo,* καὶ πιεῖν ὕδωρ διπλάσιον χλιαρὸν ἡμίνας δύο. *Id eſt,* Et *bibere aquā duplam calidā heminas duas.* Et *Sophronis,* κατάστρεψον τέκνον τὴν ἡμίναν. Hoc *eſt, Subuerte puer heminam.* Hinc *conijcere licet iam olim* Græcos *hac uoce* Italica *uſos, quam* Diodorus *in libro de uocibus* Italicis *eſt interpretatus, ut idem* Athenæus *ſcribit,* Iſta *exempli loco ſatis nunc ſint, in quibus non obſcure cernimus,* Græcos *etiā, potiſſimū medicos,* Romanas *mēſuras uſurpare, easq; aliquando* Romanis *uocabulis, aliquando ſuis, ſed ferè adijciētes differentiæ cauſa* ῥωμαϊκὸν *uel* ἰταλικὸν, *ſignificare.* Quidam *igitur per cotylen intelligunt nouem uncias menſurales, quæ eſt* Attica: *alij decē, quæ eſt* Romana *hemina: nonnulli libram menſuralem* Romanam. *Cum enim inuenirent apud latinos libram pro menſura, neq; uellent dictione* Romana *uti, neq; haberent ipſi menſuram, quæ illi prorſus reſponderet, cotylen, ut quæ proxima in capacitate eſſet, tranſtulerunt.* Licet Galenus *ac alij quidam non ſpreuerint* Romanā *uocem, ſed ea ambiguitatis cauſa uitandæ uti maluerint.* Fuerunt *nanq;* Romanis *inſignes medici,* Antonius Muſa, Aelius Gallus, Caſſius, Apuleius Celſus, Scribonius Largus, Valens, *ac alij nonnulli, è quibus non pauca*

medicamenta in ſuam linguam Græci tranſpoſuerunt. Sed quod ita cotyle interdum utantur Galenus oſtendit libro ſexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *de Andromacho filio loquens,* πάντως γοῦν ἐχρῆν αὐτὸν τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας μνημονεῦσαι· νυνὶ δὲ κοτύλας γράφει τὴν συνήθη περὶ τοῦ μέτρου τούτου καταλιπὼν ἡμῖν ἀμφιβολογίαν, εἴτε ἐννέα μετρικῶν οὐγγιῶν, εἴτε δώδεκα βούλεται τὴν κοτύλην εἶναι *Id eſt, Omnino certe oportebat ipſum* Romanæ *libræ mentionem facere: nunc autem cotylas ſcribit conſuetam de hac menſura ambiguitatē nobis relinquens, an nouem unciarum menſuralium, an duodecim cotylen eſſe uelit. Sed clarius id dicit libro quinto eiuſdem operis,* καὶ ἤδη καὶ πᾶν τοῦτο πρόσθεν εἶπον ἐν τῷ πρώτῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ὡς ἐγχωρεῖ καὶ τῶν ἰταλικῶν οὐγγιῶν θ΄. τὴν κοτύλην εἶναι, καθάπερ τινὲς ᾠήθησαν· ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ιβ΄. ἐμβάλλειν, ὡς ἄλλοι κελεύουσιν. *Quod eſt, Atqui totū hoc iā ante dixi in primo libro horū cōmentariorū, quod licet Cotylen nouē unciarū* Italicarū *eſſe, ut quidā putarunt: licet autē et duodecim inijcere, ut alij iubent.* Hæc *ille. Qui igitur nouē immittunt* At*ticā accipiunt cotylen: qui duodecim, librā* Romanā *eó loci ſignificari arbitrātur. Clariſsime demū* Galenus *ipſe ſic uſus declarando oſtendit* ὑγιεινῶν *libro quarto,* ἔστω δὲ τὸ μὲν ἔλαιον ἔντι τῶν χαλαστικῶν, οἷον περ ἐν ἰταλίᾳ τὸ σαβῖνον. ἐμβαλλέσθω δὲ εἰς τὰς εἴκοσι καὶ πέντε κοτύλας μόδιος ἰταλικὸς τοῦ σπέρματος.

σπέρματος τῆς ἐλάτης. οὐσῶν δὲ τῶν κοτυλῶν ἰταλικῶν ἃς δὴ καὶ λίτρας ὀνομάζουσι. Id eſt, Eſto uerò eius generis oleum cui relaxandi uis inſit, cu iuſmodi in Italia Sabinum eſt. Conijcies autem in quinq; & uiginti Cotylas ſeminis abietis modium Italicũ. Sint uerò cotylæ Italicæ, quas utique & libras nominant. Perſpicuum igitur eſt quod Græci medici nonnunquàm Cotyle ſint uſi pro libra menſurali. Galenus tamen ac alij quidã libræ uocabulo frequentius utuntur. Sed Guarinus Veronenſis et Gregorius. Tiphernas excuſari nõ poſſunt, quorũ alter in Strabone δεκακοτύλους tranſtulit decem librarũ, alter ἀττικὴν κοτύλην acetabulũ Atticũ, nec Laurent. Valla qui in Herodoto κοτύλην Sextariũ interpretatur, ſiue Atticã ſiue Georgicam acceperis. Habuerunt enim hi Romanam uocẽ Heminam, per quam redderent proximius, ſi omnino reddendum putarunt. Poſtremo quidam medici uel abhorrentes à uoce ſextarij, quæ Romana eſt, uel quia non haberent menſuram per quam proprie redderent, cotyles uocabulo pro ea ſunt uſi: quemadmodum etiam Plutarchus, ut ſuprà indicaui, locum Liuij uertens. Hoc ipſum uerò Galenus quoque mihi uidetur oſtendere libro ſexto περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη, quem locum quia diuerſi uſus cotyles ibi meminit, omnino adſcribendum putaui, οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν γραψάντων περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν. ιβ´. φασὶν οὐγγιῶν τῶν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας τὴν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλ-

λοι

λοι δὲ τὴν τῶν .ιβ´. φασὶν οὐγγιῶν ὑπ᾽ αὐτῶν λέγεσθαι· καθάπερ ἐν ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν. ἤδη δέ τινος ἤκουσα λέγοντος ἑκκαίδεκα οὐγγίας ῥωμαϊκὰς ἔχειν τὴν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κοτύλην. Id eſt, *Maxima itaque pars eorum qui de menſuris & ponderibus ſcripſerunt, nouem dicunt unciarum libræ* Romanæ Cotylen *definitam à medicis in libris de medicamentis conſcriptis. Alij autem duodecim unciarum dicunt ab ipſis dici: ſicut* Romæ *olei libram de more adpellant. Audiui uerò quendam qui cotylen dicebat habere uncias ſedecim definitam à medicis in libris de medicamentis ſcriptis.* Hæc ille. *Libro autem primo eiuſdem operis adijcit* δίμοιρον *ut exacte fiat ſextarius* Romanus: *ait uerò,* ῥαδίως δὲ ἀποπίπτουσα, κἂν ἑκκαίδεκα καὶ δίμοιρον οὐγγίας τὴν κοτύλην ἔχειν ὑποθώμεθα, καθάπερ ἔνιοι φασί. Hoc eſt, *Facile autem decidit, licet ſedecim uncias et duas eius partes cotylen habere ſtatuamus, quemadmodum nonnulli aiunt. Sed dicet quiſpiam, quomodo pro ſextario* Romano *acceperunt, cum tres unciæ atq; tertia ipſius pars deſint integro ſextario, qui eſt unciarum uiginti? id libro ſequenti exponam, nunc ſatis ſit hanc diuerſitatem cotyles indicaſſe, qua cõſiderata medici q̃ Græcos legunt diligenter debent aduertere, quid cuique compoſitioni conueniat, aut quæ nam uires medicamentorum è mutata cotyle reſultent.* Hæc de cotyle. *Hic uero mihi cũ Portio prorſus negotij nihil eſt, neq;*

cum

cum Budæo, qui de Græcis nihil fixum ſtatuere ſe poſſe dicit, quandoquidē Plinius id præſtare nō potuit: quippe cū nec ipſis Græcis de ea re cōueniat, quæ pro locorū urbiumq; uarietate ac tēporum fortaſſe identidem euariarunt. Sic Budæus. Cum Alciato autem parum qui Græcos ſuo ſextario decem & octo uncias attribuere ſcribit, unde fit cotyle nouem unciarum: ſi igitur uncias, ut paulò antè dixi, intellexiſſet menſurales, quemadmodū non niſi ponderales nouit, uere dixiſſet, modo explicaſſet etiam qui Græci, ſed hoc fortaſſe leuius, illud fortuitum, quod non ſentiens bis Atticum ſextarium explicauit, primo cum ait Romanum pendere uncias quindecim: pendet enim tot uncias Atticus oleo, ut dicam libro ſequenti, refertus, minime uerò Romanus, deinde cum decem & octo unciarum aſſerit Græcum. Eſt enim tot omnino menſuralium Atticus. Hæc nunc ſufficiant, nam ſupra eius argumenta, quibus probat ſextarium Græcum, expendi. Atque tantum de Atticis ſiue medicis menſuris humidorum, quas fateor, ut pondera diuidam libro ultimo huius operis, diuidi poſſe in Atticas puras, et medicas, quæ partim ſint Atticæ, partim Romanæ, ſed ad Atticam rationē translatæ: breuitatis tamē gratia id ipſum hic facere neglexi. Ne uero iſta parte etiā quippiā deſyderetur, Puræ Atticæ ſunt, Metretes, Chus, Cotyle, Oxybaphon, Cyathus, Myſtrum, Cheme, Cochlearium. Medicæ autem & illæ & præterea Sextarius atque Quartarius, quorū hūc ipſi τέταρτον, illū ξέϛην appellant. Iā aridorū mēſuras iuxta eandē rationē trademus,

ὁ μέδιμ.

ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας μη῾. ἡ δὲ χοῖνιξ κοτύλας. γ῾. ἢ ξέστην α𐅵. ὁ δὲ ξέστης κοτύλας. β῾. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ῾. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. α𐅵. ὁ δὲ κύαθος κοχλιάρια. ι῾. *Quod eſt, Medimnus capit chœnicas octo & quadraginta. Chœnix cotylas tres uel ſeſquiſextarium. Sextarius cotylas duas. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphon ſeſquicyathum. Cyathus cochlearia decem. Quoniam uerò cotyle capit nouem uncias menſurales ſequuntur hæc, Medimnus capit centum & octo libras. Chœnix libras duas & quadrantem. Sextarius uncias octo & decem. Cotyle nouem. Oxybaphon duas & drachmas duas. Cyathus ſeſunciam. Cochlearium drachmam unam, ſcriptulum dimidium, grana duo & duas quintas grani. Hæ ſunt Atticæ menſuræ aridorum, medicis maxime in uſu, quod rurſus enitar probare. Medimnum capere octo & quadraginta Chœnicas in Georgicis pluribus explicabo, nunc hoc Suidæ ſufficiat.* Μέδιμνος μέτρον χοινίκων. μη῾. *Id eſt, Medimnus menſura chœnicum octo & quadraginta. Hunc uerò medicis in uſu fuiſſe probare nequeo: magnus enim menſuris perraro utuntur. E Chœnice tamen is ſequitur eidem Suidæ ſic ſcribenti,* Μέδιμνος μέτρον ἐστὶ ξηρῶν οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν. μέδιμνον ὁ τῶν μοδίων. ϛ῾, ὡς εἶναι μέτρον ξεστ. οβ῾. ἤτοι λιτρῶν. ρη῾. *Id eſt, Medimnus menſura eſt aridorum ut tritici uel ordei. Medimnus igitur modiorum eſt ſex, ut ſit menſura ſextariorum duorum & ſeptuaginta, ſiue librarum centum & octo. Ita Suidas. Illud uerò ſex*

modiorum

modiorum eſſe medimnum, de hoc non eſt intelligendũ, ſed de Georgico: nam ille medicus aut modiorum Romanorum tantum eſt quatuor, ac supereſt ſeſquiſextarius exacta ratione. Aut modius ſolum modo eſt ſextariorum duodecim Atticorum, quorum prius modiorum numerum minuit alterum capacitatem, neutrum uerò cum ueritate conſentit. Sed de his plura in Georgicis. Eiuſdem ſententiæ cum Suida eſt Alciatus qui ait, Cenſeo igitur Metretam, Cadum, Medimnum, Amphoram Atticam eiuſdem fuiſſe ponderis. Hæc ille. Cæterum in memoriam ſunt reuocanda, quæ ſuprà de Metrete ſcripſi: nempe quod & ipſe ſextariorũ ſit duorum & ſeptuaginta, & libras menſurales capiat cẽtum & octo: unde prorſus eadem capacitas eſſet, ſi itaque uno eodemq́; liquore implerentur menſuræ illæ, isq́; penderetur idem pondus proueniret. Sed quid de hac re ſentiamus, in Georgicis ſtatuimus uberius explanare: nunc ad Chœnica ueniamus, quam tres cotylas capere declarat Cleopatra hiſce uerbis, χοῖνιξ ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας τρεῖς, σταθμῷ δὲ δραχμὰς. ρπ̄. Id eſt, Chœnix habet menſura cotylas tres, pondere uero drachmas centũ & octoginta. Ex his licet primo cognoſcere Chœnicem trium cotylarum medicis fuiſſe: deinde etiam tot, quot dixi, unciarum menſuralium, quod ipſum tamen melius intelligetur ex libro ſequenti, in quo rerũ, quas metimur, põdera tradã: quot enim drachmas Cleopatra definit, tot pendet oleum. Igitur ſi Chœnix tres cõtinet cotylas, continebit omnino ſeſquiſextarium. Quin etiam

Dioſcoridis

Dioſcoridis & Plinij loci collati talem uſum Chœnicis fuiſſe demonſtrant. Dioſcoridis eſt de uino quod fit è palmis, λαβὼν φοίνικας τὰς χυδαίους πεπείρους, βάλε εἰς πυθάκνην τετρημένην ἐν τῷ πυθμένι καὶ ἐσφηνωμένην καλάμῳ πεπιλωμένῳ. τὸ δὲ τρῆμα λίνῳ βεβύσθω. ἐπίχεε δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ̄. *Quod Plinius ſic reddidit lib. 14. capite ſextodecimo. Proximumq; ei è palmis quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydæas modio in aquæ congijs tribus macerato expreſſoq;. In decem chœnicum locum, modiū ſubſtituit. Efficiunt enim decem Chœnices cotylas triginta, ſextarios uero quindecim. Romanus autem modius, ut primo libro probaui, ſedecim eſt ſextariorum. Plinius non æſtimans unum ſextarium, modium tranſtulit, nolens Græca uoce uti. Quàmuis minus etiam eſt, ſi in Dioſcoride è Chœnicum reſolutione non ſtatim Romanos ſextarios colligas, ſed primum Atticos, deinde ex his Romanos. Sed Laurentius Valla alioqui ob Latinam linguam à barbarie uindicatam ſumma laude dignus, ualde errauit Chœnica uertens in tertio Herodoti, modium. Tum in ſexto libro parum memor prioris opinionis* δύο χοίνικας *duo ſemodia reddit, quem Cœlius in opere antiquarum lectionum non ſatis diligenter antiquas menſuras excutiens ſequitur. Porrò Chœnicis uſus non adeo infrequens eſt medicis. Nam Chryſermus apud Aſclepiadem, ut Galenus refert libro octauo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους, *ait,*

ὀξόβων

ὀρόβων ἀληλεσμένων χοίνικα. Id eſt, Erui moliti Chœnicem. Apud eundem libro decimo Eraſiſtratus in-quit, καππάρεως ῥίζης κεκομμένης καὶ σεσησμένης χοῖνιξ εἷς. Id eſt, Capparis radicis conciſæ & cribratæ Chœnix unus. Hinc fit ἡμιχοίνικον. Dioſcorides de uino e ueratro, ἀρκευθίδων ἡμιχοίνικον. Hoc eſt, Granorum iuniperi dimidiam Chœnicem. De hac ſatis: ſequitur ξέστης ſiue ſextarius, quo pro aridorum menſura ſæpenumero uſus eſt Galenus & alij quorum ipſe medicamenta recenſet, ut περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro primo, Μύρτων μελάνων ξέστην. α. σελίνου σπέρματος ξέστην. α. μυρσίνης ἀκρεμόνων ξέστην. α. ἀδιάντου ξέσου τὸ ἥμισυ, λαδάνου τὸ ἴσον, οἴνου μέλανος ξέσας. ς. Quod eſt, Myrti nigri ſextarium unum, ſeminis apij ſextarium unum, ſummitatum ramorum myrti ſextarium unum, adianti dimidium ſextarium, ladani tantundem, uini nigri ſextarios ſex. Quod uero Cotyle ſit aridorum menſura non deſunt exempla, ſed Aſclepiadis nunc ſuffiát, qui ſic uſus eſt apud Galenum eiuſdem operis libro nono, γλοιοῦ κοτύλας. ς. λεπίδος δραχμὰς. ις. κηκίδος κοτύλας β'. Id eſt, Viſci cotylas ſex, ſquamæ æris drachmas ſedecim, gallæ cotylas duas. Oxybapho ſic uſus eſt Dioſcorides περὶ θυμοξάλμης ſcribens, θύμου λείου ὀξύβαφον, ἁλῶν ἴσον. Id eſt, Thymi tuſi oxybaphũ, ſalis tantundẽ. Galenus quoq; ait libro περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους quinto, πεπέρεως λευκοῦ ὀξύβαφον. Id eſt, Piperis albi

albi oxybaphum. De cyatho ſatis ſit hoc Dioſcoridis, cæteris, quæ permulta ſunt, relictis, ὁ δὲ μελιτίτης πρὸς ε̄. χόας αὐστηροῦ γλεύκους μέλιτος χοῦν ἕνα, καὶ ἅλος κύαθον ἕνα. *Hoc eſt, Melitites uerò fit adiecto ad quinq; congios auſteri muſti mellis congio & ſalis cyatho. Quod uerò cochlearium ſic ſit in uſu, audiamus hoc unum Galeni teſtimonium, quod ſcriptum eſt in operis iam ſæpius citati libro ſecundo. Critonis eſt compoſitio,* σταφίδος ἀγρίας καὶ ὀριγάνου ἀνὰ ὀξύβαφον, νίτρου δραχμὰς β. λεῖα δίδου κοχλιαρίου πλῆθος διαμασᾶσθαι, ἕως ἂν πληρωθῇ τὸ στόμα, εἶτα χανὼν ἐάτω ῥεῖν. *Id eſt, Herbæ pedicularis & origani ſingulorum oxybaphum, nitri drachmas duas, tuſa da ad manducandũ cochlearij menſura, uſque dum os ſaliua impleatur, tum hians ſinito effluere. Hæc de aridorum menſuris. Nunc conſueto docendi more maiores menſuræ in minores ſunt reſoluendæ. Medimnus capit chœnices* XLVIII. *ſextarios* LXXII. *cotylas* CXLIIII. *oxybapha* DLXXVI. *cyathos* DCCCLXIIII. *cochlearia* $\overline{\text{VIII}}$ DCXL. *Chœnix capit ſeſquiſextarium, cotylas* III. *oxybapha* XII. *cyathos* XVIII. *cochlearia* CLXXX. *Sextarius capit cotylas duas, oxybapha* VIII. *cyathos* XII. *cochlearia* CXX. *Cotyle capit oxybapha* IIII. *cyathos* VI. *cochlearia* LX. *Oxybaphon capit ſeſquicyathum, cochlearia* XV. *Cyathus capit cochlearia decem. Iam tranſeundum eſſet ad tertiam ſermonis inſtituti de menſuris aridorũ partẽ, in qua difficiles locos conſueui explicare,*

explicare,ſed quia pauca hic occurrunt de alijs dicẽda, quæ de Medimno dici poſſunt mox in Georgicis diligen tius exponam: tum etiam ibidem excutiam, quæ de Chœ nice à ſcriptoribus ſunt tradita: nunc Alciati quædam expendenda qui ſic ſcribit, Metron enim ut eius poëtæ interpres atteſtatur præcipue Chœnica appellabant, ex eo quód illa principium ſit omnis ferè menſuræ, qua= propter et à quibuſdam libra dicta eſt, ſed impropriè. Sic ille. Primum recte ex Ariſtophanis interpretis ſen tentia ſcripſit. A quibus uerò Chœnix libra ſit dicta ne= que ille explicat, neq; equidẽ ſcio. Pergit, Videtur Rhe= mnius Palæmon non ipſam Chœnicem, ſed eius dimidiũ libram appellaſſe, dum Atticam libram cõmemorat pon deris drachmarum LXXV. *Hæc quomodo Alciato ue= nerint in mentem conijcere nequeo: nec enim Fannius hoc ſenſit, neque uideri poteſt id ſenſiſſe: Dimidium enim Chœnicis illius ſunt drachmæ centum & octo, cũ uetus mina Attica, quam explicat Fannius, ſit tantum drachmarum quinque & ſeptuaginta. Subnectit dein= de, Erat autem Chœnix, ut Iulius Pollux, & Sui= das, & interpres Nicandri ait, cotylarum trium, id eſt, ut idem interpres inquit, ſeptem et uiginti unciarũ Græcarum, quantum uidelicet in dies ſingulos panis ſo lebãt ſeruis antiqui demetiri. Hæc ille. Quæ uera ſunt, & de Chœnice Attica, quàm Medicã dicimus, ſcripta, modo intelligeret Alciatus uncias menſurales. Tandem ait, Vnde apparet Chœnicis Atticæ differẽtia ab alia cõ muni Græcorũ Chœnice, quæ ſextariorũ quatuor erat.*

Hactenus Alciatus. Primum an Chœnix talis fuerit nec ne, forte non ſine cauſa in dubiũ uocari poſſet. Deinde ſi fuiſſe concedamus Græci cuiuſdam & interpretis Nicandri uerbis atq; Fannij uerſu moti, nemo certe ex illis communẽ Græcorum dicit: quare quibus in uſu fuerit prorſus eſt incertum. Palladius quidem Syrorum Chœnicis meminit, ſed eius capacitatem nõ explicauit. Quia uerò uſus iſtius è bonis authoribus probari non poteſt dubitauerit quiſpiam, an num ex Choe qui octo cotylarum eſſe traditur à Suida & Ariſtophanis interprete, nata ſit inſcitia librariorum alteram uocem pro altera ſcribentium: ut contrà Choa ex illa ortã uideri poſſe ſuprà dixi. Verum de rebus incertis ut ego nihil definire uolo, ita quiſq; iudicet, qđ ipſi uidebitur, præſertim cum in ea Chœnice non multũ ſitum ſit, ut quæ neq; Medica, neq; Georgica menſura. Iam ſatis de aridorum menſuris, è quibus ſi auferas ſextariũ puræ remanebunt Atticæ. Porrò liquet ex dictis quòd liquorum tantum menſuræ fuerint medicæ, Metretes, Congius, Quartarius. Aridorũ ſolũ Medimnus et Chœnix. Vtrorumq; Sextarius, Cotyle, Oxybaphũ, Cyathus. Minores uerò, ut dixi, in ſequenti libro, tertio huius operis, diligentius declarabo. Sequũtur Georgicæ menſuræ, quæ ſi rei Ruſticæ ſcriptores ulli eſſent reliqui, dubio ꝓcul doctius & certius tradi poſſent: cum uerò ne unus quidẽ in noſtras manus peruenerit, Cleopatræ fœminæ doctiſſimæ ſcriptis utemur. Quoniã autem & hæ duplices ſunt, primo liquorum exponam, ὁ μὲν μετρητὴς

ἔχει ἀμφορέας. β΄. ὁ δὲ ἀμφορεὺς χόας. δ΄. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. θ̄ ἤτοι κοτύλας. ιβ̄ ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθον. αϛ΄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ΄. *Quod eſt, Metretes capit amphoreas duos. Amphoreus choas quatuor. Chus ſextarios nouem, ſiue cotylas duodecim. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphon ſeſquicyathum. Cyathus myſtra quatuor. Cum autem cotyle Georgica capiat tres quartas ſextarij, erit omnino capax tredecim unciarum menſuralium & dimidiæ, atque ita iuxta hanc proportionem Metretes continet centum & octo libras. Amphoreus quatuor et quinquaginta. Chus tredecim cum dimidia. Cotyle librã & ſeſcunciam. Oxybaphon tres uncias & drachmas tres. Cyathus uncias duas & totidem drachmas. Myſtrũ drachmas quatuor cum dimidia. Hæc noſtra eſt de Georgicis menſuris ſententia: redeo itaque ad Metreten, quód uerò is capiat duos amphoreas declarat Cleopatra, quæ inter cætera ſic ſe in Georgicis inueniſſe ſcribit,* καὶ τὸν ἀμφορέα ξεστῶν. λϛ̄. κοτυλῶν. μη̄. τὸν δὲ μετρητὴν ξεστῶν. οβ. κοτυλῶν. ϟϛ̄. *Id eſt, Et Amphorea (intellige inueni in Georgicis) ſextariorũ ſex & triginta, cotylarum octo & quadraginta. Metreten uerò ſextariorum duorum & ſeptuaginta, cotylarum ſex & nonaginta. E quibus quiſque rationem inire uolens, intelliget Metreten duos amphoreas capere. Idẽm planè dicit interpres Nicandri his uerbis,* ὁ ἀμφορεὺς ξέστας τριακονταέξ. ὁ μετρητὴς ξέστας ἑβδομήκοντα δύο. *Id eſt, Amphoreus capit ſextarios ſex &*

 triginta.

triginta. Metretes duos & ſeptuaginta. Numerus enim *ille ſextariorum conſequitur ſi in eos cotylas redegeris. Secundum locum obtinet amphoreus capiens quatuor choas, quod ſic probari poteſt. Chus, ut iam oſtendam, capit cotylas duodecim. Amphoreus uerò, ut ſcribit Cleopatra, octo & quadraginta, in quibus quia calculis ſubductis quater duodecim eſſe uides, ſequitur amphorea choas quatuor continere. Vtitur autem eo Ariſtophanes in Pluto,*

Οἶδ᾽ ἀμφορῆς οἴνου μέλανος ἀνθοσμίου. Id eſt,
Quin amphoræ nigri atque odori Liberi.

Et Herodotus *libro primo alterius crateris, qui Delphos una cum aureo à Crœſo miſſus erat, capacitatem explicans ait*, ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπὶ τοῦ προνηΐου τῆς γωνίας, χωρέων ἀμφορέας ἑξακοσίους. Id eſt, Ar*genteus autem in angulo ueſtibuli templi, capiens amphoreas ſexcentos. Apud eundem Lacedæmones dono mittunt Crœſo cratera æneum* μεγάθεϊ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα. Hoc eſt, *Capacitate trecentos amphoreas continentem. Sed de hoc ſatis. Chus duodecim cotylas capit, ut eadem Cleopatra explanat*, τὸν δὲ χοῦν ξεστῶν θ῞. κοτυλῶν δὲ. ιβ´. *Rurſus intellige in Georgicis inueni, Chos ſextariorum nouem cotylarum duodecim. Ad huius differentiam puto Galenum declarationis gratia adieciſſe*, τουτέστι τῶν ξεστῶν. ϛ῞. *quod eſt ſextariorum ſex. Addidit uerò &* ῥωμαϊκῶν *ob eam cauſam, quam iam antè dixi. Sequitur Cotyle, nam ſextarij capacitatis ipſius declarandæ gratia mentio facta*

cta eſt, quæ comprehendit quatuor oxybapha ſiue try-blia: nam eædem hic ſunt menſuræ, cum in medicis fuerint diuerſæ: qua de re uideamus uerba Cleopatræ, τὸ τρύβλιον καὶ ὀξύβαφον ὁμοίως ἔχουσι κοτύλης τὸ δ΄. *Id eſt, Tryblion & oxybaphon ſimiliter capiunt cotyles quartam. Hinc Ariſtophanis interpres in Equitibus ſcribit,* τρύβλια δὲ τὰ ὀξύβαφα. *Id eſt, Tryblia autem oxybapha. Et hæc recte. In aliis uerò non manet in eadem ſententia ſuper hoc uerſu,*

Ὀξύβαφον ἐντευθενὶ πρόσθου λαβὼν ἢ τρύβλιον.

Id eſt,

Oxybaphon hinc acceptum appone aut tryblium. Putat enim diuerſum his uerbis, ὅτι τὸ τρύβλιον μεῖζον τοῦ ὀξυβάφου. *Id eſt, Quòd tryblium maius oxybapho. Eſt nanq; maius in medicis, nempe idem quod cotyle, ut tũ declaraui. Hic uerò in Georgicis eiuſdem capacitatis eſt, cuius oxybaphũ, quod ſeſquicyathum capere eadẽ Cleopatra oſtendit, iam ſupra dictis adiungens,* κύαθος κοτύλης τὸ ς΄. *Id eſt, Cyathus capit cotyles ſextã. Si oxybaphon quarta eſt cotyles, cyathus autẽ ſexta, nemo non intelligit & hic oxybaphon capere ſeſquicyathum perinde ac in medicis menſuris. Cæterum quod cyathus cõtineat quatuor myſtra, ex Columella rerum Ruſticarum ſcriptore probari poſſe arbitror, qui hunc locum, quem & ſuprà libro primo attuli, dubio procul è Græco ſuæ artis authore aliquo tranſtulit: inquit uerò, Præterea fœnum Græcum maceratur in uino uetere per triduũ: deinde eximitur & in furno ſiccatur, uel in ſo-*

le: idq́; cũ eſt aridũ factũ molitur, & ex eo molito poſt ſalituram muſti cochlear cumulatũ, uel ſimile genus pocu li, qđ eſt quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. Hæc ille Quibus uerbis uoluit explicare μῦστρον: *quod uerò id ſit quarta cyathi, declarat Fannij hemiſtichium, At myſtrum cyathi quarta eſt.*

Nunc dicendum quoties quæq; menſura ſe minorem ca piat. Metretes itaq; cõtinet ãphoreas II. *choas* VIII. *cotylas* XCVI. *oxybapha* CCCLXXXIIII. *cyathos* DLXXVI. *myſtra* MMCCCIIII. *Amphoreus capit choas* IIII. *cotylas* XLVIII. *oxybapha* CXC II. *cyathos* CCLXXXVIII. *myſtra* MCLII. *Chus capit cotylas* XII. *oxybapha* XLVIII. *cyathos* LXX II. *myſtra* CCLXXXVIII. *Cotyle capit oxybapha* IIII. *cyathos* VI *myſtra* XXIIII. *Oxybaphon capit ſeſquicyathum, myſtra* VI. *Cyathus capit myſtra quatuor. Reſtat ut declarem quot unciarum menſuralium fuerit cotyle, quo cognito, perfacile erit cuiuſque menſuræ capacitatem conſtituere: ad ipſam enim omnes reliquæ non ſecus ac in Romanis ad ſextarium referuntur. Dixi uerò trium eſſe quartarum ſextarij, quod ipſum aſſerit Cleopatra ſic ſcribens,* ᾧ δὲ τοῖς γεωργικοῖς εὗρον τὴν κοτύλην τριῶν εἶναι τετάρτων ξέσου. *Id eſt, In Georgicis autem inueni Cotylen trium eſſe quartarum ſextarij. Quod uerũ eſſe è menſurarum Georgicarum declaratione à nobis præmiſſ, & euiſdem Cleopatræ uerbis ſatis intelligi potuit. Cũ itaq; ſextarius capiat librã et ſemiſſem, quemadmodum*

admodũ in medicis menſuris probaui, tres quartæ eius ſunt libra & ſeſcũcia,quarum Cotyle Georgica eſt ca pax. Ad tertiam partem uenio,in qua conſueui difficilia queq; pro ingenij mei uiribus explanare. Quàmuis uerò hoc in loco non multa Cleopatræ authoritati aduerſa ſint,aut eſſe poſſint,tamẽ nõnulla declarationis gratia adijcere non arbitror inutile fore bonarum literarum ſtudioſis. Has itaq; mẽſuras Georgicas nominaui, ſecutus eandem Cleopatram , quæ in Georgicis eas ſe inueniſſe ſcribit. Videntur uerò & hæ fuiſſe Atticæ, cuius rei indicium uel maximũ puto,quod metreta,quæ omnium conſenſu Attica eſt menſura,atq; ob id etiã à Fannio Attica amphora appellatur,ſuæ ſit hic capacitatis,id eſt,omnino eiuſdem,cuius eſſe iam antè in medicis oſtendi. Alterum argumentum eſt,quòd Medimnum iſtud Georgicum mox declarandum ſex capiat modios Romanos: id uerò de Attico medimno dictum iẽ in ſequentibus probabo. Tertium quòd hæ menſuræ Georgicæ inueniantur ſeſquialteræ proportionem habere ad medicas. Cum itaq; Solon, ut Plutarchus in eius uita refert, auxerit mẽſuras & nomiſmata,per hoc uerò & pondera,uideri poteſt menſuras tertia parte capaciores conſtituiſſe. Vt quas medicas diximus, ueteres fuerint Atticæ,Georgicæ Solonis inſtituto ſucceſſerint. Vtq; ueteres menſuræ medicis iam inde ab antiquo manſerint in uſu,quod ipſis non ſine difficultate mutentur in compoſitionibus menſuræ, & quod ad eorum artem mutatio menſurarum reipublicæ commodi cauſa facta

nihil pertinebat, ut cõtra illa nihil accipiebat detrimẽti, manentibus mẽſuris medicinæ conſuetis. Georgicæ *autẽ reliquis in uſu eſſe cœperunt.* Verba Plutarchi *ſunt,* καὶ ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τιμὴν· ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν. *Id eſt, Et ſimul menſuras auctas, & monetam maioris precij factam: centum enim drachmarum minam conſtituit, quæ antè erat trium & ſeptuaginta. Idem intelligitur ex his uerbis* Andocidis, *quæ ſunt in oratione* περὶ μυστηρίων *inſcripta,* ἔδοξε τῷ δήμῳ, τισάμενος εἶπε, πολιτεύεσθαι ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια. νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς Σόλωνος καὶ μέτροις καὶ σταθμοῖς. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς δράκοντος θεσμοῖς, ὅισπερ ἐχρώμεθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. *i. Viſum eſt populo, dixit* Tiſamenus, *ut* Athenienſes *regerentur patrio more. Legibus autem uterẽtur* Solonis *& menſuris ac ponderibus. Vterentur uerò &* Draconis *inſtitutis, quibus anteactis temporibus uſi ſumus. Sed* Solonem Plutarcho *&* Andocide *cõſiſus aio menſuras auxiſſe. In has uerò* Georgicas *mutaſſe ueri ſimile mihi uidetur, quod argumentis dictis* Atticæ *comprobentur: non tamen id ſine ſcriptoris alicuius teſtimonio aſſeuerandum puto. Quòd uerò proportionem ſeſquialteram habeant* Georgicæ *ad medicas exponam,* Cotyle *Georgica capit uncias tredecim cum dimidia,* Áttica *nouem. Nemo autem niſi prorſus rudis* Arithmeticæ *non uidet ſeſquialteram proportionem eſſe*

tredecim & dimidij ad nouem. Sic Chus Georgicus capit duodecim cotylas Georgicas, quæ efficiunt nouem ſextarios. Chus uerò medicus duodecim cotylas nouem unciarum, quæ ſex conſtituunt ſextarios. Nouem *autem ad ſex proportionem habent ſeſquialteram.* Oxybaphum *item Georgicum capit uncias tres & drachmas tres. Medicum uncias duas & drachmas duas. Iterum proportio eſt ſeſquialtera. Cyathus quoque Georgicus capit uncias duas & drachmas duas. Medicus ſeſcunciā. Eadem eſt proportio. Poſtremo myſtrum Georgicum comprehendit drachmas quatuor cum dimidia. Medicum drachmas tres. Manet & hic proportio ſeſquialtera. Vt uerò Georgicæ menſuræ ad medicas habent proportionem ſeſquialteram, ita mina Attica Solonis ad ueterem ſeſquitertiam. Vnde non uidetur ſi ſic auxit menſuras eandem proportionem ſeruaſſe. Id autem mirum eſt, inter* Romanam *amphoram & Metreten Atticum etiam proportionem eſſe ſeſquialteram: nā Metretes ſextarios duos & ſeptuaginta, Amphora octo & quadraginta continet. In hoc uero ſolum differunt, quòd ſextarius* Romanus *Attico ſit capacior. His itaque conſideratis, aliquis non immerito dubitare poſſet, an nō ueteribus alius quàm Georgicus ille fuerit amphoreus , à quo* Romani *ſuā amphorā acceperint, et ad cuius proportionē Metretes auctus fuerit. Quo incremēto facto manſerit amphoreus dimidiū metretæ, ut apud* Romanos *urna amphoræ. Sed in rebus dubijs ſine authóritate nihil eſt affirmādū. Cęterū Metretes hic capit choas ce-*

cto

cto, quorũ quilibet eſt duodecim cotylarũ Georgicarũ, ſiue nouem ſextariorum: octo itaque Choës efficiunt duos & ſeptuaginta ſextarios. In medicis autem menſuris Metretes duodecim Choas continet, quorum ſinguli ſunt ſex tantum ſextariorum, ex eo iterum inita ratione duo & ſeptuaginta ſextarij proueniunt: quocirca eiuſdem planè capacitatis eſſe medicus Metretes & Georgicus intelliguntur. Iam tempus eſt ut ad aridorũ menſuras Georgicas tranſeamus, Ὁ μέδιμνος ἔχει ἡμιμεδίμνους μὲν. β. τριτέας δὲ. γ. ἑκτέας δὲ ἕξ. ἡμιέκτα δὲ. ιβ΄. ἡμιδωδέκατα δὲ. κδ΄. χοίνικας δὲ. μη. ἡ δὲ χοῖνιξ ἔχει κοτύλας. γ. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον αϛ΄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ΄. *Id eſt, Medimnus capit ſemimedimnos duos. Tertiarios tres. Sextarios ſex. Semiſextarios duodecim. Semiduodecimas quatuor & uiginti. Chœnicas octo & quadraginta. Chœnix uerò capit cotylas tres. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphum ſeſquicyathum. Cyathus myſtra quatuor. Sed quia Cotyle capit uncias menſurales tredecim cum dimidia. Medimnus centum ſexaginta duas libras. Semimedimnus unam & octoginta. Tertiarius medimni quatuor & quinquaginta. Sextarius medimni ſeptem & uiginti. Semiſextarius medimni tredecim cum dimidia. Semiduodecima pars medimni ſex & uncias nouem. Chœnix libras tres, uncias quatuor cum dimidia. Cotyle libram unam & ſeſcunciam. Oxybaphum tres uncias & drachmas tres. Cyathus duas uncias & drachmas duas. Myſtrũ*

drachmas

*drachmas quatuor cum dimidia. Sic ſentio de Georgi-
cis aridorũ menſuris. Reuertar itaque ad Medimnum,
quod aridorum menſura eſt maxima, ut Metretes li-
quorum. Legitur autem medimnus & medimnum, atq;
ſic in neutro Cicero potius utitur. Eius dimidiũ eſt ἡμι-
μέδιμνος. Tertia pars τριτεὺς, quod eſt, Tertiarius.
Sexta ἑκτεὺς, quem Sextarium medimni interpreta-
mur, ut à Congij ſextario, quem ſine adiectione ſic ap-
pellamus, diſcerni poßit. Græci tamen facile diſtin-
guunt, ut qui duo diuerſa uocabula habeant, alterum pla-
nè Græcum ἑκτεὺς: alterum è Romano corruptum ξέ-
στης. Cuius ſextarij medimni dimidium eſt, quod & uo-
cis compoſitio indicat, ἡμίεκτον, ſiue ut Ariſtophanes
ἡμιεκτέον, id eſt, dimidius ſextarius medimni. Guaria-
nus qui in uita Syllæ apud Plutarchum non adiecit, me-
dimni, à Latinè tantum doctis intelligi non poteſt: eſt
uerò duodecima pars medimni. Hinc dimidium eius ἡ-
μιδωδέκατον adpellatur, id eſt, Semiduodecima, quę
quarta & uigeſima pars ſit medimni, Semiduodecima
denique capit duas Chœnicas: nam medimnum octo et
quadraginta. Sed hæc omnia ferè interpres Ariſtopha-
nis his uerbis declarat in commentarijs in Nebulas, ὁ γὰρ
μέδιμνος χοίνικας ἔχει. μη΄. τούτων τὸ ἕκτον
ὀκτώ, τὸ ἥμισυ τοῦ ἕκτου τουτέστι τῶν ὀκτώ, τὰ τέσ-
σαρα, ὃ καλεῖται τετράμετρον. ὁ οὖν ἡμίεκτος
τέσσαρας ἔχει χοίνικας. Id eſt, Medimnus chœni-
cas capit octo & quadraginta, horum ſexta pars o-
cto, dimidia ſextæ, id eſt, octo, quatuor, quod tetrame-
trum*

*trum adpellatur. Igitur ſemiſexta quatuor habet Chœ-
nicas. Et paulo pòſt iterum de Medimno ſcribit,* τούτου
οὖν τὸ ἕκτον ἐστὶν ὀκτὼ χοίνικες, τὸ δὲ ἡμίεκτον
τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν ὀκτὼ πρὸς τοῖς τεσ-
σαράκοντα, χοίνικες τέσσαρες. *Id eſt, Huius igitur
ſexta pars ſunt octo Chœnices. Semiſexta uerò, id eſt,
duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor e-
xiſtunt Chœnices. Hæc Ariſtophanis interpres, cum quo
prorſus concordat Suidas, ſicut in pleriſque alijs, ita ut
alter ab altero, aut certe uterq; ab uno aliquo authore
tranſſcripſiſſe uideatur. Sunt uerò eius uerba,* ἡμιεκτέ-
ον μέτρον. τοῦτο δ' ἐστὶ δ'. χοινίκων. ὁ γὰρ μέδιμ-
νος. μη. χοινίκων ἐστί. τούτων οὖν τὸ ἕκτον εἰσὶν.
η. χοίνικες. τὸ δὲ ἡμίεκτον τουτέστι τὸ δωδέκα-
τον τῶν. μη. χοινίκων, τέσσαρα. τοῦ μεδίμνου ἔχον-
τος χοίνικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον τὰς. κδ'. εἶ-
χεν. ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν. δ'. χοίνικας. τὸ
γὰρ ἕκτον χοίνικες ὀκτώ. *Id eſt, Semiſexta pars
menſura, hæc uerò eſt quatuor chœnicum. Medi-
mnus enim octo & quadraginta Chœnicum eſt. Ho-
rum igitur ſexta pars ſunt octo chœnices: ſemiſexta
uerò, id eſt, duodecima octo & quadraginta Chœ-
nicum, quatuor ſunt, medimno capiente octo et quadra
ginta chœnicas, dimidius medimnus ſcilicet quatuor &
uiginti cepit. Semiſexta autem quatuor chœnicum ca-
pax eſt. Sextarius enim medimni chœnicas capit octo.
Sic etiam interpres* Nicandri, ὁ μέδιμνος ἔχει χοί-
νικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον ἔχει χοίνικας κδ'. *Id
eſt,*

eſt, Medimnus continet Chœnicas octo et quadraginta. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Quàmuis ibidem corruptè, ut pleraq; alia, legatur λίτρας, *cũ* χοίνικας *debeat legi. Pollux præterea libro quarto capite tertio et uigeſimo,* ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα, ὁ δὲ ἡμιμέδιμνος τέσσαρες καὶ εἴκοσι, ὁ δὲ τριτεὺς ἑκκαίδεκα, ὁ δὲ ἑκτεὺς ὀκτώ, τὸ δὲ ἡμίεκτον τέσσαρες. *Id eſt, Medimnus eſt octo & quadraginta chœnicum. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Tertiarius medimni ſedecim. Sextarius eiuſdem, octo. Dimidius ſextarius medimni, quatuor. Demum Harpocration, qui* λεξικὸν *decem rhetorum ſcripſit, inquit,* τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας τεσσαράκοντα ὀκτώ, τὸ χωροῦν εἰκοσιτέσσαρας χοίνικας ἡμιμέδιμνον ἐστίν, ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν τέσσαρας χοίνικας, τοῦ ἕκτου, ὅπερ ἐστὶ χοίνικες ὀκτώ, τὸ ἥμισυ. *Hoc eſt, Cum medimnus capiat octo et quadraginta chœnicas, dimidius medimnus quatuor & uiginti chœnicum capax eſt. Dimidius uerò ſextarius medimni capit quatuor chœnicas, utpote qui dimidium ſit ſextæ partis, qui ſunt chœnices octo. Fortaſſe nimius alicui uiſus ſum tot ſcriptores de una eadẽq; re teſtes citando. Is uerò ſciat ideo à me factum, ut hi ſi non authoritate & præſtantia, uincerent ſaltem concordia & turba. Ex his itaque omnibus clarum eſſe arbitror, quod probare uolui, nempe medimnum primo in duos ſemimedimnos diuidi, quem uerò Tertiarium medimni nuncupamus, ipſius tertiam eſſe partem, ut Se-*

xtarium

xtarium, ſextam. Dimidium ſextarium, ſiue ſemiſextam, duodecimam. Dimidiũ duodecimæ, quartã et uigeſimã. Deinde quia medimnum capit chœnicas octo & quadraginta, dimidium medimnum capere quatuor & uiginti. Tertiariũ medimni, ſedecim. Sextariũ eiuſdẽ, octo. Semiſextam, quatuor: unde & Tetrametrum dicitur, quod Ariſtophanis ioci ſatis indicant in Nebulis;

περίδου νῷν ἐμοί,
εἰ μὴ τετράμετρον ἐστὶν ἡμιεκτέον. Id eſt,
Quin iam licet certare poſito pignore,
An Hemiection tetrametrum non fiet.

Nam Chœnica metri nomine ſignificabant. Ea uerò tres capit cotylas, quod ante quoque in medicis probaui, & non minus Iulius Pollux confirmat ſic ſcribens, κοτύλη δὲ ὃ τρίτον τῆς χοίνικος. *Hoc eſt, Cotyle tertia Chœnicis pars eſt. Ab hac fit* ἡμιχοίνικον, *id eſt, dimidia Chœnix, quo utitur Dioſcorides.* διχοίνικον, *quo Ariſtophanes.* τριχοίνικον & πενταχοίνικον, *ut habet Pollux, id eſt, menſura duorum, trium, quinqueue chœnicum.* ἄρτος *etiam* τριχοίνικος, *id eſt, panis trium chœnicum apud Xenophontem libro ſeptimo* ἀναβάσεως κύρου. *Eſt autem ſolũ menſura aridorũ, utitur uerò ea crebro Ariſtophanes in Veſpis,*

ἔλαβες ἂν τὴν χοίνικα κριθῶν. Id eſt,
Capiebas chœnice ordei,
medimna ſcilicet: & *in Pace,*
δοίην ἂν αὐτῶν ἰσχάδων τρεῖς χοίνικας. Id eſt,
Pro ipſis dedero caricarum tres Chœnicas.

In

In Concionatricibus,

ἡμῶν ἀποτίσειν κἀρεβίνθων χοίνικα. *Id eſt,*
Multam daturam nobis ciceris chœnicen.

Hæc de Chœnice ſufficiunt. Cotylē quatuor capere oxybapha, ipſum uerò ſeſquicyathū, Cyathū quatuor myſtra, iam antè ſatis declaratum eſt in humidorum menſuris: nunc dicendum quoties maior unamquanq; ſe minorem capiat, Medimnum capit ſemimedimna II. *tertiarios* III. *ſextarios* VI. *dimidios ſextarios* XII. *ſemiduodecimas* XXIIII. *chœnicas* XLVIII. *cotylas* CXLIIII. *oxybap.* DLXXVI. *cyathos* DCCCLXIIII. *myſtra* $\overline{III}$CCCCLVI. *Dimidium medimnum capit tertiarium cum dimidio, ſextarios* III. *dimidios ſextarios* VI. *ſemiduodecimas* XII. *chœnicas* XXIIII. *cotylas* LXXII. *oxybapha* CCLXXXVIII. *cyathos* CCCCXXXII. *myſtra* MDCCXXVIII. *Tertiarius medimni capit ſextarios* II. *dimidios ſextarios* IIII *ſemiduodecimas* VIII. *chœnicas* XVI. *cotylas* XLVIII. *oxybapha* CXCII. *cyathos* CCLXXXVIII. *myſtra* MCLII. *Sextarius medimni capit dimidios ſextarios* II. *ſemiduodecimas* IIII. *chœnicas* VIII. *cotylas* XXIIII. *oxybapha* XCVI. *cyathos* CXLIIII. *myſtra* DLXXVI. *Dimidius ſextarius medimni capit ſemiduodecimas* II. *chœnicas* IIII. *cotylas* XII. *oxybapha* XLVIII. *cyathos* LXXII. *myſtra* CCLXXXVIII. *Semiduodecima medimni pars capit chœnicas* II. *cotylas* VI. *oxybapha* XXIIII. *cyathos* XXXVI. *myſtra* CXLIIII.

Chœnix

Chœnix capit cotylas III. *oxybapha* XII. *cyathos* XVIII. *myſtra* LXXII. *Cotyle capit oxybapha* IIII. *cyathos* VI. *myſtra* XXIIII. *Oxybaphon capit ſeſquicyathum, myſtra* VI. *Cyathus capit myſtra quatuor.* Reſtat *iam tertia conſuetæ tractationis pars, ut igitur & hanc abſoluamus reuertamur ad medimnũ.* Hoc *proportionem ſeſquialteram habet ad medimnũ iam antè in mediãs menſuris declaratum, quã proportionem & reliquæ menſuræ aridorum inter ſe collatæ ſeruant.* Verum *eo pluribus teſtibus cõprobaui medimnum octo & quadraginta chœnicas capere: deinde Chœnica tres continere cotylas, quo magis appareat explicationem* Medimni *Cleopatræ nonnihil deprauatã, ubi legitur,* τ̃ δὲ μέδιμνον ξεσ͂ ρβʹ. κοτυλ͂ ρλϛ̄. Rurſum *intellige in Georgicis inueni,* Medimnum *uerò ſextariorum centum duorum, cotylarum centum triginta ſex.* Primũ *enim ſi hoc conceſſero chœnicem capere tres cotylas, ſubducemus rationem, erit medimnũ non niſi chœnicum quinque & quadraginta & unius tertiæ, quod omnium conſenſu, qui medimnum in chœnicas diſtribuerunt, falſum comprobatur.* Deinde *ſi alterum dederimus illud, medimnum capere chœnicas octo & quadraginta, & tum ineamus rationem, non erit chœnix trium, ſed duarum cotylarum, & quinq; ſextarum cotyles, quod nihilo minus alienum à ueritate. Arbitror ergo locum corruptum iſto modo,* Librarius *legens* ξεσῶν. ρκ̄. *ſimilitudine ſoni quæ eſt inter.* βʹ. & κ̄. *deceptus.* βʹ. *pro* κ̄. *ſcripſit, uel ſimilitudine figuræ:*

ſolent

ſolent enim non admodum diſsimiliter pingere utramq; literam, maxime celeriter ſcribentes, ut in μάρμαρος: *tum alius obſeruans in* Georgicis *tres ſextarios effi- cere quatuor cotylas, & ſecundam explicationis par- tem corrigere uolens, pro* κοτυλῶν . ρμδ'. *ſcripſit, quo res concordaret.* ρλϛ̄. *quàmuis & hic error ob ſi- miles quoſdam ductus literarū contingere potuit.* Eiuſ *modi uerò permultos errores ob ſimilitudinem ſoni uel figuræ literarum, ſæpenumero accidiſſe in caſtigatio- nibus, quas in* Galenum *&* Hippocratem *ſcribam, teſti monio ueterū codicum demōſtrabo.* Sic *igitur legendū cenſeo,* τὸν δὲ μέδιμνον ξεστῶν. ρη̄. κοτυλῶν. ρμδ'. Id *eſt,* Medimnum *uerò ſextariorū cētū & octo, co tylarū cētū quadraginta quatuor. Sed alia difficultas ſe nobis offert in* Herodoto, *quam* Budæus *uir diligēs ante me obſeruauit, ne quēquam ſciens ſua debita lau de priuē. Ait enim in* Polymnia *numerū exercitus* Xer *xis colligens,* οὕτω πεντηκοσίας τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ χιλιάδας τρεῖς, καὶ ἑκατοντάδας δύο, καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγαγε Ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι Σηπιάδος καὶ Θερμο- πυλέων. Id *eſt,* Ita *quingentas & uiginti octo* My- *riadas, & tria milia ducentos & uiginti uiros duxit* Xerxes *filius* Darij *ad* Sepiadē *uſq; &* Thermopylas. Conſtat *autem ex præcedentibus hunc numerū depra- uatū non eſſe.* Non *multo poſt ſic inquit,* εὑρίσκω γὰρ συμβαλλεόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρας ἐλάμβανε, καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα μυ-

ριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ᾽ ἡμέρῃ ἑκάστῃ, καὶ πρὸς, τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσαράκοντα. Hoc eſt, *Inuenio enim ſubducta ratione, ſi ſinguli quotidie ſingulas chœnicas tritici acceperint, ac nihilo plus, undecim myriadas medimnûm ſingulis diebus abſumptas, praeterea trecenta & quadragima. Si itaque ſuperiorem numerum colligendo pro medimno chœnicas octo & quadraginta acceperis, prouenient quidem medimnûm undecim myriades, ſed praeterea non niſi ſeptem & ſexaginta medimna & quatuor chœnices. Si uerò ineas rationem, Medimnum nõ exacte capere octo et quadraginta chœnicas, re accurate examinata inuenies hinc Medimnum capere ſeptem & quadraginta chœnicas, et ſeptẽ octauas unius chœnicis, atq; uigeſimã octauae ac paulo plus, quod uix ut quilibet intelligat definiri poteſt, & minutius eſt quàm ut definiri debeat, nondum igitur deeſt integra una octaua quo minus medimnum capiat octo & quadraginta chœnicas. Quod uerò numerus exacte non reſpondeat, aut librariorũ uitio factum, quod tamen hic quia numerus non notis literarum, ſed integra appellatione ſcriptus eſt, non contigiſſe uidetur: aut Herodoti ipſius quadam incuria chœnicum calculis non recte ſubductis, quod uerisimilius eſt. Qua de re nec locus hic, ſententiam aliorum qui definierunt quot chœnicas capiat medimnũ, infirmare quicquam poteſt. Nunc erit explicandum quot modios Romanos medimnum comprehendat, tum etiam quòd Atticum & Siculum eiuſ-*

dem

dem fuerint capacitatis. Eſt autẽ Modius omnino uox latina, qua ſi quando alij utuntur, & nomen & menſuram à Romanis *mutuo ſumunt: ut contra Medimnum Græca, quã nemo uſurpat niſi de rebus Græcis loquens. Medimnum itaque capere modios ſex à multis traditur. Atque ut à Suida incipiam, is ſcribit,* μέδιμνον οὖν μοδίων. ς′. *Id eſt, Medimnũ igitur modiorũ ſex. Hæc nãq; ꝓprie ad hoc pertinent medimnũ. Eiuſdem uerò ſententiæ cuius Suidas, eſt ille qui ſic ait in libello de menſuris & põderibus,* ὁ ἀττικὸς μέδιμνος ἔχει ἡμίεκτα ιβ′. τὸ δὲ ἡμίεκτον ἔχει χοίνικας. δ′. ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας. μη. ξέστας. ϟς. *Id eſt, Atticum medimnũ habet ſemiſextas duodecim. Semiſexta uerò capit chœnicas quatuor: unde fit ut Medimnũ capiat chœnicas octo et quadraginta, ſextarios ſex & nonaginta. Paulo ante ait idẽ,* ὁ δὲ μόδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας. η. ὁ δὲ χοῖνιξ ξέστας β. *Id eſt, Modius uerò Italicus capit chœnicas octo. Chœnix autem ſextarios duos. Hæc ille. Quis uerò non intelligit ſi Medimnum Atticum capit octo & quadraginta chœnicas, Romanus uerò modius octo, medimnum capere ſex modios? Idem dicit Fannius his uerſibus de amphora loquens,*

Huius dimidium fert urna, ut & ipſa medimni
Amphora, terq; capit modium: ſextarius iſtum
Sexdecies haurit, quot ſoluitur in digitos pes.

Hæc igitur de Attico medimno ſcripta ſunt, ut & Cornelij Nepotis, qui ſic ſcribit in uita Pomponij

Attici, Auxit hoc officium alia quoque liberalitate: nam uniuerſos frumento donauit, ita ut ſingulis ſex modij tritici darētur, qui modus menſuræ Medimnus Athenis appellatur. Sex legēdum arbitror & ſentit mecum Alciatus. Scriptū enim primo ſic puto VI *adiecto ſcilicet diſtinctionis pūcto pleniore: librarium uerò puncto annumerato legiſſe ſeptem, atque ſic hanc mendam, ut facile fieri potuit, accidiſſe. Eiuſdē planè capacitatis fuit Siculum medimnum; quod qui Siciliam habitabant non minima ex parte Græci erant. Sed Siculum quoque cōprehendere ſex modios ex Auſonio intelligimus qui in Grippo de ternario numerò ait,*

Hinc Bromij quadrantal, & hinc Sicana medimna.
Hoc tribus, hoc geminis tribus explicat uſus agendi.

Quod è Ciceronis uerbis quoque obſeruatur, qui ſic ſcribit libro quinto in Verrem, Agri Leontini decumæ anno tertio uenerunt tritici medimna XXXVI. *hoc eſt, tritici modij* CCXVI. *Ineas rationem & inuenies medimnum ſex modios capere. Idem paulò pòſt ait, Profeſſio eſt agri Leontini ad iugera* XXX. *hæc ſunt ad tritici medimna* XC. *id eſt, tritici modios* DXL. *millia. Si enim nonaginta millia medimnûm reſolueris in modios, quemque uerò in ſex, reſultant modij* DXL. *Ex his igitur ſatis perſpicuum eſt, Medimnum ſex capere modios Romanos, eiuſdem etiā capacitatis eſſe Atticum & Siculum, Iam declarandum eſt qua ratione Medimnū capiat ſex modios. Modiū cōtinere ſedecim ſextarios in Romanis mēſuris libro primo declaraui:*

declaraui: in his uerò Georgicis Medimnum octo & quadraginta eſſe chœnicum, quæ cotylas efficiunt centum quadraginta quatuor: quia uerò quatuor eiuſmodi cotylæ efficiunt tres ſextarios, erunt ſextarij unius medimni centum & octo, hos ſi diuiſeris in ſex partes, quæq; ſexta erit octodecim ſextariorum. Atticus *autẽ ſextarius, ut probaui, minor eſt* Romano *duabus uncijs menſuralibus. Si igitur duos ſextarios* Atticos *reſolueris, prouenient unciæ ſex & triginta, quarum duæ & triginta pro complendis ſextarijs* Romanis *adijciendæ ſunt, ſuperſunt uerò quatuor.* Medimnũ *igitur capiet modios ſex, ſed quia ſuperſunt ſexies quatuor unciæ, continebit plus quàm ſex modios ſextarium unũ et uncias quatuor, quam rem tanquam paruã in tanta menſura, non uidentur curaſſe qui primo* Medimnũ *ſex eſſe modiorũ literis cõmendarunt.* Q*uòd ſi quis ob id quod ſupererat ſextarius unus & unciæ quatuor, contendere uelit locum* Cornelij Nepotis *non eſſe deprauatum, ſed ab ipſo ſcriptum medimnum ſeptem modiorũ, uereor ne nimis leue ſit.* Ad Alciatum *uenio, qui cũ* Medimnum Atticum *capere octo & quadraginta cotylas probauerit, ac* Cotylen *conſtituerit nouem unciarũ, nunquam poteſt explicare quo modo capiat modios ſex, ut in* Cornelio Nepote *rectè credit debere legi.* Non *capiet enim niſi quatuor cum dimidio, ſi duas cotylas eaſdem cum* Romano *ſextario eſſe acceperis, quod tamen ipſum non uelle ex ſcriptis eius intelligitur. Igitur ſi rem accurate examinaueris nõ capiet ultra qua-*

tuor modios Romanos & ſeſquiſextarium. In idem impegit is cuius uerba recitãtur à Suida. Sequitur enim ex ipſis, modium eſſe ſextariorum duodecim, quod nullus unquam ſcripſit. Quare niſi uiderem Chœnica & ſextarium & cotylam ut mẽſuras aridorũ medicis iuxta eam proportionem in uſu fuiſſe, facile mihi quiſpiã perſuaderet è falſa cotyles acceptione, nempe Medicæ pro Georgica, eiuſmodi Medimnum eſſe conſtitutum. Verum de his quiſque quod uelit, ſtatuat. Certe medimnum capere modios ſex non de eo quod è medica cotyle, ſed quod è Georgica conſtituitur, intelligendum eſſe, nemo non ex ijs, quæ iam dixi, intelligit. Hæc igitur aduertens Budæus ut eſt uir prudens & diligens, Chœnica duorum ſextariorum ſtatuit, ſed cotylam Georgicam ignorans, putat non rectè ſcriptum à Polluce, Chœnica eſſe trium cotylarum. Idem Budæus & in Attica cotyle fallitur, eã eiuſdẽ eſſe capacitatis, cuius eſt Hemina Romana arbitratus. Neuter itaque ſatis inuenit, ſit uenia uerbo, qui ex iſtis ſe extricaret. Porrò modium Romanam uocem eſſe dixi: hanc igitur aut reſpuens Lucianus medimno utitur, ubi Romani ſcriptores habent modium: aut eandem menſuram cenſens, ut Alciatus ſenſiſſe putat, cum certe liceret ipſi loco eius ἑκτέα dicere, qui parum admodum à modio differt. In quo ſimiliter Suidam, aut illũ unde ſua ſumpſit, peccaſſe uidemus cum ſcribit de Annibale, ὅτι τὸ μέγεθος διὰ τοῦ ἀννίβου νίκης τῆς πρὸς ῥωμαίους καὶ διὰ τῶν ἐναντίων συμφορᾶς ἐπ' ὄψιν ἀγαγεῖν

τοῖς

τοῖς καρχηδονίοις μηχανώμενος, τρεῖς μεδίμνους ἀττικοὺς πλήρεις χρυσῶν δακτυλίων εἰς τὴν λιβύην ἀπέπεμψεν, οὓς ἄρα τοὺς ἱππικοὺς καὶ βουλευτικοὺς ἄνδρας σκυλεύσας ἀνήρητο. Id eſt, Quoniam ſtuduit Annibal uictoriæ ſuæ ſimul & hoſtium calamitatis magnitudinem Carthaginenſibus ob oculos ponere, tria medimna Attica plena aureis annulis miſit in Africam, quos ſcilicet dum ſpolia colligeret, equeſtris & ſenatorij ordinis uiris detraxerat In eodem errore uerſatur Angelus Politianus ſcribẽs, Duplex amphora modius eſt, aut ſi mauis Græcè medimnus: tum Guarinus Veronenſis Strabonis interpres: inquit enim Strabo libro quinto, ἐπὶ δὲ ῥώμης κασίλινον ἵδρυται ἐπὶ τῷ οὐλτούρνῳ ποταμῷ. ἐν ᾗ πολιορκούμενοι πραινεστίνων ἄνδρες. μ. καὶ φ. πρὸς ἀκμάζοντα ἀννίβαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντέσχον, ὥστε ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντες μέδιμνον, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δὲ ὁ πριάμενος. Hoc ſic reddit, Romam uerſus autem Caſilinum eſt ad flumen Vulturnũ, in quo Prænestini milites XL. & D. aduerſus Annibalem uarijs inſtructum copijs, tamdiu obſidionẽ pertulere, ut inualeſcente fame, modius drachmis ducentis uenundaretur, & uenditor quidẽ mortẽ oppetierit, emptor autẽ incolumis euaſerit. Vides ut μέδιμνον uerterit modiũ: ſic enim legit, Ego uerò legendum cenſeo μῦν, id eſt, murem, quod quiſpiam hiſtoriæ Romanæ ignarus, putans eſſe notam, μέδιμνον, ſcripſit, nõ cõ-

ſiderans etiam tum debuiſſe adeſſe uel πυςῶν uel κε-
ϑῶν, uel tale quidpiam: ne quis cenſeat id ipſius Stra-
bonis ignorantia factum. Quod uerò debeat eſſe μῦν,
ſatis oſtēdunt uerba Plinij libro octauo capite LVII.
Væniſſe murem CC. nummis Caſilinum obſidente Han
nibale, eumq́; qui uendiderat fame interijſſe, emptorem
uixiſſe annales tradunt, & Valerij Maximi qui libro
ſeptimo capite ſexto ſcribit, In illa obſidione & fide
cum trecenti Prænestini manerent, euenit ut ex his qui-
dam murem captū ducentis potius denarijs uendere, q̄
ipſe leniendæ famis gratia conſumere mallet. Sed credo
prouidentia deorū effectū, ut & uenditori & empto-
ri quem uterque merebatur, exitum attribuerit. Auaro
enim fame conſumpto manubijs ſordium ſuarū frui nō
licuit. Aequi animi uir, ad ſalutarem impenſam facien-
dam, care quidem, uerum neceſſarie comparato cibo
uixit. Idem etiā indicat Liuius libro XXIII. ab urbe
condita, Poſtremò ad id uenū ū inopiæ eſt, ut lora de-
tractasq́; ſcutis pelles, ubi feruida molliſſent aqua, man
dere conarentur, nec muribus alióue animali abſtine-
rent. Budæus quidem aduertit locum Strabonis ab alijs
diſſidere, ſed quo modo id contigerit nō declarat. Re-
deo ad mēſuras ne quis clamet οὐδὲν πρὸς μέτρον.
Chœnica tres cotylas capere demonſtraui Georgicas,
quæ efficiunt uncias menſurales quadraginta & dimi
diam, duos ergo ſextarios Romanos, ſed remanet ſe-
muncia, quam non curantes quidam duorū ſextariorū
eſſe dicunt, ut Græcus ille ignotus, cuius uerba paulò
antè

antè retuli. In quam ſententiam uenit etiam Budæus recte conſiderans, Medimnũ non poſſe ſex modios capere, ſi Chœnica minorem duobus ſextarijs Romanis accipiamus. Sed idem ignorans, ut dixi, cotylen Georgicam, non quiuit intelligere quo modo Chœnix eſſe poßit trium cotylarum, quod Pollux tradidit. Sententia itaque Pollucis ueluti reiecta, ſtatuit eam duorum ſextariorum capacem. Verum Chœnix cibus erat diurnus: unde Suidas ſcripſit, ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερήσιος τροφή. Hoc eſt, Chœnix enim cibus diurnus. Idem ſibi uult Heſychius cum ait, χοίνικες αἱ ἀπὸ μέρος τροφαί. Quin etiam Alexarchus, ut refert Athenæus libro tertio ex hiſtorijs Heraclidis, in ciuitate Vranopoli à ſe condita nouam ſermonis proprietatem inducens, inter cætera Chœnicem ἡμεροτροφίδα, quod eſſet menſura cibi diurni uocabat. Idem etiam ex Herodoto intelligi poteſt, qui tritici chœnica abſumendam quotidie ſingulis uiris, qui erant in exercitu Xerxis, partitur. Et è Pythagoræ ſymbolo, χοίνικι μὴ ἐπικαθίσαι. Id eſt, Chœnici ne inſideas. Quo monemur ne uictu unius diei quæſito, non curemus craſtinum. Quod ſymbolum Eraſmus doctißimè enarrauit in Adagijs, quamobrem mihi ſilendum puto. Nec ipſum neglectum eſt à Budæo. Hinc Homericus Telemachus ait in decimonono Odyßeas,

οὐ γὰρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅσκεν ἐμῆς γε
χοίνικος ἅπτηται, καὶ τηλόθεν εἰληλουθώς. Id eſt,
Haud operis uacuum noſtram contingere quemquam

Chœnica

Chœnica perpetiar, longis licet hoſpes ab oris
Venerit.

*Vtitur uerò Homerus menſura pro demenſo diurno quod Chœnice olim diſtribuebant.*Ex *his itaque intelligitur, Chœnicen eſſe Græcis menſuram cibi diurni, ut Romanis ſextarium caſtrenſem, qui duos urbicos capiebat, quemadmodum libro primo declaraui. Vt appareat ex Herodoto & Hieronymo eandem uictus rationem Græcis & Romanis militiæ fuiſſe. Sed & domi fuit, quod ex demenſo percipitur, de quo ſic interpres quidam Terentij ſcribit ſuper hoc quod eſt in Phormione,*

Quod ille unciatim uix de demenſo ſuo
Suum defraudans genium compárſit miſer,
Id illa uniuerſum abripiet.

Ait itaque interpres, Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem, & id demenſum dicebatur, & utrum à menſe an à metiendo incertum. Hæc ille. Ad hanc conſuetudinem alluſit Iuuenalis ſatyra decimatertia,

Seruorum uentres medio caſtigat iniquo.

Faciunt autem quatuor modij ſextarios quatuor & ſexaginta: ſi igitur menſem ſtatuas eſſe triginta dierũ, cibus diurnus duo erunt ſextarij, ſed ſupererunt quatuor: quos partim in reliquos ſex dies, quos habent duodecim anni menſes, præterquàm quòd quilibet ex ipſis habeat triginta dies, referes: partim in ſemunciam, quam quæque Chœnix plus habet duobus ſextarijs Romanis conſumes: ſi quid uerò præterea ſuperſit, corollarij uice

datum

datum cenſeri poteſt. Reſpondet autem demenſo Græcè σιτομέτριον, quod in triginta dies datum fuiſſe ex hoc Polybij loco, qui eſt in quarto, opinor, intelligi poſſe, ὁ δὲ Φίλιππος διαδοὺς, ὅτι μέλλει σιτομετρεῖν, ἐκήρυξεν, ὅσοι μὴ πλεῖον ἔχουσι τριάκοντα ἡμερῶν σῖτον ἀπογράφεσθαι πρὸς αὐτόν. Id eſt, Philippus autem diſtribuens, quod uolebat demetiri, proclamare iuſsit, qui amplius non haberent triginta dierũ cibum ſibi debere deſignari. Cæterum quod Terentij interpres ſcribit, demenſum utrum à menſe an à metiendo incertũ, miror cum Plautus in Menæchmis hoc ioco ſatis indicet à demetiendo eſſe dictum,

Nunc argumentum uobis demenſum dabo,
Non modio, neque trimodio, uerum ipſo horreo.

Sed de Chœnice atque adeo Georgicis menſuris ſatis multa. Iam ad Hippoiatricas ueniam, quas Latini menſuras mulomedicinæ ſiue artis ueterinariæ dicerẽt. Vt enim illi eos ab equis, ita hi à mulis curandis nominarunt. Sed ijdem medici pecorum κτηνιατροὶ, inquit Varro, adpellantur. Sic uerò habent, ἡ κοτύλη ἔχει ὀξύβαφα. β΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. γ΄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ΄. τὸ δὲ μύστρον κοχλιάρια. β΄. Quod eſt, Cotyle capit oxybapha duo. Oxybaphum cyathos tres. Cyathus myſtra quatuor. Myſtrum cochlearia duo. Sed quia Cotyle capit libram menſuralẽ, oxybaphum capit ſelibram. Cyathus uncias duas. Myſtrum ſemunciam. Cochlearium drachmas duas. Maiores autem menſuras non addidi, quod nec Græcus, unde hæc

hæc ſumpſi, addiderit: tum etiam quod quiſq; facile poſ ſit Cotyle conſtituta ad ipſam tanquàm ad regulā quan dam eas dirigere. Sed ſubnectam uerba Græci illius, ἡ κοτύλη ἔχει οὐγγίας ιβ΄. ὀξύβαφα β΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους γ΄. κύαθος ἔχει μύστρα δ΄. κοχλιάριον δέ ἐστι μύστρου τὸ ἥμισυ. τὸ δὲ ὀξύβαφον ποιεῖ οὐγγίας ς΄. ὁ δὲ κύαθος ποιεῖ οὐγγίας β΄. *Id eſt, Cotyle habet uncias duodecim, oxybapha duo. Oxybaphum uerò cyathos tres. Cyathus habet myſtra quatuor. Cochlearium autem myſtri dimidium eſt. Oxybaphum quidem facit uncias ſex. Cyathus uero uncias duas. E quibus uerbis intelligitur cuiuſque menſuræ capacitas quò ad minores & uncias. Verum quia* ἔχει *ambiguum eſt, nam &* χωρεῖ *&* ἕλκει *ſignificat, nos hic de menſurali uncia & libra intelligimus ob has cauſas, & quod nullus liquor ab ipſo exprimatur, quod æquum fuiſſet eum facere, ſi de ponderalibus ſentiret, & quod nullus ex loquendi quadam conſuetudine intelligi facile poßit. Videtur autem hinc orta hæc menſurarum conſtitutio, quod medici aliqui, ut ſupra in Atticis teſtimonio Galeni probaui, Cotylen pro libra Romana menſurali ſint uſi, quos, puto, ueterinarij imitati tales menſuras ſibi proprias fecere.*

Quòd ſi quis de ponderalibus uncijs acceperit, oſtendat de quo liquore ſit dictum, quod quum facere non poßit, menſurales rationibus quibuſdam permoti intelligemus. De hoc cyatho ſcribit Suidas, κύαθος, ἀνθλητήριον μέτρον ὑγροῦ, οὐγγιῶν β΄. *Id eſt, Cyathus hau*

ſtoria

ſtoria menſura liquidi, unciarum duarum. Et Heſychius, κύαθος δέχεται ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Hoc eſt, *Cyathus capit liquoris alicuius uncias duas. Si liquoris alicuius, neceſſe eſt ut de menſuralibus intelligamus, aut ſi nolumus, diuerſæ capacitatis conſtituamus cyathos, quod ualde abſurdum eſt: tot enim tum erunt diuerſi cyathi quot liquores diuerſi, atq; cyathus mellis quanto capacior tum erit cyatho olei? Abſurdum dixi: nam certæ & definitæ capacitatis ſextarius* Romanis *fuit unicus, qui ſecundum quod modo hac modo illa re fuit impletus, ita rerum pondus diuerſum, manente eadem mole, emerſit, atque ſic etiam iuxta rerum quas metimur diuerſitatem, diuerſitas ſextarij tradita eſt ab authoribus.* Ita Fannius *uini ſextarium, id eſt, tantum uini, quantum ſextarius capit pendere uncias uiginti ſcripſit, olei ſelibram, mellis libras duas cum dimidia. Sed de his ſatis. Sin autem* Heſychius *pondus certi liquoris ſignificare uellet, aut eum nominaret, aut ex loquendi quadam conſuetudine, quæ hic nulla probari poteſt, iam antè notus eſſet, minime uerò diceret alicuius liquoris.* Huius *penè capacitatis* Cotylen *nobis cōſtituit ſine teſtibus* Africanus *unus è iunioribus* Græcorum *medicis cum ſcribit, Quam enim comparationem rationémue libræ pondus ad minam habet, libræ menſura eandem ad Cotulā habet ſextarij, ſcilicet* Xeſtæue *dimidium.* Sic M. Fabius *Caluus nobis illa ſuo more uertit. Sed ipſe* Africanus *paulò antè declarauit, quam rationem habeat libra ponderalis ad minam his uerbis,* Mna Attica *ergo ſtateras*

quinq;

quinque & uiginti habet: libra uerò Italica *ſtateras quatuor & uiginti. Hæc uera eſſe quiſque è ſequentibus libris intelliget. Nam Mina Attica drachmarum eſt centum. Libra Romana ponderalis ſex & nonaginta. Vigeſima itaque quinta parte maior eſt mina Attica libra Romana, id eſt, ſtatere uno ſiue quatuor drachmis. Eadem igitur parte maior eſſe debet Cotyle libra menſurali. Quum autem duodecim habeat uncias, quas ſi in ſemuncias diuiſeris, habebis ſemuncias quatuor & uiginti, una ſemuncia maior erit Cotyle. Fiet itaq; quinque & uiginti ſemunciarum, id eſt, libræ & ſemunciæ, nõ libræ ſolum, ut Alciatus eum ſcripſiſſe ait. Sed tamen id, quod dixi, ab Africano forte inuentum, cui pulchrum uiſum eſt, libram menſuralem ſic conferre Cotylæ, ut ponderalis rectè minæ Atticæ conferri poteſt.* Hoc ex *Africano colligitur: quomodo uero illud ipſum quod Hermolaus uoluit, iterum non uideo. Certe Africanus Choa liquoribus repletum aſſerit idem pendere quod Fannius, nempe uini libras decem, olei nouem, mellis quindecim. Vnde ſequitur amphoram uini pendere libras octoginta, olei duas & ſeptuaginta, mellis centum uiginti. Hermolai uerba ſuperiori libro retuli. Sed relinquamus Africanum, qui ſibi ipſe non ſatis conſtat, quis enim non uidet, ſi Cotyle capax ſit libræ menſuralis & ſemunciæ, Choa cuiuſque liquoris nominati non multo plus pendere quàm ipſe ſcripſit? Ad Iſidorum uenio, qui cum ſuperioribus ſentit, dicens cotylen pendere libram. Hoc tamen Africano indoctior quod*

appendit

appendit ſcribit, diſcrimen quod eſt inter libram pondus & menſuram ignorans. Qui Budæum etiam uirum ſummè doctum in ſuum errorem traxit, ut libro primo diximus. Porro uſum Hippoiatricarum menſurarum pluribus probare nequeo, quòd apud Græcos huius artis ſcriptor nullus, quòd ſciam, extet præter Abſyrtum, quem mihi uidere non contigit, etſi ſciam principi Mantuano eſſe. Hæ autem menſuræ ab alijs diſtinctæ, toti huic tractationi non parum lucis adferent. Sequitur nunc liber Tertius in quo pondera rerum, quas metimur, declarare decreui.

GEORGII

AGRICOLAE LIBER TERTIus, de Pondere rerum quas metimur.

TAMETSI magnus labor fuit Romanas menſuras inquirere, maior etiam Græcas non inuenire modo, ſed et diſponere inuentas, & ſic tradere ut ipſarum inter ſe diuerſitas intelligeretur : is tamen hoc fuit facilior quod ſimplex. Soli enim tum innitebamur authoritati , quæ illi tractationi terminos præſcripſerat, quos tranſgredi minime liceret. Quem uerò laborem in hoc libro exhauriemus , is quia duplex difficilior futurus eſt. Etenim non agendum tantum erit quò ſententia noſtra confirmetur ſcriptorum teſtimonijs, ſed experientia ipſa , ſi quid inciderit controuerſum, magna ex parte diſcutiendum, in quo non exigua ineſt difficultas. Primo ꝗ res quas metimur multæ admodum & uariæ ſint . Deinde quod non arida modo plurimum à liquidis in pondere differant, uerum etiam quæ ſub utroq; genere comprehenduntur, non minimum inter ſe. Nã ut experimento didicimus, à ſiccis permultis grauitate lõge uinci liquores, ita idem illud docuit,

eoſdem

eoſdem liquores pondere ſeminum quædam genera uincere. Quo etiam nobis conſtat, uinum oleo, & mel cõtrà uino multo eſſe grauius. Aquam autẽ proxime a cedere ad pondus uini, ſed pluuiam, quæ nihil adhuc de terra contraxit. Nam cæteræ quanto plus uel minus ea permixtæ fuerint, tanto grauiores inuenientur aut leuiores. Sed oleum quoque quod omnium minus uariat, ſi non diligenter fuerit ab amurca ac retrimento purgatum, ut de factitio nihil dicam, puro grauius eſt. Et uinum quod nigrum ob colorem rubeum obſcurum uocant, ruffo aliquanto plus pendet, & mel deſpumatum eo quod è fauis deſtillarit. Quid? Nihil tam ſimile eſt quàm lac lacti, alterum tamen eſt altero grauius. Sic non minus in aridis ordeum grauius eſt auena, far ordeo, triticum farre. Denique & triticum tritico, & ordeum ordeo plus ponderat. Similiter de auena, farre, & alijs cenſendum. Cum itaque tanta ſit rerum diuerſitas in põdere, quis non uideat, quæſo, quàm lubricum ſit hic quidpiam definire? aut quis ualde miretur eos, qui de hac re ſcripſerunt, inter ſe nonnihil diſsidere? Poteſt tamen in nonnullis penè certi quiddam ſtatui, quod à ueteribus Græcis tantum abeſt ut ſit neglectum, ut id diligenter exquiſitum maximo conſenſu in uſum traxerint. Veluti olei pondus, per quod menſuras Atticas, quas & medicas diximus, declararunt. Ego & authoritate ueterũ, & experiẽtia fretus, pondera cuiuſque menſuræ refertæ his liquoribus, qui potiſſimum iu uſu ſunt medicinæ, diligenter

 expendam:

expendã, cũ quod medicis id ualde ſit utile futurũ, tum maxime quòd Budæus & Alciatus & Portius ſextariũ Romanũ exponere ſunt conati, uncias ad pẽſum non ad menſurã referẽtes. Sed primo uideamus quãtũ quæque mẽſura oleo puro plena pẽdeat. Vt autẽ à Romanis incipiamus. Culeus capit, quẽadmodũ libro primo probauimus, mille & ſexcẽtas libras mẽſurales, quæ nõ mutãtur, pẽdet uerò olei libras mille trecẽtas triginta tres et uncias quatuor. Amphora capit libras octoginta, pẽdet ſexaginta ſex & uncias octo. Vrna capit libras quadraginta, pẽdet triginta tres & uncias quatuor. Cõgius capit libras decẽ, pẽdet octo & uncias quatuor. Sextarius capit librã et beſſem, id eſt, uncias uiginti, pẽdet uncias ſedecim drachmas quinq; ſcriptulũ unũ. Hemina capit uncias decẽ, pẽdet uncias octo, drachmas duas, & ſcriptula duo. Quartarius capit uncias quinque, pendet quatuor, & drachmam unam & ſcriptulum unum. Acetabulum capit uncias duas & ſemunciam, pẽdet duas uncias & ſcriptula duo. Cyathus capit ſeſcunciam drachmam & ſcriptulum, pendet unciam unam, drachmas tres & ſiliquas duas. Ligula capit drachmas tres & ſcriptulũ unũ, pendet drachmas duas & ſcriptula duo & ſiliquas duas. Hæc mea ſententia eſt de pondere olei, ſi ad Romanas menſuras exigatur, cuius fides rurſum ab authoribus eſt petenda. Cotylen Atticam nouem uncias cornu libralis, id eſt, menſurales capere ſuprà in Atticis ex Galeno probaui, ut Romanam heminam decem in Romanis. Cæterum eodem authore nouẽ

eiuſmodi

eiuſmodi unciæ olei pendent uncias ſeptem & ſemunciam. Ait enim, ἕλκουσι γὰρ αἱ. θ. οὐγγίαι ἰταλικαί, αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασι ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. Id eſt, Pendent enim unciæ nouem Italicæ, quæ ſunt in cornubus interſectis uncias ſeptem cum dimidia ponderales. Quod cum ſit, decem unciæ menſurales, quas continet Hemina Romana, pendent octo uncias & drachmas duas & ſcriptula duo. Hoc olei pondus ex alio Galeni loco non minus intelligi poteſt, qui eſt libro ſexto de compoſitione medicamentorum per genera, ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ ῥώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν διὰ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν, ἔστησά ποτε βουλόμενος μαθεῖν, ὁπόσον ἔχει σταθμὸν τοῦ βάρους, εὗρον δὲ ταῖς σταθμικαῖς δέκα οὐγγίαις ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου. ιβ. Id eſt, Ego ſanè olei libram Romæ nuncupatam, quã per interſecta cornua metiuntur, appendi aliquando cupiens ſcire, quantũ ponderis haberet, inueni uerò duodecim uncias menſurales, decẽ ponderalibus æquales. Vnde apparet librã & unciã menſuralem non è ponderalibus, ut una alteri reſpondeat, conſtitutas, quẽadmodũ hodie à pharmacopolis ignorantia quadã conſtituuntur. Sed de his aliàs: nunc ad id ueniã, quod ſuperiori libro promiſi me declaraturũ, nempe quid hi medici ſibi uoluerint, qui Cotylen tradiderũt unciarũ eſſe ſedecim, et duorũ tertiarum unciæ. Quàmuis autem Galenus, quod ſciã, nuſquàm illud declararit, uidẽtur tamen mihi, ut tũ dixi,

primo ſextarij uocem reſpuiſſe, ac ſuam põtius quàm latinam uſurpaſſe. Deinde *ut ipſis conſuetum erat* Co*tylen* Atticam *dicere drachmarum ſexaginta, hoc eſt, unciarum ſeptem cum dimidia, non exprimentes oleum quod alioqui ſatis intelligeretur è conſuetudine illa lo quendi: ſic etiam* Cotylen, *qua loco* Romani *Sextarij uterentur, arbitror eos dixiſſe drachmarum eſſe centum trigintaquatuor & ſcripituli unius, quæ efficiunt unciás ſedecim & duas tertias.* Quod *de oleo dictum pu to: tametſi* Galenus *eos de uncijs menſuralibus locutos accepiſſe uidetur, quod ſine ulla ratione ab ipſis dictum apparet meo iudicio.* Niſi *itaque ſic ſentiamus, ſoli illi nihil rationis habuerunt, cur tantam cotylen cõſtituerint, qui enim* Cotylen *aiunt nouem unciarum eſſe menſuraliũ,* Atticam *dicunt: qui decem,* Romanã *heminam: qui duodecim, librã* Romanã. Qui *uerò tradunt eam unciarũ eſſe ſeptem cum dimidia de pondere ſentientes, iterũ* Atticam *intelligunt: ſic arbitror qui ſedecim & duarũ tertiarum unciæ,* Romanũ *ſextariũ. Sed hic forte quiſpiam dubitabit, amphora olei fuerit menſura nec ne.* Equidem *fuiſſe in* Varrone *aduerto, qui ſic ait,* Quidam *ipſum triticum conſpergunt, cum addunt circiter in* M. *modiûm quadrantal amurcæ.* Nam *ſi amurcæ, quid ni et olei?* Quod *igitur menſuras magnas quaſi cuiuſq; liquoris fuerint, expoſui, non ſine exemplo feci, ſed ſecutus ſum in hoc* Græcos, *qui idem in* Romanis *menſuris explicandis fecere.* Iam *ad* Atticas, *quas medicas appellaui, trãſeundũ.* Metretes *capit centum*

tum et octo libras, pendet oleo plenus nonaginta. Chus capit nouem, pẽdet ſeptẽ cum dimidia. Sextarius, ſiue ut ipſi ξέστης, *capit ſeſquilibrã, pẽdet libram & quadrantem, ſiue uncias quindecim. Cotyle capit uncias nouem, pendet ſeptem & ſemunciam. Semicotylium, quod* Ro*mani quartarium appellarent, capit uncias quatuor & ſemunciam, pendet uncias tres, ſemunciã & drachmas duas.* Oxy*bapbum capit uncias duas et drachmas duas, pendet ſeſcunciam & drachmas tres. Cyathus capit ſeſcunciam, pendet unciam & drachmas duas.* Tan*tum pendent menſuræ* Atticæ *oleo refertæ, quod ut clarum fiat, non inutile erit iterum uerba* Galeni *integra aſſcribere quæ ſunt* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *libro quinto,* ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ΄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον, ὡς. ξ΄. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. ἣ γὰρ ἕλκει ἥγε ἀττικὴ. θ΄. οὐγγιῶν οὖσα τῶν ἰταλικῶν. ἕλκουσι γὰρ αἱ. θ΄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ, αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν, ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικὰς, αἵτινες. ξ΄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η΄. δραχμὰς δεχομένης. Id *eſt,* Heras *quidẽ centũ octoginta drachmas ſcripſit ad pondus oleum reducens, non ad menſuram, tanquàm Cotyle pendeat drachmas ſexaginta: pendet enim eas* Attica, *quæ nouem unciarum* Italicarum *exiſtit.* Etenim *nouem unciæ* Italicæ, *in cornibus interſectis diſcretæ, pendent uncias ponderales ſeptem cum dimidia, quæ ſexaginta drachmæ fiunt, ſi uncia una*

octo drachmas ceperit. Sic Galenus. E *cuius uerbis clarum eſt tantum olei,quantum capit Cotyle* Attica,*pēdere uncias ſeptem & ſemunciam, atque ita Sextarium quindecim uncias.* Iuxta *hanc rationem ſcripſit* Plinius *libro primo & uigeſimo capite ultimo de* Atticis *menſuris.Cyathus pendet per ſe drachmas decem.Cū acetabuli menſura dicitur,ſignificat heminæ quartam partem,id eſt,drachmas quindecim . Hæc enim planè cum ſuperiori computatione conueniunt . Medici autem in medicamentis, præſertim emplaſtris , oleo præ cæteris liquoribus utuntur , quam ob rem huius pondus etiam potiſſimū eis curæ fuit ,quod ipſum ex alijs multis Galeni locis obſeruare licet.* Hinc *conſuetudo illa explicandi menſuras per olei pondus nata,nemine non intelligente tunc,etſi non exprimeretur , de oleo dici.*
Concordat *etiam cum his* Fannius *ſic ſcribens,*

At cotyle cyathos bis ternos una receptat,
Sed de abaco nobis id pondus ſæpe notatur,
Bis *quinq; hunc faciūt drachmæ ſi appendere tentes,*
Oxybaphus *fiet ſi quinq; addantur ad illas.*

Fannij *hæc uocabula etiam omnia* Attica *ſunt, nec poſſunt aliter intelligi quàm de pondere olei .* Hac *eadem ratione quæ ſcripſit* Alciatus *uera eſſent,ſi de oleo,quo* Atticæ *menſuræ plenæ fuerint,intelligerētur: ſed ipſe hoc noluit,uerum de tritico leuiſſimo intelligens et* Romano *ſextario,putat in commune ſtatuiſſe ueteres,ſextarium* Romanum *eſſe unciarū quindecim, de quibus infrà dicam.Porrò hoc modo loquendi menſurarū pondera*

dera dubio procul exponit Cleopatra cum ait, κοχλιάριον ἔχει < . ᾱ. ὁ κύαθος ἔχει < . ῑ. ἢ γο. ᾱ. καὶ τέταρτον, γράμματα. λ̄ ὀβολοὺς. ξ΄. θέρμους. ἡ κεράτια. ρπ̄. χαλκοῦς. υπ̄. ἔστι δὲ ὁ κύαθος κοτύλης τὸ ἕκτον ἡ κοτύλη μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους. ϛ̄. σταθμῷ δὲ < . ξ΄. γο. ξϛ΄. γράμματα. ρπ̄. ὀβολοὺς. τξ. θέρμους. φμ̄. κεράτια απ̄. χαλκοῦς βωπ̄. τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γὰρ μέτρῳ μὲν κυάθους. ϛ̄ σταθμῷ δὲ < . ξ΄. ὁ ξέστης μέτρῳ μὲν ἔχει κοτύλας. β̄. σταθμῷ δὲ δραχμὰς ρκ̄. καλεῖται δὲ παρὰ αἰγυπτίοις ὁ ξέστης ἴνιον. τὸ ὀξύβαφον ἔχει κοτύλης τέταρτον. κύαθον αϛ΄. σταθμῷ δὲ < . ιε̄. ἡ κόγχη ἡ μεγάλη τὸ αὐτὸ μέτρον σώζει τῷ ὀξυβάφῳ ἔχει γὰρ μέτρῳ μὲν κύαθον αϛ΄. σταθμῷ δὲ < . ιε̄. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον, σταθμῷ δὲ < . ε̄. μύστρον τὸ μέγα ἔχει κοτύλης τὸ ἑκκαιδέκατον . ὃ γίνεται < . γϛ΄. τέταρτον. τὸ δὲ μικρότερον κοτύλης τὸ κβ΄. ὃ γίνεται < . β̄. γράμματα. β̄. κεράτιον. ᾱ. καὶ τὸ ἑνδέκατον. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. ξέστας δὲ. ϛ̄. χοίνικας δὲ δ΄. σταθμῷ δὲ ἔχει ὁ χοῦς < . ψκ̄. *Id eſt, Cochlearium pendet drachmam unam. Cyathus pendet drachmas* X. *ſiue unciam unam & quartam eius partem, ſcripula* XXX. *obolos* LX. *lupinos* XC. *ſiliquas* CLXXX. *æreolos* CCCCLXXX. *Eſt uerò Cyathus cotyles pars ſexta. Cotyle menſura quidem continet cyathos ſex, pon-*

dere uerò drachmas LX. uncias ſeptem cum dimidia, ſcriptula CLXXX. obolos CCCLX. lupinos DCCXL. ſiliquas MLXXX. æreolos MMDCCCLXXX. Tryblium eandem menſuram capit, quam Cotyle: menſura enim continet cyathos ſex, pondere uerò drachmas LX. Sextarius menſura quidem continet cotylas binas, pondere uerò drachmas CXX. Sextarius autem apud Aegyptios Inium appellatur. Oxybaphum continet cotyles quartam, et menſura quidem continet ſeſquicyathum, pondere uerò drachmas XV. Concha maior eandem menſuram ſeruat, quam oxybaphum: continet enim menſura ſeſquicyathũ, pondere uerò drachmas quinque. Myſtrum maius continet cotyles decimamſextam, quæ fiunt drachmæ duæ cũ dimidia & quarta. Minus uerò cotyles uigeſimamſecundam, quæ fiunt drachmæ duæ, ſcriptula duo, ſiliqua una & undecima. Chus continet menſura quidem cotylas Atticas duodecim, ſextarios autem ſex, chœnicas quatuor, pondere uerò pendet drachmas DCCXX. Hæc Cleopatra: quæ ſi de olei pondere intelligas, ut deben intelligi, uera ſunt, atque cum Galeno concordant: ſi de alijs liquoribus, noſtra probatione non perſuaſus minime. Eadem uerò ratione plerique alij apud Græcos intelligendi ſunt, quorum uerba aſſcribere ſuperſedeo, ne nimium excreſcat liber. Sequitur ut ſimiliter explicem, quantum Georgicæ menſuræ oleo repletæ pendeant. Verum in his quia Cotylen ſeſquialteram proportionem habere ad Atticam medicam probauimus,

mus, hæc conſequuntur. Metretes capit centum & octo libras, pendet nonaginta. Amphoreus capit quatuor & quinquaginta, pendet quadraginta quinque. Chus capit tredecim cum dimidia, pendet undecim & uncias tres. Cotyle capit libram & ſeſcunciam, pendet uncias undecim & drachmas duas. Oxybaphum capit tres uncias et drachmas tres, pendet uncias duas & drachmas ſex cum dimidia. Cyathus capit uncias duas & drachmas duas, pendet unciam unam & drachmas ſeptem. Myſtrum capit ſemunciam & drachmam dimidiam, pendet drachmas tres cum dimidia & quartã drachmæ partem. Ita ſe habent Georgicæ. Hippoiatricæ *uerò, in quibus* Cotyle *proportionem ſeſquitertiam habet ad Atticam medicam, hoc modo, Cotyle capit libram unam, pendet uncias decem. Oxybaphum capit dimidiam libram, pendet uncias quinq;. Cyathus capit uncias duas, pendet unciam unam, drachmas quinque, & ſcriptulũ. Myſtrum capit unciam dimidiam, pendet drachmas tres & ſcriptulum unum. Cochlearium capit drachmas duas, pendet drachmam unam, & ſcriptula duo. Sic declaratæ ſunt &* Hippoiatricæ. *Hæc autem omnia ſunt intelligenda de oleo ſimplici ab amurca, qui eſt humor, ait* Varro, *aquatilis, ac retrimento bene defæcato, niſi enim tale ſit grauius eſt, quemadmodum etiam factitij genera omnia natiuo ſunt grauiora, multamq; inter ſe habent differentiam, quam exquirere curioſum uidetur, & non magnæ utilitatis. Nunc tempus eſt ut minores menſuras conchyliorũ nominibus adpellatas explicem,*

quod

*quod me factúrum primo libro recepi.*De quibus cum di
*uerſa admodum tradita ſint ab authoribus,equidem ma
lo Cleopatram ſequi,quòd eius ſcripta ſint doctiß ima.
Sunt uerò hæ menſuræ minores,*Concha,Myſtrum,Che
*me,*Cochlearium.*Concha itaque duplex eſt maior et mi
nor,quod è Cleopatra intelligi potuit,de maiori quoq;
ſcribit* Nicandri *interpres idem cum Cleopatra,* ἡ με-
γάλη κόγχη ἴση τῷ ὀξυβάφῳ. *Id eſt,Concha ma-
ior æqualis eſt oxybapho.Quæ uerba in exemplari excu
ſo leguntur corruptiß ima.*Maior *igitur eiuſdem eſt ca
pacitatis cum oxybapho.* Minor *dimidium cyathum ca-
pit.*Hæc *autem,ut ex eiuſdem Cleopatræ uerbis liquet,
pendet drachmas quinque: illa uerò quindecim, nempe
triplo maior.* Nec *uideo aliter ferè authores minores
menſuras explicaſſe,quàm per pondera olei,quod ipſum ſu
prà declaraui.* Vſi *ſunt & Latini concha pro menſura.
Cato capite* CLVI. *Si amplius ibit ſumito farinæ mi-
nutæ conchas duas,infriet in aquam,paulum bibat,con-
ſiſtet.*Hæc *ille.* Qui *quoniam utitur acetabuli uoce non
uidetur pro eodem accepiſſe.*Idem *Cato uſus eſt concha
pro uaſis genere capite* LXVI. *Cortinam plumbeam
in lacum ponito,quò oleum fluat, ubi factores uectibus
premerint,continuo capulator concha oleum,quàm dili
gentiß ime poterit, tollat,nec ceſſet.*Sequitur *myſtrum
quod duplex eſſe item Cleopatra tradit.* Maius *itaque
ex eius ſententia eſt decimaſexta pars cotyles , pen-
det uerò drachmas tres cum dimidia, & quartam dra
chmæ partem .* Minus *autem uigeſimaſecunda pen-
dens*

dens drachmas duas, ſcriptula duo, ſiliquam unam & grani quatuor undecimas. Porrò maius Georgicum dicere poſſumus: ibi enim fiat in uſu, ut uidere licet è ponderum collatione. Minus autem medicum. Quod etiam explicat Fannius, Atticas ſiue medicas menſuras declarans hoc hemiſtichio,

At myſtrum cyathi quarta eſt.

Paulo tamen leuius pondus definit quàm Cleopatra, ut proportio ſeſquialtera & hic maneat inter medicum et Georgicum myſtrum. Pendet enim cyathus ipſi drachmas decem, quarum quarta pars ſunt drachmæ duæ cum dimidia: idem dicit Nicandri interpres, ὁ κύαθος ἔχει μικρὰ μῦστρα τέσσαρα. *Id eſt, Cyathus capit minora myſtra quatuor. Hi itaque duo pulchrè inter ſe concordant. Et ab ipſis nihil diſcordat Græcus quidam, quiſquis ille eſt, nec enim nomen exprimitur, qui ſic ſcribit in libello de menſuris & ponderibus,* τὸ μέγα μῦστρον κοτύλης ἐστὶν ὀκτωκαιδέκατον, ἄγει δραχμὰς. γ΄. γράμμα α΄. τὸ δὲ μικρὸν κοτύλης εἰκοστοτέταρτον, ἄγει δραχμὰς. βς΄. *Id eſt, Maius myſtrum Cotyles eſt octauadecima pars, pendet autem drachmas tres & ſcriptulũ unum. Minus uerò Cotyles quarta & uigeſima, pendens drachmas duas cum dimidia. Sic ille, maius his uerbis cõſtituens capacitatis minoris q̃ Cleopatra: minus uerò eiuſdem planè cuius Fannius et Nicandri interpres. Ipſius itaq; duo myſtra proportionẽ ſeſquitertiã inter ſe habẽt. Deinde tamẽ additur,* τὸ δὲ δικαιότατον μῦστρον. γράμματα

ἔχει

eſt. Maior eſt uigeſima pars cotyles, pendens drachmas tres. Minor trigeſima, pendens duas. De quibus audiamus rurſum hæc Cleopatræ uerba, χήμη ἡ μεγάλη ἔχει δραχμὰς. γ̄. καὶ ἡ μικρὰ δραχμὰς. β̄. *Hoc eſt, Cheme maior pendet drachmas tres, minor duas. Cũ ergo cotyle pendeat drachmas ſexaginta, ut iam probaui, perſpicuum eſt Chemen maiorem partem cotyles eſſe uigeſimam, minorem trigeſimam. Habet itaq; maior cheme proportionem ſeſquialteram ad minorem: ex quo & hanc recte Medicam, illam Georgicam, opinor, dixerimus. De Cheme Suidas ſcribit* χήμη εἶδος ὀστρέου. *Id eſt, Cheme ſpecies oſtrei. Rectius tamen conchylij ſcripſiſſet. Chemen maiorem intelligit Crito apud Galenum* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *libro quinto, cum ait,* λυθαργύρου χήμη. *Quidam, ut ego ſentio, docere uolens de qua Cheme ſentiat, adiecit* ἤτοι δραχμὰς. γ̄. *non per hoc ſpumæ argenti pondus explicans, ſed olei ſi eo cheme impleatur. Habet Fannius quoque chemen cum inquit,*

At tertia myſtri,
Quam uocitant chemen, capit hæc cochlearia bina.

Quæ de Cleopatræ minori cheme intelligi non poſſunt, multo uero minus de maiori, neutra enim neque maioris myſtri, neque minoris tertia eſt. Dioſcorides autem in libello de menſuris & ponderibus Chemen pro quarta cyathi parte accipit: quod igitur Fannius myſtrum, Cleopatra myſtrũ minus, ipſe Chemen appellat. Fortaſſis hinc motus ille, cuius uerba ſuprà retuli, Myſtrum minus

nus & Chemen minorem idem eſſe ſtatuit. Ex quo ſatis apparet alios diligentius, alios negligentius minores menſuras conſideraſſe. Nonnullos quia hæc omnia ſunt conchyliorum genera aliud pro alio dixiſſe; Quoſdam etiam pro uaſculis magis, quàm pro menſuris, ipſis uſos. Vno tamen excepto omnes qui cochlearij mentionem fecere non uariant, ſed ſummo conſenſu chemen duo capere ſcribunt, licet diuerſæ capacitatis cochlearia pro diuerſa chemes acceptione hinc proueniant. Equidē hic Cleopatræ ſcriptis magnam fidem habeo, quod cum his quæ ex alijs uere ſciri poſſunt uel maxime conſentiāt. Colligamus igitur diuerſa cochlearia. Primum eſt Romanum, quod Columella nobis uidetur conſtituere, niſi quis uelit potius ipſum Georgicum, transferentem eum locum ę Græcis ſignificare, & Romano more non locutum: quum uerò reliquas menſuras in ipſo intelligimus Romanas, & hanc ſic accipere uiſum eſt: in illius loco Græci habent myſtrum: idem nuncupatur ligula, ut ibidem dixi. Deinde eſt Atticum Cleopatræ, quod pendet drachmam unam. Eſt enim decima cyathi pars, chemes minoris altera. Qui autem Chemen quartam cyathi eſſe tradit, is ipſam duo cochlearia cum dimidio capere ſcribit: unde iterum pendet drachmam, & decima eſt cyathi. Tum Fannij eſt cochlearium altera chemes pars, quarta & uigeſima cyathi. Capit enim ex eius ſententia Cyathus myſtra quatuor. Myſtrum chemas tres. Cheme cochlearia duo, ex quo fit ut quatuor & uiginti contineat cyathus. Porrò Scribonius Largus hoc munus

habet cochlearium: cyatho enim uidetur tribuere trigin ta. Siquidem heminæ centum & octoginta. Verba ipſius ſunt Cōpoſitione XVI. Poſtea oportebit ſcobis eboreæ heminā per duos menſes cōſumere uitio correptū, accipientē ex eo terna cochlearia in die, ex aquæ cyathis tribus. Idem tamen Compoſitione CXXII. maius illo cochlearium ſignificat cum ait, Atque ita poſtero die ſumuntur ex cornibus cochlearia tria cumulata, ſatis ampla. Ex his itaque apparet magnam cochlearij diuerſitatē fuiſſe. Sed de minoribus menſuris ſatis. Cæterum omnia quæ de menſurarum pondere oleo refertarum ſuprà ſcripſi, ſi Galeno uiro magnæ eruditionis & multæ experientiæ accedimus, neceſſe eſt conſequi. Accedimus uerò illi potius quàm alijs quorum nec eruditio, nec in hiſce diligentia nobis perſpecta eſſe poteſt. Sed de his poſtea. Nunc menſuras uino repletas declarabo, & primum Romanas. Culeus oleo plenus pendet, ut dixi, libras MCCCXXXIII. & uncias IIII. Vino MCCCCLXXXI. cū dimidia et drachmas præterea II. & duo ſcriptula. Amphora olei pendet libras LXVI. & uncias VIII. Vini LXXIIII. & drachmas VII. atq; ſcriptulū unū. Vrna olei pendet libras XXXIII. uncias IIII. Vini libras XXXVII. drachmas tres & ſcriptula duo. Congius olei libras VIII. & uncias IIII. Vini IX. libras & uncias tres, ſcriptula duo, ſiliquas quatuor & grana duo. Sextarius olei pendet uncias XVI. & drachmas quinq; & ſcriptulum unum. Vini uncias XVIII. cum dimidia, ſiliquas

duas

duas & grana duo atque duas tertias grani. Hemina olei pēdet uncias VIII. *drachmas duas, ſcriptula duo: uini uncias* IX. *drachmas duas, ſiliquam unam, granum unum & tertiam. Quartarius olei pendet uncias quatuor, drachmam unam, ſcriptulum unum: uini uncias quatuor, drachmas quinque, grana duo et duas tertias. Acetabulum olei pendet uncias duas & ſcriptula duo: uini uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam. Cyathus olei pendet unciam unam, drachmas tres, ſiliquas duas: uini unciam unam cum dimidia, ſcriptulum unum & octo nonas grani. Ligula olei pendet drachmas duas, ſcriptula duo, ſiliquas duas: uini drachmas tres, ſiliquam unam, grana duo & duas nonas grani. Sic habent Romanæ. Hanc autem propor tionem eſſe inter oleum & uinum, tum qui de pondere liquorum ſcripſere tradunt, tum experimento diſcere licet. Dicunt enim illi uno quaſi ore uinum nona parte grauius eſſe oleo, quam rem, periculum faciens, ſic eſſe comperi. Sed præſtat uerba cuiuſdam ex ignotis Græcis aſſcribere, is ait,* ὁ δὲ οἶνος τοῦ ἐλαίου ἔννατον μέρος ὑπερέχει. ὅλον γὰρ αὐτὸν ἔχει καὶ τὸ ἔννατον αὐτοῦ. *Hoc eſt, Vinum autem nona parte excedit oleum, tantundem enim pendet, & nonam præterea eius partem. Idem ex alterius ignoti Græci uerbis intelligitur, nec minus ex his, quæ ſub Dioſcoridis nomine referuntur. Nam uterque Cotylen aſſerit olei nouem uncias, uini decem pendere, quod eſt, nona parte eſſe grauius. Quibus cum Fannius planè conſentit, olei ſextarium*

rium decem & octo uncias: uini uerò uiginti pendere uerſibus explicans. Solus interpres Nicandri ſiue ipſe non ſatis diligenter expenderit, ſiue locus, ut alij plerique, ſit deprauatus, nonnihil diſſentit. Verum cum his à quorum parte ſtat experientia potius eſt ſentiendũ. Cum igitur ſextarium olei probauerim teſtimonio Galeni pendere uncias ſedecim & drachmas quinque & ſcriptulum unum, pendebit ſeruata illa regula, quã iam oſtendi, uini uncias decem & octo cũ dimidia, duas ſiliquas, grana duo, & duas tertias. Quo conſtituto, reliqua neceſſitate quadã, ut à me ſunt expoſita, cõſequuntur. Porrò uinũ debet eſſe fuluũ, κιῤῥὸρ Græci uocãt, à quo tamen alia non adeo multum differunt, præter nigrum, quod craſſum ualde eſt. Nunc Atticæ mẽſuræ, eodem liquore impletæ, pari ratione ſunt explicandæ. Metretes olei pendet libras nonaginta: uini centũ. Chus olei pendet libras ſeptem cum dimidia: uini libras octo & uncias quatuor. Sextarius olei pendet libram & quadrãtem, id eſt, uncias quindecim: uini libram unã, uncias quatuor, drachmas quinque, ſcriptulum unum. Cotyle olei pendet uncias ſeptem cum dimidia: uini uncias octo, drachmas duas, ſcriptula duo. Semicotylium olei pendet uncias tres & drachmas ſex: uini uncias quatuor, et drachmam unã, & ſcriptulum. Oxybaphum olei pendet unciam unam & drachmas ſeptem: uini uncias duas & ſcriptula duo. Cyathus olei pendet unciam & drachmas duas: uini unciam unam, drachmas tres, ſiliquas quatuor. Hoc modo ſe res habet in Atticis. Ge-

orgicorum uerò Metretes, qui idem eſt cum Attico olei pendet libras XC. *uini* C. *Amphoreus olei pendet libras* XLV. *uini* L. *Chus olei pendet libras* XI. *& uncias* III. *uini uerò* XII. *cum dimidia. Cotyle olei pendet uncias* XI. *& drachmas duas: uini libram, & drachmas quatuor. Oxybaphum olei pendet duas uncias, & drachmas ſex cum dimidia: uini uncias tres, & drachmam unam. Cyathus olei pendet unciam unam, & drachmas ſeptē: uini uncias duas, & ſcriptula duo. Georgicas & iam notas fecimus, ſuperſunt Hippoiatricæ. Cotyle itaq; olei pendet uncias decē: uini uncias undecim, ſcriptula duo, obolum unum, ſiliquā unam. Oxybaphum olei pendet uncias quinque: uini uncias quinque cum dimidia, ſcripulum unum, ſiliquas duas. Cyathus olei pendet unciam unam, drachmas quinque, & ſcriptulum unum: uini unciam unam, drachmas ſex, ſcriptula duo, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias grani. Myſtrum olei pēdet drachmas tres & ſcriptulum unum: uini drachmas tres, ſcriptula duo, grana duo, duas tertias grani. Cochleariū olei pendet drachmā unā, & ſcriptula duo: uini drachmā unam, ſcriptula duo, obolum unum, granum unum, unam tertiā grani. Ita ſe habent menſuræ ſeruata Galeni ſententia, & hoc dicto uinum nona parte plus pēdere quàm oleum. Vino in pōdere æqualis eſt aqua pluuia, uel alioqui pura: nam quæ uel metallicam materiam, uel limum attraxerit multum uariat pondere. Vnde Fannius uerè ſcripſit, poſtquàm expreſſiſſet pondera liquorum ſua ratione,*

Hæc

Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis:
Namque nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes par pondus habent, non denique uina
Quæ campi aut colles nupérue aut antè tulere.

Vnum hoc adijciendum puto, Oleum inter liquóres natiuos omnium conſenſu, & experientia ipſa comprobante leuiſſimum eſt. Sed uinum quod è fecibus uini liquidis in ampulla excoctis, atque in altum ui ignis ſublatis, deſtillarit, leuius eſt oleo. Licet uerò ex eo etiam nonnihil cognoſcere, quòd oleum ſi in id infuderis, fundum petat, cum reliquo uino uel aquæ affuſum ſupernatet. Quāquam, quod dixi, magis propter ſubtilem penetrandi uim, quam habet uinum illud, eſſe uidetur. Deinde ut oleum facile inflammatur, ita uinum hoc humana ſolertia præparatum, ſi incenderis ardere non deſinet quouſque totum conſumitur. Sed neceſſe eſt, ut aliquot uicibus ſit excoctum, alioqui quò plus aquei habet, eò grauius exiſtit, uidelicet eiuſdem ferè ponderis cum oleo & igne conſumitur minus. Perinde uerò ut uinum hoc factitium omni natiuo eſt leuius, ſic aquæ ferè omnes, quæ ignis calore rebus quibuſcunque excoctis deſtillarint, quas ob id deſtillatas appellant, cæteris aquis ſunt leuiores. Reliquum nunc eſt, ut mellis pondus quoque iuxta diuerſas menſuras indicemus, ac primum Romanas. Culeus uini pendet libras MCCCC LXXXI. cum dimidia, drachmas duas & ſcriptula duo; mellis libras MMCCXXII. uncias duas,

 drachmas

drachmas quinque, ſcriptulum unum. Amphora uini pendet libras LXXIIII. *drachmas ſeptem, ſcriptulũ unum: mellis libras* CXI. *unciam unam, drachmas duas, ſcriptula duo. Vrna uini pendet libras* XXXVII. *drachmas tres, ſcriptula duo: mellis libras* LV. *cum dimidia, drachmas quinq;, ſcriptulum unum. Congius uini pendet libras* IX. *uncias tres, ſcriptula duo cum dimidio, ſiliquam unam, grana duo: mellis libras* XIII. *cum dimidia, uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcriptulum unum. Sextarius uini pendet uncias* XVIII. *cum dimidia, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias: mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Heminaa uini pendet uncias nouem, drachmas duas, ſiliquam unam, granum unum & tertiam: mellis libram unam, unciam unam, drachmas ſeptem, duas ſiliquas. Quartarius uini pendet uncias quatuor, drachmas quinque, grana duo, duas tertias: mellis uncias ſex, drachmas ſeptem cum dimidia, ſiliquam unam. Acetabulum uini pendet uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam: mellis uncias tres, drachmas tres, ſcriptula duo, ſiliquas duas. Cyathus uini pendet unciam unam cum dimidia, ſcriptulum unum, & octo nonas grani: mellis uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiã. Ligula uini pendet drachmas tres, ſiliquam unam, grana duo, & duas nonas grani: mellis drachmas quatuor cum dimidia, ſiliquas duas, granum unum, & tertiam. Tantum pendent Romanæ menſuræ melle plenæ. Quod rurſus probandum.*

Fannius

Fannius & Dioſcorides ſic tradunt pondera liquorum, ut ex ipſis intelligi poßit, mel tertia parte uino eſſe grauius, quorum uerba paulò pòſt afferam. Cum igitur uini ſextarius pendeat uncias decem, & octo cum dimidia, ſiliquas duas, grana duo, & duas tertias: pendebit mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hinc uerò reliqua, ut expoſuimus, ſequuntur. Porrò cum Fannio & Dioſcoride experientia conſentit, modo ſumatur mel bene mundum, & id quod è fauis deſtillarit, deſpumatũ enim grauius eſt. Sed ab ipſis nõnihil diſcordat Græcus ignotus, q ſic ſcribit, εἰ δὲ βούλοιο καὶ τὸν σταθμὸν τῶν ὑγρῶν εἰδέναι μέτρων, πάμπολλαι μὲν αἱ τῶν ὑγρῶν οὐσιῶν εἰσὶν κατὰ τὴν ῥοπὴν διαφοραί. ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἐλαίου τε καὶ οἴνου καὶ μέλιτος λέγομεν. τὸ μὲν οὖν μέλι τοῦ οἴνου βαρύτερόν ἐστι τέταρτον μέρος καὶ προσέτι δεκάτῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον σύνεγγυς τρίτῳ. ἔχει γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον οἴνῳ τοῦ μέλιτος πόσον, ὅλον τὸν τοῦ οἴνου σταθμὸν, καὶ προσέτι τὸ τρίτον αὐτοῦ. *Id eſt, Si autem uis & pondus menſurarum liquorum ſcire, uariæ ſunt humentium rerum differentiæ iuxta grauitatem, ut uerbi gratia olei, uini, & mellis dicamus. Mel quidem uino grauius eſt quarta parte, & præterea decima, quod in uniuerſum proximum eſt tertiæ. Habet enim mellis eadem cum uino quantitas ſiue moles, totum uini pondus, & præterea ipſius tertiam partem. Vides quod ille, quicunq; tandem fuerit, mel uino grauius eſſe dicit,*

primo quarta parte, deinde decima, ſic ut deſit aliquid ne exactè tertiam compleat. Quarta uerò pars ſextarij ſunt unciæ quatuor, drachmæ quinque, grana duo, & duæ tertiæ. Decima autẽ, uncia una, drachmæ ſex, ſcriptula duo, ſiliquæ duæ, grana duo, & duæ tertiæ. Tum quarta et decima coniunctæ efficiunt uncias ſex, drachmas tres, ſcriptula duo cũ dimidio, granum unũ & tertiam: quæ ſi adiunxeris ponderi uini fient libræ duæ, & uncia una. Sed & hic tandem redit in uiam. Iam Atticas quoque menſuras exponam. Metretes uini pendet libras C. *mellis* CL. *Chus uini pendet libras* VIII. *uncias* IIII. *mellis libras* XII. *cum dimidia. Sextarius uini pendet libram unã, uncias quatuor, drachmas quinq; ſcriptulũ unũ: mellis libras duas, & unciam unã. Cotyle uini pendet uncias octo, drachmas duas, ſcriptula duo: mellis libram unã & ſemunciam. Semicotyliũ uini pendet uncias quatuor, drachmã unam, ſcriptulum unũ: mellis ſelibrã & drachmas duas. Oxybaphum uini pendet uncias duas, et ſcriptula duo: mellis uncias tres, & drachmam unã. Cyathus uini pendet unciam unam, drachmas tres, ſiliquas duas: mellis uncias duas, & ſcriptula duo. Tantũ pendent Atticæ mel le completæ. Georgicorum autem Metretes qui idem eſt, uini pendet libras* C. *mellis* CL. *Amphoreus uini pendet libras* L. *mellis* LXXV. *Chus uini pẽdet libras* XII. *cum dimidia: mellis* XVIII. *& uncias* IX. *Cotyle uini pendet libram & ſemunciam: mellis ſeſquilibram, & drachmas ſex. Oxybaphum uini pẽdet uncias*

tres,

tres, & drachmã unam: mellis uncias quatuor, & drachmas ſex cũ dimidia. Cyathus uini pendet uncias duas, & ſcriptula duo: mellis uncias tres, drachmã unam, & ſcriptula duo. Tantum Georgicæ pendent. Sequũtur poſtremò Hippoiatricæ, *ne hæ quidẽ negligendæ quando huc à nobis peruentũ eſt.* Cotyle *uini pendet uncias undecim, ſcriptula duo, obolũ unum, ſiliquã unam: mellis libram unam, uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcriptulum unum.* Oxybaphũ *uini pendet uncias quinq; cũ dimidia, ſcriptulum unũ, ſiliquas duas: mellis uncias octo, drachmas duas, ſcriptula duo. Cyathus uini pendet unciam unam, drachmas ſex, ſcriptula duo, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias grani: mellis uncias duas, drachmas ſex, obolum unum, grana tria & tertiam. Myſtrum uini pendet drachmas tres, ſcriptula duo, grana duo, duas tertias grani: mellis drachmas quinque cum dimidia, grana tria, quinque ſextas. Cochlearium uini pendet drachmam unam, ſcriptula duo, obolum unum, granum unum, & unam tertiam grani: mellis drachmas duas, ſcriptula duo, grana ſeptẽ, et undecim duodecimas.* Hactenus Hippoiatricas. *Sic planè ſe habent pondera liquorum, ſi fidem habuerimus Galeno, id ipſum de olei pondere referenti, & communi experientiæ, qua conſtat uinum oleo grauius eſſe nona parte, & mel rurſum uino grauius tertia. Sed ab iſtis diſcordant tam Græci quàm Fannius, qui diuerſa tradens partim cum Galeno concordat, partim diſcordat. Concordat quidem in exprimendo Atticarum*

 menſurarum

menſurarum pondere, cum oleo repletæ fuerint, ut ſupra declaraui. Niſi forte quiſpiam ipſum in commune conſtituiſſe putet menſurarum pondera, quod quo modo uerum poſſit eſſe nemo ratione conſequi poteſt. Diſcordat uerò in Romanarum menſurarum pondere: nam ex eius ſententia ſextarius Romanus olei pendet ſeſquilibram, atque ſic unciam plus & drachmas duas ac ſcriptula duo, quàm nos definiuimus. Tum uini uiginti, & quidem rectè nona parte facit grauius oleo, ſed plus ipſi quàm nobis pendet ſextarius unciam unã, drachmas tres, ſcriptula duo cum dimidio, granũ unũ, & tertiam grani. Demum mellis libras duas cum dimidia, quod rurſum tertia parte uino rectè tradit grauius, ſed ipſi ſextarius mellis plus quàm nobis pendet, uncias duas, drachmam unã, ſcriptula duo, duas ſiliquas. Quod fit quia in olei pondere diſſentiat à Galeno. Iam uerſus ipſius ſunt ſubnectendi,

Illud præterea tecum cohibere memento,
Finitum pondus uarios ſeruare liquores,
Nam libræ (ut memorant) beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi,
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui,
Selibramq́; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Cum Fannio prorſus conſentit Dioſcorides & alius quidam, quorum explicatio menſurarum Romanarum eſt in libello de menſuris & ponderibus. Videntur autem hi olei pondus tam diligenter quàm Galenus non expendiſſe: uel ſi rectè expenderunt, aut oleum tam pu

rum,

rum, quàm ille, non appendiſſe, aut purum quidem, ſed paruæ menſuræ, ut cyathi examinaſſe: ubi quia parum ipſis deeſſe uideretur, quo minus ſeſcunciam pẽderet, id non curantes ſeſcunciam pendere dixerunt: deinde iuxta proportionem, quam habent inter ſe menſuræ, reliquarũ põdera ſunt conſecuta. Sed quo tandẽ modo acciderit, ut certo ſciri non poteſt, ita ego malo Galeno uiro doctiſſimo et experientiſſimo, quàm iſtis credere: alius rationibus rem exquirens cui uelit aſſentiatur. Cæterum & horum ſententiam paucis exponam non diſiunctim ut antè, ſed coniunctim, quod quidam ex ipſis quoque fecit. Quod autem Græci illi Romanarum menſurarum pondera explicent, uel ex eo clarũ eſt, quod dicunt, ἰταλικὸν κεράμιον, id eſt, Amphora Italica: οὖγνα, id eſt, Vrna: κόγγιον, id eſt, Congius: τέταρτον, hoc eſt, Quartarius. Habent uerò ſic, Amphora Italica olei pendet libras LXXII. *uini* LXXX. *mellis* CXX. *Vrna olei pendet libras* XXXVI. *uini* XL. *mellis* LX. *Congius olei pendet libras* IX. *uini* X. *mellis* XV. *Sextarius olei pẽdet uncias* XVIII. *uini* XX. *mellis* XXX. *Hemina olei pendet uncias* IX. *uini* X. *mellis* XV. *Quartarius olei pendet uncias* IIII. *cum dimidia, uini* V. *mellis* VII. *cum dimidia. Acetabulum olei pendet uncias duas, & drachmas duas: uini uncias duas cum dimidia: mellis uncias tres, & drachmas ſex. Cyathus olei pendet ſeſcunciam: uini ſeſcunciam, drachmam unam, ſcriptulum unum: mellis uncias duas cum dimidia. Myſtrũ olei pendet drachmas tres: uini drachmas tres & ſcriptulum:*

ptulum: mellis drachmas quinque. Si hæc uera eſſent, quilibet dictas rationes ſecutus facile conſtituere poßet, quantum quæque menſura uel Attica, uel Georgica, uel Hippoiatrica, oleo, uino, melle plena pendeat. Reliquum nunc eſt ut et de aridorum pondere aliquid dicam. Arida quæ metimur ſunt frumenta, ſemina, legumina, ſal: reliqua tametſi nonnunquàm metimur, frequentius tamen pendi ſolent, ut aromata. Metallica uerò ſolum appenduntur. E frumentis triticum eſt præcipuum bonitate ſimul & pondere: non autem unius eſt ponderis, ſiquidem leuißimi modius pendet uiginti libras, atque ita ſextarius uncias quindecim, hemina ſeptem cum dimidia. Grauißimi uerò modius pendet libras ſeptem & uiginti atque dodrantem, & ſic ſextarius uncias uiginti, & drachmas ſex cum dimidia. Hæc ex ſententia Plinij cuius uerba ſunt libro decimooctauo capite ſeptimo. Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullū equidem comparauerim candore ác pondere quo maxime decernitur. Verum huius pondus non declarat, deinde paulò pòſt ſcribit, Nunc ex ijs generibus quæ Romam inuehuntur leuißimum eſt Gallicum, atque è Cheroneſo aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras, ſi quis granum ipſum ponderet. Adijcit Sardium ſex libras. Alexandrinum & trientes. Hoc eſt, & Siculi pondus. Beticum totam libram addit. Africum & dodrantes. Cæterum quod aliqui legunt adijcit Sardium ſelibras, deprauatum eſt: ſic enim fàr longè grauius eſſet grauißimo etiam tritico, quod eſt contra Plinij ſententiam

tentiam,qui ſic ſcribit,Ponderoſius far,magisq́; etiamnũ triticum.Idem farris pondus explicat ibidem,In tranſpa dana Italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pen dere,circa Cluſium & ſenas.Igitur omnino legendum eſt ſex libras. Verum hoc loco iterum mihi agendum eſt cum Budæo & Alciato,quod ni faciam, uereor ne mea perinfirma uideantur,nemo tamen id eleuandæ authoritatis ipſorum cauſa,quam excellentiſſima eruditione merito conſecuti ſunt, à me factum interpretetur uelim,ſed ueritatis aſſerendæ, quæ non ſine multorum incommodo medicis noſtris eſt hactenus ignota, ut in alio opere eiuſdem cum hoc argumenti rationibus euidentibus oſtendi. Sed primum Alciati uerba paulo diligentius expendamus,quibus ſuam de ſextario Romano opinionem,poſt Iſidori refutatam,declarat. Sunt ue ro hæc,Quid ergo cenſendum?ipſe menſuras ſiue humidorum ſiue arentium eiuſdem ponderis non eſſe & apud Nicandri interpretem,& apud Palæmonem legi. Sic ille. Quid apud Rhemnium Fannium Palæmonem legerit, paulo antè expoſuimus: quid uerò apud Nicandri interpretem in alio opere,tum etiam mox nonnihil explicabimus. In utroque certe liquores inter ſe differre legit. Arida uero in Plinio deprehendit diſtаre,quod etiam ſi Plinius tacuiſſet,facile Alciatus conijcere potuit.Deinde pergit,Quapropter ſi uaſculũ qđ ſextarium tritici capiat, pondusq́; unciarum ſedecim habeat,quis aqua uel uino impleuerit, uiginti ferè uncias efficiet: grauius enim eſt uinum ſeu aqua non ſolum

tritico

tritico ſed etiam oleo. Ita Alciatus. Hoc autem, id eſt, ſeſquiquartam proportionem habere uinum uel aquam ad triticum, neque ex Fannio, neque Nicandri interprete didicit: nam hi nullam mentionem fecerunt ponderis aridorum, nedum tritici: igitur experimento, quod ſi eſt, non fuit ſcribendum grauius eſt uinum uel aqua tritico, ſed tritico quod ego appendi: nam tum Beticum, tum Africum grauius eſt aqua uel uino, etiã ſi ex Fannij ſententia concedamus, ſextariũ uini uel aquæ pendere uncias uiginti, ſedecim enim ſextarij aquæ uel uini tunc pendebunt ſolum uiginti ſex libras & uncias octo, cum ſedecim tritici Betici pendeant libras uigintiſeptem. Africi uigintiſeptem & dodrantem. Igitur Beticum triente, Africum libra & uncia grauius eſt. Oleo tamen & uinum & aqua ponderoſius. Sequitur in Alciato, Mel quoque, utpote grauiſſimum, pondere à cæteris differt, ita ut in duabus quibuſque libris ſelibra ſuperſit, ſi conferatur oliuo. Sic ille. Hanc autem ſententiam ſiue putauit è Fannio poſſe elici, ſiue Nicandri interprete, ueram non eſſe conſtat. Fannius quidem ait,

Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Non uolens id, quod Alciatus dicit, ſed ſextarium mellis pendere duas libras cum dimidia, cum olei pendeat, ut declarat carmen ſuperius, ſeſquilibram, igitur mel plus pendet oleo libram. E Nicandri uerò interprete colligitur libram mellis uiginti unum ſtagium cum dimidio plus pendere, quàm olei libram: duæ ergo libræ mellis plus pendent q̃ olei, ſtagia tria & quadraginta: quia

uerò

uerò ſtagium,ut ipſe explanat, eſt drachmæ unius et dimidiæ,fient drachmæ, ſexagintaquatuor cum dimidia, quæ efficiunt octo uncias & drachmam dimidiam. Igitur neque ex huius ſententia poteſt Alciatus ita conferre mel oleo. Qualis uerò ea ſit,alibi diſſerui. Subnectit his,Cum ergo in pōdere menſuræ huiuſmodi differant, arbitror ueteres in commune conſtituiſſe, ut unciarum quindecim eſſet ſextarius, ut quod uas leuiſsimi tritici uncias quindecim contineret,ſextarius eſſet. Hæc ille. Leuiſsimi quidem tritici ſextarius Romanus quindecim uncias pendet Plinio,qui ſcribit modium uicenas libras pendere. Verum ex hoc loco non tam ſua probat Alciatus ,ut nec poteſt cum tanta ſit tritici diuerſitas in pondere,quàm ex alio ubi de Atticis loquitur, quemadmodum ſuprà oſtendi,qui locus de oleo eſt intelligendus, ut certe de nullo alio neque liquido,necque arido intelligi poteſt. Præterea cum è Galeni ſcriptis neceſsitate quadam conſequatur,ſextarium Romanum oleo plenū pendere uncias ſedecim,drachmas quinque,ſcriptulum unum:E Plinij leuiſsimi tritici uncias quindecim,ſi iuxta proportionem quam inter ſe habent ipſi conferas Atticum,qui oleo repletus pendet quindecim uncias, tritico refertus leuiſsimo pendebit tantum tredecim uncias cū dimidia. Qui ergo ueteres in cōmune conſtituerunt,quindecim uncias leuiſsimi tritici appenſi ſextarium complere? Attici ne? quorum menſuras declarat Plinius? Minime,nam apud eos ſextarius leuiſsimi tritici, ut iam dixi,penderet tantum tredecim uncias cum dimidia. Tametſi

etſi non credimus Græcos, quantumlibet fuerunt curioſi, tantam habuiſſe curam leuiſsimi tritici, quod Romam *inferebatur, quodq́;* Plinius *alibi expreſsit, ut per id ſuas menſuras explicarint.* Romani *ergo. Sed quis hoc ſcribit?* Plinius *dicet, at ille in commune non dicit ueteres ſic ſextarium conſtituiſſe, ſed ex eo intelligi poteſt, calculis ſubductis, ſextarium leuiſsimi quidem tritici pendere uncias quindecim, non minus uerò grauiſsimi uncias uiginti, drachmas ſex cum dimidia, & alterius cuiuſpiam tritici ſextarium aliud pendere.* Vides *igitur quòd non ſat ponderis habeant dicta* Alciati. *Sed obſcura ſunt quæ ſubijcit, Sic de aqua, oleo, melle, cæterisq́; ſiue aridis, ſiue humentibus.* Quid *ergo uas quod leuiſſimæ aquæ, quæ eſt pluuia, leuiſsimi olei, leuiſsimiq́; mellis, atque aliorum liquorum tum etiam aridorum, continet uncias* XV. *ſextarius erit?* Tunc *tot erunt ſextarij quot ſunt liquores et arida.* Idem *ſequitur ſi leuiſsimum intelligendũ non eſt.* Interrogabimus *igitur an* Romani *tot ſextarios diuerſos habuerint, an unum aliquẽ certæ & iuſtæ capacitatis.* Certe *cum id quod è ſcriptis eius ſequi indicaui, nõ uideatur uelle, dicet ipſos ſextariũ habuiſſe definitæ quidem capacitatis, ſed diuerſi ponderis, prout res quas eo metiebantur diuerſæ pondere extitere.* Non *ergo poteſt ullo modo dicere ueteres in commune conſtituiſſe, ſextariũ unciarum eſſe quindecim ponderaliũ.* Alciati *opinione iã ſatis refutata et hac parte, ueniam ad* Budæũ, *qui nititur è tritico appenſo, et aqua, quaſi experimento quodã, ſextarium* Romanum *dupondium*

drum aſſerere. Audiamus uerò ipſum. Satis autem habui hoc dicere, experimento me cognouiſſe ſextarium Romanum dupondium pendere. Id quod rurſus mihi credi nolo niſi argumentis optimis probauero. Quibus autem id probat? Primo adducit uerba Plinij de tritici põdere, deinde ſubnectit, His uerbis Plinius docet qđ deterrimum ſit triticum, id pendere in modios uicenas libras. Quod autem longe optimum, ut Africum, ſeptem & uiginti libras & dodrantem. Hæc ė Plinij ſententia. Pergit, Hoc cum ego probare uellem, tritici ſex ſemiſextariolos noſtros, id eſt, ſeſquipintam pro captu bilancis admenſus, in altera lance depleui, & ponderibus identidem examinatis ad parem tandem libram perueni. Sic ille. Quantum uerò ex eius ſententia ſex ſemiſextarioli efficiũt, mox ipſe declarabit. Ait deinde, Hoc cũ in lectiſſimo tritico feciſſem, põderaq; adnotaſſem, ad aliud triticum tranſij. Erant enim mihi puluini duo Frãcicani tritici ſulcatim, ut aſſolet, in horreo diſpoſiti, ut eodem ex agro, ſic non eadem ſegete: cum igitur ex eo ſimiliter eandẽ menſuram penſitarẽ, hoc diſcriminis adnotaui, ut quod in eis puluinis eximiũ eſſet, et exacte excuſſum uẽtilatũque, eius mẽſura iam dicta leuiter agitata, & radiolo ſtricta, dupondium noſtrũ & quadrantem penderet, lance etiam peſſum eunte. Quod autem negligentius uentilatũ, & nonnulla ex parte lolio et melanthio mixtum, aut alia ſeminum inanitate, id duas libras & quadrantẽ ſiciliquo minus in æquilibrio teneret. Hoc credimus, ut eſt uir diligẽs & doctus, factũ

à Budæo,

à Budæo, ac melioris tritici Francici ſex ſemiſextariolos pendere duas libras Parrhiſias & quadrantem, uilioris duas libras & quadrantem ſiciliquo minus. Sed quid poſt ſcribit? Hæc menſura, id eſt, ſex ſemiſextarioli, quos ſextarios duos Romanos iudicatũ iri omnibus fortu nis meis cauere non dubitarim, ſi quis diligenter animad uertere uelit, et ueritatem modulis & ponderibus explo rare. Vides ex hac obligatione, ut pro certiſsimo habeat, ſenos ſemiſextariolos tantum capere, quantũ duo ſexta rij Romani, quod tritici quidem appenſione, de qua hic agit, probare non poteſt: nam pro bonitate & uilitate diuerſi admodum ponderis eſt, unde hæreret ipſius expe rimentum, ſed alias rationes quibus uidetur poſſe, in alio opere excuſsi: nunc quæ ſequuntur expendamus, Seni inquam ſemiſextarioli octauam partem modij effi ciunt, quorum pondus triticeum ſi octonario multiplice tur, fient in ſumma duodeuiginti libræ noſtræ lectiſsimi quidem tritici: deterioris autem, id eſt, quiſquilijs ſemi num mixti, duabus uncijs minus, id eſt, ſiciliquis octo. Si uerũ eßet ſex ſemiſextariolos eiuſdẽ eße capacitatis, cu ius duo ſextarij Romani, neceſſario cõſequeretur, quòd octonario multiplicati, efficerent duodeuiginti libras le ctiſsimi tritici: quia ſex, ut aſſerit, faciunt libras duas et quadrantem. Tum explicat diuerſitatem libræ Parrhiſijs uſitatæ à Romana his uerbis, Porro cum libra noſtra, ut ſæpe dixi, zygoſtatica, qua merces appenſiles negoci atores admetiuntur, quadrante maior ſit libra Roma na, fit ut duodeuiginti libræ noſtræ quatuor & uiginti

libras

libras Romanas *æquent. An ea differētia ſit libræ mer catoriæ ad* Romanam *ſimiliter alibi perpendimus.* Per*git* Budæus, *Ita ſit ut triticum noſtrum in agro, qui* Francia *dicitur, natum, duabus libris* Siculo *leuius ſit, cuius tamen ſupremam notam exiſtimo ſemiſſem aut quadrantem uigintiquatuor libris addere poſſe.* Primū *hæc cum* Plinio *non concordant, qui minus multo pendere* Gallicum *ſcribit.* Deinde *nec ipſe* Budæus *exacte ponderauit: nam ſi ſemiſſe plus pendet, nihil'ne hoc putat eſſe* Budæus? *poterant ſex unciæ reſolui atq; exacte dici, quantum ſextarius* Romanus *tritico optimo impletus pendeat, quod ſi ibi parum uideretur, in modio tamen, ubi ſedecies excreſcit, non erat negligendum.* Se*quitur,* Hoc *genus experimenti cum cuiuis obuiū ſit & expoſitum, non eſt cur alia* Plinij *authoritate uel uera, uel mendoſa, impugnare ueritatem quiſpiam citra pertinaciæ reprehenſionem poßit.* Si Budæus *uera eſſe ſua firmis argumentis probaſſet, atque his ipſis quiſpiam non aſſentiret, iure pertinax dici poſſet, aut ſaltem tardus, ſi ea quæ dixiſſet uera, ingenio conſequi non potuiſſet, nunc cum id nondum factum & adhuc ſub iudice lis ſit, nullus iure pertinax dicetur opinor, ſed interea temporis nobis cum* Budæo *æquo iure diſceptare licebit uſque dum ueritate bene cognita doctißimi & optimi quique ſententiam tulerint.* Et *profectò hæ atque aliæ eiuſmodi aſſeuerationes, cum alioqui apud me ob inſignem eruditionē grauis eſſet* Budæi *authoritas, me non parum commouerunt, adeò ut penè eò deduxerint,*

rint, ut opus cœptũ intermitterẽ: uerebar enim ne for te mihi perpetuæ contẽtiones cum uiris illis doctiſsimis futuræ eſſent. Deinde *ueni in hanc ſententiam, ut mea ſimpliciter probarem abſq; diuerſarum ſententiarum refutatione.* Quod *ut doctis ſat fuiſſet, ita rudibus atq; etiam quibuſdam mediocribus facilè potuiſſet imponere tantorum uirorum authoritas, quam iam aliquot annis, libris non indoctis æditis, ſibi compararunt.* Periculũ *itaque erat mea condemnari poſſe antequàm intelligerentur, quod etſi me non perinde mouiſſet, multis tamen obfuiſſet ueritatem in incerto relinquere.* His ego *motus argumentis ago cum* Budæo, *qui ut iuris eſt peritiſſimus, ita amantiſſimus credo ueritatis. Si itaque ſua cognoſcet non uera, de ſententia deſiſtet: ſin uera, ſolidis argumentis mea refellet, quod ſi fecerit equidem non modo non indignabor, ſed etiam gratias habebo pro ueritate cõmonſtrata. Verum difficile hoc futurum arbitror: quod ego optimorũ authoritatem ſequutus in hanc ſententiã, quam tueor, uenerim: ipſe ſuis quibuſdam coniecturis & experimentis uiderit q̃ certis nitatur: quanquam ne hic quidẽ præiudicare uolo, ſed licebit his exiſtimare, qui utriuſq; noſtrũ ſcripta diligẽter legerint. Cæterũ quæ in* Plinio Budæi *ſententiæ aduerſa ſunt, minime ſunt mendoſa, ſed uera, quæ de* Atticis *recte intelligi, quod etiã ipſe* Plinius *uult, ſuprà declaraui. Si igitur* Budæus *ſextariũ* Romanũ *tantũ modo dupondiũ eſſe tradit, nihil ipſi repugnãt, ut nec mihi* ꝗ *uiginti unciarũ eſſe mẽſuraliũ aio, Si uerò ſextariũ* ꝗ

duplus

duplus eſt cotyles Atticæ ſimiliter dupondium ſtatuit; quod facit eaſdē Atticas & Romanas menſuras eſſe ſcribens, hæc Plinij multū ipſi aduerſantur, & recte. Igitur quod ad Atticū attinet ſextariū, Plinij authoritate citra pertinaciæ reprehēſionē, ſpero me impugnaturum Budæi ſententiā: quod ad Romanū, aliorum, & non infirmis argumentis. Pergit deinde, Hic ſi quis ſex libras legat, ut habent quædā exemplaria antiqua, ut ſit, adijcit Sardiū ſelibras: hoc etiam amplius id quod agimus confirmabit: cum Plinius dicat grauiſſimū frumentum libras unam & uiginti & dodrantem pendere, et nos experimento didicerimus quod optimum apud nos ſit frumentum, id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendere. Quare ſi Plinius in pondere tritici deceptus eſt, uel noſtrum triticum etiam Africæ præſtantius eſt, uel libra Romana maior aliquanto fuit, quàm nos eam eſſe ſtatuerimus, & tamen periculum nullum eſt, ut arbitror, ne minorē fecerimus libram, cū menſuras auxiſſe uideamur, quæ pōdere deprehenduntur. In hanc enim tantum partem errare potuimus, utpote cum Plinius ſextarium centū et uiginti drachmarum faciat, quem nos bilibrem fuiſſe cōtendimus, id eſt, drachmarum centum & nonaginta duarū: qua ratione hemina libralis fuit, quam Plinius ſexaginta drachmarū fuiſſe dicit, id eſt, tertia parte minorē, atq; eo amplius. Hæc ille. Hanc lectionē, quam profert Budæus, non amplector, quòd pugnet cum ipſo Plinio, ut ſuprà oſtēdi. Sed utramcūque tandem Plinij lectionem probaueris,

nihil ex ea iuuatur Budæus,*quo duarum librarũ ſextariũ* Romanũ *aſtruere poßit. Quod uerò ait tum* Francicum *triticũ* Africæ *præſtantius eſſe, quippe quod grauius,id ut in laudem* Galliarum *cedit, ita gratulor* Germanis *quod tam cultã terrã occuparũt. Si q̃d enim laudi dari poteſt non modo* Francis *&* Burgundis *et* Nortemannis *qui* Gallias *occuparunt,ſed etiam* Anglis *&* Pictis *atque* Scotis *qui* Britannias, *Sueuis &* Gotthis *qui* Hiſpanias,*Vandalis qui* Africam,*Gotthis &* Longobardis *qui* Italiam,*hoc communi* Germanorum *gloriæ debetur,nam hi omnes* Germani *fuerunt. Sed quod ſcribit, & nos experimento didicerimus,quod optimum apud nos ſit frumentum, id in modios* Romanos *quaternas & uicenas libras pendere. Si uerum eſſet,ſextarius* Romanus *eo tritico impletus pẽderet ſeſquilibram. Menſuras autem capaciores ipſum feciſſe ex libro primo intelligi poteſt, unde in eam partẽ peccauit. Plinius uerò,ut iam ſæpe dixi, Atticas menſuras expoſuit,atque hinc ſequitur* Atticum *non* Romanũ *ſextarium tot pendere drachmas. Sequitur mox,Carmina autem quæ apud* Priſcianum *leguntur,ſextarium uiginti unciarum eſſe ſtatuunt,quo fit,ut noſter ſuperquintus ſit eius,id eſt,quinta parte ſuperans. Fannius annexus eſt* Priſciano *apud quem non legitur ſextarium uiginti unciarum eſſe,ſed ſextarium aquæ,uel uini pendere uiginti uncias,ut olei ſeſquilibram, mellis libras duas cum dimidia, Verum intelligimus ex eo* Budæum *cum* Romanum *ſextarium dupondium eſſe aſſerit,de*

aquæ

aqua pleno ſentire, quem ego aliquanto minus, quàm Fannius ait, pendere probaui, quis igitur non uidet Budæum multo capaciorem quàm uere fuit ſtatuiſſe? Dein de diſputat de loco Plinij, quæ, quoniam ipſius opinionem non confirmant, relinquamus. Poſtea admonet quo modo triticum recens ſit metiendum, atque hactenus nihil aliud egit, quàm quod Francici tritici pondus ſuo modo conſtituerit. Poſtremò ſic, quod uult, colligit. Verum qui hoc quod diximus tritico expendendo fecerit, tum demum aquæ pondus exploret: futurum enim recipio ut quæ menſura tritici duas libras noſtras & quadrantem pependerit, id eſt, ſex & triginta uncias, eadē tres libras noſtras, id eſt, quatuor Romanas pondere aquæ efficiat, ut ſit inter triticeū aqueumq; pōdus proportio ſeſquitertia: qua ratione bilibrē fuiſſe ſextarium antiquum neceſſe eſt, id quod Iſidorus ex quopiā authore antiquo ſcripſit, etiamſi Plinius heminam ſexaginta drachmarū eſſe dicit, quod perinde ualet atq; ſi ſextariū libræ unius & quadrantis eſſe dixiſſet. Quid ex his, quæſo, inferri poteſt? aliud nihil niſi Francicum triticum ſeſquitertiam proportionem habere ad aquam, quam Budæus appendit, ſi æqualis menſuræ appenduntur. Hoc ergo experimento nihil agit, probandum eſt ternos ſemiſextariolos Frācicos tantum capere quantum capit ſextarius Romanus. Audiamus uerò quomodo id probet: ſed de modio citanda ſunt exempla. Cato, Vbi ſementem paraueris, glandem parari legíq; conuenit, & in aquam conijci. Inde ſemodios ſin-

gulis bubus dare oportet, ſi laborabũt. Columella de bu bus aratorijs loquens libro ſeptimo, Bubus *pro temporibus anni pabula diſpẽſantur.* Ianuario *menſe freſi & aqua macerati erui quaternos ſextarios mixtos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ ſemodios.* Idem *ſi grano abſtinemus, & regionis copia permittat, cum fronde laurea et ilignea glans adijcitur, quæ, niſi ad ſatietatem detur, ſcabiem parit.* Poteſt *etiam ſi prouentus uilitatem facit, ſemodius fabæ freſæ præberi* Nouembri *menſe ac* Decem*bri: per ſementem quantum appetit bos tantum præben dum eſt: plærũq; tamen ſufficiunt ſingulis modij glandis & paleæ ad ſatietatẽ datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua cõſperſi ſextarij ſepteni permixti paleis, uel cicerculæ ſimiliter maceratæ ſextarij duodeni, uel ſinguli modij uinaceorũ.* His *exẽplis conijcere poſſu mus modiũ* Romanũ *non diſparẽ fuiſſe ei mẽſuræ, quẽ* Bœotiũ *noſtrates uocant, cum ſit diurnus cibus bouis aratoris modius aut ſemodius ꝑ uarietate pabuli.* Apud *nos equis uiatorijs per diuerſoria cibus ſtatus eſt in dies ciſtellæ ternæ auenæ, ut in* Italia *ordei.* Sic *enim ſemper tulit ſtabulariorum formula.* Sed *ſtrigoſis equis cũ longis itineribus fatiſcunt auctariũ noctu dari ſo let, id eſt, quarta ciſtella.* Hæ *quaternæ mẽſuræ bœotiũ uel boſſellũ noſtrũ triticarium implent, qui modus eſt omnibus tã ſarcinarijs equis per ſtabula uiatoria ſtatutus.* Hæc Budæus. Cuius *coniectura nulla, meo iudicio, eſt, quòd rei ruſticæ ſcriptores his uerbis menſurã pa*

buli bubus dandi præſcribant: ipſe hodiernam pabuli equini rationẽ explicet: cum diuerſa ipſis ſint pabula: boum enim ferè eſt glans et legumẽ: equorũ, auena, & ſeminis genus, quam Speltã Itali uocant: ac permutatio non fiat, niſi ſumma neceßitas cogat. Quare niſi ad bu buli pabuli hodiernam rationẽ quadret, nihil aget hac coniectura. Et *uериſimile eſt non pauca hac parte non modo in Gallijs & Hiſpanijs, ſed etiã Italia ipſa mu tata: quòd à diuerſis noſtris gentibus uaſtatæ hæ re- giones & occupatæ ſint.* Pergit *paulò pòſt,* Poſt *hæc antiquitatis monumẽta cũ menſurarũ modos deprehen dere magnopere cuperẽ, ad pondus examinare rẽ inſti- ti, quo facto cum nec ex carminibus illis, nec ex* Plinio *reſpõderent, nihil potius tandẽ inueni, q̃ id quod apud* Iſidorum *non optimũ ipſum authorẽ, ne harũ quidem rerũ legitur: uſqueadeo, quod* Plinius *aiebat, nullus li- ber tã malus eſt, ut nõ aliqua ex parte proſit.* Hemina, *inquit ille, appendit librã unam, quæ geminata ſexta- rium facit.* Sextarius *enim duarũ librarũ eſt.* Plinij *de* Atticis, Fannij *uerò partim de ijſdẽ, partim de* Roma- *nis intelligenda eſſe oſtendi, quæ magis conueniunt cũ ueritate, quàm* Iſidori, *quæ probat* Budæus. *Sed de hac* Iſidori *opinione primo libro copioſe dixi, quare nunc eadem repetenda non ſunt.* Subiungit, Hoc *cum legiſ- ſem ilico tres libras nummularias, id eſt, ſeſquilibram negociatoriam in lance grandiuſcula ſtatui, cuiuſmodi ſunt lances quibus ad argentum expendendum utuntur, in oppoſita lance aquam fundere famulum qui mihi*

aſtabat iuſſi, quoad rem deducerem ad exactum æqui-librium, id quod aſſecutus ſum adijciendo uiciſſim adimendóque aqulam argentea ligula: tum uaſcula ſtannea implendo, non uſualia illa quidem & ex ſup-pellectili ſumpta, ſed iuſtæ omnino menſuræ, quibus uen ditando uino cauponantes uti ſolent: tandem cōperi du as libras Romanas, id eſt, duodenarias, quæ tribus o-ctonarijs, id eſt, nummularijs reſpondent, eam omnino eſſe menſuram, quam ternos ſemiſextariolos lingua uernacula huius urbis appellat, qui dodrās eſt eius men ſuræ, quam Pintam eadem lingua uocat. Hæc Budæus. Iſidorus quidem ſcribit heminam pēdere libram unam, & ſextarium duas, ſed cuius rei, nuſquam exprimit toto iſto capite, quam ob rem apparet ipſum harum re-rum ignarum fuiſſe. Sed unde hoc in mentem uenit Budæo Iſidorum de aquæ pondere loqui? Cur non potius ſequitur Fannium, qui expreſſis uerbis ait Sextarium aquæ pendere uiginti uncias? Sed quia authoritati du-biæ, ut non dicam falſæ, innititur, nihil probat. De libra Romana proximo libro dicam. Pergit demum, Hoc cō perto, cum uaſculum illud dodrantale tritico primæ bo-nitatis implerem, identidemq́; in modium, id eſt, boſſel-lum transfunderem, non ante æquatum ad ſumma la-bra reddidi, quàm ſedecies impletum itidem uaſculum in modium transfudi. Id cum ad pintam exigerē, duo-decies exhauſi exacta obſeruatione trāſuaſando. Hac ratione cū cotula geminata ſextariū faciat, qui bilibris eſt, oportet eam libralem eſſe, id eſt, ſex & nonaginta

drachmas

drachmas pēdere: ita oxybaphus qui cotulæ quarta pars, quatuor & uiginti drachmarum erit, hoc eſt, quadrantale: & cyathus qui ſextarij duodecima pars eſt, ſedecim drachmas pendebit, id eſt, ſextantem libræ Romanæ: *Noſtra uerò pinta duodecima pars eſt modij, id eſt, amphoræ ſexta & triceſima.* Hactenus Budæus. *Si fundamentum cui innititur, nempe ſextarium* Romanum *aquæ libras duas pendere, uerum eſſet, quædam neceſſario eſſent uera, quæ ſcilicet de hemina, acetabulo, & cyatho ab ipſo dicuntur, quædam non dicerem falſa, ſed crederem, ut quæ de* Francicis *menſuris ſcribit, iam nec ipſum fundamentum uerum eſſe hactenus probauit, nec probare opinor poterit, qua de re omnia rurſum incerta ſunt.* Pergit *poſtea rem adaptare ad* Francicas *menſuras, quod nihil ad ſextarij probationem facit, quocirca id omittam, nam quiuis legere poterit.* De *tritici itaq; pondere nihil certi ſcribere poſſum: nam non parum pro regionum diuerſitate, atque item in his ipſis agrorum ſitu & terræ generibus uariat, præterquàm quod* Plinius *ſcripſit, cui facile credimus, ea quæ* Romæ *erant propemodum decantata, notiſsima fuiſſe. Si itaque iuxta Fannium acceperis, ſextarium* Romanum *aquæ pendere uiginti uncias,* Gallici *uerò tritici, quod è* Plinio *ſequitur, quindecim, erit ſeſquitertia proportio, quam* Budæus *aſserit, inter aquam & triticum* Francicum, *atque tum* Gallicum *triticum nihilo hodie grauius eſt, quàm fuit olim.* Non *ergo dicendum, ſextarium aquæ pendere duas libras, quod etiã* Iſidorus *non ſcripſit, nedum*

dum è bonis authoribus quiſpiam, ſed cum Galeno potius ſentiendum eſt: quia uerò tunc ea proportio non remanet, ſit aut quod grauius triticum Budæus appenderit, quàm Romam inferebatur, aut quod aliam quàm pluuiam & non ſatis puram aquam ſumpſerit. Quod uerò de reſtitutione libræ Romanæ & amphoræ, unde ſua procedunt, ſcripſit, in alio opere expendimus. Iam ad ordeum ueniam, cuius pondus his uerbis explicat Plinius eodem capite, Leuiſsimum ex his ordeum, rarò excedit quindecim libras. Pendet itaque ſextarius undecim uncias & drachmas duas. De rerum pondere ſatis. Nunc notas tam Græcarum quàm Romanarum menſurarum exponam, quò finiam hunc librum. Menſuræ Romanæ ſuas notas habent, quas præter Voluſium Metianum in libello de Aſſe, ſcio explicaſſe neminem. Forte in hac re aliquid egregij præſtabit Ioannes Auentinus Boious, qui ſe de Menſuris & Ponderibus ſcripturum promiſit, nihil enim dubito quin multa in antiquis monumentis, quæ ſunt in Norico & Rhetia ſecunda obſeruauerit, tum etiã in ueteribus codicibus, qui extãt Auguſtæ Tiberij apud diuũ Hemeranum, & in cœnobijs ad Danubiũ ſitis, quæ ſuperius et ĩferius Altachũ dicũtur.

Culei autem nullam notam hactenus inueni. Quadrantalis, quæ amphora uocatur, talis erat. q. Vrnæ uerò q S. qua ſignificatur dimidium quadrantal eſſe. Congij Σ. Sextarij Ɔ. Heminæ Ɔ S, iterum adiecta dimidij nota declaratur heminam dimidium eſſe ſextarium. Quartarij Q̲. Cyathi Cu. In aridis uerò, Modij M°.

$\overset{o}{M}$. Semodij $\overset{o}{M}$ S. Acetabulum autem & ligulam notis ueteres ſcripſiſſe quoque non inueni. Sic ſe habent Romanarum menſurarum notæ, ſi quis notarius his uti uelit. Porro Græcarum maxime in uſu ſunt apud medicos. Si κ & ρ ſupraponitur μ, ſignificat κεράμιον, hoc modo $\kappa\overset{\mu}{\rho}$. χ habens o ſupra additum notat χόα, hac figura $\overset{o}{\chi}$. ξ habens ſuprascriptum ε, indicat ξέστην ſic ξ^{ε}. Sed frequentius ita notatur, ut recta linea ξ inferiorem partem ſecet hoc modo ξ. κ ſuprà ſcriptum habens o, atque lineam obliquam quæ inferius eius cornu diſſecet, ſignificat κοτύλην hac figura K^{o}. ξ ſi habuerit ſupra additum o, indicat ὀξύβαφον, hac pictura ξ^{o}. κ habens ſuperne ſcriptum υ, atque lineã obliquam, quæ inferius eius cornu ſecet, ſignificat κύαθον, hoc modo K^{υ}. μ habens ſuperne ſcriptum υ, indicat μύστρον, hac figura $\overset{\upsilon}{M}$. χ habens ſuperne poſitũ η ſignificat χήμην, iſto modo $\overset{\eta}{\chi}$. Sed & τρύβλιον, quod idem eſt cum cotyle ſic notatur, ut τ ipſi ρ & υ ſubiungantur, hac forma τρυ. In aridis quoque ſi μ habuerit superne poſitum ε, ſignificat μέδιμνον, hoc modo $\overset{\varepsilon}{M}$. Si χ habuerit ſuperne ſcriptum υ, notat χοίνικα, hac figura $\overset{\upsilon}{\chi}$. Tantum de notis, ſequuntur pondera.

GEORGII

AGRICOLAE LIBER QVARtus, de Ponderibus Romanis.

MENSVRAS & rerum quarundam, quæ metiri ſolent, pondera tribus ſuperioribus libris conatus ſum diligenter explicare, & pro uiribus defendere, ne uel propter obſcuritatem facile rurſus poſſent corrumpi, uel propter diuerſas opiniones dubij multum, fidei haberent parum. Duobus uerò ſequentibus libris ipſa pondera, quibus eaſdem res graues aut leues cenſemus, ſunt declaranda. Hæc autem inſtituti operis pars, quia tam obſcura inuolutaq́; quàm menſurarum nõ eſt, nec illi qui nuper de his ſcripſere tantopere inter ſe dißidẽt, nec mihi opus erit multis rem exponere. Vbi autẽ ab ipſis diſſentio, nõ ſæpe fit ut cum uno aliquo tantum diſcordẽ, ſed plærunq; cũ omnibus. Si igitur unius ſententiam refutauero, omniũ refutauero: unde ſic quoq; aliquanto breuior eſſe poßum. Cũ uerò Romani perinde ut menſuras, ita ſua habuerint põdera, et item Græci ſua, Romana etiã hic primo tradere decreui, qđ ea ipſa cognita et perſpecta nonnihil lucis Græcis pon

deribus

deribus afferre poſſint, præſertim his, quæ unà cum imperio Romano *illi receperunt, quod genus ſunt, libra et uncia, quibus licet è Græcis alij ſcriptores rariſſime, medici tamen frequentiſſime utuntur.* Romana *itaque pondera ſic ſe habent. Libra quæ & pondo diuiditur in duodecim uncias.* Hinc *partes eius ſunt, Vncia, per ſe: ſextans, duæ unciæ: quadrans, tres: triens, quatuor: quincunx, quinque: ſemis, ſex, quæ etiam Selibra dicitur: ſeptunx, ſeptem: bes, octo: dodrans, nouem: dextrans, decem: deunx, undecim. Seſcuncia autem eſt uncia una cũ dimidia. Vncia uerò ipſa rurſus diuiditur in duas ſemuncias, in tres binas ſextulas, in quatuor ſicilicos, in ſex ſextulas, in ſeptem denarios, in uiginti quatuor ſcriptula.* Denarius *autem diuiditur in duos uictoriatos, in ſex ſextantes. Sic ipſe ſentio de ponderibus* Romanis, *quod ut confirmem ex utriuſq; linguæ ſcriptoribus, teſtes adhibebo. Libra itaque inter minora pondera maximum, inter maiora minimum eſt. Maiorum enim nomine cenſentur, quæ libram grauitate uincunt: minorum quæ contrà ab ea uincuntur, ut ſit ipſa medium quoddã quod ad utraq; pertineat. Maiora pondera ſuprà omiſi, quod ex libra omnia conſtent, nec nomina apud* Romanos *habeant, præter centum pondium, quod centum eſt librarum. Libra nanque pondo etiam dicitur.* Hinc Feſtus *ait, centena pondo dicebant antiqui referentes ad libram. Maiora autem pondera partim diſcreta, partim indiſcreta fuiſſe ex* Catone *aduertimus, qui ſic ſcribit capite* XIII. *Centumpondium incertum unum & pondera*

*dera certa. Per centumpondiũ enim cẽtena intelligit põ
do: per incertum, indiuiſum, quod unius maſſæ fuerit:
queadmodũ & in centenario, quo uocabulo iuniores
utuntur, uel hodie uidere licet. Per pondera autem cer
ta, intelligit alia in quæ centena pondo erant diuiſa, nã
ueriſimile eſt ueteres Romanos maſſas certæ grauita-
tis aliquot habuiſſe ex metallica materia, in quas cente-
na pondo diuiſerint, ut hodie prima maſſa centum ſo-
let eſſe librarum, non ſecus ac olim Catonis centumpon
dium. Adpellatur uerò ea centenarium, quam idem Ca
to incertum nominaret, ut alias in quas diuiditur pon-
dera certa. Diuiditur autem in aliquot minores, unde ſe-
cunda maſſa fit quinquaginta pondo: tertia quæ dimi-
dium ſecundæ eſt, uigintiquinque. Hæc itaque quarta
eſt pars centumpondij, illa dimidia. Sed eædem centum
libræ in quinq; etiam partes diſtribuuntur, ex qua parti
tione quarta prouenit maſſa uiginti librarum, quæ ite-
rum diuiſa quintam conſtituit librarum decem. Sic hodie
habent pondera maiora, niſi quòd maxima maſſa alijs
centum & decem librarum, alijs centum & uiginti, a-
lijs alia eſſe ſoleat: quo fit, ut & reliquæ plures libras
habeant. Qui igitur pondera hæc uſitata cõſiderare uo
luerit, non, opinor, dubitabit Catonis locum ſic eſſe in-
telligendum. Quin etiam Græcis eiuſmodi maſſas pon-
derales è plumbo in uſu fuiſſe, quæ aliquot minarum eſ
ſent, ex Heſychij conijcimus uerbis, μολυϐδὶς σάθμιόν τι ἑπτάμναιον. οἱ δὲ μολϐίς, id eſt, Molybdis pon
dus quoddã eſt ſeptem minarum, alij Molbis dicunt. Sed*

de

de maiorum ponderum diſtinctione ſatis. Pro centumpondio dicitur et centena pondo, ut ex Feſto, cuius uerba iam retuli, liquet: & centum pondo, ut ex Plauto in Aſinaria, qui ait,

Nudus uinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.

Sed idem Plaut. centumpondio ibidem utitur, cũ inquit, Ad pedes quando alligatus es æquum centumpondium. Solent itaque Romani ſcriptores rerum pondera per pondo uel libras ſignificare. Varro de uita populi Romani, ut citat Nonius Marcellus. Delphos Apollini munera miſſa, corona aurea pondo ducentûm. Idem libro quarto eiuſdem operis, Itaque retulit auro pondo mille octingentum ſeptuagintaquinque, Liuius libro quinto ab urbe condita, Et mille pondo auri precium populi gentibus mox imperaturi factum. Plinius libro trigeſimotertio capite ſexto, Mirũ adhuc per Hiſpanias ab Annibale olim inchoatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habentes, ex quis Bebelo adpellatur, hodieq; qui CCC. pondo Annibali ſumminiſtrauit in dies. Sic Romano more ferè loquuntur authores. Græci uerò minas ſuas in talenta colligunt. Redeo ad libram à qua fit Libralis. Plinius lib. 33. ca. 3. Libralis unde etiã nunc Libella dicitur, et dupõdius appendebatur aſsis. Et Columella libro ſexto capite ſecundo, Libraleſq; offas in præfulſæ adipis liquamine tinctas ligula demittito. Hinc quoque fit Bilibris, id eſt, duarum librarum. Martialis quinto Epigrammatum,

Nola

Nolo mihi ponas rhombum, mulúmue bilibrem.

Et Trilibris, trium librarum. Horat. *in ſecundo ſerm.*

laudas inſane trilibrem Mulum.

Et quadrilibris. Plautus *in* Aulularia,

Quadrilibrem aulam auro onuſtam habeo, quis me eſt diuitior?

A pondo quoque fit dupondius, quo uſus eſt Plinius *loco ſuprà citato.* De *quo ſic* Varro *ſcribit,* Dupondius *à duobus ponderibus, quod unum pondus aßipondium dicebatur, id ideo quod as erat libræ pondus.* A *pondo quoque fit duapondo & trepondo.* Hinc Fabius *inquit libro primo de inſtitutione oratoria,* Quid? *quod quædam quæ ſingula procul dubio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehenſione dicuntur.* Nam *dua & tre & pondo diuerſorum generum ſunt barbariſmi, at duapondo et trepondo uſque ad noſtram ætatem ab omnibus dictū eſt, & rectè dici* Meſſala *confirmat.* Sed Scribonius Largus *pondo dua & pondo tria dicere conſueuit: quemadmodum pondo quinq; uel ſex, ut* Cōpoſitione XLV. *Spumæ argenteæ pondo dua: &* Compoſitione LXXXII. Reſinæ *terebinthinæ pondo dua, ceræ pondo ſemiſſem: &* Compoſitione CCLXVI. *Ceræ pondo dua, reſinæ frictæ pondo dua, picis* Hiſpanæ *pondo tria, ammoniaci pondo libram.* Hæc *ille.* Pondo *itaque ſi ſolum ponitur idem quod libra ſignificat: ſin alteri uocabulo ponderis adijcitur, id quod* Græcis σαθμῷ *uel* ὁλκῇ, *id eſt, pondere.* Sic *ſcribitur pondo libra, pondo uncia, pondo ſemuncia, ad differentiam libræ, unciæ, & ſemunciæ,*

tiæ menſuralis, quas ut ab alijs ponderalibus diſtinguant, Græci addunt μέτρῳ, quod eſt menſura. Is *itaque uſus in pondo Romanis adeo inualuit, ut etiam ijs ipſis, quæ ambigua non eſſent, adijceretur: ſic ſæpe ſcribitur pondo denarij duo, tres, quatuor.* Verum de *hac re plura libro primo dixi: nunc probandum eſt libram duodecim eſſe unciarum. Cuius rei teſtis eſt primo Galenus, eius uerò uerba non eſt cur iterum referam: deinde Voluſius Metianus in libello de Aſſe, cum ait, Ponderis eadem diuiſio eſt quæ æris, nam in quas partes as diuiditur, in has & libra diſpenditur.* As *autem diuiditur in duodecim uncias, ut idem atq; etiã Balbus ad Celſum de agrimenſoria ſcribit, igitur & libra in duodecim uncias diſſecatur. Medicamentarij indocti qui librã ſedecim unciarũ, quot ſane negociatoria eſt, in medicamentis cõficiendis accipiunt, non minus hic aberrant ac in libra menſurali.* Proportio nan*que medicinarum, quas recipiunt mixturæ, mutatis ponderibus non reſpondet, qua de re alibi uberius diſſerui.* Huius *itaque erroris uitandi gratia quot unciarum ſit libra neceſſe fuit probari. Sed audiamus Voluſium quomodo as diuidatur, cum omnino par ſit ratio libræ, notas autem nunc omittam. Prima diuiſio ſolidi, id eſt, libræ, quod as uocatur, in duas partes dimidias diducitur, pars dimidia Semis uocatur. Sequens diuiſio fit in tres tertias partes, pars tertia* Triens *uocatur. Sequitur diuiſio in quatuor quartas, quarta pars* Quadrans *uocatur.* Deinceps *fit diuiſio in ſex ſextas*

N partes,

partes, ſextæ partis nomen eſt ſextans. Deinde *diuiditur in octo octauas, quæ Seſcunciæ uocantur.* Item *nouē nonas, nona pars uocatur uncia duæ ſextulæ.* Diuiditur *item as in duodecim partes duodecimas, uocantur ſingulæ unciæ.* Hæc *uelut elementa primæ de aſſe diſtributionis æqualitatem ſeruant, ſi quid quibuſdā parum detrahas uel conferas fient diſpares: quare ſi quadranti ſextantem, uel trienti unciā applices, facies quincuncē, qui conſtat ex quinq; uncijs, hoc eſt, quinq; duodecimis.* Si *ſemiſsi applices duodecimam, uel quincunci ſextantem, uel trienti quadrantē, efficies ſeptuncem, hoc eſt, ſeptem duodecimas.* Si *ſeptunci applicueris unciam, uel ſemiſsi ſextantem, uel quincunci quadrantem, uel trienti tantūdem, facies beſſem, id eſt, duodecimas octo. Si beſsi applicueris unciā, uel ſeptunci ſextantem, uel ſemiſsi quadrantē, uel quincunci trientem, dodrantē efficies, hoc eſt, nouem duodecimas.* Si *dodranti applicueris unciā, uel beſsi ſextantem, uel ſeptunci quadrantem, uel ſemiſsi trientē, uel quincunci tantundē, facies dextantē, hoc eſt, decē partes duodecimas.* Si *dextanti applicueris unciam, uel dodranti ſextantem, uel beſsi quadrantem, uel ſeptunci trientem, facies deuncem, hoc eſt, undecim duodecimas.* Ex *his apparet in quas partes æqualiter, in quas diſpares as diuidatur.* Hæc *illc.* Eadē *planè tradit* Balbus *ad* Celſum*. Sed horum nominum etymologiam* Varro *explicat libro quarto de lingua latina his uerbis,* Vncia *ab uno.* Sextans *ab eo* ꝙ *ſexta pars aſsis, ut quadrans quòd quarta, & triens tertia pars, ſemis*

quòd

quòd ſemis, id eſt, dimidium aßis, ut ſuprà dictum eſt. Septunx à ſeptem & uncia concluſum, reliqua obſcura, quòd à diminutione, & ea quæ diminuuntur ita ſunt, ut extremas ſyllabas habeant, ut à decẽ una dempta uncia deunx, dextans dempto ſextante, dodrans dempto quadrante, bes ut olim dempto triente. Hactenus Varro. *Hæc libræ diuiſio eſt, cuius uſus pro pondere adeo frequens eſt in medicina, ut exemplis ueterum rem cõfirmare nihil opus ſit. Selibræ uerò uocabulo utitur* Liuius *libro quinto ab urbe cõdita, Cui uniuerſi ſelibras farris et quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erãt, contulerunt, et Celſus libro quinto capite decimooctauo, Cerati eloti, quod* ϖεπλυμϑύορ *Græci uocant, ſelibram. Semis quoque pro eodem pondere uſurpant, idẽ Celſus capite* XIX. *in emplaſtro quod exeſt corpus, Ceræ, reſinæ terebinthinæ, thuris, olei ueteris, atramenti ſutorij, ſalis ammoniaci pondo ſemis. Scribonius* Largus *cõpoſitione* CCLXVI. *Ammõniaci pondo libram, thuris pollinis pondo ſemis, galbani pondo ſemis.* Dextans *ſic quoque in uſu eſt, idem compoſitione* CCIII. *Cum olei ueteris pondo dextante liquefacta ab igne, mortario ſuper infundũtur.* Et Dodrans. *Columella libro ſexto capite ſexto, Si nec hæc profuit res, caprifici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ dantur.* Et bes. *Celſus in emplaſtro, cuius iam memionẽ feci, Aeruginis raſæ pondo beſſem.* Atque quincunx. *Columella libro duodecimo capite uigeſimooctauo, Item odoramenta trita, id eſt, trim cribratam, quæ ſit*

inſtar pondo quincuncem et trientem, fœni græci pondo quincuncem et trientem, ſchœni pondo quincuncem in unum permiſceto. Triens præterea. Largus ibidem, Aeruginis raſæ pondo trientē. Quadrans etiam. Celſus in deſcriptione catapotij ad thoracis dolores finiēdos, Reſinæ terebinthinæ quadrans. Quin & ſextans. Largus compoſitione CCVI. *Myrrhæ, galbani, aloës pondo ſextantem. Sic cæteris uti poſſumus. Hæc autem idcirco adieci ut à noſtris medicis in mixturis deſcribendis reuocentur in uſum, alioqui ſunt ſatis obuia. Sequitur uncia, quæ in medicinæ uſu crebrior eſt, quàm ut ullo teſtimonio egeat. Iuuenalis etiam uſurpat pro pondere ſatyra ſexta,*

adeo nulla uncia nobis
Eſt eboris.

Seſcuncia, quæ octaua pars eſt libræ, ſiue quarta ſemiſsis utitur Celſus in malagmate Euticlei, *Galbani ſine ſurculis ſeſcunciam.* Et *Largus compoſitione* CCX. *Olei cyprij pondo ſeſcuncia. Huius ſeſcunciæ dimidia nomine caret, ſed ut illa quarta ſemiſsis, ita hæc eſt octaua. De uſu partium libræ ſatis. Ipſius uerò unciæ prima diuiſio eſt in duas ſemuncias, quod uocabuli compoſitio indicat: & Varro libro quarto ſcribit, Semuncia quod dimidia pars unciæ. Voluſius etiam ait, Vnciæ prima diuiſio fit in duas partes dimidias, quæ uocantur ſemunciæ. Vtitur uerò ea Columella capite ultimo libri duodecimi, Quòd ſi etiam cū laſer non habueris, pro ſylphio mellis adijcies pondo ſemunciā. Altera diuiſio unciæ*

unciæ eſt in tres binas ſextulas, unde ſcribit Voluſius, Item *diuiditur uncia in tres partes, quæ uocantur binæ ſextulæ, ſunt autem ſcriptula octo. Cæterum binæ ſextulæ dicũtur et* Duella, *quod* Fannius *hoc uerſu explicat,*

Sextula cum dupla eſt, ueteres dixere Duellam.

Sed quod duella uel binæ ſextulæ authoribus medicinæ in uſu ſint, hactenus non inueni: quod uerò pondera fuerint ex Fannio *clarum eſſe poteſt.* Tertia *unciæ diuiſio eſt in quatuor ſicilicos, de quo ſic* Voluſius *ſcribit,* Item *diuiditur uncia in quatuor ſiciliquos, id eſt, quatuor quartas.* Sicilicus *itaq; duarum eſt drachmarum.* Feſtus *in neutro protulit, cum ait, Sicilicum dictum quod ſemunciam ſecet.* Huius *uſum in pondere fuiſſe indicat hoc* Fannij *carmen, quo ſimul & pondus ipſius explicatur,*

Drachmam *ſi geminès, aderit quem dicier audis*
Sicilicus.

Vtitur quoq; Scribonius Largus *Cõpoſitione* CXLV. *Croci pondo ſicilici quinq;, apij ſeminis pondo ſicilici ſex: licet ibidem potius ſcriptum ſit, quas infra explicabo.* Quarta *unciæ diuiſio eſt in ſex ſextulas, quod* Voluſius *declarat hiſce uerbis,* Item *in ſextulas ſex, id eſt, ſex partes. Sunt uerò quatuor ſcriptula.* Quin *etiã* Fannius *id confirmat ſcribens,*

Drachmæ *ſcrupuli ſi adiectio fiet*
Sextula quæ fertur: nam ſex bis uncia conſtat.

Neque *huius uſum in medicina reperi, pondus uerò eſſe uel ex* Fannio *liquet,* Eſt *quinta unciæ diuiſio in*

 ſeptem

ſeptem denarios Romanis *medicis in primis uſitata, quod maxime teſtibus eſt probandum, ſed prima ueniat in medium* Celſi *authoritas, quæ medicis nota eſt, aut certe, ob præcipuos artis ſcriptores, eſſe debet.* Is *ait libro quinto capite decimoſeptimo, Sed & antea ſciri uolo in uncia pondus denariorũ ſeptẽ eſſe, deinde* Scribonij Largi, *ex quo idem intelligitur, cũ inquit in præfatione,* Erit autem nota *denarij unius pro* Græ*ca drachma, æque enim in libra denarij octogintaquatuor apud nos, quot drachmæ apud* Græcos *incurrũt.* Hæc ille. *Si octoginta quatuor denarij conſtituunt libram, libra uerò diuiditur in duodecim uncias, ut probauimus, quis non intelligit unciam denariorum eſſe ſeptem? Accedat his* Plinij *teſtimonium ſcribentis libro trigeſimotertio capite nono,* Miſcuit *denario triumuir* Antonius *ferrum, miſcuit æri.* Alij *è pondere ſubtrahunt, cum ſit iuſtum octogintaquatuor è libris ſignari.* His *teſtibus ſatis probatum arbitror librã* Ro*manis eſſe denariorum octogintaquatuor, unciam uerò ſeptem. Sexta & ultima unciæ ponderalis diuiſio eſt in uigintiquatuor ſcriptula, de qua ſic ait* Voluſius, Item *in ſcriptula uigintiquatuor.* Idem *poſt inquit, Præterea dimidium ſcriptulum audio quoſdam ratiocinatores* Simplium *uocare, quod erit totius aſſis quingenteſima ſeptuageſimaſexta. Scriptulo autem medici ueteres raro utuntur, iuniores frequenter, alij ſcriptores interdũ.* Plinius *libro trigeſimotertio capite tertio,* Aureus *nũmus poſt annũ ſexageſimum ſecundũ percuſſus*

cuſſus eſt, quàm argenteus, ita ut ſcrupulũ ualeret ſeſtertijs uicenis, quod efficit in libras, ratione ſeſtertij qui tunc erat, ſeſtertios nongentos. Et *Columella libro duodecimo capite uigeſimotertio,* At *ſi ex eadẽ pice totam uindemiam condire uolueris, ita ne guſtus picati uini poßit intelligi, ſat erit eidem ſex ſcrupula in ſextarios quinque & quadraginta.* Idem *capite uigeſimooctauo,* Tum *in ferias ſingulas, quæ ſint amphorarũ ſeptenûm addito medicaminis pondo unciam, & ſcrupula octo gypſi.* Hactenus *de diuiſione unciæ. Sequitur denarij.* Is *itaque pro pondere ſecatur primo in duos uictoriatos. Pro uictoriato autem olim dicebatur quinarius.* Hinc Voluſius *ſcribit,* Victoriatus *enim nunc tantũdem ualet, quantum quinarius olim.* Et *paulò pòſt,* Denarius *primo aſſes decem ualebat, unde & nomen traxit.* Quinarius *dimidiũ eius, id eſt, quinque aſſes, unde & ipſe uocatur.* Victoriatus *uerò cur ſit dictus, explicat* Plinius *libro trigeſimotertio capite tertio his uerbis,* Qui *nunc uictoriatus appellatur lege* Clodia *percuſſus eſt.* Antea *enim hic nũmus ex* Illyrico *aduectus mercis loco habebatur.* Eſt *autem ſignatus* Victoria, *et inde nomen.* Hæc *ille.* Victoriato *frequentiſsime pro pondere utitur* Scribonius Largus, *at* Celſus *maluit ſemis denarij loco eius ſcribere, ut libro qnto capite* XVIII. *in malagmate* Medi, Panacis *p.* ✕ *ſemis.* Iterum, Plumbi *combuſti. p.* I. ✕ *& ſemis.* Deinde *diuiditur denarius in ſex ſextantes, quod præter* Celſum *nemo explicauit.* Hanc *autem diuiſionem fecit, quòd* Græcis *uti nol*-

let, ijs enim drachma in tot obolos diuiditur, in quorum locum ſubſtituit ſextantes. Vt enim Greci habent *drachmam nummum argenteum, ita* Romani *denarium: cum autem altero pro altero uellet uti, & denarius relatus ad pondera* Romana *grauior eſſet tribus ſcripulis, ſextantes excogitauit.* Nos igitur *cogitemus denariū in* XII. *partes, ut aſſem in* XII. *uncias diuidi, ex illis duæ partes dicũtur ſextans, perinde ut duæ unciæ aſſis.* Erunt *itaq; ſex ſextantes in denario, quot in libra inueniuntur. Sed audiendus eſt Celſus, cuius uerba ſunt libro quinto capite decimoſeptimo, Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in ſex partes, id eſt, ſex ſextantes, ut idem in ſextante denarij habeam, quod Græci habent in eo, quem* ὀβολὸν *adpellant, id ad noſtra pondera relatũ paulò plus dimidio ſcriptulo facit. Sic* Celſus. H*æc itaq; diuiſio nemini alij in uſu eſt. Sic utitur ſextante libro quinto in priori emplaſtro exedẽte,* Reſinæ *terebinthinæ, fuliginis thuris, ſingulorum pondo* ⚹ Z, *id eſt, pondo denarij ſextans. Sed idẽ ſignum etiam eſt apud eum ſextantis libræ, quare diligenter aduertendum ne ſimilitudine uel uocis uel notæ decipiamur: poſſumus uerò ab errore nobis cauere cõpoſitionum naturã conſiderantes. Sic quoq; utitur quadrante libro quarto capite quarto, Aut ſulphuris ignẽ non experti pondo* ⚹ *& quadrans, abrotani pondo* ⚹ *in uini cyatho teruntur. Sic deniq; triente libro quinto in malagmate ad ſtrumã & tubera & carcinodas,* Salis *ammoniaci. p.* 3. *id eſt, põdo triens. Accipio uerò*

quadrantem

quadrantem tres partes duodecimas: trientem, quatuor, ut ſextantem duas. Sed de his ſatis. Ita ſe habent ponde ra Romana. *Si itaque maiora in minora reſoluero, ad tertiam propoſiti partem ueniam. Libra diuiditur in has partes æquas, in ſemiſſes* II. *trientes* III. *quadrantes* IIII. *ſextantes* VI. *ſeſcuncias* VIII. *uncias* XII. *In has uerò diſpares, in deuncem & unciam, in dextantem & ſextantem, in dodrantem & quadrantem, in beſſem & trientem, in ſeptuncem & quincuncem.* Rurſus *libra, quod attinet ad alia minora pon dera, ſecatur in has æquales partes, in ſemuncias* XXIIII. *duellas* XXXVI. *ſicilicos* XLVIII. *ſextulas* LXXII. *denarios* LXXXIIII. *uictoriatos* CLXVIII. *ſcriptula* CCLXXXVIII. *Selibra ſiue ſemis diuiditur in quadrantes* II. *ſextantes* III. *ſeſcuncias* IIII. *uncias* VI. *ſemuncias* XII. *duellas* XVIII. *ſicilicos* XXIIII. *ſextulas* XXXVI. *denarios* XLII. *uictoriatos* LXXXIIII. *ſcriptula* CXLIIII. *Aliæ partes libræ ex unciæ diuiſione facile poterint colligi, quam ſubijciam. Vncia ſecatur in ſemuncias* II. *duellas* III. *ſicilicos* IIII. *ſextulas* VI. *denarios* VII. *uictoriatos* XIIII. *ſcriptula* XXIIII. *Semuncia diſſecatur in duellam cum dimidia, ſicilicos duos, ſextulas tres, denarios tres cum dimidio, uictoriatos ſeptem, ſcriptula duodecim. Duella diuiditur in ſicilicum unum & eius tertiam partem, ſextulas duas, denarios duos et eius tertiam, uictoriatos quatuor cum dimidio & tertiam dimidij, ſcriptula octo. Sicilicus ſecatur in denarium unum cũ dimidio*

dimidio & eius quartam, uictoriatos tres cum dimidio, ſcriptula ſex. Sextula diſſecatur in denarium & ſextã eius partem, uictoriatos duos, & tertiam eius ſcriptula quatuor. Denarius diuiditur in duos uictoriatos, ſcriptula tria et tres ſeptimas ſcriptuli, ſextantes Celſi ſex. Victoriatus diuiditur in ſcriptulum unum cum dimidio & tres decimaſquartas ſcriptuli. Scriptulum autem diuidere nunc omittam, quia melius Græcis ponderibus declaratis intelligetur eius diuiſio: reſpondet enim planè Romano *ſcriptulo Græcorum* γράμμα. *Nec reliqua pondera præter denarium in ſextantes Celſi diuidere uolui, quòd ipſi ſoli ſint in uſu.* Nunc *ad tertiam propoſiti partem ueniam ſerie conſueta.* Romanos *magnarũ rerum pondera per libras uel pondo, quod idem eſt, explicare ſolitos, quia dixi, obijciet mihi quiſpiam Vitruuium uti talento pro pondere, cum ſcribit libro decimo capite trigeſimoprimo* , Erigebatur autem machina in altitudinem ad diſijciendum murum circiter pedes centum. Item à latere dextra ac ſiniſtra procurrendo perſtringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit quadringẽta LXXX. millia pondo. Sic ille. *Atque utitur quidem talenti uoce, & recte de rebus Græcis loquens: multo uerò etiam rectius explicãdo quot pondo efficerent tot talenta, ad* Romanam *loquendi conſuetudinem redijt: explicauit autem & idcirco* ꝙ *Græcis talenta ſint admodum diuerſa: hoc uerò quod ipſe declarat habet centum uiginti pondo. Sed idem dicet*

cet Liuium uſum talenti nomine de rebus Græcis mini-me loquentem, cum ait libro ab urbe condita primo, Sueſſamq́; Pometiam ex his ui cepit, ubi cum diuendita præda quadraginta talenta argenti auriq́; recepiſſet. De re quidem nummaria loquens Liuius, utitur nonnun quàm talenti uoce, meo iudicio Atticum intelligens, niſi aliud nominatim exprimat, qua de re in Græcis plura dicam. Alioqui cum pondus indicare uult, ferè ſeruat Romanum loquendi morem, ut libro ſeptimo, Neque ita rei geſtæ fama ſe Italiæ finibus tenuit, ſed Carthaginenſes quoque legatos gratulatum Romam mi ſere cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cella poneretur, fuit pondo uiginti quinque. Idem lib. decimo, Argenti quod captum ex urbibus erat, pondo mille CCCXXX. *Sic Liuius. Latini igitur ſi utuntur talenti nomine, maxime pro pondere, quaſi ſemper aut aliqua transferunt è Græcis, aut alioqui de rebus Græcorum loquuntur. Romanum enim pondus minime fuit. Sequitur iam libra ſiue pondo, quæ idem ſigni ficare probauimus, quamobrem errauit Perottus uir non indoctus, ſcribens pondo proprie ſignificare* XII. *libras his uerbis, Et pondo, quod licet aliquando pro libra inueniatur, propriè tamen ſignificat pondus duodecim librarum, & indeclinabile eſt. Liuius, Argen ti pondo bina & ſex libras in militem præſtaret. Nec caret ſingulari, ut nonnulli exiſtimant: ſed ſic pondo pro duodecim libris dicimus, ut aſſem pro* XII. *uncijs, Hæc Perottus, qui cum id non probauerit, uidetur*

conieciſſe

conieciſſe ex Liuij loco quem adducit, ubi poſt pondo bina ſcriptum erat et ſex libras, ex quo maius quiddam eſſe pondo coniecit. Verum codices Liuiani emendati, habent ſelibras, & ſic debere legi uerbis Plutarchi in Fabio de eadem re ſcriptis eruditè probat Budæus, quem ante me hunc errorem in ſecundo de Aſſe detexiſſe ingenuè fateor, ne gloriam alieno labore partam, in me transferre uoluiſſe iure dicar. Sed idem Budæus teſtimonijs in ſpeciem claris & euidentibus contendit libram, pondo, minam idem eſſe. Cum autem mina Attica ſit centum drachmarum, ut libro ſequenti probabimus, Romana uerò libra octoginta quatuor denariorum, ut ex Plinio & Celſo & Largo oſtendimus, primo intelligitur denarium & drachmam Atticam eiuſdem ponderis non fuiſſe: quod tamen, authoritate ſcriptorum fretus, aſſerit: deinde ut fuerint maxime, nemo certe è bonis authoribus dixit, unciam plurium drachmarum quàm octo fuiſſe. Igitur libra erat tantum nonaginta ſex drachmarum, quia ſolum duodecim unciarum, cum mina Attica fuerit ſine controuerſia centum. Vt autem Budæus ſententiam quæ illi ſemel placuit retineat, ſine ullius teſtimonio ait, libram duodecim eſſe unciarum & ſemunciæ. Scribit enim ſic in ſecundo de Aſſe, Hæc eſt exacta libræ ratio, tamen ſemunciam addere nos oportet, cum libra in ratione nummaria cum Græca exæquata ſit, et plane ſit centenaria. Erit ergo libra Latina nõ modo ſeſquialtera noſtræ libræ, id eſt, ſeſquilibra noſtra, ſed etiam præterea quatuor drachmas habuiſſe

intelligitur

intelligitur. Idem in principio libri tertij inquit, Etenim cum duodenæ ſint unciæ in libra Romana & in uncia quaterna & uicena ſcrupula, fiunt in aſſe ſcrupula du centa octoginta octo: eſt enim ſcrupulum ducenteſima octogeſimaoctaua pars aßis, ut inquit Columella. Hæc recte, & præter Columellam idem clare dicit Voluſius Metianus & Balbus ad Celſum. Pergit Budæus, Si ergo ſcrupulum auri uicenos ſeſtertios ualet, & uicenario numerum illum multiplicemus, fiet ſumma quinque millia ſeptingenti ſexaginta ſeſtertij, quibus ſi ſemunciam addamus, ut ſit libra centenaria quam ante inſtituimus, fient ſex millia ſeſtertiûm. Sic ille. Ex quibus intelligis eum libram, quam eandem putauit cum mina primo centum drachmarũ conſtituiße, tum neceßitate quadam duodecim unciarum & ſemunciæ. Quòd uerò denarium & drachmam idem arbitretur eſſe, liquet ex his uerbis quæ ſunt in primo de Aſſe, Drachma igitur non modo pondus denarij Romani, ſed etiam nummum ſignificat eodem pondere percuſſum ab Athenienſibus. Et libro ſecundo, At denarium & drachmam eundem fuiſſe nummum, aut eiuſdem certè ponderis & æſtimationis, authore Plinio, demonſtratum eſt. Hæc Budæus. Cætera quiſq; per otiũ legat. Sed libram & minã idem pondus non fuiſſe ſatis indicat Dioſcorides, qui nunc libræ, nunc minæ uocabulo tanquam diuerſis ponderibus utitur, & Galenus apertè dicit differre, ut libro ſequenti explanabo. Erat enim mina Attica quatuor drachmis grauior libra Romana. Budæus autem non ſine cauſſa

in hanc ſententiam uenit, ſed quia uiſus eſt ſibi ſatis probaſſe denarium et drachmam Atticam *idem pondus habere: quòd* Plinius *ſcribat libro uigeſimoprimo capite ultimo,* Drachma Attica, *ferè enim* Attica *obſeruatione medici utuntur, denarij argentei habet pondus.* Et *Græci ſic transferant* Romana, *ut in locum denarij, aut quatuor ſeſtertiûm ſemper ſubſtituant drachmam, ut* Plutarchus, *ac medici.* Contrà Latini, *pro drachma* Attica *denarium, ut* Aulus Gellius *&* Feſtus Pompeius, *ipſe etiam* Liuius *libro* XLIIII. *ab urbe condita,* Polybij *locum recenſens.* Tum *quia* Plinius *mnam uertit librã.* Quum *tot igitur & tantis teſtibus etiam in quauis re non indecore errauerit quiſpiam.* Hæc *autem omnia iiſdem authorum uerbis repetere nimis longum eſſet, neq; neceſſarium, cum quiſq; in* Budæo *ea legere poßit, & nos conſentiamus ſic ab ipſis fuiſſe ſcripta.* Quid *igitur dicet quis? nónne iſtis conceßis quod uult efficit* Budæus? Minime, *nam concedo quidẽ authores ſic ſolitos transferre, non tamen do eadẽ prorſus pondera fuiſſe.* Verũ *Græcos arbitror, quia nullũ haberẽt pondus ſiue numiſma, quod exactè reſponderet denario, per id quod proximũ eſſet, ac non multo leuius, nẽpe ſeptima tantũ parte, drachmã reddidiße.* Quod *quid mirũ* Plutarchum *feciſſe? cum idẽ pro quartario ſextarij, quartam cotyles uerterit? inter quas menſuras longe maius diſcrimẽ eſt, q̃ inter drachmæ et denarij pondus.* Contrà Latini *ipſi, quia octaua unciæ pars apud eos nomen nõ habet, niſi cum* Balbo *ad* Celſum *drachmã appellare uelis, uerterũt*

denarium

denarium. Sic Plinius dicit drachmam Atticam denarij argentei pondus habere, ubi, ferè, erat dicendum. Sic etiam minam libram reddit. Quòd enim exactè neq; drachma Attica denarij habeat pondus, neque libra Romana Atticæ minæ, ex eiuſdem uerbis non obſcure intelligitur, ait nanq; capite ſuprà citato, Mna quam noſtri Minã uocant pendet drachmas Atticas centum. Hæc uere ſcripta nemo negabit. Idem lib. 12. capite XIIII. *de thure ſcribit, Micas concuſſu eliſas Mannã uocamus, etiãnum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiã partẽ minæ, hoc eſt, uigintinouẽ denariorum pondus æquent. Sic legitur in exemplaribus correctis, et Budæus ſe duo manu ſcripta uidiſſe ait, in quibus ita legatur, et uera lectio eſt. Nã Plinius quia hic medica nõ transfert, ubi nõ niſi multo reſoluendi negocio drachmam aliter q̃ denariũ, et minam q̃ librã uertere poſſet, rectè declarat, Minæ tertiam partẽ eſſe denarios nouẽ & uiginti. Tertia enim eſt drachmarum trium & triginta atq; ſcripuli. Iam unciam eſſe ſeptem denariorum Celſi, Plinij, Largi teſtimonio probaui, drachmarum uerò octo eſſe mox oſtendam. Igitur ſi rationẽ ineas, ſeptem denarios pro octo drachmis colligens, duæ et triginta drachmæ fient octo & uiginti denarij: reliqua uerò eſt drachma et ſcriptulũ: ea itaq; drachma & tres ſeptimæ ſcriptuli efficient iterum denarium, remanent autem quatuor ſeptimæ ſcriptuli: ex quibus cum nec denarium, nec dimidium Plinius conficere poſſet, ſed ſextã tantum denarij partẽ, rationem earum nullam habuit. Plinij ergo locus ille con-*

ſentiens

ſentiens cum altero, ubi libram ſcribit quatuor & octoginta denariorum eſſe, ſatis declarat ita ſe rem habere, præſertim cum accedant etiam aliorum teſtimonia. Solet itaque tum ſolum denarium pro drachma ponere cum medica transfert, quod & cæteri fecere. Quin etiã Appianus idem Græce referens quod Suetonius Tranquillus de Cæſare ſcribit, differentiam hanc inter drachmam & denarium mihi uidetur agnouiſſe. Tranquillus inquit, Populo hortos circa Tyberim publicè, & uiritim tricenos ſeſtertios legauit. Sic ille. Quum igitur quatuor ſeſtertij efficiant denariũ, erunt denarij quinq; & ſeptuaginta. Appianus in ſecundo bellorum ciuilium interprete P. Candido ait, Populo horti trans Tyberim præbiti, ſingulis Romanorum ciuibus qui in urbe aderant quinq; & octoginta drachmæ Atticæ collatæ. Ita ille. Septuaginta nãq; denarij ſunt octoginta drachmæ: quod uerò ad quinque reliquas drachmas adiectum oportuit, quia drachma fieri non poterat, omiſit. Locus itaque non eſt, ut Budæo uidetur, deprauatus, ſed magna quidem diligentia ſcriptus ab Appiano, licet idem alias drachmam leuiorem adhuc, ut mox oſtendam, fecerit. Plutarchus autem idem Tranquilli more ſuo reddit. Præterea ex Liuij uerbis clare intelligitur denarium Attica drachma eſſe grauiorem, is ſic ſcribit libro quadrageſimo quarto ab urbe condita, Signati argenti octogintaquatuor milia fuere Atticorum, tetradrachma uocant, trium fere denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Vides ut uir ille ſummus in hiſtoria

Romana aduertit non idem pondus eſſe Atticæ dra-chmæ et denarij. In *tetradrachmo ergo, id eſt, quatuor drachmis ferè eſſe dicit triū denariorum pondus.* Tres *enim denarij faciunt tres drachmas* Atticas, & *rema-nent ſuperfluæ tres ſeptimæ unius denarij, qua de re* Liuius *recte addit, fere, nam quatuor drachmas inte-gras non efficiunt.* Hoc *ſatis ſit etiam ex Liuio perſpi-cuum eſſe, denariū & drachmam idem pondus non ha-bere.* Tum *etiam* Appianum *apparet alio loco probaſſe hanc ſententiam, tres denarios ualere pondere tetra-drachmum. Suetonius enim ſcribit in Cæſare,* Trecenos *quoque nummos, quos pollicitus olim erat uiritim diui-ſit, de eodem* Appianus *ſic, interprete* Candido, *Singu-lis ex populo minam unam Atticā dedit. Sic ille.* Trecen-*ti namque nummi efficient quinque & ſeptuaginta de-narios, pro quibus dixit minam* Atticam *centum dra-chmarum, ut ſemper tres denarij tantum penderent & ualeant, quantum quatuor drachmæ.* Nam *hæc de uete-ri mina* Attica, *quæ in uſu eſſe deſijt, intelligi, ut uult* Budæus, *non poſſunt. Sed &* Cleopatra *nō minus oſten-dit denariū drachma* Attica *eſſe grauiorē, quæ, quem-admodū ex ſemioboli interpretatione intelligitur, duas drachmas, ut taceam de* Alexandrina, *cōſtituit: alteram, quā eandem eſſe aſſerit cum denario* Italico, *ſic* Roma-*num uocat: alterā* Atticā, *ut ex eius uerbis intelligi po-teſt.* Prioris *obolum dicit æreola habere octo, ſemiobo-lum quatuor, cū quo deinde* Atticæ *drachmæ ſemiobo-lum conferēs, ait ipſum quatuor quintas alterius ſemio-*

boli continere. Denarius igitur ipſi quinta parte grauior eſt drachma Attica, cum utrūq; in duodecim ſemiobolos diuidat. Sed audiamus uerba Cleopatræ, ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα. γ̄. ὀβολοὺς. ς̄. θέρμους. θ̄. κεράτια. ιη̄. χαλκοῦς. μη̄. τὸ ἰταλικὸν δηνάριον ἔχει δραχμήν. ᾱ. *Id eſt, Drachma habet ſcriptula tria, obolos ſex, lupinos nouem, ſiliquas decem & octo, æreola quatuor & quadraginta, italicus denarius habet drachmam unam. Paulò pòſt ait,* τὸ ἡμιώβολον ἔχει κεράτιον. ᾱς′. χαλκοῦς. δ′. *Id eſt, Semiobolus habet ſiliquam unam cum dimidia, æreola quatuor. Hæc de ſemiobolo drachmæ, quam dicit idem ualere cū denario. Mox addit,* ἀττικὸν δὲ ἡμιώβολον τοῦ ἡμιωβόλου τέταρτα πέμπτα. *Id eſt, Atticus autem ſemiobolus alterius ſemioboli habet quatuor quintas. Perſpicuum igitur eſt etiam ex Cleopatra denarium Romanum Attica drachma eſſe grauiorem. Drachmas autem octo Atticas cōprehendi in uncia Romana, tametſi Plinius ſatis propemodum explicet, cum minæ tertiam partem dicit denarios eſſe nouem & uiginti, & cum è libra octogintaquatuor denarios ſignari ait, tamen quò res magis confirmetur afferamus uerſus Fannij, quibus aſſerit unciam drachmarum Atticarum eſſe octo. Sunt uerò hi,*

In ſcrupulis ternis drachmam, qua pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

His declarat drachmam Atticam, mox uerò id quod uolumus addit,

Vncia

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Cum Fannio concordat maxima pars Græcorũ medicorum. Qui uerò diſſentiunt, dicunt unciam eſſe drachmarum ſeptem, per drachmam ſine dubio denariũ intelligentes: unde uerbis magis q̃ re diſcordant, ut libro ſequenti declarabo. Balbus quoq; de agrimenſoria ad Celſum idem aſſerit inquiens, Semuncia quidem eſt medietas unciæ, duella tertia pars, ſicilicus quarta, ſextula ſexta, drachma octaua. Ego cũ plurimis conſentiẽs, drachmas octo idem põdus habere cenſeo, quod habent ſeptem denarij, atque ſic denarium drachmam eſſe unam & præterea ſeptimam ipſius partem: licet Cleopatra grauiorem faciat, nempe ut ſeptem denarij efficiant octo drachmas Atticas & tres quartas drachmæ, cum qua Liuius conſentire uidetur, niſi quod ex talenti magni explicatione, de qua ſequenti libro dicam, paulò minorem feciſſe aduerti poteſt. Cleopatra tamen ubi minam Atticam explicat æque ac cæteri unciã octo drachmas Atticas capere oſtendit. Quamobrẽ drachma Attica unciæ Romanæ pars octaua fuit, aut ſi paulò leuior, qua de re non cõtendo, minime authores curarũt. Vt prorſus appareat ipſam quoque differentiam quæ eſt inter denarium & drachmã alium alio diligentius expendiſſe, imo unum & eundem authorem nunc pro eiſdem, nunc pro diuerſis poſuiſſe. Ex dictis tamen ſi quis aduertere uelit, non obſcure intelliget primo drachmam & denariũ eiuſdem ponderis non fuiſſe, deinde ſeptem denarios efficere unciam, poſtremò eandem

drachmarum eſſe octo. Quamobrem non admodũ nos mouere debent, ut aliud ſentiamus, tam Græci quàm Latini *interpretes uertẽtes alterum pro altero, quaſi prorſus eadem ſint: quoniam alias etiam, perſæpe cum rerum uel maior eſt diuerſitas, ob uocabulorum inopiam ipſos idem egiſſe conſtat, de quo, ne longius quã æquũ ſit à propoſito euagemur, hic plura dicere nõ libet. Sed obijciet mihi quiſpiam denarios diuerſi ponderis à* Ro*manis fuiſſe percuſſos, atque de leuioribus intelligendum cum dicitur, drachmam & denarium idem pondus habere.* Cui *reſpondeo, qui leuiores percuſſerunt, fraude & dolo id fecere non minus quàm* Antonius, *qui uilius metallum miſcuit argento.* Fuerunt *itaque eiuſmodi denarij aut non iuſti aut adulterini. Sed iuſti ponderis denarios è libra ſignari quatuor & octoginta aſſerit* Plinius, & Græci *ſcribentes minam eſſe centũ drachmarũ* Atticarũ *dubio procul drachmas iuſti ponderis intelligunt: quocirca iſta obiectione mea ſententia non infringitur.* Porrò Scribonius Largus *tametſi recte ſcripſit, libram eſſe* Romanis *octogintaquatuor denariorũ, tot tamen* Græcis *drachmarum eſſe inquiens, à uero aberrauit, ut ſequenti libro declarabo: niſi quis more eorum, quod ueriſimile eſt, locutum credat, qui quia tranſcripſerunt* Romana *medicamenta in* Græcam *linguam, unciam dixerunt eſſe ſeptem drachmarum, per drachmam denarium intelligentes, quod ibidem ubertius explicabo. Id ipſum tamen* Budæi *ſententiam, quæ eſt libram* Romanam & Atticam *minam idem eſſe, minime*

nime confirmaret. Ad Alciatum uenio qui mecū nonni hil ſentit: ſcribit enim, Quapropter Plinius cum apud ſcriptorem Atticū mi iam reperit, uertit ſimpliciter libram: minimum enim libra noſtra & Attica mina differunt, nimirum quatuor ſolis drachmis. Hæc rectè. Sed idem fallitur in eo quòd unciam putat denariorum eſſe octo apud Romanos, quia Græcis ſit drachmarum octo, idem pondus arbitratus denarij et drachmæ. Verba eius ſunt, Merito ergo Cornelius Celſus libro quinto capite decimoſeptimo, in uncia Græca pondus ſeptē denariorum eſſe tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. De Græcis hic nō diſſeram. Cornelium Celſum Romano more locutum, ſatis clarum eſt ex Plinio & Largo, tum ex ipſo: adeo enim Græcis ponderum nominibus noluit uti, ut ne obolo uti cogeretur denarium in ſextantes diuiſerit, ait enim, Sed & antea ſciri uolo in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in ſex partes, id eſt, ſextantes, ut idem in ſextante denarij habeam, quod Græci habent in eo quem ὀβολὸν appellant. Id ad noſtra pondera relatum paulo plus dimidio ſcriptulo facit. Ita Celſus. Et rectiſſime poſtremum adiecit, nam ſexta pars denarij grauior eſt dimidio ſcriptulo, ſiquidem tria ſcriptula ſunt octaua pars unciæ, denarius uerò ſeptima, ſexta itaq; pars denarij dimidio ſcriptulo grauior eſt ſeptima ipſius dimidij ſcripuli parte. Cū ergo uellet denarium diuidere in ſex partes, ut Græci diuidūt in ſex obolos drachmā,

ac denariũ ſciret grauiorẽ eſſe tribus ſcriptulis, nouam diuiſionẽ uidetur cõfinxiſſe. Non tamen *obolus ille Græcus et ſextans denarij eiuſdẽ ſunt ponderis, ut nec drachma, ſed diuiſionis ſimilis gratia magis hæc ſcripta accipio.* Niſi *quòd* Celſus *potuerit hoc tradere medicos Græcos imitatus, qui cũ* Romæ *libros ſcriberẽt de medicamentis, drachmam pro denario uſurparunt, tantũmodo ſeptem, ut erant, in uncia numerantes.* Quòd *autẽ dicit ad noſtra põdera relatũ, uidetur indicare* Romanis *maſſas paruas fuiſſe, quibus ponderarent, quæ aſſi atque eius partibus grauitate reſponderent.* Denarius *uerò argenteus, quo pro pondere utebãtur medici, quia ſeptima unciæ pars, eius ſextans grauior extitit dimidio ſcriptulo.* Sin *autem* Celſus *ſic non ſenſiſſet, ſed omnino putaſſet drachmã & denariũ idem pondus habere, non minus fuiſſet deceptus ac alij.* Cæterum *quòd una tantum uncia fuerit eiuſdẽ ponderis tam* Græcis *q̃* Romanis, *utriſque tamen in ſua minora pondera diuiſa, mox in* Græcis *fuſius exponam, nunc ad* Portium *ueniam, qui & ipſe putat drachmam & denariũ eiuſdem ponderis fuiſſe, inquit enim,* Et *denarios pondere drachmæ in frequẽtiori uſu fuiſſe, quos ut aſſes uariante tempore mores, uario pondere ſignatos, & tandem ad imitationem* Atticorũ *in drachma reſediſſe opinor.* Sic Portius. Hoc *opinatur quod appendens denarios antiquos drachmæ pondere inuenerit, ſed non æſtimat id quod diuturnitate & uſu de ipſis fuit detritũ: deinde non ſatis probat noſtrã drachmam cum ueteri paris*

eſſe

eſſe ponderis. Idem tamen quia diuerſos denarios fuiſſe ſignatos ait, habere uidetur quo loca inter ſe pugnantia diſſoluat. Sic ex Liuij loco unà cum Priſciano Cæſarienſi denarium efficit quatuor ſcriptulorũ, cum id ex eo colligi non poßit: addit enim, ferè, ne quis planè tres denarios idem pondus habere quod tetradrachmũ Atticum credat. Sẽtio itaq;, ut iam dixi, authores non niſi de iuſti ponderis denarijs locutos, & quidẽ argenteis. Sed de his plus ſatis. Perotti nanque ineptias omittam conſulto. Verum denarium diuidi in duos Victoriatos ait Voluſius, quem ſum ſecutus. A nobis autem diſſentit is, qui ponderum explicationem quandam adiecit Scribonio Largo quiſquis fuit, inquit uerò, Victoriatus argẽteus erat nũmus uictoriæ nota ſignatus, pro quo, in compoſitionibus à Scribonio relatis, Galenus duos obolos ponit, hoc eſt, ſcriptulum. Sic ille. Et certe uidetur ita in quibuſdam locis, ſed ſunt alij loci in quibus rectè per τριώβολον reddit. Vt Scribonius Largus Comp. CLXX. ſcribit thlaſpis ⁎ pondo VI. & uictoriati, opobalſami ⁎ pondo VI. & uictoriati. Galenus uerò in ſecundo περὶ ἀντιδότων libro ὀποβαλσάμου, θλάσπεως ἀνὰ δραχμὰς. ϛ. καὶ τριώβολον. Id eſt, Opobalſami, thlaſpeos ſingulorũ drachmas ſex & triobolũ. Sic etiam in parte cõpoſitionis, quæ deeſt, ubi Galenus habet, τριώβολον, Ruellius medicus inſignis et doctus eã cõplẽs uertit rectè uictoriatum. Quin etiam hoc argumẽto eſt, quòd Galenus ferè ſemper τριωβόλου pondere medicinas exhibet, quæ

conferunt tuſsi in tribus cyathis aquæ uel aquæ mulſæ. Largus autẽ eaſdem uictoriati itidẽ in tribus cyathis. Quare loca diſsidentia nihil probant, aut enim corrupte in alterutro ſcriptore leguntur: aut, quod uerisſimilius mihi uidetur, nõ ex hac prima æditione Largi, quæ nobis eſt in manibus, ſed ſecunda quã ſe promiſit æditurum, ſunt à Galeno uel ab alijs, quos ipſe citat, tranſcripta. Cuius rei indiciũ maximũ eſſe puto, quòd non paucæ ſunt cõpoſitiones nomine Scribonij Largi apud Galenũ, quæ in hac æditione deſiderãtur: deinde quòd ibidem pondera perſæpe quadrupla inueniamus: unde coniicio libellum ſecundo fuiſſe ab eo æditũ. Eſt igitur uictoriatus, dimidius denarius. Vltima autem unciæ diuiſio eſt in ſcriptula. De ſcriptuli itaq; uoce pauca quædam dicenda arbitror antequàm librum finiam. Voluſius legit ſcriptulum, ut ſit è Græco, quod eſt γϱάμμα, ſic etiam in Celſi peruetuſto exemplari inueni ſcripulum, & t librariorum incuria fortè erat omiſſum, ut facile fieri poteſt dum feſtinant. In Plinio & Columella legitur ſcrupulum, quod neſcio qua ratione dictum ſit, nam à ſcrupus ſcrupulus deducitur. In Fannij uerſibus reperitur prima correpta, ut in hoc,

Gramma uocant, ſcrupulum noſtri dixere priores.

Ego tamen malo per conciſionem legere ſcruplũ, quia Martialis primã producit libro quarto Epigrãmatum,

Ergo nec argenti ſex ſcrupula Septitiane
Miſſa.

Idem in decimo Epigrammatum,

Penſauit

Penſauit digitis diuq́; menſa eſt,
Libras, ſcrupula, ſextulasq́; dicit.

Siue igitur ipſe ſcriptulum quoque ſcripſerit, ſiue deductum fuerit à ſcrūpus, genere mutato primam recte produxit. Siquidem & ſcrupeum inde quoque deriuatum primam habet longam, quod indicat Vergilius in ſexto Aeneidos,

Spelunca alta fuit, uaſtoq́; immanis hiatu
Scrupea.

Terentius etiam diminutiui primam produxit hoc ſenario, qui eſt in Adelphis,

Inieci ſcrupulum homini. Sa. ô ſcelera, illuc uide.

De ponderibus Romanis ſatis, quorum notæ ſunt apud Voluſium, Probum, Celſum, Largum. Libræ quidem P. *Dupondij* PP. *Semiſsis* S. *Septuncis* V. *Beſsis* –S–. *Dodrantis* S = –. *Dextantis* S = =. *Deuncis* S = – =. *Trientis* = =. *Quadrantis* = –. *Sextantis* =. *Vnciæ* –. *Seſcunciæ* ε. *Semunciæ* ε. *Binarum ſextularum* Ɣ. *Sicilici* Ͻ. *Sextulæ* ⌐. *Scriptuli* ℈. *Denarij* ✱ *uel* ✱. *Victoriati ſiue quinarij* ∀. *Celſus denarij ſextantem, ut & libræ hac nota ſignat* Z. *qua de re diligenter aduertendum, ne nos notarum partes breuiores factæ, ut diſtinctiones uideantur, fallant, uel duæ in unam contractæ: nam & ſextantis, ut iam dixi, talis eſt* Z. *& binarum ſextularum huiuſmodi* 6. *alij eandem bis ſcribunt, ſine ulla, ut mihi uidetur, ratione. Inuenitur præterea qartæ partis ſemiſsis, quæ eadem eſt ſeſcuncia,*

hæc

hæc nota ÷. Octauæ uerò, quæ ſunt drachmæ ſex, iſta ∸. quibus uſus eſt Scribonius Largus. Poſtremo octauæ partis unciæ ſignum, hoc ʒ. quod noſtrates drachmam ſignificare uolentes hodie habent in uſu. Tantum de notis.

GEORGII

AGRICOLAE LIBER QVINtus, de Ponderibus Græcis.

ROMANIS & pondera unius generis fuerunt, quia una reſpublica florētiſſima quidem illa, Græcis diuerſa, partim q̃ ipſis multæ reſpublicæ nobiles & potentes fuerint, partim q̃ medicā nōnulla à Romanis quaſi mutuo ſumentes ac miſcentes, cum Græcis propria conſtituerint. Hinc ſunt quæ Medica & quæ Hippoiatrica nuncupamus: illinc Attica, Corinthia, Laconica, Aeginæa, Euboica, ac alia multa. Nos hic tractabimus primo Attica, deinde Medica, poſtremo Hippoiatrica. His enim potiſſimum medici utuntur. Siquidem alij Atticis, quorum è numero uetuſtiſſimi quique ſunt. Alij Medicis, inter quos omnes ferè numerandi, qui uel Romæ medicinam exercuere, uel Romano imperio in Græciam prolato medicamenta compoſuere. Alij Hippoiatricis, ut mulomedicinæ ſcriptores, quos Veterinarios quoque Latini nominant. Tametſi non negarim medicos nonnullis alijs etiam ponderibus uſos, ut mina Alexan

drina. Quamobrem eos, qui ueterum compoſitiones legunt, diligenter conſiderare oportet, tum ipſius mixturæ uires, an inde conijci poßit, quæ pondera intelligant, tum medicorum patriam, tum denique quo tempore, quibúsue in locis extra patriam ſcripſerint. Si uerò quiſpiam magna quadam ſecuritate medicamenta illorum compoſuerit, ac promißis non reſponderit effectus, non eſt cur conqueratur, cum ipſe in culpa eſſe poßit. Sed de his aliàs copioſius diſſerui. Nunc pōdera *ſunt expendenda, atque primo* Attica, τὸ τάλαντον μνῶν ἐστὶ ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ ἔχει δύο μὲν ἡμιμναῖα, ἑκατὸν δὲ δραχμάς. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα μὲν δύο, ἓξ δὲ χαλκοῦς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτὰ ἑπτά. τὸ δὲ λεπτὸν ἀδιαίρετόν ἐστι. *Quod eſt,* Talemũ *eſt minarũ ſexaginta. Mina uerò duas quidem habet ſemiminas, centũ autem drachmas.* Drachma *obolos ſex.* Obolus *duos quidem dimidios obolos, æreola uerò ſex.* Aereolum *ſeptem minutias.* Minutia *indiuiſa manet. Ita ſe habent* Attica *pondera.* Rurſus *igitur mihi onus probandi incumbit. Quòd talentum* Atticum *ſit ſexaginta minarum, aſſerit* Iulius Pollux *lib. nono,* τοῦτό γε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγιναῖον, μυρίας. τῶν δὲ σύρων πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς τὸν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. ὥσπερ οὖν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικὰς τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα εἶχε. τὸ δὲ βαβυλώνιον ἑβδομήκοντα.

ἑβδομήκοντα. τὸ δὲ αἰγιναῖον, ἑκατὸν κατὰ τὸ ἀνάλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὥς παρ᾽ ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς ἀττικὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους, δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ καθ᾽ ἕκαστον ταλάντου κατά τε προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν, *Id eſt, Hoc utiq; dicere non intempeſtiuum erit, quód Atticum talentum ſex millia drachmarum ualebat Atticarum. Babylonium uerò ſeptem millia. Aeginæum, decem millia. Syrium mille & quingentas, iuxta Atticæ drachmæ rationem. Quemadmodum ſane & Atticas minas Atticum talentum habuit ſexaginta. Babylonium ſeptuaginta. Aeginæum, centum iuxta proportionem. Sed mina ipſa ut apud Athenienſes centum habuit drachmas Atticas, ſic apud alios quoque ipſis conſuetas, quæ pro ratione cuiuſque talenti ſecundum augmentũ uel decrementum ualerent. Quibus uerbis aperte dicit, Atticum talentum ſexaginta eſſe minarum. Sed idem nõ obſcure intelligi poteſt è Xenophontis libro, qui* πόροι, ἢ περὶ προσόδων *inſcribitur: unde etiam colligitur minam obolorum ſexcentorum eſſe, qui conſtituunt centum drachmas, ut mox declarabo. Scribit itaque Xenophon,* ἤν γε μέντοι τὸ πρῶτον συστῇ διακόσια καὶ χίλια ἀνδράποδα, εἰκὸς ἤδη ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς προσόδου ἐν ἔτεσι πέντε ἢ ἓξ μὴ μεῖον αὐτῇ ἑξακισχιλίων γενέσθαι. ἀπό γε μὴν τούτου τοῦ ἀριθμοῦ ἢν ὀβολὸν ἕκαστος ἀτελῆ τῆς ἡμέρας φέρῃ, ἡ μὲν πρόσοδος ἑξήκοντα τάλαντα ἐνιαυτοῦ. *Hoc eſt, Siquidem conſtituta fuerint primo mancipia numero*

mille et ducenta, uerisimile ab ipſo uectigali annis quin que aut ſex non minus ſex millibus mancipiorum ciuitati parari. Huius *autem numeri ſi ſinguli ſingulis diebus integrum obolum ferant, anni uectigal erit ſexagin ta talenta. Cum enim annus habeat trecentos ſexaginta quatuor dies, ſi ſingulis diebus ſex millia mancipiorum ferant ſex millia obolorum, ferunt anno uno mille centum octogintaquatuor millia obolorum, quos ſi redegeris in minas, quarum quæque ſexcentos habet obolos, prouenient tria millia minarum, ſexcentæ & quadraginta, quæ ſexagenario numero collectæ ſexaginta talenta conſtituunt: uerum reliquæ ſunt quadraginta minæ, quas* Xenophon *quia integrum talentum efficere non poſſunt, non uidetur curaſſe, uel tantum trecentos ſexaginta dies anni in ſubducenda ratione ſumpſiſſe, ut quatuor tanquam ferias mancipijs futuros, aut malæ ualetudinis cauſſa, quæ ipſis accidere poſſet, omiſerit.* Loquitur *autem de* Atticis, *ſiquidem* Athenienſibus *con ſulit. Sed dicet quis, hæc de talento nummario ſcripta ſunt, quot minarum erat ponderale? totidem, quod* Dio*dorus apud Suidam declarat his uerbis,* τάλαντον, ὥς φησὶ Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν, μνῶν ἐστὶν ξ̄. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ρ̄. ἡ δὲ δραχμὴ, ὀβολῶν ἕξ. ὁ δὲ ὀβολὸς, χαλκῶν ϛ̄. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ζ̄. *Id eſt,* Talentum, *ut ait* Diodorus *in libro de Ponderibus, minarum eſt ſexaginta. Mina uero drachmarum centum.* Drachma *obolorum ſex.* Obolus, *æreolorum ſex. Aereolum minutiarum ſeptem. Sed dicet idem Diodorum*

non

non expreſſiſſe quòd de Attico loquatur talento, quod etſi uerum eſt, omnia tamen quæ ibidem ſcripta ſunt, nullis alijs ponderibus conuenire poſſunt, ut quilibet qui noſtra diligenter legerit, intelliget. Sed & ipſe Priſcianus loquens de ponderali talento in libello de Ponderibus, clare quod uolo dicit his uerbis, Talentum Athenienſe paruum minæ ſexaginta. Preterea Fannius ait,

Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum
Sexaginta minas, ſeu uis ſex millia drachmas:
Quod ſummum doctis perhibetur pondus Athenis,
Nam nihil his obolóue minus, maiúsue talento.

Ex his itaque ſatis perſpicuum eſt Atticum talentũ ponderale tot fuiſſe minarum, quot fuerit nummarium. Sic uſus eſt talento pro pondere Xenophon libro κύρου παιδείας *ſexto,* σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι καὶ πέντε τάλαντα ἦν. *Id eſt, Vaſorum enim pondus erat circiter quinque & uiginti talenta. Idem libro* ἀπομνημονευμάτων *tertio,* ὥσπερ εἴ τις ἓν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερὸν, ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδὲ ἐπιχειρητέον αὐτῷ; *Hoc eſt, Quemadmodum ſi quis unum talentum ferre non poßit, qui manifeſtum non eſt, quòd plura ferre ne conari quidem debeat? Sequitur* μνᾶ, *quam centum drachmarum eſſe diximus, id rurſum probandum. Diodorus quidem, cuius uerba iam retuli, clare dicit, ſed magis etiam Cleopatra cum ait,* ἡ ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιβϛ΄. ∠ ϛ. ℥ τ̄. ὀβολοὺς χ̄. θέρμους ϡ. κεράτια ,αω̄. χαλκοῦς ,γχ̄. *Id eſt*

Attica

Attica mina uncias habet duodecim cum dimidia, drachmas centum, ſcriptula CCC. *obolos* DC. *lupinos* DCCCC. *ſiliquas* MDCCCC. *æreola* $\overline{\text{III}}$DC. *Quod ipſum ex* Xenophontis *eodem libro colligitur,* ὅτι νικίας ποτὲ ὁ νικηράτου ἐκτήσατο ἐν τοῖς ἀργυρείοις χιλίους ἀνθρώπους, οὓς ἐκεῖνος σωσίᾳ τῷ θρακὶ ἐξεμίσθωσεν, ἐφ᾽ ᾧ ὀβολὸν μὲν ἀτελῆ ἑκάστου τῆς ἡμέρας ἀποδιδόναι, τὸν δ᾽ ἀριθμὸν ἴσως ἀεὶ παρέχειν. ἐγένετο δὲ καὶ ἱππονίκῳ ἑξακόσια ἀνδράποδα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον ἐκδεδομένα· ἃ προσέφερε μνᾶν ἀτελῆ τῆς ἡμέρας. φιλημονίδῃ δὲ τριακόσια, ἡμιμναῖα. Hoc eſt, Quòd Nicias *Nicerati filius poſſederit aliquando in metallis argentariis homines mille, quos ipſe Soſiæ* Thracenſi *elocauerat, ita ut ſingulis, diebus ſingulis obolum integrum daret, atque eum numerum forte ſemper exhibuit. Fuerũt & Hipponico ſexcenta mancipia ad eundem hunc modum elocata, quæ integram minam afferebant in diẽ: Philemonidæ uerò trecenta, quæ ſeminunam. Hæc ille. Quum itaque ſex oboli conſtituant drachmam, ut Diodorus & Cleopatra tradunt, liquet minã Atticam centũ drachmis perfici. Suidas quoque ſcribit,* ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. *Id eſt, Centum drachmæ faciunt minam unam. Poſtremo Plinius ex profeſſo de Atticis ponderibus ſcribens, libro uigeſimoprimo capite ultimo ait, Mna, quã noſtri Minam uocant, pendet drachmas Atticas centũ. Quin etiam Fannius inquit,*

Mnam uocitant, noſtriq; minam dixere priores.

Centum

Centum hæ ſunt drachmæ.

Satis probatum arbitror minam Atticam centum eſſe drachmarum, & eandem ponderalem & nummariam. Porrò ἀπὸ τῆς μνᾶς *fit* μναῖος, *minæ pondus habens. Sic* Xenophon λίθους μναίους *dicit*, ἐν ἱππάρχῳ καὶ ἐν τῷ περὶ ἱππικῆς. *Vnde pro pondere in uſu fuiſſe intelligitur.* Diuiditur *autem mina in duo* ἡμιμναῖα, *id eſt, duas ſeminiинas, quod ex* Xenophõtis *uerbis clarum eſt.* Nunc *ſequitur* δραχμή, *quæ habet ſex obolos*, Diodoro, Xenophõti, Plinio, *& alijs omnibus. Ait uerò* Plinius *loco cuius iam ſæpe mentionem feci*, Drachma Attica, *ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur, denarij argentei habet pondus.* Eadémque *ſex obolos pondere efficit.* Suidas *quoque ſcribit*, δραχμὴ ἓξ ὀβολῶν Id *eſt*, Drachma *ſex obolorum. Supereſt ut* ὀβολὸν *explicemus. Is diuiditur in duos ſemiobolos. Semiobolum autem ipſi* ἡμιώβολον *appellant.* Diuiditur *& in ſex æreola, quos* χαλκοῦς *nominant, quod* Diodorus *dicit, & præterea* Suidas *alio loco*, ὀβολὸς παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. Id *eſt, Obolus apud Athenienſes ſex eſt æreolorum. Cleopatra quid ſemiat, in* Romanis *declarauimus*, χαλκοῦς *uerò ſecatur in ſeptem minutias*, λεπτὰ *uocant* Græci, *quod ex* Diodori *uerbis dilucidum eſt, & Suidæ qui ſcribit alibi*, ὀβολὸς δὲ παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. ὁ δὲ χαλκοῦς, λεπτῶν ἑπτά. Id *eſt*, Obolus *quidem apud Athenienſes ſex eſt æreolorum. Aereolum uerò ſeptem minutiarum.* λεπτὸν *autem, id*

eſt, minutia, indiuiſum manet. Sed Cleopatra diuidit etiã drachmam in tria ſcriptula, quæ ut forte fuerint Athenienſibus pro ponderibus in uſu, non uidentur fuiſſe in re nummaria. Scribit enim loco ſcriptuli Demoſthenes δυοῖν ὀβολοῖν, *cuius uerba ſunt,* ἀλλ᾽ ἐν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώρουν ἂν, εἰ μὴ τούτων ἐγγραφῇ. *Eadem Cleopatra ſecat obolum in ſeſquilupinum & tres ſiliquas, de quibus alibi dicturus ſum. Hæc autem quæ recenſui Attica pondera fuere, quæ ſingula in minora diuidamus.* τάλαντον *diuiditur in minas* LX. *drachmas* $\overline{\text{VI}}$. *obolos* $\overline{\text{XXXVI}}$. *ſemiobolos* $\overline{\text{LXXII}}$. *æreola* $\overline{\text{CCXVI}}$. *minutias* $\overline{\text{MDXII}}$. μνᾶ *diuiditur in drachmas* C. *obolos* DC. *ſemiobolos* MCC. *æreola* $\overline{\text{III}}$DC. *minutias* $\overline{\text{XXV}}$CC. δραχμὴ *diuiditur in obolos* VI. *ſemiobolos* XII. *æreola* XXXVI. *minutias* CCLII. ὀβολὸς *diuiditur in ſemiobolos* II. *æreola* VI. *minutias* XLII. ἡμιώβολον *diuiditur in æreola* III. *minutias* XXI. χαλκοῦς *diuiditur in minutias* VII. *quæ* λεπτὰ *dicuntur, & indiuiſæ manent. Sequitur tertia huius ſermonis pars, in qua obſcura elucidare conſueui: antequàm ergo ad talentum redeam hoc unum dicere uolo, Nullum ferè eſt ponderis genus tam Græcis q̃ Latinis, quo non & numiſma uel ſumma quædã rei nummariæ ſignificetur. Id ipſum in Latinis Voluſium & Balbum legentibus, clarius conſpicietur, q̃ ut ulla præterea probatione indigeat. In Græcis uerò ita eſſe ea quæ diximus nonnihil declararunt, magis autẽ quæ dicturi ſumus poterunt indicare. Ta*=

lentum

lentũ itaq; Atticum ſuprà probaui ſexaginta eſſe minarũ, quod de minori intelligendũ eſt, duplex enim ipſis fuit, maius & minus, de maiori nunc eſt dicendum, quod fuiſſe in uſu Terentius oſtendit in Phormione, apud quem Geta inquit,

Si quis daret talentum magnum,

Et Vergilius in quinto Aeneidos,

Vináque & argenti magnum dat ferre talentum.

Plautus uerò in Moſtellaria declarat quot minarũ fuerit, apud quem Tranio ſeruus de minis quæ debebantur Daniſtæ loquens ait,

Quater quadraginta illi debentur minæ.

Deinde Simo ſenex de eadem re uerba faciens inquit,

Talentis à magnis totidem quot ego & tu ſumus,

Tum iterum idem ſeruus infit,

Heus tũ appetit meridies abſolue hũc quæſo uomitum, Ne hic nos enecet, quater quadraginta illi debentur minæ, Et ſors, & fœnus tantum eſt.

Hinc intelligitur talentum magnũ octoginta fuiſſe minarũ. Sed hoc quoq; obſeruauit Seruius ſcribens ſuper Vergilij uerſu, qui eſt in libro quinto Aeneidos,

Perfuſæ ueſtes, argenti auriq; talenta.

Ait enim, Talentum ſecundum uarias gentes uarium eſt pondus, ſed apud Romanos talentum eſt octoginta libræ, ſicut Plautus oſtendit in Moſtellaria, qui ait, duo talenta eſſe centum ſexaginta libras. Idem Seruius ſuper eiuſdem Vergilij hoc carmine, quod eſt in nono Aeneidos,

Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.

Inquit, Bene addidit, magna: nam uarium apud diuerſas gentes eſt talenti pondus, nam talentum poteſt & breue aliquid & magnum ſignificare. Nam, *ut ſuprà diximus, ſecundum* Plautum *talentum octoginta librarũ eſt, qui cum dixiſſet debere* CLX. *libras, paulò pòſt intulit duo talenta, per iocum dicens, debentur talenta tot quot ego & tu ſumus.* Hæc ille. *Fallitur autẽ* Seruius *duobus modis, primo iudicio, q͙* Romanus LXXX. *librarum talentum eſſe dicit, cum nullum habuerint.* Comici *nanque, qui talenti uoce ſolent uti, ferè* Attico *more loquuntur.* Vnde Terentius *non modo habet talentum, ſed etiam minam & drachmam & obolum, nec* Plautus *multũ diſsimilia. Sunt enim Græcos in hoc imitati* Apollodorum, Diphilum, Menandrum, *è quibus ſuas comœdias uerterunt.* Deinde *memoria fallitur, quòd pro minis libras inquit, nam nec* Plautus *libras eo loco habet, nec ponderis eiuſdem & ualoris ſunt libra & mina. Sed quomodo* Comici *loquuntur, eo &* Vergiliũ *locutum facile credimus.* Quin *etiam* Liuius *declarat idem talentum* Atticum *appellans libro quadrageſimo octauo ab urbe condita. Argenti probi duodecim milia* Attica *talenta dato intra duodecim annos penſionibus æquis, talentum ne minus pondo octoginta* Romanis *ponderibus pendeat.* Priſcianus Cæſarienſis *in libello de* Ponderibus *hunc locum citans ſcribit,* Sic *decreuit ſenatus, ut non plus quàm ternæ libræ & quaternæ unciæ ſingulis deſint talentis.* Quæ *quidem*

ex medicorũ ſententia dicuntur. Nam octoginta minæ Atticæ efficiunt ipſis octoginta tres libras Romanas & quatuor uncias: eſt enim mina quatuor drachmis grauior libra. Sed minime Liuij eſt ſententia, qui denarios grauiores ſtatuit, quàm ut ſeptem octo tantum drachmas Atticas ponderent, ut libro præcedenti dixi: quare reliquæ drachmæ, quarum in unaquaque mina quatuor ſuperſunt, in denarios diſpartiuntur. Idem Priſcianus ſcribit duo talenta Atticis fuiſſe his uerbis, Talentum Athenienſe paruum, minæ ſexaginta: magnum, minæ octoginta tres & unciæ quatuor. Ego legerem, libræ octoginta tres & unciæ quatuor, ut cum his, quæ paulò antè ex eodem retuli, concordēt. Niſi quis uelit dicere, minas hic ab eo pro libris ſcriptas, tanquam idem eſſent, quod ut hominis eſſet parum memoris, ita non multum mirum, quia poſtea ſcribit, Et ſciendum quòd ſecundum Liuij computationem centum minæ Atticæ, quarum ſingulæ LXXV. drachmas habēt, faciunt talentum magnum, nam minus habet LX. ſecundum Dardanum: iſto enim modo talentum magnũ non niſi ſeptē millia et quingētas drachmas habuiſſet. Tres itaque diuerſæ ſententiæ à Priſciano proferuntur, ſiue librariorum ſiue ipſius magis culpa, qui diuerſa ex diuerſis non ſatis intelligens collegerit. Sed non ualde miror & Seruium & Priſcianum in his falli, ut qui Grammatici fuerint, niſi quis omnium rerum exactam ſcientiam illis eſſe debere uelit, quod neſcio an ulli cõtigerit, aut unquam continget. Relinquamus itaque

 Priſcianum:

Priſcianum: nam Budæus quoque aduertit ipſum non ſatis conſona tradere, eáque cum multis excuſſerit, tandem inquit, Quare potius adducor, ut talentum apud Liuium ſit octogenarium & proportionẽ epitriton habeat, id eſt, ſeſquitertiam, uel ut alij loquuntur tertiariam, ad talentum Atticum minus, quod ſexagenarium eſt. Hæc rectè. Siquidem ex Plauto oſtendi maius talentum eſſe octoginta minarum, minus uerò ex alijs multis ſexaginta eſſe intelligitur. Pergit, Sic enim ratio quadrabit, ut quam proportionem denarius ad drachmam habuiſſe dicitur, eandem Liuianum talentum ad uulgare, id eſt, ad Atticum habeat. Priſcianus quidem dixit denarium hanc proportionẽ habere ad drachmã, ſed Liuius non omnino qui addit, ferè. Budæus autem id non uult, nam denarium et drachmam Atticam idem pondus habere & idem ualere putat. Sequitur, Libras nunc centenarias intelligi uolo, nam quod apud Priſcianum legitur, ut talentum minus ſexagenarium ſit, & libræ eius ſeptuagintaquinque drachmarum, nullo authore confirmari poteſt. Hactenus ille. Ex incuria librarij arbitror hic ſcriptum libræ, cum minæ eſſet ſcribendũ, & uerè dicuntur hæc à Budæo. Tametſi enim duplex mina fuerit Atticis, uetus LXXV. drachmarum, noua centum: nuſquam tamen legitur talentũ minus fuiſſe centum ueterum minarum, ſed de his mox plura. Ait deinde Budæus, Cum enim Suidas, Pollux, Feſtus, Græci & Latini talentum Atticum ſex millium drachmarum eſſe dicant & ſexaginta minarũ, neceſſe

eſt

eſt,ut LX.*minas nõ Atticas ſed Græcas intelligamus & centenarias,quæ Atticas octoginta faciunt.*Hæc Budæus.*Cum quo minime conſentio,nam Suidas & Pollux,ac cæteri cũ dicunt talentum ſex millium drachmarum eſſe, Atticas intelligunt:quemadmodum etiam Latini dum ſex millium denariũm dicunt, intelligunt per denarios drachmas Atticas,ut ex dictis perſpicuum eſt. Atque ſic etiam non Græcas minas ſed Atticas intelligunt. Sed quorſum tandem hæc? pergit declarando, Non omittendum id quod Pollux inquit,Talentum Atticum apud Athenienſes Atticas drachmas capere numero ſex millia, apud alios eundem numerum, ſed ſuarum cuiuſque loci drachmarum. Hactenus Budæus. Suprà uerba Pollucis retuli,qbus minas dicit alijs quoque centum eſſe drachmarum ipſis conſuetarum.Tandem Budæus infert,Id quod eò pertinere poteſt, quod de talento Liuiano dictum eſt, ſiue Euboicum,ſiue aliud fuerit, ut quomodo Athenis & alibi talentum ſex millia drachmarum habuit uernacularum cuiuſque loci:ſic Romæ ſex millia denariorum habuerit, quæ tamen æquauerint pondere octo millia drachmarũ. Hæc Budæus. Liuius cum habeat duplex talentum Atticum, maius quod ipſe clare dicit Atticum: minus, quod non obſcurè ex his quæ ſuprà ſcripſi intelligitur quoque Atticũ fuiſſe,quorum neutrũ idem eſt cũ Euboico,cuius ipſe aliàs nominatim mentionẽ fecit, neq; cum alio quopiã cuius meminiſſe authores ſcimus. Romanis autẽ nullũ fuit talentum, cum enim ſex milliũ denariũm ta-*

lentum eſſe aiunt, de Attico ſe loqui manifeſte dicunt Feſtus & Gellius. Liuius uerò ſua quæ habet de eodem Attico minore ex Polybio tranſtulit. Quamobrem hæc Budæi, pace tanti uiri dixerim, planè incerta ſunt, ne igitur dubios magis quàm certos redderent lectores penè neceſſarium fuit ea aſſcribere. Cæterum hoc loco non ab re erit ueterum loquendi conſuetudinem indicare, præſertim quod libri ſint hic non parum deprauati. Suidas ſic ſcribit, ἀρχαῖα δὲ ἡ χρῆσις καὶ τὸ τρίτον ἡμιτάλαντον, καὶ πέμπτον ἡμιτάλαντον. ἔστι δὲ τὸ μὲν τρίτον ἡμιτάλαντον, δύο ἥμισυ τάλαντα, καὶ τὸ ἕβδομον ἡμιτάλαντον, ἓξ ἥμισυ. καὶ ὅλως ὅυτινος ἀριθμοῦ παρωνύμως μέρει ἐπονομάσει τις τὸ ἡμιτάλαντον, τούτου ὁ προηγούμενος ἀριθμὸς ἐφαρμόσει τοῖς ταλάντοις, οἷον ἂν μὲν ὄγδοον ζ΄. ἂν δὲ ἔνατον, η΄. συναριθμουμένου δηλονότι καὶ τοῦ ἥμισυ. φίλον δὲ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὸ ἓν ἥμισυ τάλαντον, τρία ἡμιτάλαντα λέγειν, ὡς καὶ τρία ἡμιμναῖα, τὴν μίαν ἡμίσειαν μνᾶς. *i. Antiqua conſuetudo eſt huius locutionis tertiũ ſemitalentũ et quintũ ſemitalentũ. Eſt uerò tertiũ ſemitalentũ, duo talenta & dimidiũ. Quintum uerò ſemitalentũ, quatuor & dimidiũ. Et ſeptimum ſemitalentum, ſex & dimidium. Et omnino cuius tandẽ numeri parti addiderit quiſpiã ſimul ratione ſemitalentũ, eius numerus antecedens conueniet talentis, ut ſi octauum, ſeptem, ſi nouem, octo, connumerato uidelicet dimidio. Solent autem antiqui unum cum*

dimidio

*dimidio talentum, tria ſemitalenta dicere, ut & tres ſe-
minimas, unam cum dimidia minam.* Idem Suidas etiam
alibi ſcribit, τρίτον ἡμίδραχμον τὰς δύο καὶ ἡ-
μίσειαν δραχμὰς, οὕτως εἰώθασι λέγειν οἱ πα-
λαιοί. Hoc *eſt, Tertiam ſemidrachmam duas drachmas
cum dimidia, iſto modo antiqui conſueuerunt dicere, qđ
ſane cum locutionibus ſuperioribus conuenit.* Hinc Pri
ſcianus quoque inquit in libello de Ponderibus, *Seſter-
tius dicitur ſemis tertius, de quo* Aruntius *hæc ait, Se-
ſtertius olim dupondius & ſemis, quaſi ſemiſtertius,
quo tempore denarius decuſsis ualebat, hoc eſt, poſt du
os ſequens tertio loco eſt ſemis.* Hoc quoque *ſecundum*
Atticos et Ionas, *qui* τρίτον ἡμίδραχμον *dicebant,
pro* δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμάς. *Teſte etiam* Didy-
*mo, qui hoc ponit oſtendens in omni parte orationis &
conſtructionis analogiam* Græcorum *ſecutos eſſe* Ro-
manos: unde & Herodotus *in primo hiſtoriarum,* ἕβδο-
μον ἡμιτάλαντον. *Id eſt, ſeptimum ſemitalentum
dixit, pro ſex & ſemitalentum. Hæc Priſcianus. Eiuſdē
ſententiæ eſt* Voluſius Metianus *quum ſcribit, Seſtertius
duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius,* Græca *fi-
gura* ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam *ſex talenta &
ſemitalentum eo uerbo ſignificantur.* Lex *etiam* XII.
*tabularum argumento eſt, in qua duo pedes & ſemiſ-
ſis ſeſtertius pes uocatur.* Ex his *itaque intelligimus ſi
dixerint,* τρία ἡμιτάλαντα, *tria ſemitalenta indicāt,
id eſt, ſeſquitalentum. Sin* τρίτον ἡμιτάλαντον, *duo
integra talenta & dimidium. Sed de his ſatis: quoniam*

&

& Budæus ea nonnihil attigit. Dicunt præterea διτάλαντον, *id eſt, duo talenta, &* τριτάλαντον *tria. Inde quoque fit* ταλαντιαῖον, *id eſt, pondere talẽti. Sic* ταλαντιαῖοι λίθοι *apud Suidã. Et* ταλαντέω *quod pondero, ſiue ad libram appendo ſignificat, quo utitur Plato in Timæo,* τὴν δὲ γῆν ταλαντουμένην ἀνωμάλως σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων· κινουμένην δὲ αὖ πάλιν ἐκεῖνα σείειν. *Id eſt, Terram uerò inæqualiter appenſam ab illis concuti, rurſumq; commotam illa concutere. Sed idem uerbum etiam dicitur* ταλαντάω *&* ταλαντεύω. *Poſtremo inde* πολυτάλαντος *dicitur diues, ut qui multa habeat talenta. Sed in his nimius fui, quæ ad Grammaticos magis pertinent. Veniam nunc ad minam, quemadmodum uerò duplex talentum, magnũ & paruum Atticis fuiſſe teſtimonio authorum probaui, ita duplex quoque mina fuit, maior, quam Solonis appellare poſſumus: minor, quam Veterem: fuit hæc quinque & ſeptuaginta drachmarum, illa centum. Habet itaque Solonis planè proportionem ſeſquitertiam ad ueterem, quam & talentum magnum ad paruum, ut prorſus uerum ſit quod Plutarchus & Andocides aſſerunt, Solonem menſuras & pondera auxiſſe. Ceterũ ut utrunq; talentũ in uſu manſit, ſic non pari modo utraq; mina, ſed uetus abolita uidetur. Erat uerò Solonis Xenophonte, Diodoro, Cleopatra, Plinio teſtibus centum drachmarum: uetus autem quinq; & ſeptuaginta, quod dicunt Fannius & Priſcianus. Fannius quidem quum Graiam minam, quam uult centum eſſe drachmarum, declararit,*

declararit, adijciens,

Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, mna.

Priſcianus uerò ſic ſcribens, Mna Attica drachmæ ſeptuagintaquinque. Malo autem iſtis hic quàm Plutarcho accedere, quòd hac ratione prorſus ſeruetur proportio ſeſquitertia, quæ & inter talentum magnum et paruum eſt. Credo itaque uel negligenter à Plutarcho ſcriptum trium & ſeptuaginta minarum, uel quod magis placet, librariorum incuria qui notas ob uetuſtatem non rectè legentes, numerum mutarunt. Verum Fannius & Priſcianus nonnihil etiã hac parte aberrarunt à uero, quò fit ut alios reddiderint dubios, alios ſecum errare fecerint: nam minam centum drachmarũ, quàm Atticam eſſe ex optimis authoribus probaui, Græcã appellat Fannius, neſciens Atticis duas fuiſſe minas. Ait enim,

Accipe prætereà paruo quam nomine Graij
Mnan uocitant, noſtriq; Minam dixere priores.
Centum hæ ſunt drachmæ, quòd ſi dempſeris illis
Quattuor, efficies hanc noſtram denique libram,
Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, mna.

Ex quibus carminibus primo clarum eſt, quòd Graiam minam centum eſſe drachmarum uelit, quaſi Græci perinde ut communem habuerint loquẽdi proprietatem, quam διάλεκτον *adpellant, ſic etiam minam habuerint cõmunẽ. Deinde librã Romanã eſſe drachmarũ nonaginta quatuor, qđ rectiſſimè ab eo ſcriptũ eſt. Tũ deniq; Atticam minã eſſe drachmarum ſeptuagintaquinq;, quod uerum eſt de ueteri Attica. Si itaq; quam Graiã uocat, no*

minaſſet

minaſſet quoque Atticam, bene ſenſiſſet, ſed forte non credidit unam eandemq́; ciuitatem duas habuiſſe minas diuerſas: unde in iſtam opinionem uenit. Sed Priſcianus magis errat ſcribens, Mina Attica drachmæ ſeptuaginta quinque. Libra uel mina Graia drachmæ nonaginta ſex. Primum rectè ſcribit de Attica mina ueteri, ac planè concordat cum Fannio: alterum non rectè, nam nec libra uerè Graia dicitur, quæ Romana eſt, qua tametſi Græci utuntur, ſeruant tamen idem pondus quod Romani, nec mina ulla nonaginta ſex drachmarum fuit. Sic fallimur ubi, re non ſatis diligenter conſiderata, leues ad ſcribendum ſumus. Videtur itaque Priſcianus legiſſe Fannij carmina, ſed non ſatis memoriæ tenuiſſe. Porrò Alciatus facit nobis duas libras Atticas, quarum neutra eſt Attica: altera tantum impropriè ſic dicitur, & quidem à nemine niſi Fannio. Sed ne tempus fruſtra teratur eius uerba perpendamus, Nunc de libra uideamus, quam illi λίτραν dicunt, & minimum fuit, ponderis uidelicet ſtagiorum, id eſt, ſextularum, trium, ut interpres Nicandri ſcribit. Sic ille. Nicandri interpres hoc non ſcripſit de libra, ſed mina Attica, ait enim, ἡ ἰταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἡμίσειαν. ἡ δὲ ἀττικὴ στάγια τρία. Id eſt, Mina Italica ſeſquilibram habet: Attica uerò tria ſtagia. Sed locus hic ſine dubio deprauatus eſt, ut & alij multi. Quis enim unquam ſcripſit minã Atticam ſex drachmarum eſſe? Ego arbitror ſic legendum, ἡ δὲ ἀττικὴ λίτραν μίαν καὶ στάγια. β̄. id eſt, Attica uerò libram unam & ſtagia duo: tum enim uerè

rè

rè ab interprete iſta ſcribuntur. Illud fortaßis non prætermittendum, quòd Alciatus ex ſententia interpretis Nicandri, nõ interpretetur tria ſtagia, tres ſextulas: quòd is ſtagium dicat eſſe pondus ſeſquidrachmæ, ac idem cum denario, & ſextulam tantum quatuor ſcriptulorum eſſe conſtet. Libram tamen unciarum eſſe duodecim interpres ille rectè ſcribit, ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο, ἡ λίτρα ὁλκὰς ἕξ. Hoc eſt, Holce uncias duas habet, libra holcas ſex. Quid uerò Holce fuerit in medicis declarabo. Præterea Alciatus librã pro mina dicit, quem nec ſatis defendit Plinius qui more interpretum ſibi aliquid permittens, uertere ſolet libram, nec Fannius qui impropriè ſic nominauit. Pergit deinde, De qua multa quoque Iulius Pollux ſcripſit, cui opinioni aſtipulatur etiam Heſychius qui λίτραν interpretatur Siclũ, qui idem eſt cum ſtagijs tribus, & tamen libra communis, ipſa quoque eſt unciarum duodecim. Hactenus Alciatus. Adſcribenda ſunt uerba utriuſque, primo Heſychij qui inquit, λίτρα, ὀβολός. οἱ δὲ νόμισμα παρὰ σικελοῖς. οἱ δὲ ἐπὶ σταθμῶν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι διὰ τοῦ β. λίβρα. Id eſt, Litra, obolus. Alij uerò dicunt Nomiſma apud Siculos. Alij pondus. Romani autem per b proferunt libram. Ne uerò quempiã perturbent uerba Heſychij, ea declarare operæprecium duxi. Principio dicit, Libra, obolus, id eſt, libra ualet obolũ. Id autem de graui ære quo multam indicere ſolebant dictum accipi poteſt. Siquidem denarius decem ualebat aſſes ſiue libras: obolus uerò erat decima pars drachmæ Aeginææ,

ut in

ut in alio opere declaraui. Hinc traditum ab authoribus libram obolum ualere. Vnde Pollux libro nono inquit, καὶ μὴν ἐν ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ, φησὶν ἀριστοτέλης, ζημιοῦσθαί τινα τριάκοντα λίτρας. δύνασθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν αἰγιναῖον. *Hoc eſt, Atqui in Agragantinorum rep. dicit Ariſtoteles, quendam multatũ eſſe triginta libris: ualere uerò librã obolũ Aeginæũ. Ex qbus dilucidũ eſſe arbitror librã et obolum non idem eſſe, ſed idem ualere. Quòd ſi quis putat* λίτραν *pro libella, quod diminutiuum non recipit Græca lingua dictum, non aberrat. Siquidem libella erat moneta argentea atque decima pars denarij, ut alia libella decima pars ſeſtertij, quemadmodum eſt apud Voluſiũ Metianum. Deinde ait Heſychius, Nomiſma apud Siculos, ex quo apparet Siculos etiam Romana moneta uſos: quare mirum non eſt, Epicharmum Siculum ſcripſiſſe heminam Latino uocabulo. Addit Heſychius, Alij pondus: quod ita eſſe neno non intelligit. Poſtremo inquit, Romani autem per b proferunt uel ſcribunt libram: cognoſcitur itaque uel inde Græcos Romanam uocem nõ nihil corrupiſſe. Igitur quæ ſit ſententia tum Heſychij tum Pollucis quemlibet iam tenere arbitror. Sed Alciatus uidetur legiße Siclum, quum omnia exemplaria Heſychij & Pollucis, quæ mihi uidere contigit, habeant obolum. Quamobrem minus etiam iſtorum uerbis, quàm Nicandri interpretis confirmare poteſt, Atticam libram trium ſextularum fuiſſe. Sequitur in Alciato, Eſt & alia Attica, cuius meminit Rhemmius Palæmon,*

ponderis

ponderis drachmarum LXXV. *quarta uidelicet parte minor noſtra libra, cuius ſupra mentionem fecimus, ſed impropriè hanc Libram uocitari dixi. Hæc ille. Fannius eam nunc libram Atticam, nunc Minam nominat: Minam quidem rectè, Libram uerò impropriè, ut bene ſentit Alciatus. His itaq; uerſibus Libram adpellat,*

Vnciaq́; in libra pars eſt, quæ menſis in anno,
Hæc maior Latio libra eſt, gentiq́; togatæ:
Attica nam minor eſt, ter quinq; hanc deniq; drachmis
Et ter uigenis tradunt explerier unam.

Quibus uerò minam rectè uocat ſupra retuli. Deinde errat Alciatus, quòd quarta parte Romana libra minorem dicit, id enim non eſt: nã tum ſeptuagintaduarum drachmarum tantum eſſet, quod nec ipſe uult, nec eſt uerum: quod autẽ ſupra ſe dixiſſe ait, eſt. Metron enim, ut eius poëtæ interpres atteſtatur, præcipue Chœnica appellabant, ex eo quòd illa principium ſit omnis ferè menſuræ: quapropter & à quibuſdam libra dicta eſt, ſed impropriè. Videtur Rhemnius Palæmon non ipſam Chœnicem, ſed eius dimidium libram adpellaſſe, dum Atticam libram commemorat põderis drachmarũ LXXV. *Sic Alciatus. Rectè quidem ſcribit Metron Chœnica dictum, id enim dixit Ariſtophanes, ut eius interpres declarat: ubi uero Rhemnius dimidium chœnicis appellauerit Librã neſcio, certe ſi ita appellaſſet, quod ab eo factum non eſt, magis etiam impropriè quam minam librã nominaſſet. Sed de his plus ſatis. Libra igitur nulla eſt Attica, ſed duplex eſt mina Attica, uetus et Solonis.*

Iam ad drachmam eſt tranſeundum, quæ nummus erat argenteus, ſicut apud Romanos denarius. Hinc Suidas ſcribit, δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρίου. Id eſt, Drachma autem pondus argentei nummi.

Et Fannius,

In ſcripulis ternis drachmam, quo pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

Præterea Alexarchus apud Athenæum mutato more loquendi τὴν δραχμὴν, ἀργυρίδα nuncupauit. Fuit & aurea drachma, quã δραχμὴν χρυσίου Heſychius & Suidas nominant. Cæterum drachma dicta eſt, ut Iulius Pollux ſcribit, quòd ſit quaſi manipulus obolorum, quem δραγμὴν uocant. A drachma quoque fit τετράδραχμον, id eſt, quatuor drachmæ, in cuius loco Latini habent ſemunciam, eo uſus eſt Liuius: fit & τρίδραχμον atque δίδραχμον, id eſt, tres & duæ drachmæ. Quoniam uerò de drachma Attica multa in Latinis ponderibus dixi, nunc ad obolum ueniam: obolos autem drachma Attica ſine controuerſia habet ſex, quæ poſſet etiam diuidi in tria γράμματα, quæ Latini ſcriptula nominant, quemadmodum eam diuidit tum Cleopatra, tum Fannius: ſed quia γράμματος & in hac ſignificatione uſus Atticis nullus aut rarus eſt, id ad medica pondera reijciam. Ab obolo autem fit διώβολον & τριώβολον & τετρώβολον, id eſt, duo, tres, quatuor oboli. Pendet uerò obolus ſex æreola Dioſcoro & alijs: quare Plinij locus aut deprauatus eſt, aut ipſe decem æreola paris ponderis fecit cum aliorum ſex.

Sunt

Sunt uerò uerba Plinij de drachma Attica. Eadémque ſex obolos pondere efficit, obolus decem chalcos. Poſtremò æreolum diuiditur in ſeptem minutias, quæ, ut dixi, indiuiſæ permanent. Tantum de Atticis ponderibus, ſequuntur medica quæ ſic habent, ἡ μνᾶ ἰατρικὴ ἔχει οὐγγίας. ιϛ̄. ἡ δὲ λίτρα οὐγγίας. ιβ̄. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς. η̄. ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα. γ̄. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα δύο. τὸ δὲ ἡμιώβολον κεράτιον. αϛ΄. τὸ δὲ κεράτιον σιτάρια. δ̄. *Hoc eſt, Mina medica habet uncias ſedecim. Libra uerò uncias duodecim. Vncia drachmas octo. Drachma ſcriptula tria. Scriptulum obolos duos. Obolus ſemiobolos duos. Semiobolus ſiliquam unam cum dimidia. Siliqua grana quatuor. Sic ſe habent pondera quæ Græcorum medicis ſunt in uſu: quod autem tot unciarum fuerit medica mina, clare dicit Dioſcorides quiſquis fuit, cuius uerba ſunt hæc in libello de menſuris & ponderibus,* ἡ μνᾶ κατὰ μὲν τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν ἄγει οὐγγίας. ιϛ̄. τουτέστιν ὁλκὰς. ρκη̄. *Id eſt, Mina ſecundum medicorum uſum habet uncias ſedecim, drachmas centum uigintiocto. Hinc Galenus libro ſecundo* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *recitat emplaſtrum Heræ nobilis medici qui ſic ſcribit,* πίσσης ξηρᾶς μνᾶ. α̅. λιθαργύρου μνᾶ. α̅. *& cætera minæ pondere: tandem uerò etiam* κυπρίου χαλκοῦ μνᾶς ἑκκαιδέκατον. *Vbi Galenus addit,* ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ὁ Ἥρας δῆλός ἐστι τὴν μνᾶν. ιϛ̄. οὐγγιῶν βουλόμενος εἶναι.

εἶναι. οὐ γὰρ ἂν ἑκκαιδέκατον ἐγεγράφει μνᾶς, εἰ μὴ τοῦτ' ἐβούλετο. Id eſt, In hoc medicamẽto Heras manifeſte uidetur uelle minam eſſe ſedecim unciarum, non enim ſcripſiſſet ſextamdecimam minæ partem, niſi hoc uoluiſſet. Idem Galenus in eodem libro paulò antè, recenſens emplaſtra quædam uiridia Andromachi, quartum his uerbis ab eo ſcriptum affert, Ἰοῦ ξυστοῦ δραχμὰς. θ̄. χρυσοκόλλης δραχμὰς. θ̄. τερμινθίνης μνᾶν μίαν. κηροῦ μνᾶς ἥμισυ. ὄξους ὀλίγον .i. Aeruginis raſilis drachmas nouem. Chryſocollæ drachmas nouem. Reſinæ terebinthinæ minam unam. Ceræ minam dimidiam. Aceti parum. Galenus minæ, quam Andromachus intelligat, declarandæ gratia, inquit, τὴν μνᾶν δὲ οὐγγιῶν δεκαὲξ ἐμβάλλειν. ἡ γὰρ τῶν εἴκοσι, ὡς πρὸς τὴν τῆς χρυσοκόλλης καὶ τοῦ ἰοῦ ἰσομετρίαν, μεγάλη. Hoc eſt, Minam autem ſedecim unciarum inijcere oportet. Quæ enim uiginti unciarũ maior eſt, quàm ut proportione Chryſocollæ & Aerugini conueniat. Satis declaratum arbitror medicis in uſu fuiſſe minam ſedecim unciarum, quare ad Librã uenio, quæ ipſis more Romano in duodecim uncias ſecatur. Medici enim nobiles Græci, qui hoc uocabulo utuntur, rerum Romanarum non fuerunt imperiti, unde & nomen et pondus mutuo ſumpſerũt. Sed libram explanat idem Dioſcorides ſcribens, ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας. ιβʹ. δραχμὰς δὲ ϟϛ̄. Quod eſt, Libra autem habet uncias duodecim, drachmas ue. ò ſex & nonaginta. Idem aſſerit Galenus περὶ συνθέ-

σεως

σεως φαρμάκων κατὰ γένη libro primo, ἡ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ἓξ ἔχει πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα. τὸ δὲ ἡμίλιτρον ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα δηλονότι. καθάπερ καὶ τούτου πάλιν τὸ ἥμισυ τέτταρας καὶ εἴκοσι. *Id eſt, Libra enim drachmas ſex & nonaginta habet. Selibra octo & quadraginta: quemadmodum & huius rurſum dimidia pars quatuor & uiginti. Sic Galenus. Cum itaque octo drachmæ unciam efficiant, ut mox declarabo, neceſſario ſequitur libram eſſe duodecim unciarum. Quin etiam Galenus eiuſdem operis libro primo ait,* εἰ μὲν τῆς χαλκίτεως ἐμβάλοις οὐγγίας. ς. ὅπερ ἐστὶν ἥμισυ λίτρας, ἔσται σοι μεγάλων τραυμάτων κολλητικώτερον τὸ φάρμακον. *Hoc eſt, Si chalcitis uncias inieceris ſex, quæ eſt ſelibra, magna uulnera conglutinandi uim maiorem habebit hoc medicamentum. Sed idem libro tertio eiuſdem operis libram tam ponderalem quàm menſuralem in duodecim uncias diuidi clariſſime dicit, quæ uerba libro primo retuli. Sequitur* οὐγγία *uox* Romana, *literis paululum, ut ſcribit Galenus, immutatis, nec minus pondus* Romanum, *quam drachmarum octo eſſe ait his uerbis Dioſcorides,* ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς. η. γράμματα. κδ. *i. Vncia uero drachmas habet octo, ſcripula uigintiquatuor. Galenus quoq; ſcribit* περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη *lib. 6.* διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ὀκτὼ δραχμὰς ἕλκειν. *i. Idcirco quod ponderalis uncia octo drachmas pendeat. Idē eiuſdē operis libro quinto,*

ἕλκουσι γὰρ αἱ .θ. οὐγγίαι ἰταλικαὶ, αἱ ἐν τοῖς
κατατετμημένοις κέρασιν, ἑπτὰ καὶ ἡμίσφαρ οὐγ=
γίας σταθμικὰς, αἵ τινες .ξ. δραχμαὶ γίνονται,
τῆς μιᾶς οὐγγίας η. δραχμὰς δεχομένης. Id eſt,
Pendent enim nouem unciæ Italicæ, quæ in cornibus
interſectis ſunt, ſeptem uncias ponderales cũ dimidia,
quæ quidem ſexaginta drachmæ fiunt, cum unaquæque
uncia capiat octo drachmas. Idem in emplaſtro, quod
ipſe compoſuit, declarat, ῥητίνης τερμινθίνης οὐγγίας.
β. τουτέστιν δραχμὰς .ις. Id eſt, Reſinæ terebinthi=
næ uncias duas, hoc eſt, drachmas ſedecim. Hinc quoq;
fecerunt ἡμιούγγιον quod eſt Semuncia. Galenus libro
ſecũdo, βουληθεὶς δὲ εὐώδες αὐτὸ ποιῆσαι, μίξεις
ὀποπάνακος ἡμιούγγιον, ὅπερ ἐστὶ δραχμὰς.
δ. Id eſt, Si uolueris id ipſum odoratum facere, miſce=
bis opopanacis ſemunciam, quod eſt, drachmas qua=
tuor. Heſychius quoque ſcribit, δραχμὴ τὸ ὄγδοον
τῆς οὐγγίας. Id eſt, Drachma octaua pars unciæ. Vn=
cia igitur drachmarum eſt octo. Drachma autem pen=
det tria ſcriptula: inquit itaque Dioſcorides, cuius iam
ſæpe mentionem feci, ἡ δὲ δραχμὴ, ἣ καὶ ὁλκὴ,
ἄγει γράμματα τρία, τουτέστιν ὀβολοὺς. ς. Id
eſt, Drachma, quæ & Holce, pēdet ſcriptula tria, quod
eſt obolos ſex. Idem etiam alij tradunt. Ab ea fit ἡμί=
δραχμον, quod medicis quoq; in uſu eſt. Galenus ope
ris commemorati libro quarto, τῆς δὲ τοῦ χαλκοῦ
λεπίδος ἡμίδραχμον. Hoc eſt, Squamæ uerò
æris ſemidrachmam. Proximum eſt γράμμα, quod La
tini

tini ſcriptulum dicunt, ueteribus Græcorum medicis nõ adeo in uſu, ut nec Latinis. Iuniores uerò è quorum numero eſt Aetius, Alexander, Aretius, Moſchio non raro utuntur, ſed ex his nihil iam probare uolo. Veteres autem eius loco habent, δυόβολον, uel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenũ περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους libro primo, κισσήρεως ὀβολοὶ δύο. Id eſt, Pumicis oboli duo. Quem obolum etiam Plinius non mutauit cum haberet ſcriptulum, quo aliàs utitur, & dimidium ſcriptulum dicere poſſet. Verba eius ſunt libro XXXII. *capite* XI. *Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Duos uerò obolos dicunt & διώβολον, ex quo fit Διωβολιαῖος. Galenus eiuſdem operis libro ſeptimo ὕδατι ἀνάπλαττε τροχίσκους διωβολιαίους. Id eſt, Aqua formato paſtillos pondere duorum obolorum. Tres autem obolos ijdem dicunt τριώβολον. Idem Soranus loco ſuprà citato ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ τριώβολον. Hoc eſt, Salis Ammoniaci tres obolos. Sic etiam quatuor obolos appellant τετρώβολον. Zoilus apud Galenum libro tertio eiuſdẽ operis, κρόκου τετρώβολον, κινναμώμου τετρώβολον, quod eſt, Croci quatuor obolos, cinamomi quatuor obolos. Inde etiã ἡμιώβολον, quod & ἡμιωβόλιον legitur. Andromachus apud eundẽ libro ſeptimo, ἐλατηρίου ἡμιωβόλιον, id eſt, Elaterij ſemiobolum. Idẽ, κρόκου ὀβολὸν καὶ ἡμιώβολον, hoc eſt, Croci obolum & ſemiobolũ. Demũ χαλκοῦς, quod Plinius non*

uertit, in uſu eſt medicorum. Dioſcorides libro quarto de ſylueſtri cucumere, ἡ δὲ τελεία πόσις ὀβολὸς. ἡ δὲ ἐλαχίστη ἡμιωβόλιον, παιδίοις δὲ δίχαλκον, πλεῖον δὲ ποθὲν κίνδυνον ἐπιφέρει. *Id eſt, Integra potio oboli pondere eſt, minima uerò ſemioboli, pueris dentur duo æreola, plus potũ periculum affert. De ſiliqua et granp in alio opere plura ſcripſi. Sic habẽt pondera medica, quæ difficilia reddit, tũ magnus diſſenſus eorũ qui de his ſcripſere, tum quod nemo ſatis diuerſitatis cauſas tradidit, ne ipſe quidẽ Galenus uir ſummè diligẽs. Sed ãtequã redeã ad minã, rurſus maiora in minora quæq; pondera reſoluã. Mina diuiditur in uncias* XVI. *drachmas* CXXVIII. *ſcriptula* CCCLXXXIII. *obolos* DCCLXVIII. *ſemiobolos* MDXXXVI. *ſiliquas* $\overline{II}$CCCIIII. *grana* $\overline{IX}$CCXVI. *Libra diuiditur in uncias* XII. *drachmas* XCVI. *ſcriptula* CCLXXXVIII. *obolos* DLXXVI. *ſemiobolos* MCLII. *ſiliquas* MDCCXXVIII. *grana* $\overline{VI}$DCCCXCII. *Vncia diuiditur in drachmas* VIII. *ſcriptula* XXIIII. *obolos* XLVIII. *ſemiobolos* XCVI. *ſiliquas* CXLIIII. *grana* DLXXVI. *Drachma diuiditur in ſcriptula* III. *obolos* VI. *ſemiobolos* XII. *ſiliquas* XVIII. *grana* LXXII. *Scriptulũ diuiditur in obolos* II. *ſemiobolos quatuor, ſiliquas ſex, grana* XXIIII. *Obolus diuiditur in ſemiobolos* II. *ſiliquas* III. *grana* XII. *Semiobolus diuiditur in ſiliquam unam cum dimidia, grana* VI. *Siliqua diuiditur in grana quatuor. Nũc rurſus ad minam ueniendum, quæ uaria admodum eſt,*

ſed

*ſed nos de alijs in alio opere eiuſdem cum hoc argu-
menti ſcripſimus copioſius, iam de his ſolū dicam, quæ
in medicinæ uſu fuerunt. Medicā in uſu fuiſſe iam ſa-
tis probatum arbitror. Plinius uerò qui* Dioſcoridis *la-
tina faciens,* μνᾶν *libram uertere ſolet dubio procul*
Atticam *intelligit, quæ quatuor tantū drachmis* Roma-
na libra maior eſt. Dioſcorides *itaq; libro quinto ſcri-
bit,* ὀξύμελι σκευάζεται οὕτω, λαβὼν ὄξους κο-
τύλας. ε̄. καὶ ἁλὸς θαλασσίου μνᾶν μίαν. μέλι-
τος μνᾶς. ῑ. ὕδατος κοτύλας. ῑ. μίξας ἕψη-
σον ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ καὶ ψύξας κατάγ-
γισον. Plinius *ſic reddit libro quartodecimo capite de-
cimoſeptimo,* Oxymel *hoc uocarunt, mellis decē libris,
aceti ueteris heminis quinque, ſalis marini libra, aquæ
pluuiæ ſextarijs quinque ſufferuefactis decies, mox elu-
triatis atque inueteratis.* Dioſcorides *ibidem,* ὁ δὲ οἰ-
νάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν τῆς ἀγρίας
ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς. β̄.
εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας. λ̄. εἶτα
διυλίσας ἀπόθου. Plinius *in eodem libro capite
decimoſexto,* Fit *è labruſca, id eſt, uite ſylueſtri, quod
uocatur* Oenanthinon*: flores eius libris duabus in mu-
ſti cado macerati poſt triginta dies mutantur. Hæc
ille.* Ex *quibus clarum quod* Plinius *apud* Dioſcori-
dem minam acceperit Atticam. Hinc *etiam ait cum
medica iam uellet è* Græcis, *potiſsimum ipſo* Dioſco-
ride transferre. Ferè *enim* Attica *obſeruatione medi-
ci utuntur.* Et *paulò pòſt,* Mna, *quam noſtri minam*

Q iiij *uocant,*

uocant, pendet Atticas drachmas centũ. Sic quoq; uidetur uſus mina Philoxenus medicus, cuius emplaſtrũ eſt apud Aſclepiadẽ, ut ſcribit Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κτῆ γένη *libro quarto,* κηροῦ δραχμὰς. ρ. ὃ μνᾶν ἐπιγράφει, ϛέατος ταυρείου δραχμὰς. ρ. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς. οε. ὃ τρία τέταρτα ἐπιγράφει. *Id eſt, Ceræ drachmas centũ, quod minam ſcribit, ſeui taurini drachmas centũ, reſinæ terebinthinæ drachmas ſeptuagintaquinque, quod tres quartas ſcribit. Videtur autem Aſclepiades hanc interpretationem per drachmas poſuiſſe cũ Philoxenus ſcripſerit minam, ne quis eum de Alexãdrina aut alia ſenſiſſe putaret. Galenus uerò cum Crito minam ſcripſiſſet dubitat quam nam intelligat, locus eſt libro quinto, cum inquit,* φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις. ρ. δραχμῶν βουλόμενος εἶναι τὴν μνᾶν. *Id eſt, Videtur autẽ in alijs quoq; uelle centum drachmarũ eſſe minã. Quoniã uerò Romæ egiſſe Critonẽ conſtat, ut q Cæſareus medicus fuerit, dubiũ eſt an per drachmas, ut alij, denarios intelligens, uoluerit minã eſſe centũ denariorũ, tunc enim ab Attica mina multũ, à medica parum, quod mox declarabo, differret. Sed audiamus Galenum q̃ diuerſa tradiderint qui de põderibus ſcripſere,* διαφωνοῦνται δὲ τοῖς περὶ τῶν σαθμῶν καὶ μέτρων γράψασιν, ὁπόσος ἐστὶν ὁ τῆς μνᾶς σαθμός. ἐνίων μὲν ἑκκαίδεκα λεγόντων οὐγγιῶν εἶναι τὴν μνᾶν. ἐνίων δὲ εἴκοσι. ἐνίων δὲ καὶ διορίζομένων, καὶ τὴν μὲν ἀλεξανδρωτικὴν εἴκοσι φασκόντων εἶναι οὐγγιῶν.

ὧν. τὴν δὲ ἄλλην ἑκκαίδεκα. Id eſt, Diſſenſere autem inter ſe qui de Ponderibus & Menſuris ſcripſerunt, quantum minæ pondus ſit. Alij quidem ipſam ſedecim unciarum eſſe dicunt. Alij uero uiginti. Nonnulli autem diſtinguunt, atq; Alexandrinam uiginti eſſe unciarum aiunt, alterã uero ſedecim. Idem dicit lib. primo, τινὲς μὲν οὖν εἴκοσι οὐγγίας ἔχειν φασὶ τὴν μνᾶν. ἔνιοι δὲ ἑκκαίδεκα, hoc eſt, Quidã igitur uiginti uncias habere dicunt minã: alij autem ſedecim. Sed quod Alexandrina medicis in uſu fuerit, Galenus indicat recenſens ex Aſclepiade emplaſtrum Moſchionis ueteris medici, ſic ſcribentis, λιθαργύρου μνᾶ α΄. ἡ δὲ μνᾶ ἐπὶ τούτου τοῦ φαρμάκου ἔχει ὁλκὰς ρξ΄. Id eſt, Lithargyri mina una. Mina uero in hoc medicamento habet drachmas centum ſexaginta. Sic Aſclepiades hoc in loco Moſchionem minam accepiſſe dicit. Galenus itaque addit, καὶ κατὰ τοῦτο τὸ φάρμακον καὶ κατὰ τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ γεγραμμένον, ρξ΄. δραχμάς φησιν ἔχειν τὴν μνᾶν. εὔδηλον οὖν ὅτι τὴν ἀλεξανδρεωτικὴν λέγει μνᾶν, οὐγγίας κ΄. ἔχουσαν. ὅπως ἑκάστη τῶν οὐγγιῶν ἔχῃ δραχμὰς η΄. οὕτω γὰρ συμβήσεται τὰς ρξ΄. δραχμὰς ἔχειν τὴν μνᾶν. Quod eſt, Et in hoc medicamento & in eo quod deinceps ſcriptum eſt, centum ſexaginta drachmas ait habere minam. Perſpicuum autem eſt, quòd Alexandrinam dicit, quæ habet uiginti uncias, ita ut quælibet uncia habeat drachmas octo: ſic enim fiet, ut mina habeat drachmas centum ſexaginta. Hæc Galenus.

nus. Hinc uidemus medicis alijs in uſu fuiſſe Atticam minam, alijs quam nominant Medicam, alijs Alexandrinam. Atticam potiſſimum his, qui uel antequàm res Romanæ eſſent in flore ſcripſerunt, uel in Græcia agentes Romana pondera ignorarunt. Alexandrinam uerò in primis, his qui Alexandriæ medicinam exercuere. Medicam autem, quibus uel res Romanæ non fuerunt ignotæ, quum in Græcia uitam degerent, uel Romæ agentibus fuerunt notiſſimæ. Sed quum à Galeno nulla ratio ſit indicata, cur hæc mina conſtituta, nec id ipſum temere factum putare debeamus, liceat mihi quod ſentio in medium proferre. Hi Medici qui Romæ egerunt, quia uterentur Romanis ponderibus, utpote libra, & uncia, & denario, quem Drachmam appellare ſolent, & ſcirent Atticis minam eſſe centum drachmarum, ſcripſere minam quoque eſſe centum drachmarum, per drachmas denarios intelligentes. Sic Crito, meo iudicio, accepit minam. Alij referentes ad drachmam Atticam, qua denarius quinta parte grauior eſt ex ſententia Cleopatræ, ac etiam ferè Liuij, drachmas inuenerunt Atticas centum uigintiquinque tot denarios efficere, quæ drachmæ in uncias collectæ conſtituunt ſedecim, minus tribus drachmis, quas non curarunt. Sic natam arbitror medicam minam, quæ eadem & centum ſit denariorum, & drachmarum Atticarum centum uiginti octo. Quam meam coniecturam ſi quis contempſerit, probabiliorem uelim afferat, & libenter cedam, fieri enim poteſt ut hic errem, ſine cauſa tamen hanc minam à Medicis inſtitutam,

nunquàm

nunquàm crediderim. Porrò Alexandrinæ ratio eſt, aut quòd drachmas grauiores habuerint, ſi Polluci credimus minas omnibus fuiſſe centum drachmarum, ipſas uerò drachmas pro earum grauitate uel leuitate uariaſſe: aut quòd mina, ſi Pollucis ſententiam non probamus, plures apud eos quàm centum drachmas habuerit. Si itaque grauiorem drachmam fuiſſe putauerimus, tum ſemper quinque drachmæ Alexandrinæ efficient octo Atticas. Habebit enim una drachma Alexandrina ſeſquidrachmam Atticam & decimam ipſius partem. Sin mina plurium fuit drachmarum quàm centum, nemo quot fuerit, niſi drachmæ grauitate prius cognita, ſcire poteſt. Illud nobis ſat ſit, Alexandrinam minam drachmas Atticas pendere centum ſexaginta. Nunc ad Libram, quam Græcis duodecim unciarum eſſe quemadmodum Romanis ſuprà probaui. Perinde uero ut hi librã ſiue aſſem diuidunt in uncias, ac duas nominant ſextantem: tres, quadrantem: quatuor, trientem: ſic Græcá medicamenta eorum tranſferentes ipſos imitamur, atq; ἕκτον λίτρας dicunt ſextantem, τέταρτον quadrantem, τρίτον trientem. Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro quinto, καὶ ἴρεως ἰλλυρικῆς, καὶ ἀριστολοχίας στρογγύλης, καὶ χαλκάνθου, τούτων ἑκάστου τὸ τρίτον τῆς λίτρας, τουτέστιν οὐγγίας δ΄. ἀριστολοχίας δὲ μακρᾶς καὶ χαλκοῦ κεκαυμένου τὸ ἕκτον ἑκατέρου τῆς λίτρας, τουτέστιν ἀνὰ οὐγγίας β΄. Hoc eſt, Iridis Illyricæ, ariſtolochiæ rotundæ, atramenti, ſingulorum libræ trientem, id eſt, uncias

quatuor

quatuor. Ariſtolochiæ longæ & æris uſti, utriuſq; libræ ſextantem, quæ ſunt ſingulorum unciæ duæ. Ne hoc *quidem negligendum arbitror, Græcos quoſdam diuerſum egiſſe quàm Plinius.* Vt *enim hic pro mina uertit libram, quæ tamen quatuor uncijs eſt minor: ita illi contra, nonnunquàm per centum drachmas libram non minam exprimunt, ubi quatuor redundant.* Vnde Galenus *ſcribit eiuſdem operis libro ſexto,* ποτὲ μὲν γὰρ ἀντὶ τῶν λίτρας. ρ̄. δραχμὰς γράφουσι αὐτοί, ποτὲ δὲ ἀντὶ τῶν μνᾶς. *Id eſt, Aliquando enim ipſi ſcribunt pro libra centum drachmas, aliquando pro mina. Idem eiuſdē operis libro primo de eadem re loquens inquit,* ὥσθ' ἡ αὐτὴ ἀναλογία σώζεται μηδὲν μέγα διαφέροντος εἴτε ταῖς. ρ̄. δραχμαῖς τῶν μεταλλικῶν, εἴτε ταῖς ἐννενήκοντα ἓξ, αἱ δύο κοτύλαι τοῦ ἐλαίου μιγνύοιντο. *Id eſt, Itaq; eadem proportio ſeruatur, ut non multum differat ſiue centum drachmis metallicorum, ſiue ſex & nonaginta, duæ cotylæ olei miſceantur. Hæc ille. Et ſane non multum refert in id genus emplaſtris quatuor drachmas adijcere, ſed in nonnullis medicamentis, quæ bibimus aut deuoramus, plurimum: quod dico ne quis iſtis uerbis Galeni fretus, rem parui momenti eſſe putet. Sed quid dicemus ad Scribonium Largum? qui ſcribit, Aeque enim in libra denarij octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. Largus pleraque medicamenta uertit è Græcis, qui libræ uocabulo uſi ſunt in eorum compoſitionibus, diuidentes eam more Romano*

in

in duodecim uncias: unciam uerò in ſeptem drachmas, per drachmas denarios intelligentes: quòd autem nonnulli dixerint unciam drachmarum ſeptem, mox Galeni uerbis confirmabo. More itaq; illorum locutus eſt Largus, alioqui libra drachmarum eſt ſex & nonaginta, ut ſuprà probaui. Sequitur uncia, in qua nihilo minor diſſenſio eſt, quàm in mina: uocabulum & pondus Romanum eſt, apud quos diuiditur in ſeptem ſeptimas, quos denarios appellant, & in octo octauas, quarum quælibet eſt trium ſcriptulorum: quòd ipſum ſcriptulum ſit quarta & uigeſima pars unciæ. Octauæ, aliqui nomen non dederunt, ut ille cuius quædam de notis ponderum ex uetuſto codice ſunt Largo aſſcripta: multi eam Drachmæ nomine adpellant, ut Balbus ad Celſum de Agrimenſoria, Galenus, ac plærique alij medici, præſertim Græci. Fannius etiam drachmam Atticam nominat, cum quo ſentit Cleopatra, ubi Minæ Atticæ drachmas centum, in duodecim uncias & ſemunciam colligit. Sed quorſum attinet hæc repetere, quæ in Romanis ponderibus ſatis dicta ſunt? Vt Græcos in diuiſione unciæ in drachmas diſsidētes eò melius intelligamus. Ex his itaq; aliy tradunt unciam drachmarum eſſe ſeptem: alij ſeptē cum dimidia: alij octo, de qua re ſic ſcribit Galenus lib. quinto eius operis, ex quo proximè multa attuli, ἐπεὶ δὴ καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμίσεως δραχμῶν εἶναί φασιν. ἔνιοι δὲ .ζ. μόνον. ἕτεροι δὲ η̄. *Hoc eſt, Quoniam plurimi unciam drachmarum ſeptem cum dimidia dicunt, alij ſeptem ſolum,*

lum, alij octo. Qui ſeptem drachmarum unciam conſtituunt dubio procul per drachmam intelligunt denariũ, atque hi nomine mutato parũ cautos fallunt, cum ipſi rem ignoraſſe uideri non debeant. De quibus Galenus ait περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους *libro octauo,* πρόδηλον δὲ ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν, ὅπερ ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν. *Id eſt, Manifeſtum autem eſt, quòd drachmã dicimus nunc in eiuſmodi omnibus, quod* Romani *Denariũ nominant. Qui uero dixere ſeptẽ drachmarũ cum dimidia unciã eſſe, uidentur quidem aduertiſſe drachmã leuiorem eſſe denario, non tamen exacte, quantum intereſſet, examinaſſe: quorum ſententiam, tanquam uerã, artis* Veterinariæ *medici, ut infrà dicã, receperunt. Poſtremi rẽ ſunt aſſecuti, diuidentes unciã in octo drachmas, de quo multa iam dixi. Quòd ſi prætere a fuerint, qui unciam diuiſerint in octo quidem drachmas, intelligentes denarios, iſti re & nomine à uero aberraſſe ſunt exiſtimãdi. Sed de his ſatis: nunc* Alciati *quædam ſunt expendenda, qui poſtq̃ dixit* Atticas *menſuras à cæterorum* Græcorũ & Latinorum *menſuris differre, ſic inquit,* Et Primo *de uncia loquamur: ſcribit* Plin. *lib. uigeſimoprimo, in drachma* Attica *ſex eſſe obolos, in obolo chalcos, id eſt, æreolos, decem: In obolo uerò* Græcorũ *communi, octo tantummodo chalcos eſſe* Iulius Pollux *lib. 9.* Paulus Aegineta, & *cæteri tradunt: quò fit ut uncia* Attica, *quæ eadem cum* Romana *eſt, chalcos habeat* CCCCLXXX. *cũ uncia* Græca *ſolos*

habeat

habeat CCCLXXXIIII. *Hæc Alciatus. Probauimus ſuprà ex Diodoro & alijs, obolũ Atticum habere tantum ſex æreola, quibus potius q̃ Plinio credimus, q; quæ ſcribunt, conſona magis ſint ueritati, Deinde cum denarius et drachma Attica eiuſdẽ ponderis, ut clare oſtendi, non fuerint, ſi utriuſq; totidem drachmas nempe octo, quod unlt Alciatus, numeraueris in uncia, non erit, quod aſſerit, uncia Attica eadem cum Romana, ſed Romana non paulò grauior Attica. Cæterum qui obolum diuidunt in æreola octo, intelligunt drachmæ loco denarij acceptæ obolum, quod Cleopatra manifeſte oſtendit, quæ drachma grauior eſt Attica. Alciatus non intelligens, bona pace dicã, cuius drachmæ obolũ tradunt habere chalcos octo, contra nobis Atticã drachmam grauiorẽ facit drachma, quã loco denarij ſunt uſi, ac conſtituit diuerſas uncias. Pergit, Merito ergo Cornelius Celſus lib. 5. capite decimoſeptimo in uncia Græca pondus ſeptem denariorum eſſe tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. Celſus non dicit ſe explicare unciam Græcam, ſed in uncia pondus denariorũ eſſe ſeptem. Nec plures fuerunt iuſti ponderis in Romana, ſicut ſuprà probauimus. Quòd uero Latina uncia habeat denarios octo, non, opinor, unq̃ probabit Alciatus. Breuiter, ego non inuenio apud ſcriptores niſi unam unciam, quæ eſt ſeptem denariûm, uel octo drachmarũ, quas drachmas aliqui nominãt Atticas. Addit Alciatus, Tametſi nec eius ratio omnino quadret quandoquidem id ſeptem denariorum pondus aliquanto grauius*

grauius eſt uncia Græca, ſed maluit Celſus paulo ampliorem modum dicere, quàm leuiorem, quod feciſſet ſi ſex denarios in uncia ſolos conſtituiſſet: cõtineret enim chalcos præterea quatuor & uiginti. Ita Alciatus. Quæ omnia ex non conceßis colligit, quamobrem plura de ipſis non dicam. Sequitur, Eadem ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarum ſit, ut ſuprà dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant, quòd uidelicet uncia communis ipſorum noſtra, itemq́; Attica leuior ſit, in ponderéq́; decem & octo unciæ ipſorum & quindecim noſtræ nihil differãt. Tantum Alciatus. Sic certe error alius ex alio naſcitur. De Attico ſextario quod utrunque ſit ſcriptum libro ſecundo firmis authorum teſtimonijs probaui. Habet enim is decem & octo uncias menſurales, pendet oleo refertus XV. *Si Alciatus unciam menſuralem a ponderali, quod neceſſarium fuit, recte diſtinxiſſet, non Græcam à Romana & Attica, tum ſine dubio rem potuiſſet intelligere. Nihil tamen mirũ uiros alioqui doctos, ſed ignaros medicinæ, à recta regione deflexiſſe. Iam ad drachmam pergendum, quæ etiam* ὁλκὴ *uocatur, quod ex Dioſcoridis illius ſuprà citatis uerbis clarum eſſe potuit. Galenus etiam hoc modo interpretatur, quædam referens Aſclepiadis, qui Themiſonis antidotum ſacram cum retulißet ſic ſcribit,* ἡ χρῆσις πρὸς μὲν τὰς βραδυπεψίας ὁλκὴ μία μετὰ ψυχροῦ ὕδατος κυάθων, δ´. *Id eſt, Modus eius potãdi eſt ad tardã concoctionem holce una cum aquæ frigidæ cyathis* IIII.

Galenus

Galenus itaque ait, κελεύει δίδοσθαι μίαν ὁλκὴν μετὰ ὕδατος ψυχροῦ κυάθων. δ. ἡγοῦμαι δὲ λέγειν αὐτὸν δραχμὴν ἀργυρᾶν. καὶ γὰρ οὕτω σχεδὸν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἰατροῖς ἔθος ὀνομάζειν. *Hoc eſt, Iubet dari holcen unam cum aquæ frigidæ cyathis quatuor. Arbitror autem ipſum dicere drachmã argenteã. Sic enim nominare omnibus ferè iunioribus medicis conſuetudo eſt. Eſt uerò locus ille in eodem libro cuius proxime mentionem feci. Cæterum* Holce *propriè id ſignificat, quod alioqui* σταθμός. *Hinc* Dioſcorides *libro primo de materia medica ſic ſcribit in* Iride, καθαίρουσι δὲ χολὰς ποτιζόμεναι μεθ' ὑδρομέλιτος ὁλκῆς δραχμῶν. ζ. *Id eſt, Purgant uerò bilem pondere drachmarum ſeptem cum aqua mulſa potæ. Errat in holce multum* Nicandri *interpres, ut iam in* Hippoiatricis *dicã. De reliquis minoribus ponderibus hic plura ſcribere nolui, quòd partim ſuprà ſatis ſint explicata, partim in alio opere, ut quæ hic omiſimus, cuiuſmodi ſunt* ἀσσάριον, τετράσσαρον, στατὴρ, στάγιον, ἐξάγιον, σίκλος, θερμὸς, κεράτιον, ὄροβος, φακὴ, σιτάριον, *ac alia nõ pauca, quæ medicis ſunt in uſu, ut cum ſcribunt fabæ* Aegyptiacæ *magnitudine aut noſtræ, aut ciceris, uel denique manipulus, & ſimilia. Nunc antequàm extremam manũ huic labori imponam, declarabo paucis &* Hippoiatrica. *Mulomedici enim* Græcorum *ut ſuas habuere menſuras, ſic quoque pondera in hunc modum,* ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας. ιε. ἡ δὲ λίτρα δραχμὰς. η̄. ἡ δὲ οὐγγία,

δραχμὰς. ζς΄. ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα. γ̄. τὸ δ' δηνάριον γράμματα. δ̄. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. Quod eſt, *Mina habet uncias quindecim, libra drachmas nonaginta, uncia drachmas ſeptem cũ dimidia, drachma ſcriptula tria, denarius ſcriptula quatuor, ſcriptulum obolos duos.* Sic tradũtur Hippoiatrica pondera in libello de Menſuris & Ponderibus, à quodã ignoto Græco, cuius uerbis res eſt probãda, ſcribit itaque ſic, ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας. ιε̄. ὁλκὰς. ριβς΄. ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς. ϙ̄. τὸ δηνάριον ἔχει γράμματα δ̄. ι. Mina habet uncias XV. holcas CXIIS. libra habet holcas XC. denarius habet ſcriptula IIII. Idem pauló pòſt, ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς. ζς΄. ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα. γ̄. ὀβολοὺς ς̄. Hoc eſt, *Vncia habet drachmas ſeptem cũ dimidia, drachma habet ſcriptula tria, obolos ſex.* Sic ille ſentit. Videamus primo quonam modo fiat mina unciarum quindecim. Vt illi qui medicam minam ſtatuerunt unciarum ſedecim, reſoluerunt denarios in drachmas Atticas, ita hi quia unciam aſſerunt drachmarum ſeptem eſſe cum dimidia, detrahunt de ſedecim uncijs unam, unde hæc opinio, ſiue perſuaſio, ſiue quo alio nomine appellare libet, uidetur nata, minam eſſe unciarum quindecim. Sequitur libra quæ non diſsimiliter iſtis unciarũ eſt duodecim, nam quod ſcribitur in exemplari excuſo, ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς. ς̄. Id eſt, Libra habet holcas ſex, deprauatum eſt. Nam librarius notarum affinitate, quæ eſt inter, ϙ̄, nonaginta ſignificantem, & . ς̄. ſex, deceptus,

plus, unam notam pro altera ſcripſit. Errorem uerò *ſuum ex mnæ explicatione, ubi bolce omnino drachmã ſignificat, facile deprehendere potuiſſet.* Nam *ridiculus author ille fuiſſet, ſi bolcen modo pro drachma, modo pro uncia ſumpſiſſet in uno quaſi contextu uerborum.* Quinetiam *exemplar, quod paulò correctius uidi, ſic ut lego habet.* Videtur *autem librarius iſte indoctus ſecũ in errorem traxiſſe eum, qui quædam de Menſuris & Ponderibus* Nicandro *adiecit, ſiue fuerit illius interpres, ſiue alius quiſpiam.* Is *enim ſcribit,* λίτρα ἔχει ὁλκὰς. ς̄. Hoc *eſt,* Libra *habet holcas ſex.* Quoniam *uerò iſte intelligebat libram eſſe unciarum* XII. *in eam opinionem neceßitate quadam uenit, ut bolcen interpretetur uncias duas, præcedunt enim hæc uerba,* ἡ ὁλκὴ οὐγγίας β̄. Id *eſt,* Holce *uncias duas.* Quod *nemo alius tradidit.* Sed *ita ſolet error ex errore plærumque oriri per inſcitiam, aut per negligentiam.* Nam *bolcen pro pondere drachmáque legimus, pro duabus uncijs minime.* Porrò *nec in* Græco *ignoto qui* Hippoiatrica *tradit ſine menda legitur,* ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς. η̄. Id *eſt,* Vncia *habet drachmas octo, quod corruptum eſſe quiſquis mnam in drachmas ibidem redactam conſiderauerit, facile obſeruabit, etiamſi nullo emendatiore codice iuuetur.* Poſtremò *denarium iſte dicit eſſe ſcriptulorum quatuor, idem ſentiens quod* Priſcianus Cæſarienſis, *quem ſecutus eſt* Portius, *diuerſitatem denariorum afferens: quod tametſi uerum non eſt, minus tamen ipſe aberrat à uero, quàm* Nican-

dri interpres, qui ſcribit, Δηνάριον δραχμὴν μίαν ἡμίσειαν. Hoc eſt, Denarius ſeſquidrachmam habet. Iſto modo fœliciter creſcerent denarij in arca. Alij igitur de denarij Romani pondere detrahunt, alij nimium ad pondus ipſius addunt. Sed dimittamus bonum iſtum interpretem, qui plæraque in menſuris & ponderibus corrumpit, ut aliàs oſtendimus. Diuidamus itaque pondera Hippoiatrica maiora in minora, quod idcirco facere conſueuimus, ne res iterum tam facilè deprauari poſſit. Mina ſecatur in libram & quadrãtem, id eſt, uncias. XV. drachmas CXIIS. ſcriptula CCCXXXVIIS. obolos DCLXXV. Libra ſecatur in uncias XII. drachmas XC. ſcriptula CCLXX. obolos DXL. Vncia ſecatur in drachmas ſeptem cum dimidia, ſcriptula XXIIS. obolos XLV. Drachma in ſcriptula III. obolos VI. Scriptulum in obolos II. Tantum de Hippoiatricis ponderibus: reſtant demum notæ. μνᾶς eſt litera μ, ſuperne poſitum habens ν, hoc modo, μ̈. λίτρα eſt λ, habens ſuprà ſcriptum ι, ſic λ᾽. quidam uerò linea obliqua ſecantes dextrum ipſius cornu idem ſignificant, iſto modo λ. alij inter cornua eius ponunt ι, hac figura λ. οὐγγίας eſt γ, habens appoſitum ſiue impoſitum in angulis ipſius ο, hoc modo γο. δραχμῆς obliquum λ, in dextrum cornu inclinans ſic <. ὁλκῆς uerò, quæ eadẽ eſt cũ drachma, λ, in cuius medio eſt inſcriptum ο, hac figura λ. γράμματος autem γ, adiũctum habens ς, quod ſecet recta linea, iſto modo γς. ὀβολοῦ linea in obliquum flexa, habens

ex utraq; parte punctum ſic. ⌣. Δυοῖν ὀβολοῖν duæ eiuſdem figuræ lineæ. ≈. κερατίου κ, cuius inferius cornu accentui acuto ſimilis recta linea ſecet, addito ε, hac figura Κζ^ε. χαλκοῦ χ, ſuperne ſcriptum habens α, iſto modo χ ἡμίσεως nota eſt, cuiuſcunq; ponderis fuerit, ſimilis ferè ei, qua nonagenarius numerus ſignificatur: ut igitur alteram ab altera diſtinguãt, Græci ſupra notam nonagenarij numeri, unam uirgulam in modum accentus acuti formatam ſcribunt: ſupra notam autem ἡμίσεως duas eiuſdem figuræ uirgulas hoc modo ϛ'', quæ in antiquis codicibus quibuſdã emendatè ſcriptis obſeruare licet. Hæc mea ſententia eſt de menſuris & ponderibus, non paulò diuerſa ab alijs, pro qua confirmanda contra tot uiros & tantos diſputare ueritus fuiſſem, niſi mihi iamdudũ perſuaſum eſſet, nullam authoritatem tantam eſſe, ut ei ueritas iure cedere debeat, cuius, ut ſæpe dixi, aſſerendæ cauſa magis, quàm quòd ullum ex ijs (nec enim merentur hoc illorũ ſtudia) reprehenſum uelim, liberius diſſerui. Ipſi, ut uiros bonos & doctos decet, uel contra mea refellent teſtimonijs ueterum: uel, ſi id non poterunt facere, ueritati acquieſcent.

FINIS.

INDEX.

Acetabulum 23.43.49
Acceptabulum 50
Acronis error ibidem
Amphora 17.44
Angeli Politiani error 41.135
Ariſtophanis interpretis locus 97
ἀμφορεύς 181.115
Bilibris 191
Cadus 40.97.89
Catonis locus 49.189
Centumpondium 189
Centenarium 190
Chamæleontis rhetoris locus 93
Cheme 77.156
Chœnix 108.126.136.137
Cochlearium 23.24.25.50.51.52.77.107.108.157
Cōgius & Congiariū 43
Congialis 44
Cotyle 77.83.101.107.108
Culeus 16.39.40
Culea & Culeola 39
Chus 77.81.92.116
Cyathus 23.77.108
κάδιχος 90
κεράμιον 79.80.90
κοτυληδόνες 43.83
κουλεός 16
χαλκοῦς 225
χοινίκιον 73
Decemmodiæ ibidem
Demenſum 138
Demetrij Alabaldi error 41
Denarius 189.199
Dolia culearia 39
Dolia ſeſquiculearia 40
Domitij Calderini error 46
Drachma 225.240.244.254.255
Drachmam et Denarium idem non eſſe 207
Duella 197
Dupondius 192
δεῖνος 93
διχοίνικον 126
διτάλαντον 234
διώβολον 240
διωβολιαῖος 245
ἐκτεύς 123

ἐλέφας 93
ἡμικάδιον 92
ἡμικοτύλιον 84
ἡμίεκτον 123
ἡμιδωδέκατον ibidem
ἡμίδραχμον 244
ἡμιμέδιμνος 123
ἡμίξεστον 82
ἡμιούγγιον 244
ἡμιχοίνικον 111.126
ἡμιώβολον 245
Gregorij Tiphernatis error 105
Guarini Veronenſis error 105.135
γράμμα 202.244
Hemina 20
Herm. Barbari error 49
D.Hieronymi locus 92
Horatij locus 31
Labrum culeare 39
Laurentij Vallæ error 82.105.110
Libra menſura 15.27
Libra 189.193.194.195.201.203.235.236.237.238.239.242.251.
Libralis 191
Libræ menſuralis & ponderalis collatio in oleo 146
Ligula 23.25.50
Lingua 50
Ludouici Cœlij error 110
λεπτόν 225
Martialis locus 45.46
Maximini Imperatoris bibacitas 94
Medimnus 108.109.123.133
Mellis pondus cum uini pondere collatũ 163
Menſurarũ diuerſitas 14
Menſurarum Romanarũ in liquidis enumeratio ibidem
Menſurarum Romanarũ in aridis enumeratio 69
Menſurarũ Romanarum in humidis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales 15
Menſurarũ Romanarum in aridis capacitas, iu

xta libras & uncias menſurales 69
Menſuræ maiores & minores 16
Menſurarum nomina pro uaſis uel poculis 39
Menſurarum Græcarum diuerſitas 76
Menſurarum Medicarum in humidis enumeratio 77
Menſurarũ Medicarum in humidis capacitas, iuxta libras et uncias menſurales ibidem
Menſurarũ Medicarum in aridis enumeratio 107
Menſurarum Medicarum in aridis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales ibid.
Menſurarum Georgicarum in humidis enumeratio 115
Menſurarum Georgicarũ in humidis capacitas, iuxta libras & uncias menſurales ibid.
Menſurarum Georgicarũ in aridis enumeratio 122
Menſurarum Georgicarũ capacitas, iuxta libras & uncias menſurales in aridis ibid.
Mẽſuræ Hippoiatricæ 139
Metretes 77.78.79.80.89.115.
Mina 234.241.246
Modius 65.70
Modialis 70
Modiolus 73
μναιαῖος 225
μολυβδίς 190
Nicolai Perotti error 44.50.73.203.
Notæ menſurarum Romanarũ et Græcarũ 186
Notæ ponderum Romanorum 217
Notæ ponderum Græcorum 260
Obolus 225.240
Olei pondus 146
Oxybaphum 23.49.77.

85.107.117
ὀλκή 29.244.255.257
Parricidarũ pœna 40
Perſij locus 46
Philippi Beroaldi error ib.
Plinij locus 36.43
Plinij error 95
Plutarchi locus 47
Pondera Romana 189
Pondera certa & incerta 190
Pondera Attica 220
Pondera Medica 241
Pōdera Hippoiatrica 257
Ponderum Romanorum diuiſio 190.201
Pondo 23.191.192.203
Priſciani error 228.235
Propertij locus 46
Proportio inter menſuras Medicas & Georgicas 120
πενταχοίνικον 126
πολυτάλαντος 234
πρόμαχος 94
Quadrantal 17
Quadrilibris 192
Quartarius 22.84
Quinarius 199
ῥυτόν 93
Scribonij Largi locus 25
Selibra 195
Semodius 70
Seſquimodius ibid.
Sextarius 20.45.77.81.99.102
Sextarius medimni 124.125
Sextans denarij 199
Sextula 197
Sicilicus ibidem
Solon menſuras & pondera auxit 119
Strabonis locus 135
Suidæ locus 98.232.234
Suetonij locus 30
σιτομέτριον 139
σάμνος & σαμνίον 90
Talentũ 202.220.221.222.223.227
Tertiarius medimni 125
Tetrametrum 126
Thomæ magiſtri locus 90
Torquatus tricongius 94
Trimodia 73
Trilibris 192

ταλαντιαῖω 234
πετρώβολον 240.245
τριτάλαντον 234
τρίτον ἡμιτάλαντον, & ſimilia 233
τριώβολον 240.245
τριχοίνικον 126
τρύβλιον 83.117
Victoriatus 199
Vini pondus cum olei pondere collatum 159
Vini Nectaritis confectio 96
Vncia 189.253.354
Vncia menſuralis 15.27.28.29.30
Voluſius Metianus 21
Vrna 19.41
Vſuræ ſemiſsium 36

FINIS.

Pagina 48. uerſu 3. lege, ſic enim ipſum appellant.

+ Fab. 76.
Scb.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E.
ROMA

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E.
ROMA

VITTORIO EMANUEL BIBLIOTECA IN ROMA